

revista arhivelor

ANUL XLVIII

VOL. XXXIII

NR.

2

DIRECȚIA GENERALĂ A ARHIVELOR STATULUI
DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Revista Arhivelor

ANUL XLVIII

VOL. XXXIII

Nr. 2

BUCUREȘTI

1971

<https://biblioteca-digitala.ro> / <http://arhivelenationale.ro>

COMITETUL DE REDACȚIE:

Vasile ARIMIA, Florea BOERAȘ, Ioana BURLACU, Ștefan HURMUZACHE — redactor șef,
Dimitru IVĂNESCU, Ioan MĂRCUȘ, Maria PÎRVULESCU, Ioan PUȘCAȘ, Ioan RANCA, Maria
SOVEJA, Gheorghe UNGUREANU.

Redactori : Ioana BURLACU, Viorel GROZAV
Secretar de redacție : Mioara TUDORICĂ.

Coperta: VALENTINA BOROȘ

50 DE ANI DE LA CREAREA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

CREAREA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN — REZULTAT AL DEZVOLTĂRII MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI ȘI DEMOCRATICE DIN ROMÂNIA

GHEORGHE UNC

Partidul Comunist Român s-a născut în condițiile avîntului revoluționar de la sfîrșitul primului război mondial, ca rezultat firesc al unui îndelungat proces de dezvoltare a mișcării muncitorești și democratice din România. Continuînd luptele seculare duse de poporul român pentru o viață mai bună, partidul comunist a întruchipat tradițiile progresiste ale luptătorilor patrioți de la mijlocul secolului trecut, în frunte cu Nicolae Bălcescu, pentru făurirea unei Români moderne, independente și unite, idealurile revoluționare ale proletariatului român, care a început lupta pentru eliberarea sa socială cu aproape jumătate de veac în urmă.

Dezvoltarea forțelor de producție și extinderea relațiilor capitaliste, stimulate în a doua jumătate a secolului trecut de evenimente istorice cruciale — Unirea Moldovei cu Țara Românească și cucerirea independenței de stat — au determinat prefaceri majore în structura economică și socială a patriei noastre. În procesul dezvoltării industriei capitaliste a luat naștere, a crescut numeric și s-a dezvoltat ca clasă de sine stătătoare proletariatul care reprezintă forța socială cea mai înaintată a societății.

În condițiile specifice ale dezvoltării României — condiții determinate de împletirea relațiilor capitaliste cu însemnate rămășițe feudale, de puternica infiltrare a capitalului străin în economia țării — contradicțiile dintre clasa muncitoare și burghezie au luat de la început un caracter deosebit de ascuțit, determinînd formarea rapidă a conștiinței de sine a proletariatului român. Muncitorimea din România și-a manifestat, încă din prima fază a formării sale, combativitatea de clasă, fără a mai trece prin îndelungate stadii specifice breslelor sau tradeunionismului, proprii unor țări apusene¹.

Pe baza experienței proprii, partea cea mai înaintată a proletariatului român și-a format convingerea că succesul luptei muncitorilor este legat de unirea eforturilor și organizarea rîndurilor, operă înfăptuită trep-

¹ Titu Georgescu, *De la revoluționarii democrați la întiiul partid politic al clasei muncitoare* — P. M. S. D. R., în „Anale de istorie”, nr. 5/1970, p. 7.

tat, corespunzător dezvoltării muncitorimii, creșterii conștiinței sale de clasă. De la asociațiile profesionale de ajutor mutual, la care participau și elemente patronale — cum a fost Asociația lucrătorilor tipografi din București, creată în 1858 — s-a ajuns în scurtă vreme la constituirea organizațiilor profesionale ale clasei muncitoare bazate pe principiul luptei de clasă. În rîndul acestora un rol important l-a avut Asociația generală a tuturor lucrătorilor din România (înființată în 1872), asociație care urmărea să unească lucrătorii pe scară națională, indiferent de profesiune².

Paralel cu asociațiile profesionale s-au creat la București, Iași, Ploiești și în alte orașe, cercuri revoluționare, din care unele se numeau socialiste. Un rol de seamă în activitatea acestor cercuri l-au avut intelectualii socialiști, printre care s-au remarcat Eugen Lupu, Nicolae Codreanu, C. Dobrogeanu-Gherea, Zamfir Arbore, iar mai târziu, Sofia și Ioan Nădejde, C. Mille ș. a.

Mișcarea socialistă a preluat și a ridicat pe o treaptă superioară ideile avansate ale democraților înaintați din țara noastră. După cum se știe, în Principatele Române, socialismul utopic și-a găsit adepți fervenți, cum a fost de pildă tînărul intelectual Teodor Diamant, care, împreună cu alți democrați, au creat un falanster, în 1835, pe moșia din Scăieni, după concepțiile lui Fourier³. Unii dintre revoluționarii de la 1848, ca de exemplu N. Bălcescu, Ion Ionescu de la Brad, cunoșteau, de asemenea, teoriile socialiste premarxiste.

Un rol important în răspîndirea ideilor socialismului științific în România, ca și în alte țări, l-a avut Internaționala I-a. Aceasta avea o secție și pe teritoriul patriei noastre (Banat), condusă de muncitorii Gh. Ungureanu și C. Farkaș. Unii intelectuali cu vederi înaintate, ca Gh. Panu, Mircea Rosetti, Vasile Conta, Zamfir Arbore⁴ ș. a. erau membri ai Internaționalei I-a. În presa democratică din România au apărut numeroase știri relativ la Internaționala I-a, la conducătorul ei — K. Marx.

Cercurile socialiste erau animate de un profund patriotism. Ele, împreună cu gazeta „Socialismul”, tipărită în Capitală în anul 1877, au sprijinit cu căldură cauza dreaptă a dobîndirii independenței de stat a României, au militat pentru obținerea de revendicări cu caracter general-democratic.

Considerîndu-se parte integrantă a mișcării muncitorești internaționale, cercurile socialiste au înscris în programul lor principiul internaționalismului proletar. Lupta combatanților români pe baricadele Comunei din Paris, popularizarea acesteia în coloanele presei democratice și progresiste a vremii constituia o mărturie a internaționalismului socialiștilor și a altor elemente înaintate din societatea românească de atunci.

Activitatea laborioasă desfășurată de socialiștii români se reflectă și în editarea unei bogate publicistici muncitorești. În România se cunosc 70 de publicații socialiste și muncitorești care au apărut în intervalul

² Ștefan Mușat, *Începuturile mișcării socialiste și muncitorești din România. Crearea P. S. D. M. R.*, în „Anale de istorie”, nr. 1/1969, p. 107—108.

³ I. Cojocaru, Z. Ornea, *Falansterul de la Scăieni*, Edit. politică, București, 1966.

⁴ A. Deac, *Internaționala întâi și România*, Edit. politică, București, 1964, p. 103, 105.

dintre deceniul al 7-lea pînă la sfîrșitul secolului al XIX-lea⁵. Unele dintre aceste publicații ca, de pildă, „Contemporanul” (1881—1891) au avut un rol deosebit de însemnat în istoria culturii, științei și a gândirii social-politice românești, altele s-au impus prin publicarea documentelor programatice ale socialiștilor români („Revista socială” a publicat în 1885—1886 primul program de orientare marxistă „Ce vor socialiștii români?”). Au fost traduse în limba română lucrări ca „Originea familiei, a proprietății private și a statului”, „Dezvoltarea socialismului de la utopie la știință” de Fr. Engels. Anton Bacalbașa a făcut un rezumat după „Capitalul” lui Marx.

O activitate teoretică fructuoasă, cu ecou și peste hotare,⁶ a desfășurat Constantin Dobrogeanu-Gherea, unul din cei mai proeminenți gânditori socialiști din țara noastră din secolul trecut, care a adus contribuții de preț la abordarea problemelor importante ale societății românești în epoca dată.

Procesul de răspîndire a marxismului în România era remarcat de Engels care, luînd cunoștință de publicațiile socialiștilor români, îi scria în 1888 lui Ion Nădejde: „Cu mare plăcere am văzut că socialiștii din România primesc, în programul lor, principiile de căpenenie ale teoriei care a izbutit a aduna într-un mănunchi de luptători mai pe toți socialiștii din Europa și America — e vorba de teoria prietenului meu, răposatul Marx”⁷.

Răspîndirea socialismului științific pe temelia maturizării continue a mișcării muncitorești a premers nemijlocit creării partidului politic al clasei muncitoare din țara noastră. Un pas însemnat în această direcție l-a constituit înființarea, în anul 1890, a Clubului muncitorilor din București, care a editat gazeta „Munca”. Clubul își propunea să servească drept „sîmbure în jurul căruia să se grupeze toate puterile partidului muncitorilor”⁸. În alte centre din țară (Iași, Galați, Brăila, Ploiești, Craiova ș. a.), de asemenea, au luat ființă cluburi muncitorești, care au editat organe proprii de presă. Ele au mobilizat pe muncitori la greve, manifestații, sărbătorirea zilei de 1 Mai etc.

Meritul principal al cluburilor muncitorești l-a constituit activitatea susținută în vederea creării partidului social-democrat. Ca urmare, după o îndelungată muncă pregătitoare, la sfîrșitul lui martie 1893, la București s-a deschis Congresul de constituire a Partidului social-democrat al muncitorilor din România, marcînd un moment de deosebită însemnătate în dezvoltarea mișcării muncitorești și a luptelor sociale. Programul adoptat la congres sublinia rolul clasei muncitoare și sarcina social-democrației „de a organiza proletariatul, de a organiza poporul muncitor” și a-l mobiliza la luptă în vederea îndeplinirii misiunii istorice a clasei muncitoare: „Ca și social-democrația lumii întregi, cea română se luptă nu pentru înlocuirea dominației unei clase prin dominația

⁵ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I, partea I-a (1865—1889), apărută sub îngrijirea unui colectiv de redacție format din: Ion Popescu-Puțuri (redactor responsabil), Nicolae Goldberger, Augustin Deac, Ion Felea, Edit. politică, 1964, p. V.

⁶ C. Dobrogeanu-Gherea, *Serieri social-politice*, Studiu introductiv, antologie și note de Damian Hurezeanu, Edit. politică, București, 1968, p. 6 și următ.

⁷ „Contemporanul”, anul VI, nr. 6, ianuarie 1888, p. 571.

⁸ Ștefan Mușat, *art. cit.*, p. 112.

alteia, ci pentru desființarea claselor, pentru desființarea oricărei neegalități politice și economice-sociale, neegalități de sex, rasă, națiune, religie”⁹. Pentru prima dată în istoria României se afirma ca principiu programatic al unui partid politic „întemeierea societății socialiste”, ceea ce dovedea gradul de dezvoltare la care ajunsese clasa muncitoare din România.

În cursul existenței sale, P. S. D. M. R. s-a aflat în fruntea tuturor acțiunilor menite să grăbească dezvoltarea țării pe calea progresului, să îmbunătățească condițiile de viață ale maselor largi populare. El a înviorat epoca respectivă prin lansarea și introducerea în opinia publică a vremii, în cultura românească, în curentele de gândire din societate a unei serii întregi de idei, de teorii corespunzătoare aspirațiilor celor mai profunde ale poporului. Sub conducerea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, luptele proletariatului căpătau un caracter mai organizat, mai conștient. Același curs firesc de dezvoltare cunoștea mișcarea muncitorească din Transilvania, afirmându-se tot mai puternic în luptele pentru emanciparea socială și națională a populației din acest străvechi teritoriu românesc. Între socialiștii români de pe ambele versante ale Carpaților existau legături multiple și permanente.

După crearea P. S. D. M. R., socialiștii români au intensificat contactele cu mișcarea muncitorească internațională. Ei au participat la Congresul de constituire a Internaționalei a II-a, întrunit la Paris, în 1889 și la congresele următoare ale acesteia. O contribuție prețioasă au adus delegații socialiști români la Congresul Internaționalei socialiste de la Zürich (1893)¹⁰, unde au prezentat un raport în care susțineau ideea folosirii potențialului revoluționar al țărănimii în cadrul luptei generale a proletariatului pentru eliberarea sa. În același timp, organizațiile muncitorești din România întrețineau legături cu organizații similare din alte țări, se întrajutorau cu acestea în timpul acțiunilor revendicative, sprijineau pe emigranții revoluționari ruși, polonezi, bulgari care se refugiau pe teritoriul României.

Mișcarea socialistă din țara noastră avea însă și o serie de limite, generate de condițiile concrete istorice în care acționau partidele Internaționalei a II-a. Existența în conducerea P. S. D. M. R. a unor elemente nelegate de clasa muncitoare, inconsecvente din punct de vedere politic și ideologic, au determinat spre sfârșitul secolului dezorganizarea vremelnică a acestuia.

Dar poziția intransigentă a forțelor socialiste înaintate, ca și tradiția citorva decenii de activitate a mișcării muncitorești, au grăbit refacerea organizației politice a proletariatului român, precum și intensificarea procesului de organizare profesională în sindicate.

Cercurile și cluburile socialiste și, în special, cercul socialist „România muncitoare” din București care a editat gazeta cu același nume în 1902 a reprezentat nucleul viitorului partid, polarizând în jurul său principalele forțe ale mișcării muncitorești din țară. După conferința pe țară

⁹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1893–1900*, Edit. politică București, 1969, p. 56.

¹⁰ N. Copoiu, I. Babici, *Manifestări internaționale ale proletariatului din România*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C. C. al P. C. R.”, nr. 5/1968 p. 36–37.

a organizațiilor sindicale și a cercurilor muncitorești din iunie-iulie 1907, la care a fost ales Comitetul central al cercurilor „România muncitoare”, se înființează în 1908 Uniunea socialistă din România, transformată curînd în Partidul Social Democrat din România¹¹.

O caracteristică a dezvoltării mișcării muncitorești din România era apropierea ei de mișcările țărănești, înțelegerea treptată a problemelor eliberării țărănimii din jugul exploatării moșierești. În timpul luptelor țărănești din 1888, dar mai ales din 1907, clasa muncitoare și-a manifestat cu putere solidaritatea cu truditorii pămîntului, sprijinind prin acțiuni concrete lupta lor dreaptă și protestînd cu vigoare împotriva sîngeroaselor presiuni dezlănțuite de cercurile guvernante.

Maturizarea mișcării muncitorești din țara noastră s-a vădit îndeosebi o dată cu refacerea, la începutul anului 1910, a Partidului Social-Democrat din România, „vlăstar al vechii rădăcini socialiste”. Cu refacerea P. S. D. aspirațiile clasei muncitoare, lupta sa de decenii s-au ridicat pe o treaptă superioară. Afirmîndu-se cu și mai multă vigoare ca cea mai înaintată forță politică din România clasa muncitoare și-a spus cuvîntul în toate evenimentele mai importante ale țării, s-a situat în fruntea luptei pentru progres social. Relevînd că scopul final al P. S. D. este „desființarea exploatării muncii sub orice formă și înlocuirea ei prin socializarea mijloacelor de producție”¹², socialiștii români militau pentru o serie de obiective imediate, legate de progresul țării: dezvoltarea industriei, exproprierea marii proprietăți moșierești și împroprietărirea țăranilor, introducerea votului universal, instaurarea republicii, desăvîrșirea statului unitar român.

În anii dinaintea primului război mondial, clasa muncitoare din România, în frunte cu socialiștii, a desfășurat o intensă luptă grevistă, precum și alte acțiuni împotriva exploatării, în scopul obținerii unor condiții mai bune de muncă și de viață. În același timp s-a intensificat procesul de organizare profesională a muncitorilor, de încadrare a lor în sindicate bazate pe principiul luptei de clasă.

O latură permanentă și importantă a activității organizațiilor socialiste din România a reprezentat-o promovarea legăturilor cu mișcarea muncitorească internațională. În 1905, la București, Iași și în alte orașe muncitorimea română a organizat mitinguri și demonstrații de solidarizare cu proletariatul rus care s-a ridicat la luptă împotriva țarismului, desfășurînd concomitent o largă campanie de sprijinire morală și materială a echipajului revoluționar de pe crucișătorul „Potemkin”, debarcat la Constanta. O dezvoltare deosebită au cunoscut după 1910 legăturile internaționaliste ale proletariatului român cu mișcarea muncitorească din țările balcanice.

Partidul Social-Democrat din România s-a situat în rîndul partidelor și grupărilor de stînga din Internaționala a II-a care au condamnat războiul imperialist și a avut un rol activ în organizarea conferinței socialiste de la Zimmerwald împotriva războiului. Arătînd primejdia ce amenința România — obiect de împărțire între marile puteri imperialiste —,

¹¹ Vezi pe larg N. Copoiu, *Refacerea Partidului Social-Democrat din România* (1900—1910), Edit. științifică, București, 1966.

¹² *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1910—1915*, Edit. politică, București, 1968, p. 11.

organizațiile clasei muncitoare au militat pentru o politică de neutralitate. Pe această bază, P. S. D., și Comisa generală a sindicatelor au organizat numeroase greve, întruniri și demonstrații de stradă, care au culminat cu eroica manifestație a muncitorimii gălățene din iunie 16, în timpul căreia au fost uciși nouă muncitori.

Pe terenul propice al agravării contradicțiilor de clasă, luminoasele principii ale eliberării sociale și naționale proclamate de Marea Revoluție Socialistă din Octombrie din Rusia au avut un deosebit ecou, stimulând avântul luptelor revoluționare ale proletariatului și ale celorlalte categorii de oameni ai muncii. Credincios spiritului internaționalist, pe care-l dovedise de fiecare dată când muncitorii din alte țări se ridicau la lupta pentru eliberare, proletariatul român s-a solidarizat unanim și entuziasmat cu victoria clasei muncitoare din Rusia, și a dat contribuții la apărarea cuceririlor revoluționare ale lui Octombrie 1917. Mii și mii de români, crescuți și căliți la școala mișcării socialiste din România, s-au constituit pe teritoriul Rusiei în batalioane, regimente și detașamente revoluționare sau au intrat în rândul gărzilor roșii, luptând cu abnegație pentru sprijinirea tinerei puteri sovietice pe fronturile războiului civil și împotriva intervenției imperialiste¹³.

Triumful Revoluției din Octombrie a fost și semnalul prăbușirii, sub presiunea maselor, a celui alt mare imperiu absolutist din Europa veacului al XX-lea, Austro-Ungaria. Făurirea statului național unitar român a fost rezultatul unui proces istoric, legic, cu profunde semnificații progresiste.

După înfăptuirea statului unitar român au crescut în mod considerabil forța și rolul proletariatului în viața social-politică a țării, capacitatea lui de a se situa în avangarda mișcărilor progresiste și revoluționare ale maselor populare. Lupta oamenilor muncii pentru rezolvarea democratică a marilor probleme ale țării a luat o amploare nemaicunoscută pînă atunci în istoria poporului.

Valul luptelor revoluționare din România anilor 1918—1920 își avea izvorul în ascuțirea fără precedent a contradicțiilor sociale, economice și de clasă, datorită politicii burgheziei și moșierimii de intensificare a exploataării maselor populare și de aruncare asupra lor a tuturor greutăților refacerii economice a țării, crunt lovită de distrugerile și pierderile cauzate de război. Clasa noastră muncitoare refuză să mai trăiască ca înainte, în stare de mizerie și ignoranță, afirmîndu-și din ce în ce mai răspicat, mai limpede poziția sa combativă. De aceea, lupta pentru o viață mai bună, pentru pămînt și libertăți democratice, pentru progres social, a exprimat conținutul principal al marilor bătălii de clasă din România acelor ani.

Amplitudinea valului revoluționar evidențiază o trecere rapidă a mișcării muncitorești de la acțiuni și cerințe mai mult sau mai puțin limitate și parțiale la revendicări și bătălii de anvergură, la greva generală pe ramuri de producție, pe orașe, pe regiuni, pînă la greva generală din octombrie 1920, ce a cuprins în vîltoarea sa întregul proletariat român.

¹³ Vezi pe larg Culegerea de studii, *Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și România*, Edit. politică, București, 1967.

În condițiile avântului revoluționar, partidul socialist a devenit în scurt timp, un puternic partid de masă, impunându-se cu autoritate în viața politică a țării. În anii 1919—1920, în rîndurile sale se aflau aproximativ 100 000 de membri. S-au dezvoltat în ritm rapid organizațiile sindicale, care cuprindeau peste 200 000 de oameni ai muncii, s-au lărgit organizațiile tineretului socialist, a sporit numărul ziarelor muncitorești, s-a dezvoltat propaganda socialistă. Influența organizațiilor politice socialiste și a sindicatelor depășea cadrul strict organizat, extinzîndu-se tot mai mult la întreaga masă muncitoare, la întregul popor, punîndu-și amprenta asupra întregului curs al dezvoltării României din perioada respectivă.

Furtunoasa dezvoltare a luptelor populare a pus clasele exploatare în imposibilitate de a governa cu vechile metode. Ele au fost nevoite să adopte noi metode de guvernare, să facă unele concesii, dintre care pe primul plan se aflau reforma agrară și cea electorală.

Creșterea avântului mișcării muncitorești s-a reflectat în maturizarea treptată a partidului socialist, în întărirea forțelor de stînga majoritare în partid, în hotărîrea lor de a se rupe definitiv de vechea formă organizatorică moștenită de la Internaționala a II-a falimentară și în găsirea unor noi forme corespunzătoare epocii marcate de trecerea omenirii de la capitalism la socialism.

Așezarea întregului partid socialist pe baze consecvent revoluționare, transformarea lui într-un partid de tip nou, corespunzător condițiilor postbelice, au constituit obiectivele de luptă ale forțelor de stînga din Partidul Socialist Român în anii 1918—1920. Aceste forțe care după cum s-a menționat, au plasat partidul încă în anii neutralității la „stînga zimmerwaldiană” și-au lărgit experiența în toila marilor lupte de clasă, s-au maturizat, treptat, în focul unor aprige confruntări de idei, a unui larg schimb de opinii cu privire la partidul de tip nou, reușind să atragă majoritatea membrilor partidului socialist de partea lor și să consfințească, în mai 1921, transformarea Partidului Socialist Român în Partidul Comunist din România.

Din primele zile după alungarea ocupanților străini din țară, în organizațiile locale ale Partidului socialist, la diferite întruniri, în coloanele presei muncitorești s-au desfășurat vii dezbateri, în cursul cărora majoritatea membrilor partidului s-au pronunțat pentru adoptarea unui nou program și a unei noi tactici, bazate pe principii consecvent revoluționare.

Dezbaterile în legătură cu problemele programatice reflectau nu numai larga răspîndire a ideilor marxism-leninismului, ci, în același timp, asimilarea tezelor fundamentale, producerea unor mutații în viața, în trăsăturile și în structura partidului. Schimbarea, în noiembrie 1918, a denumirii partidului din Partidul social-democrat din România în Partidul socialist din România era expresia concretă a hotărîrii elementelor de stînga din mișcarea socialistă de a se delimita de social-democratismul reformist al Internaționalei a II-a.

Elaborarea Declarației de principii din decembrie 1918 exprima orientarea revoluționară a majorității socialistilor români, constituind programul cel mai radical formulat pînă atunci în istoria mișcării muncitorești din țara noastră. Noul program al partidului sublinia că mișcarea

muncitorească și partidul clasei muncitoare aveau rădăcini adânci în însăși dezvoltarea orînduirii sociale din România, izvorau din necesitățile profunde ale progresului țării noastre. Condamnînd oportunismul, documentul arată că tactica reformistă, care ignorează revoluția ca factor al progresului social, a temporizat, peste tot, dezvoltarea luptei revoluționare a proletariatului. Declarația înscrisa principiul dictaturii proletariatului subliniind că partidul socialist militează pentru „cucerirea prin orice mijloc a puterii politice din mîinile burgheziei române și întronarea dictaturii proletare în vederea realizării idealului comunist”¹⁴. Cu toate limitele sale, care se remarcă mai ales în faptul că preconiza înfăptuirea imediată a revoluției socialiste neținînd seama de etapa desăvîșirii revoluției burghezo-democratice în fața căreia stătea țara noastră, declarația reflecta stadiul înaintat al procesului de clarificare ideologică, constituind un prim pas, deosebit de important, pe calea transformării partidului socialist în partid comunist.

După eroicele lupte ale muncitorimii din București din 13 Decembrie 1918, curentul de stînga se extinde mult în organizațiile locale ale partidului, care încep să pună problema transformării partidului socialist în partid comunist. Astfel, în primele luni ale anului 1919, unele secțiuni, ca cele din Brăila, Galați, Birlad, s-au intitulat secțiuni ale *partidului socialist-comunist*. La 17 martie 1919, Secțiunea din Brăila făcea apel la toți membrii partidului „...să adopte fără nici o rezervă principiile socialist-comuniste revoluționare...”¹⁵. Secțiunea din Birlad a adoptat în luna martie a aceluiași an o rezoluție prin care membrii săi se declarau „consecvenți ideilor comunismului”. Ei subliniau că „nu în programele socialiste oportuniste vom găsi principiile de conducere ale politicii proletare” și proclamau organizația lor „Secțiune a Partidului Comunist”¹⁶.

Profund atașate principiilor revoluționare, forțele de stînga din partidul socialist au privit cu simpatie înființarea, sub îndrumarea lui V. I. Lenin, a Internaționalei a III-a Comuniste. După acest moment, activitatea pentru transformarea partidului socialist în partid de tip nou se amplifică, căpătînd, adesea, expresia acțiunii pentru afilierea la Internaționala Comunistă. „Pentru a III-a, în accepția muncitorimii române, înseamna atunci pentru calea revoluției, a luptei de clasă ferme, pentru un partid muncitoresc intransigent, cu un program în care socialismul să nu fie un ideal îndepărtat”¹⁷. Semnalul pentru transformarea partidului socialist în partid comunist și pentru afilierea sa la Internaționala a III-a l-a dat secția locală a partidului din București, încă în vara anului 1919. Transformarea partidului socialist într-un partid de tip nou, se arăta în Darea de seamă pe anul 1919 a Secțiunii din Capitală, se impune cu atît mai mult cu cît în situația în care mișcarea muncitorească cunoaște o creștere revoluționară, iar masele muncitoare se radicalizează continuu „... este absolută nevoie de un program hotărît și clar, care să dea

¹⁴ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916–1921*, Edit. politică, București, 1966, p. 127.

¹⁵ *Ibidem*, p. 175.

¹⁶ Arhiva C. C. al P. C. R., dosar 39.030, f. 378.

¹⁷ Mihai Cruceanu, Elena Ciobanu, *Mișcarea muncitorească din România în cele două decenii premergătoare creării partidului comunist*, în „Anale de istorie”, nr. 5/1970, p. 45.

putință maselor să poată preîntîmpina evenimentele și să ajungă mai repede la realizarea idealului socialist”¹⁸.

În activitatea lor politică-ideologică, militanții aripii de stînga au apreciat în mod just că partidul consecvent revoluționar trebuia să fie întemeiat nu prin desprinderea din rîndul partidului socialist existent a acelor care înțeleseseră deja necesitatea creării partidului comunist, ci prin cîștigarea mării majorități a membrilor la ideea făuririi partidului de tip nou. Pentru aceasta era necesară unirea în cadrul unui partid centralizat pe întreaga țară a partidelor socialiste organizate atunci pe provincii. Însăși Comitetul Executiv al Partidului socialist considera „că trebuie întii făcută unificarea mișcării muncitorești din întreaga țară, ca, astfel, cu forțe întregite sau chiar încincite, să intrăm în noua Internațională revoluționară”¹⁹.

Un pas important spre înfăptuirea unității socialiste l-a constituit Conferința Partidului socialist ținută la București în mai 1919, care a adoptat un program comun de luptă. La această Conferință s-au confruntat în mod deschis reprezentanții curentului de stînga din partid cu gruparea de dreapta. Militanții de stînga au propus conferinței adoptarea unui program bazat pe *Declarația de principii* din decembrie 1918. Remedind o parte din lipsurile acesteia, noul proiect de program propus de reprezentanții orientării de stînga formula o serie de revendicări economice și politice imediate, ceea ce indica o maturizare a curentului revoluționar care începe să se preocupe și de programul minimal.

Elementele de dreapta au susținut un contraprogram de revendicări în exclusivitate minimale. Promotorii acestui document elaborat în spirit reformist erau lideri ai mișcării socialiste din Transilvania care, influențați de reformismul „austro-marxist”, refuzau să accepte un program de luptă revoluționar. De altfel, discuțiile cele mai aprinse între elementele revoluționare și cele de dreapta s-au iscat în jurul problemei includerii în program a ideii dictaturii proletarietului. Iosif Jumanca, Iacob Pistiner și alții de aceeași concepție s-au ridicat împotriva adoptării acestui principiu revoluționar²⁰. Ei încă susțineau ideea că în România socialismul se va înfăptui abia după victoria lui în Occident, pînă atunci partidul socialist urmînd a se mărgini la „educarea și organizarea economică a maselor”²¹, fără a lupta pentru înlăturarea regimului existent.

Sub presiunea aripii de stînga, în programul adoptat de conferință au fost incluse o seamă de teze înaintate, revoluționare. Arătînd că partidul clasei muncitoare „are istoricește chemarea de a înfăptui o nouă formă de organizare socială”, programul caracteriza evoluția capitalismului în lume și sublinia că „... societatea omenească a intrat într-o nouă fază istorică, aceea a revoluției sociale”²². Pornindu-se de la condițiile economice, politice și sociale ale României se aprecia că în țara noastră proletariatul industrial, „...ca și proletariatul din țările înaintate, este o clasă revoluționară, chemată a-și îndeplini misiunea istorică în evoluția

¹⁸ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916—1921*, p. 282.

¹⁹ *Ibidem*, p. 283.

²⁰ „*Socialismul*” din 27 mai 1919.

²¹ *Ibidem*, din 25 mai 1919.

²² *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916—1921*, p. 202.

societății românești”²³. Cu toate acestea, la cererea elementelor social-democrate de dreapta, în program a fost inclusă teza tactică reformistă că orînduirea socialistă va trebui să se desemneze și să se precizeze în „însăși societatea burgheză, printr-o înnoire adîncă a cadrelor și așezămintelor sale”²⁴.

Părăsirea tezelor primei „Declarații de principii” a stîrnit o puternică mișcare de protest în sinul aripii de stînga a partidului socialist, în rîndurile secțiunilor locale ale partidului și ale sindicatelor. Aceste proteste exprimau starea de spirit revoluționară a maselor, care dădeau dovadă de o combativitate tot mai mare.

În împrejurările intensificării avîntului revoluționar, ale amplificării procesului de cristalizare ideologică și politică din mișcarea muncitorească, începînd cu primele luni ale anului 1920, lupta aripii de stînga pentru reasezarea întregului partid pe baze revoluționare, pentru transformarea lui în partid comunist intra într-o etapă nouă, superioară. Secțiunile partidului socialist din întreaga țară cereau în mod organizat, prin moțiuni votate de marea majoritate a membrilor lor, transformarea partidului socialist în partid comunist și afilierea lui la Internaționala a III-a.

Secțiunea din București a partidului socialist s-a situat în fruntea luptei pentru crearea partidului de tip nou. În ianuarie 1920, ea a votat, cu majoritate de voturi, o rezoluție prin care se cerea convocarea congresului partidului socialist, unde să se proclame crearea partidului comunist. Această moțiune a avut un ecou larg în rîndurile organizațiilor muncitorești din întreaga țară. Cea mai mare și mai influentă secțiune a partidului socialist lansa din nou semnalul de acțiune pentru transformarea partidului socialist în partid comunist. Pînă în vara anului 1920, toate secțiile locale ale partidului au votat moțiuni în care se pronunțau pentru crearea partidului marxist-leninist.

Procesul de creare a partidului comunist s-a adîncit și a căpătat aspecte noi în contextul evoluției mișcării muncitorești spre greva generală din octombrie 1920²⁵. În vederea organizării cu succes a unei asemenea mișcări de masă, în rîndurile cadrelor consecvent revoluționare din partidul socialist s-a conturat ideea că o acțiune de amploare trebuie să fie bine pregătită și condusă de un partid de tip nou, de un partid comunist. Organul teoretic al secțiunii București a Partidului socialist, „Lupta de clasă” care exprima poziția aripii de stînga din partid, scria: „Lupta va fi grea. Partidul de avangardă al proletariatului, partidul comunist trebuie deci să se formeze și să acționeze”²⁶. O asemenea idee, cristalizată tot mai profund în momentele de accentuare a mișcării maselor muncitoare, care se îndrepta decisiv spre greva generală, este expresia procesului de acumulare a unor elemente calitative noi și atestă în mod practic faptul că partidul comunist a avut izvoare de formare înainte de marea grevă a proletariatului român. Și tocmai astfel se profilează mai bine experiența grevei generale, care a arătat mai mult ca oricînd necesitatea trecerii la crearea partidului comunist, capabil să conducă marile și hotă-

²³ *Ibidem*, p. 203.

²⁴ *Ibidem*, p. 205.

²⁵ *Greva generală din România — 1920*, București, 1970, p. 415 și urm.

²⁶ „Lupta de clasă”, anul I, nr. 5 din 2 octombrie 1920.

ritoarele bătălii revoluționare ale clasei muncitoare. „Acțiunile desfășurate de clasa muncitoare în perioada avântului revoluționar, greva generală din octombrie 1920 — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — au scos totodată în evidență necesitatea creării unui partid revoluționar capabil să organizeze și să conducă proletariatul la lupta pentru îndeplinirea sarcinilor sale istorice”²⁷.

Urmarea directă și imediată a grevei generale a fost accelerarea procesului de clarificare ideologică, de delimitare de reformism în rîndurile mișcării socialiste, pe baza experienței proprii, dobîndite în cursul luptei de către sutele de mii de muncitori. Conferința grupurilor comuniste din noiembrie 1920 a constituit un moment semnificativ în această direcție. Aici s-au formulat principiile leniniste ale partidului de tip nou, care „este și trebuie să fie avangarda întregii mișcări proletare” și s-a subliniat că în cadrul luptei pentru înnoiri în societate, o serie de sarcini nu le poate îndeplini „decît un partid comunist”²⁸.

Concluziile acestea au găsit adeziunea proletariatului, mai ales în împrejurările în care, în urma acestei conferințe, grupurile comuniste au acționat tot mai eficient înăuntrul partidului socialist, consolidînd, ideologic și organizatoric, aripa de stînga, în vederea transformării lui în partid comunist.

Dezbaterile ideologice din cadrul conferinței Consiliului general al partidului și sindicatelor din 30 ianuarie — 3 februarie 1921, au dus la înfrîngerea decisivă a social-democraților de dreapta și punerea în minoritate a centriștilor (care făceau încercări de „împăcare” între stînga și dreapta). Prin aceasta s-au deschis noi posibilități de acțiune, mult mai puternice, în vederea pregătirii, din punct de vedere politic, ideologic și organizatoric, a congresului făuririi partidului comunist.

În timpul celor două luni premergătoare istoricului congres reunit la 8 mai 1921 a avut loc o amplă dezbateră a problemelor privitoare la crearea partidului comunist. S-a cristalizat concepția că transformarea partidului socialist în partid comunist nu se reduce la simpla declarație de afiliere la Internaționala a III-a, ci presupune profunde mutații în viața internă a partidului, așezarea întregii sale activități pe temeiul învățăturii marxist-leniniste, adoptarea principiilor centralismului democratic, stabilirea de obiective fundamentale în raport cu problemele mișcării revoluționare, ale luptei maselor muncitoare împotriva regimului asupritor, pentru socialism. „Un partid — se subliniază în articolul *Transformarea partidului nostru*, publicat în „Socialismul” — nu devine comunist nici numai pentru că-și schimbă numele și nici numai pentru că acceptă anumite directive. Un partid devine comunist „de abia cînd el își schimbă structura și tipul de organizare”, cînd devine un partid de proletari „convinsi, conștienți, încercați în luptă și capabili să reziste la luptă și să conducă masele la atac”. Transformarea partidului socialist în partid comunist este un proces complex, multilateral, ce poate fi realizat numai în urma unei activități intense : „La sfîrșit el va ieși întărit și cu adevărat unificat, căci în drumul de transformare el se va fi

²⁷ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. I, București, Edit. politică, 1968, p. 352.

²⁸ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1916—1921*, p. 549.

dezbărat de elementele inutile, dar își va fi asimilat în schimb tot ceea ce-i revoluționar în sinul proletariatului din România”²⁹.

În luna aprilie 1921, secțiunile din țară au ținut adunări generale, în care membrii partidului au analizat activitatea depusă și au desemnat delegații la congres. Faptul că cele mai multe secțiuni au dat delegaților lor mandat *imperativ* de a vota pentru crearea partidului comunist arăta că masa de membri a participat efectiv la crearea partidului comunist, că secțiunile partidului socialist erau ferm decise să procedeze la întemeierea partidului de tip nou. Clasa muncitoare își exprima și pe această cale voința de a se făuri neîntârziat partidul comunist, care să conducă la un nivel superior lupta de eliberare socială, de realizare a visului ei — socialismul.

La 8 mai 1921, într-o atmosferă de înaltă însuflețire, s-au deschis la București lucrările congresului partidului socialist.

Avînd pe ordinea de zi probleme și documente de importanță fundamentală pentru mișcarea muncitorească, printre care programul și statutul partidului, programul agrar și altele, congresul a dezbătut darea de seamă privind activitatea partidului, raportul asupra afilierei la Internaționala Comunistă.

Au participat la congres militanți de seamă ai mișcării socialiste ca: Gheorghe Cristescu, care pînă la Congresul al III-lea a fost secretar general al Partidului Comunist Român, Alexandru Drobogeanu-Gherea, Andrei Ionescu, Dumitru Grofu, Teodor Iordăchescu, Eugen Rozvan, Mihail Macavei, Gheorghe Niculescu-Mizil, Gheorghe Stoica, Constantin Mănescu, Mihail Cruceanu, Neagu Negulescu, Constantin Nițulescu și alții.

Trecîndu-se în ziua de 11 mai la vot, majoritatea covârșitoare a delegaților au votat pentru crearea partidului comunist și afilierea lui la Internaționala Comunistă, fără rezerve, iar o parte au votat pentru înființarea partidului comunist și afilierea lui la Internaționala Comunistă exprimînd rezerve în ceea ce privește obligativitatea hotărîrilor Internaționalei Comuniste pentru partidele componente. Se poate spune, pe bună dreptate, că Congresul din mai 1921 a hotărît în unanimitate transformarea partidului socialist în Partidul Comunist din România.

Făurirea Partidului Comunist Român, pe baza ideilor marxism-leninismului, ca detașament de avangardă al clasei muncitoare a constituit un moment de cea mai mare importanță în istoria proletariatului din patria noastră. Constituirea partidului comunist reprezintă rezultatul firesc al dezvoltării societății în această epocă, continuarea pe un plan superior a operei pionierilor care în veacul trecut au lucrat la organizarea mișcării muncitorești, a luptei neînduplecate duse de aripa revoluționară a mișcării socialiste împotriva oportunismului, pentru triumful ideologiei marxist-leniniste.

Începînd din mai 1921, clasa muncitoare, sub conducerea partidului comunist, a fost prezentă și și-a spus cuvîntul în toate evenimentele importante ale țării, s-a situat în fruntea luptei pentru progres social. În ciuda prigoanei dezlănțuite împotriva comuniștilor și a celorlalți patrioți de clasele dominante ei au continuat să țină sus steagul luptei pentru

²⁹ „Socialismul” din 24 februarie 1921.

apărarea intereselor oamenilor muncii, să conducă lupta clasei muncitoare, a întregului popor pentru triumful cauzei construirii socialismului și comunismului în patria noastră. „Niciodată în România — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — n-a existat un alt partid politic cu o istorie atât de bogată și glorioasă care să fi luptat cu abnegație și să fi realizat atât pentru fericirea poporului român, pentru măreția națiunii noastre. Partidul nostru s-a născut și a crescut o dată cu proletariatul, destinul său este strâns legat de cel al clasei muncitoare, al întregului popor român. Partidul Comunist Român este un detașament activ în marea mișcare revoluționară, democratică și progresistă a lumii contemporane”³⁰.

---

³⁰ Nicolae Ceaușescu, op. cit., p. 414—415.

MĂRTURII DOCUMENTARE

În era noastră, a socialismului, a marilor realizări obținute de poporul nostru, când ființa umană înscrie deplină sa împlinire, aniversarea semicentenarului creării Partidului Comunist Român este strâns legată de imaginea luptei al cărei nobil țel a fost slujirea intereselor întregii noastre națiuni pentru înlăturarea asupririi oamenilor muncii și făurirea unei societăți mai bune, pentru apărarea libertății patriei și pentru progresul ei general.

Apărut ca rod al ridicării mișcării revoluționare pe o treaptă superioară și continuând cele mai bune tradiții ale mișcării socialiste și democratice, Partidul Comunist Român și-a spus cuvântul în toate problemele majore care frământau societatea românească.

Nevoit să înfrunte, datorită programului său revoluționar de transformare a societății, încă din primii ani de existență, teroarea dezlănțuită de clasele dominante, P. C. R. mobilizează în jurul stindardului său, masele muncitoare, cele mai înaintate forțe ale societății românești, conducându-le la victorii.

Mărturiile ale nobilelor țeluri ale Partidului Comunist Român au rămas atât în documentele create de comuniști cât și în actele autorităților burghezo-moșierești administrative și polițienești centrale sau locale și care se păstrează în diferite fonduri de arhivă*.

Multă semnificație au pentru cel care studiază gloriosul drum parcurs într-o jumătate de secol manifestele lansate imediat după Congresul

---

* Prin străduința și interesul mai multor arhiviști și cercetători din întreaga țară, Andrei Caciora, Ștefan Cervatiuc, Tiberiu Coliban, Mihai Cotenescu, Ion Frățilă, Ion Georgescu, Constantin Goncariu, Sevastița Irimescu, Vasile I. Manole, Melania Petrișor, Lidia Mihăilescu, Ioan Miță, Tudor Nedelcea, Alexandru Pál-Antal, Gheorghe Pîrvulescu, Alexenia Slivaț, Gligor Stan, Marin Stanciu, Ștefan Suciu, Nicodim Unțanu, Dumitru Zaharia, Nicoleta Wardegger, s-a alcătuit acest grupaj care pune la îndemna cititorilor noi mărturii documentare pentru relevare unor momente semnificative din gloriosul drum parcurs de P. C. R. de la înființare și pînă la insurecția din August 1944.

de constituire din 8 mai 1921 prin care muncitorii erau chemați la lupta pentru întărirea organizatorică și politică a noului partid; documentele care vorbesc despre înriurirea noului partid creat asupra mișcării muncitorești, oferind date interesante despre desfășurarea adunărilor generale ale unor secții ale partidului socialist în cadrul cărora se hotăra afilierea la P. C. R.; materialele de propagandă ale organizațiilor comuniste sau democratice; cele care se referă la activitatea Uniunii Tineretului Comunist, a sindicatelor, a unor organizații legale create și conduse de P. C. R. în diferite momente politice cum erau campaniile alegerilor parlamentare, cu rol însemnat în răspîndirea ideologiei și programului partidului, care ilustrează viu în anii 1929—1933 varietatea formelor de luptă a muncitorimii — proteste împotriva abuzurilor, întruniri demonstrative de stradă, greve, organizarea celulelor „Ajutorul roșu” în închisori, adevărate școli revoluționare pentru deținuți, transformarea proceselor politice în mijloace de luptă. Ele relevă totodată legăturile partidului cu masele, creșterea prestigiului său politic, îmbogățirea experienței sale revoluționare.

Interesante ne apar de asemenea documentele cu privire la acțiunea desfășurată de partid pentru închegarea frontului unic de luptă al clasei muncitoare și făurirea Frontului democratic, valul acțiunilor de luptă care au avut loc în anii dictaturii regale și celei antonesciene pentru libertăți democratice, pentru apărarea independenței țării sub semnul împotrivirii poporului nostru Germaniei fasciste.

Viu ilustrată ne apare intensificarea grevelor și actelor de sabotaj organizate de muncitori în întreprinderile industriale și de transporturi, împotriva războiului și a ocupației germane, starea de spirit antifascistă în rîndul maselor largi ale poporului, activitatea Partidului Comunist în colaborare cu celelalte forțe antihitleriste pentru răsturnarea guvernului antonescian, întoarcerea armelor împotriva Germaniei și alăturarea României la coaliția antihitleristă.

Fie că emană de la Partidul Comunist Român sau de la autoritățile administrative și polițienestre care luau măsuri represive pentru înăbușirea oricărei forme de activitate comunistă și democratică, actele relevă drumul lung și greu străbătut de partidul comunistilor, tactica și strategia adoptată în diferite perioade ale activității sale pentru a birui dificultățile și a ieși victorios din înfruntarea cu forțele reacțiunii, influența crescîndă pe care a exercitat-o în viața politică și socială a țării.

Publicînd aceste documente reve atoare redacția a respectat ordinea cronologică dînd astfel posibilitatea urmării evenimentelor în succesiunea lor firească. Fiecare document este precedat de un scurt rezumat. În cazul în care unele documente au fost datate de către noi, am trecut data în paranteze unghiulare. Transcrierea s-a făcut cu respectarea textului original adoptîndu-se însă ortografia actuală.

1

1921 iunie 2. *Protestul delegațiilor arestați la 12 mai 1921 cu ocazia Congresului creării P. C. R adresat Adunării Deputaților.*

DOMNULE PREȘEDINTE,

Domnul deputat Toma Dragu, în ședința de la 2 iunie a.c. a făcut următoarea comunicare:
„Am onoarea a aduce la cunoștința Camerei și guvernului următoarea cerere a congresiștilor socialiști-comuniști arestați :

„Subsemnații delegați ai secțiilor partidului socialist-comunist din întreaga țară, adunați în congres, în localul clubului socialist din str. Sf. Ionică, în momentul cînd deliberam asupra chestiunilor la ordinea zilei, în ziua de 12 mai a. c. am fost arestați de către autoritatea militară și apoi depuși la închisoarea Văcărești.

Această arestare făcută din ordinul guvernului, nu poate avea nici un motiv legal, deoarece ținerea congresului trebuind să aibă loc sub stare de asediu, a fost anunțată cu luni de zile înainte de data fixată și a fost încuviințată de Ministerul de Interne și de Comandamentul Militar. Mai mult, ordinea de zi a fost publicată pretutindeni, după cererea guvernului care ne-a pus Sala partidului la dispoziție.

Dezbaterile congresului au avut loc în mod public, în fața reprezentanților presei, care au publicat zilnic dări de seamă, cit și în fața agenților guvernului care n-au fost împiedicați de a pătrunde în sala congresului.

Deci nu aceste fapte pot constitui vreun delict care să motiveze arestarea noastră.

Cum însă, după pătrunderea în sală a forței militare am fost întrebați cu insistență dacă am hotărît afilierea partidului la Internaționala III-a și cum răspunzînd afirmativ am fost puși să semnăm un proces-verbal, în acest sens, se vede limpede că motivul arestării noastre n-a fost decît această declarație de principii, care nu privește decît organizarea politică a partidului nostru. Acest act nemaipomenit al guvernului de a aresta un întreg congres politic, pe motiv că nu-i plac ideile dezbătute acolo, constituie cel mai calificat abuz de putere, constituie un atentat la libertatea individuală și de cugetare, care nu ar fi avut loc nici în țările cele mai reacționare. În fața opiniei publice guvernul, care nu e în stare să aducă un motiv legal al arestării noastre, recurge la acuzați calomnioase, punînd în sarcina noastră fapte inexistente răsplîndite prin toate organele oficioase și dubioase ce-i stau la dispoziție, ca : găsirea de scrisori compromițătoare, comploturi, ațîțări șoviniste străine etc., etc.

Iar dovadă că guvernul nu ne-a arestat decît pentru faptul de a fi aderat principial la Internaționala III-a ne-o dă împrejurarea că, în urma arestării noastre s-au făcut propuneri de către trimișii guvernului celorlalți congresiști rămași liberi, de a continua congresul ,cu condiția să respingă afilierea votată.

Față de împrejurările în care s-a ținut congresul nostru, față de arestarea congresiștilor de către guvern și menținerea congresiștilor arestați la închisoarea Văcărești, față de insultele și calomniile ce s-au răspîndit asupra partidului socialist-comunist, noi membri delegați ai 45 000 muncitori, organizați și reprezentanții reali ai aspirațiilor întregii clase muncitoare din România, protestăm și facem răspunzător guvernul de clasă al generalului Averescu de a fi căutat să ne întindă o cursă nedemnă și de a fi întrebuințat forța publică pentru a se răzbuna contra unui partid politic adversar.

Adresînd acest protest prin D-voastră, Adunării Deputaților, așteptăm hotărîrea Camerei pentru ca, opinia publică și clasa muncitoare, să poată judeca definitiv regimul aflat azi la cîrmă.

Gh. Cristescu, deputat, Mih. Macovei, D. Stoiculescu, deputat, C. Mănescu-Ploiești, Dumitru Ivașcu, C. Nițulescu, Gr. Vasilescu, Moscu Cohn, Zissu Avram, Șain Iacob, G. Costescu, E. D. Ionescu, P. Caroly, Iulius Goldenberg, B. Antoniev, Batary Gera, I. Neanu-Negulescu, T. Sandor, Rosenberg R., K. Elek, N. Marian, Gh. Niculescu-Mizil, Tirî Ion, Lazăr V., Iosef Creh, Iacob Sasahek, I. Mirescu, Gh. Savu, Berger, N. Popa, Benedict Ștefan, R. Dobrică, Radu D. Ioachim Gheorghiu, N. Russu, Joppescu, Andrei Ionescu, Aron Cahane, G. Cricoveanu, P. Cotona, Cuceanu M., Al. Dobrogeanu, deputat, Er. Staneff, deputat, Al. Thutza, D. Grofu, Const. Gheorghian, Costa I. Stoeff, deputat, Eufrosin Cotor, Valentin Gheorghe Panatău, S. D. Aricescu.

Arh. St. Buc., fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar 35/1921, f. 228—229, copie.

2

1921 Manifest al Comitetului Central al Partidului Comunist din România, adresat muncitorilor, în care demască teroarea și samavolnicia guvernărilor.

Muncitori !

Iarăși au fost arestați tovarăși din fruntea mișcării socialiste, iarăși sint acuzați de complot contra siguranței statului ciocoiesc, iarăși vor fi condamnați la zeci de ani de pușcărie.

Prigonirile făptuite cu prilejul grevei generale trecute nu sint îndestulătoare pentru guvernul sîngerosului general Averescu.

Pentru a ascunde pungășiile și escrocheriile unui guvern în fruntea căruia stau oameni de afaceri ca Tăzloanu-Hențescu-Argetoianu-Șuler, se încearcă o nouă lovitură contra mișcării socialiste.

Pentru ca cetățenii producători ai acestei țări să nu tragă la răspundere pe acei ce au înlesnit ca mii de funcționari ai statului să se inchiaburească, pe cei ce au întocmit noi biruri de miliarde pe spinarea inflămnizitului popor, pe acei ce au adus țara într-un dezastru economic și financiar, guvernul cu ajutorul poliției au inventat un nou complot.

Muncitori !

Aceste zvircoliri ale burgheziei parazitare, ale capitalismului în faliment arată noua epocă revoluționară în care a intrat omenirea.

Guvernele de exploatare nu se mai pot susține la putere, decît prin suprimarea ori cărei legalități burgheze, prin teroare, prin crime, prin condamnarea muncitorilor revoluționari.

Sub guvernul Argetoianu-Șuler parlamentul a ajuns un aparat legal de inchiziție; libertatea de păreri politice nu mai există.

Sub guvernul generalului terorist care a ucis în 1907 peste 11 000 de țărani, pămînt nu s-a dat decît la foarte puțini și foarte scump il vor plăti eroii de la Mărășești, din care cauză răscoalele țărănești au izbucnit ici-colea.

Răscoalele țărănești, zeci de mii de muncitori fără lucru, piinea scumpă case de locuit nu sint, biruri noi se pun mereu, furturi de milioane din partea miniștrilor și prietenilor lor, cîștiguri de zeci de milioane din partea băncilor și fabricanților; acestea sint motivele care fac guvernul să fie setos de sînge.

În Germania, aceleași cauze au dus astăzi clasa muncitoare iar pe baricade de luptă cu arma în mînă pentru cucerirea puterii politice în stat. Aceleași cauze împing, de luni de zile, muncitorimea italiană în lupta singeroasă cu stăpînirea țării. Pretutindeni fierbe, pretutindeni clocotește revolta, pretutindeni se arată zorile lumii noi, pentru înfăptuirea căreia se străduiește de 4 ani de zile proletariatul rus !

Muncitori !

Nouă, clasei muncitoare, ne este dat să înfăptuim această lume nouă. Numai noi o putem, noi trebuie s-o înfăptuim.

Pentru ea trebuie luptă, pentru luptă trebuie organizare, și organizarea de azi înseamnă un partid comunist, un partid revoluționar, care să-și făurească mijloace noi de luptă.

Nici o teroare nu va putea opri ca muncitorimea să-și strige desnădejdea, să creadă o nouă soartă.

Suflețați-vă mincile, înălțați-vă pumnii plini și loviți cu putere căci numai astfel se poate lupta pentru :

Partidul Comunist din România !

Internaționala treia comunistă !

Revoluția mondială !

Comitetul Central Comunist din România

3

1922 iulie 27, Braşov. Cererea Partidului socialist din Ardeal şi Puznaţ, secţia Ţării Birsei, către Prefectura Poliţiei Braşov în vederea obţinerii autorizaţiei pentru adunarea generală din ziua de 30 iulie 1922.

Văzut ,13. IX. 1922 L. S. ss.
indescifrabil

Către

Onor Prefectura Poliţiei Braşov

Subsemnaţii cu onoare vă aducem la cunoştinţă că „Partidul Socialist” din Ţara Birsei loc. şi va ţinea adunarea generală¹ în ziua de duminică 30 iulie 1922 cu începere de la ora 9 dim., în sala „Apolo”.

Vă rugăm binevoii a lua la cunoştinţă.

Ordinea de zi :

1. Darea de seamă materială
2. Darea de seamă morală
3. Raportul comisiei de control
4. Descărcarea comitetului
5. Alegerea noului comitet
6. Reorganizarea şi tactica.

Braşov, 27 iulie 1922.

Cu deosebită stimă

L. S. 3 semnături indescifrabile.

Arh. St. Braşov, fond Parchetul Tribunalului Braşov, dosar 379/1922, f. 3, orig.

4

1922 octombrie 1, Bucureşti. Ordinul Ministerului de Interne privind măsurile luate de P. C. R. de a trimite activişti care să facă propagandă comunistă în rîndul locuitorilor de la sate.

DOMNULE . . .

Posedăm informaţiuni că partidul social-comunist, în legătură cu secţiunile din provincii şi-a format propagandiştii, pe care i-au împrăştiat în întreaga ţară, avînd instrucţiuni şi ordine ca să se angajeze în serviciu pe la diferiţi proprietari sau arendaşi de moşii, ca mecanici sau fochişti la maşinile de treerat, secerat, sau la plugurile cu motoare.

Toţi aceştia au însărcinarea să observe dacă se produc nemulţumiri din partea locuitorilor faţă de proprietari, arendaşi sau autorităţi şi să caute a le exploata şi specula explicînd locuitorilor scopul Partidului social-comunist şi făcînd pentru ei o întinsă propagandă comunistă.

Avem onoarea a vă aduce la cunoştinţă cele ce preced şi a vă ruga să binevoii a dispune să se ia serioase măsuri de supraveghere a acestor agenţi, iar atunci cînd vor fi dovediţi că fac

¹ La pct. 6 din ordinea de zi s-a votat afilierea secţiei Braşov a Partidului Socialist la Partidul socialist-comunist.

astfel de propagandă să li se dreneze acte și să fie trimiși înaintea justiției, încunoștiințind și ministerul.

Ministru, ss. indescifrabil

Director general, ss. indescifrabil

Arh. St. Suceava, fond Prefectura județului Baia, dosar 11/1922, f. 11.

5

1923 iulie 26. *Raport al Direcției Poliției și Siguranței generale către Ministerul de Justiție prin care solicită desființarea Comisiei legale a sindicatelor din Galați.*

Ministerul de Interne
Direcțiunea
Poliției și Siguranței Generale
Serviciul Secretariatului
nr.

Personal-Confidențial

DOMNULE MINISTRU,

Avem onoarea a vă înainta copie de pe un raport al Serviciului Special de Siguranță Galați, în care se arată că Comisia locală a Sindicatelor din acel oraș a început a face propagandă printre muncitori pentru înființarea unei școli de cadre socialiste pentru popularizarea culturii comuniste.

Aducând acestea la cunoștința D-voastre, vă rugăm să binevoiți a aviza la desființarea acelei comisii, după cum s-a procedat și față de comisia similară din capitală.

Ministru,
ss. indescifrabil
Domnului ministru de justiție.

Director general,
ss. indescifrabil

Arh. St. Buc., fond Ministerul Justiției, dosar 7/1923, f. 7, orig.

6

1924 februarie 20. *Ordinul telegrafic al Ministerului de Interne cu privire la urmărirea și supravegherea delegaților participanți la congresul P. C. R. din 1924.*

Prefectura județului
— Arad —
Serviciul Administrativ
Nr. 1052 februarie 20

DOMNULE SUBPREFECT,

Avem onoarea a vă comunica mai jos în copie ordinul telegrafic cifrat al Ministerului de Interne nr. 9790/924.

spre știință și executare.

Prefect :
 Inspectorul general administrativ : ss. Indescifrabil.
 Secretar : ss. Bejan.

Avem onoare a vă face cunoscut că Comitetul Central al partidului comunist la constătuirea secretă ce s-a ținut a hotărât să țină în mod clandestin în zilele de 23—25 curent congres care n-a fost autorizat. Locul nu se cunoaște și cum la el urmează să participe și delegații din circumscripția D-voastră, luați măsuri severe pentru supravegherea conducătorilor comuniști precum și a celor ce veți afla că sînt delegați pentru congres. În caz cînd vreunul din aceștia părăsește localitatea pentru a lua parte la congres va fi supravegheat de doi agenți speciali de siguranță buni care imediat ce vor ajunge la destinație unul se va prezenta serviciului respectiv, celălalt va continua a supraveghea pînă la luarea lor în primire de autoritatea locală. Se vor mai lua măsuri ca acest congres să nu aibă loc în raza circumscripției D-voastră. Subsecretar de Stat Minister de Interne /ss/ Voinescu nr. 9790. Pentru conformitate : D-lui Subprefect al județului Arad.

Arh. St. Arad, colecția Documente referitoare la mișcarea muncitorească din județul Arad, dosar 5, f. 62, copie.

7

1924 februarie 22. Măsurile luate de autoritățile burghezo-moșierești pentru împiedicarea ținerii Congresului al III-lea al Partidului Comunist. Atestarea existenței organizațiilor P. C. R. pe teritoriul județului Botoșani.

Confidențial

Prefectura Județului Botoșani

Către,
 Ambele poliții, Brigăzile de Siguranță și Companiei de Jandarmi

Nr. 111
 1924 februarie 22

Urmare ordinului nostru nr. 8 din 31 ianuarie a. c. și motivați de ordinul telegrafic nr. 9790 de astăzi al Ministerului de Interne avem onoarea a vă comunica că Comitetul Central al partidului comunist la constăturirile secrete ținute a hotărât să țină în mod clandestin în zilele de 23 și 24 cr. congresul care n-a fost autorizat de minister.

Localitatea în care se va ține congresul nu se cunoaște și cum la el urmează să participe și delegații din acest județ, vă rog a lua severe măsuri pentru supravegherea conducătorilor comuniștilor precum și a celor ce veți afla că sînt delegați pentru congres.

În cazul cînd vreunul din aceștia părăsește localitatea pentru a lua parte la congres va fi însoțit de doi agenți speciali de siguranță buni, care imediat ce vor ajunge la destinație, unul se va prezenta serviciului de siguranță respectiv iar celălalt va continua urmărirea pînă la luarea lor în primire de autoritatea locală.

Se vor lua măsuri ca acest congres să nu aibă loc în raza acestui județ.

Prefect
 ss. indescifrabil

Director,
 ss. V. Zasosky

Arh. St. Botoșani, fond Prefectura județului Botoșani, Serviciul Administrativ, dosar 17/1924, f. 34, copie.

8

1924 < aprilie >. Manifestul Sindicatelor Muncitorești din Focșani lansat cu prilejul zilei de 1 Mai 1924, în care se critică regimul burghezo-moșieresc din țară și sînt expuse revendicările imediate ale clasei muncitoare și ale oamenilor muncii în general.

Sindicatelor muncitorești din Focșani,

Către toți lucrătorii, meseriași, funcționarii și toți cetățenii și muncitorii.

Muncitori, cetățeni. tovarăși!

Întîi Mai, ziua de luptă, de dezrobire a clasei muncitoare a sosit. După un an de trudă de zi și noapte pentru făurit altora bogății pe salarii de foame, trăind în cocioabe murdare, muncind din greu prin ateliere infectate, ogoare etc., zbătîndu-vă în ghearele foamei și ipsei grozave, expuși la accidente, boală și moarte în mijlocul deznădejzii generale provocată de însărcinarea tot mai mult pe zi ce trece a poporului muncitor. . .

Întîi Mai, zi de luptă și de speranță către o lume mai bună a sosit. Întîi Mai e ziua în care glasul omenirii mînată de furiosul bici al sărăciei nemaipomenite și care pe fiecare zi ce trece se vede în fața unei robii mai crude unei lupte mai crîncene, simțînd cum devine mai aspră pe zi ce trece mîna de fier a domniei capitaliste, apasă mai greu pe spatele încovoiat de atîtea nenorociri al poporului muncitor. E glasul poporului muncitor al omenirii întregi însăngerată de atîtea războaie.

Muncitori,

La Întîi Mai glasul omenirii, care geme din greu sub jugul apăsător al robiei și trufiei claselor bogătașe atotstăpînitoare : sub loviturile nerușinate ale slugilor lor, dar care cu glasul stîns de zile grele, dar tot mai hotărît se ridică de pe ogoare, din fabrici, uzine, mine și din „temnițele ucigătoare”, frîngînd lanțurile apăsării și ignoranței și cere dreptul la viață.

Tovarăși muncitori și cetățeni,

Pretutindeni în această zi măreață, în toate colțurile pămîntului, muncitorii părăsesc cîmpul muncii și într-un strigăt unic își afirmă voința sa de dezrobire, de pace universală și de întronare a adevăratei libertăți și dreptăți pe pămînt. La Întîi Mai clasa muncitoare își leagă momentan rănile căpătate în cursul anului trecut și pornește din nou mai hotărît la luptă.

De patru ani această zi sfîntă pentru muncitorime, datorită prigoanei dezlănțuite de către clasa stăpînitoare veșnic lacomă de îmbogățire prin exploatare, teroare, jaf și hoții, a nu mai fost sărbătorită așa cum se cuvine. A prigonit, a lovit și lovește mereu în mișcarea muncitorească, pentru că numai astfel poate jefui și stoarce în liniște și ultima vlagă a poporului muncitor, numai trîntind la pămînt și punîndu-i călușul în gură muncitorimii conștiente poate să bage mîinile pînă în coate în vistierile statului, comunelor și județelor și să-și poată asigura stăpînirea lor tîlhărească mai departe.

Dar se înșală amar! În momentul cînd burghezia credea că prin astfel de mijloace a săpat groapa poporului muncitor nu-i departe ziua cînd va cădea într-însa.

Muncitori și tovarăși,

În timp ce băncile își dublează capitalurile într-un singur an, stoarse de speculanți jefuitori ca în codru, neîmpiedicați de nimeni în potha lor criminală după îmbogățire, statul care e în mîna acelorași capitaliști pune la impozite peste impozite pînă și pe cea din urmă bucăciă

de la gura copiilor nevoiașului, pentru ca o mână de trintori să poate să risipească prin orgii și desfrâu și pentru ca să ne pregătească noi războaie de unde ei vor trage noi foloase, iar noi să murim cu sutele de mii și milioane. În acest timp poporul muncitor se coboară în mormint stors de ultima vlagă și supt de cea mai neagră sărăcie. Tuberculoza, sifilisul și pelagra seceră cu sutele de mii în fiecare an.

Meseriași muncitori, cetățeni și tovarăși.

În fața acelei nenorocite situații în care se zbate întreaga omenire, clasa muncitoare de pretutindeni se ridică, se organizează și-și încordează și mai mult forțele de luptă pentru a salva lumea cu un ceas mai înainte de sub robia și exploatarea lașă a capitalismului. La noi în România, unde clasa muncitoare are de luptat cu o burghezie din cele mai odioase și mai hrăpărețe din întreaga Europă, la Întii Mai anul acesta se găsește în grea situație. Povara dărilor la comună, la stat și la corporație, urcarea nebunească a chirilor, scumpetea grozavă, lipsa de lucru, iar organizațiile muncitorești singurele în măsură de a pune stavilă, lovite și slăbite cu ajutorul citorva ticăloși ce se mai aflau prin mijlocul muncitorimii conștiente. Un calvar de suferințe, chinuri și martiraje a fost mai tot anul trecut. Dar cu toate greutatele drumului, l-am trecut și mergem înainte cu convingerea neștrămutată că lupta decisivă și victoria celor mulți, goi, desculți și flămânzi va sosi în curând!

Tovarăși muncitori, cetățeni și meseriași,

În ziua de Întii Mai, când munca își serbează încă un an plin de jertfe pe altarul intereselor boierești, toți muncitorii și muncitoarele dau tot la o parte, își dau mâna și strâng rindurile făcând zid în jurul organizațiilor lor de breaslă și împreună cu muncitorimea din toate țările demonstrează în contra tuturor relelor și afirmă dorința de libertate, pace și dreptate pe acest pământ.

Pentru a ne uni și noi glasul cu toată suflarea muncitorească și a demonstra împotriva scumpetei și a speculei neînfrînte ce se face cu cele necesare vieții, cum și cu locuințele.

Împotriva impozitelor indirecte și pe salariu. Împotriva războiului ucigaș și a înarmărilor care duc la sapă de lemn pe cei nevoiași. Împotriva încătușării muncitorului prin codul muncii și legile antimuncitorești. Împotriva prigoanei și terorii administrative contra mișcării muncitorești.

Pentru ridicarea stării de asediu și libertate de întrunire și asociație pentru întreaga muncitorime în toată țara. Pentru amnistia generală pentru toate delictele militare și politice. Pentru salarizarea suficientă a muncitorilor și dezrobirea lor de sub exploatarea capitalistă. Pentru salarizarea învățătorilor, institutorilor și funcționarilor. Pentru opt ore de muncă. Pentru suprimarea lucrului cu acord. Pentru frontul unic în contra ofensivei burghezo-capitaliste.

Pentru întreținerea muncitorilor fără de lucru de către stat, pentru autonomia caselor de boală, pentru pacea cu toate popoarele,

Vă chemăm pe toți cetățenii, muncitorii, meseriașii și funcționarii la

Întrunirea publică

În ziua de 1 Mai 1924 ora 9 dimineața în sala Sindicatelor Muncitorești din str. Teatrului nr. 12 (etaj).

Veniți tot ce-i muncitor nevoiaș cu femeii, copii cu mic cu mare.

Jos cu provocatorii de războaie, aducătoare de boală, moarte și sărăcie. Jos cu exploatarea capitalistă.

Trăiască Întii Mai, ziua unirii.

Comitetele Sindicatelor — Focșani

N. B. La această întrunire va vorbi și un delegat din Ploiești, Janeta Maltus.

9

1924 iunie 26. Chemarea comitetului Cercului cultural muncitoresc de studii sociale din Focșani prin care invită pe cetățenii și pe muncitorii din oraș să participe la ședința literară a cercului.

Cercul cultural muncitoresc de studii
sociale din Focșani.
Strada Teatrului nr. 12 etaj

Cetățeni, muncitori !

Cultura, educația, fiind cei mai necesari factori de ridicare a conștiinței omenești, este o necesitate de existență și de viață de a ni le agonisi prin toate mijloacele posibile. În societatea animalelor nu se simte nevoia decât de a mânca, bea, munci și de a se reproduce. Omul însă, pentru ca să se numească om, trebuie să-și făurească : judecată, inteligență și bun simț spre a-și da seama în mod real de tot ce-l înconjoară. Numai așa se poate deosebi de animale. Or, pentru a ne ridica la această treaptă nu este decit o singură cale : cultură și iar cultură, în special în rindurile clasei muncitoare care este lipsită completamente de aceasta.

În acest scop Cercul cultural muncitoresc a aranjat săptămânal șezători culturale, educative și distractive cu intrarea gratuită, la care este o datorie de a lua parte orice cetățean și muncitor.

Pentru ziua de 26 iunie 1924 ora 7 p. m. va avea loc o ședință literară despre însemnătatea lui 13 iunie 1916. Deci veniți în număr cit mai mare.

Comitetul cercului.

Arh. St. Focșani, fond Prefectura Putna, dosar 52/1924, f. 266, (text tipărit) .

10

1924 noiembrie 29. Raportul serviciului administrativ al prefecturii județului Arad cu privire la răspîndirea de broșuri cu caracter revoluționar.

Prefectura județului Arad
Serviciul Administrativ
Nr. 7516/1924, nov. 29

Secret

DOMNULE SUBPREFECT,

Am onoarea a vă face cunoscut că Brigada 3-a Roșiori din localitate, înaintează Comandamentului una broșură cu caracter comunist incendiar, găsită de un soldat din Regimentul 12 Roșiori pe stradă. Soldatul a observat chiar și persoana ce-a lăsat broșura în stradă, dar pînă a-și da seama de conținutul ei individul acela dispăruse.

Cum conținutul broșurii are un caracter revoluționar și prin care se face apel în special la țărani, să se unească cu partidul comunist, formînd un partid puternic care va lua în mînă conducerea țării și cum efectul acestor broșuri revoluționare printre muncitori și țărani este ușor de înțeles, cu onoare vă rog să binevoii a lua măsuri în consecință, atrăgînd serioasă atențiune autorităților în subordine pentru a pune un deosebit interes la supravegherea persoanelor străine și suspecte, prin ajutorul cărora se răspîndesc aceste manifeste, împiedicînd pătrunderea lor în populația rurală.

Prefect : Inspector general administrativ, ss. indescifrabil

Secretar : ss. indescifrabil

D-sale d-lui subprefect al județului Arad.

Arh. St. Arad, colecția Documente referitoare la mișcarea muncitorească din județul Arad, dosar 5/1924, f. 70, orig.

11

1924 decembrie 12. Raport către Ministerul de Interne despre intensificarea mișcării comuniste de pe Valea Mureșului.

Prefectura județului

Mureș-Turda

Serviciul administrativ

Exp<ediat>12.XII.1924

No. 159/1924 conf<idențial>

Telegramă urgentă

Ministerul de Interne București.

Cheia Circ. unul dintre centrele principale ale comuniștilor din România de azi este pe Valea Mureșului cu sediul în Târgu-Mureș stop Mișcarea comunistă tinde să ia proporții tot mai mari în județ, în special prin propaganda ce se face pentru cîștigarea populației de la sate stop Zilnic se împart manifeste comuniste atît în orașul Tîrgu-Mureș cît și în comunele județului stop

Poliția din T<ir>g<u>-Mureș este foarte slabă nu depune munca ce ar fi de dorit pentru urmărirea faptelor și în general pentru urmărirea mișcării comuniste și deci nu ne putem baza pe ea iar Siguranța în lipsă de personal nu ne poate da concursul dorit stop În ziua de 13 Decembrie vor fi concediați 30% din muncitorii forestieri de pe Valea Mureșului ceea ce v-am raportat în 10.XII, sub No. 5446/1924 stop Acest fapt contribuie la agitația spiritelor și este folosit în special de agitatorii comuniști la propaganda ce o fac stop Situația relativă este gravă și trebuie se vă raportez că pînă ce nu voi avea o poliție conștie<ntă> de datorie și personal suficient la Siguranță nu pot lua nici o responsabilitate pentru eventualele urmări stop Rog luați cunoștința de acest raport stop

Prefectul județului Mureș-Turda

Arh. St. Tg. — Mureș, fond Prefectura județului Mureș, 1924, nr. 159, concept.

12

1926 mai 28, Scorțeni. Adresă a preturii plășii Tazlăul Sărat către notariatul comunei Ardeoani prin care se anunță că C. C. al P.C.R. a expediat organizațiilor muncitorești din țară instrucțiunile privind tactica comunistă în alegerile comunale și se cere luarea măsurilor corespunzătoare.

Pretura plășii
Tazlăul Sărat
Nr. 338
1926 mai 28

Nr. 441 din 25/6/1926
Spre întocmai executare
Notar
ss. indescifrabil

Personal confidențial

DOMNUL NOTAR

Conform ord. nr. 8338 al d-lui prefect Bacău, Inspectoratul general de poliție și siguranță Iași cu adresa nr. 7462/1926 ne face cunoscut că prin curier special, Comitetul Central al Partidului Comunist Român a expediat organizațiilor muncitorești din țară o serioasă circulară cu instrucțiunile necesare, însoțită de rezoluțiile luate asupra tacticii comuniste în alegerile comunale.

Din aceste documente rezultă că Partidul Comunist Român caută să profite de propaganda electorală spre a pătrunde neapărat la sate în scopul de a (aranja) organiza țărănimia explicind programul comunist față de celelalte partide. Comunicându-vă despre acestea vă rog a lua măsuri.

Pretor
ss. indescifrabil

Arh. St. Bacău, fond Primăria Ardeoani, dosar 9/1926, f. 57, orig.

13

1927 martie 4. Memoriul Comisiei sindicatelor profesionale din Oradea conținând hotărârile luate în Adunarea generală a sindicatelor.

Criza economică înspăimântătoare, care ia proporții tot mai mari, sub a cărei povară gemc întreaga clasă muncitoare din România, și a cărei îndreptare nu se prevede în viitorul apropiat ne determină să ne adresăm factorilor care reprezintă puterea centrală prosternindu-le realitatea tristă și rugându-i să procedeze urgent luind măsuri de ameliorare.

Nu mai este interesul nostru, ci e interesul statului și al orașului — atunci cînd numai în Oradea 40% din muncitorii sînt fără lucru — să se ia măsuri serioase, care deși nu ar remedia cu desăvîrșire șomajul, fără exemplu în trecut, dar cel puțin să-l amelioreze. Pentru că dacă nu se va face ceva, atunci nu noi, ci viitorul, o va dovedi, că consolidarea statului și orașului e în ajunul unui dezastru ireparabil.

Adunarea generală a Sindicatelor profesionale din Oradea, ținută la 4 martie a.c. discutînd chestiunea șomajului, a ajutării șomerilor de către stat și comună și a ameliorării șomajului, a adus următoarea hotărîre :

1) Pretindem, ca după cum s-a procedat în aproape toate statele din Europa, așa și în România să se ia măsuri, ca dacă statul nu poate da de lucru muncitorilor cetățeni, atunci să-și ia sarcina de a se îngriji de acești șomeri muritori de foame, adică cerem ca statul să dea ajutoare muncitorilor care fără voia lor au devenit șomeri.

2) Pretindem, ca pentru ameliorarea șomajului să înceapă lucrările publice fără întîrziere.

3) Pretindem, ca statul pe timpul șomajului să înceteze încasarea impozitelor și executarea lor de la muncitorii șomeri .

Semnul nostru

Programul Blocului Muncitoresc și Țărănesc

Pretențiunile Agricultorilor:

Exprimeren nu numai a terenurilor cultivabile peste 50 iugare, dar și a pădurilor, râurilor, pârânelor. Aceste moșii trebuie împărțite pe lângă controlul agricultorilor, argaților, zilierilor, cari au nevoie de acestea. Fiecare familie de agricultori să obțină pământ, cât poate cultiva, de cât are nevoie pentru susținerea familiei.

Agricultorii muncitori să fie înzestrați din partea Statului cu unelte de lucru, cu seminte, cu mașini și animale, necesare cultivării pământului.

Statul să acorde pentru lucrările de îmbunătățirea pământului (grănoțul, udatul, canalizarea) și pentru investiții noi credite pe termen mai lung și pe lângă dobânda mică.

Inițierea și activitatea cooperativelor agricultorilor trebuie protejată prin desființarea legii cooperativelor, prin autonomie deplină și prin credite acordate de Stat fără dobândă.

Fiecare sat să aibă medic, veterinar, moșă, școală de epidemie, farmacie, școală, bibliotecă, sală de lectură, cinematograful și cor.

Pretențiunile celorșenilor orașenești:

Desființarea impozitelor directe cari scumpesc alimentele și alte articole de prima necesitate.

Desființarea a tuturor impozitelor de venit până la limita de existență.

Dispoziții radicale în contra scumpetii, în contra speculației și în contra dobânzilor.

Credite scutite de dobândă pentru procurarea uneltelor necesare începerii industriei.

Avantaje noi de chirie pentru chiriașii locuințelor mici și a stabilimentelor mici.

Sprînjirea din partea Statului a construcțiilor de locuințe.

Pretențiunile muncitorilor:

Bănelle, minele, căile ferate, toate stabilimentele mari și toate forțele motrice să fie trecute în posesiunea Statului (naționalizate) pe lângă controlul muncitorilor stabilimentelor respective.

Tempul de lucru în zile de lucru 8 ore, în zile de Sămbătă 6 ore. — Ajutoarea din partea Statului celor fără lucru.

Restabilirea autonomiei Caselor Cercnate pentru asigurarea socială. Toate cotizațiile să

fie suportate de către patronii și Statul.

Lucrători invalidi și bătrâni să primească în orașe și la sate pensii.

Statul la fabrici și la stabilimente cu participarea muncitorimii.

Sprînjirea din partea Statului a cooperativelor muncitorești.

Ajutoare din partea Statului pentru clădirea Camerelor muncitorilor.

Pretențiunile generale:

Amnistierea pedepselor celor condamnați din motive politice și militare.

Impunerea progresivă a capitaliștilor și a marilor proprietari.

Despeșubiri din partea Statului celor loviți de puteri elementare (inundații, grindină, incendii, etc.)

Prevederea muncitorilor lipsiți cu alimente, locuințe combustibile etc.

Patronajul copiilor, ocrotirea femeilor și a mamelor.

libertatea limbii, școlilor, culturii, economiei, societății și politice a fiecărei națiuni (naționalităților naționale.)

Intruniri, adunări libere, libertatea presei și libertatea cuvântului.

Desființarea stării de asediu, „legii de ordine” și a cenzurii.

Să se desființeze toate acele legi „liberale”, cari au fost făcute în contra muncitorilor, agricultorilor, alți lucrătorilor și în contra

nașunilor cari sunt în minoritate (legea asigurărilor, despre camerele agricole, despre obținerea cetățeniei, despre unificarea administrației, electorale, instrucției particulare, etc.)

Prețindem alegeri libere în comunele, orașele, județele și alte instituții pentru toți locuitorii țării cari au trecut 18 ani, bărbaților și femeilor, de orice limbă maternă, ocupațiune sau cetățenie să fie acestea.

Cerem alegeri libere pentru parlament în baza unei legi electorale generale, egale, secrete, care asigură o reprezentare și organizațiilor politice mai mici.

Cerem desființarea a tuturor datoriilor de război.

Prețindem pace cu toate celelalte țări și națiuni, că să înceteze chelouile pentru înarmare, pentru a desființa fabricile de arme și de muniții.

Guverner lucrătorilor dela sate și din orașele

Candidații noștri pt. camera deputaților în jud. Mureș:

1. Simó Geza, fost profesor, secretarul muncitorilor din Târgu-Mureș.
2. Balló Albert, agricultor din Frenșul.
3. Moldovan Grigor, elmsor din Reșin.
4. Dan Ștefan, tâmplar, secretarul muncitorilor din Cluj.
5. Bardosan Iacob, agricultor din Târgu-Mureș.
6. Iun. Tordal Grigor, agricultor din Sângeorgiu de Mureș.

Se votați pe semnul nostru

Fig. 1 <1927>. Programul Blocului Muncitoresc Țărănesc din județul Mureș (Muzeul Județean Tg. Mureș, Secția de istorie modernă și contemporană, Colecția de documente, nr. 2106).

4) Pretindem, ca acel muncitor care e de 4 săptămîni fără lucru, în baza noii legi a chirilor să primească o amîinare a plății chiriei de cel puțin trei luni, în care timp să nu poată fi evacuat.

5) Pretindem, ca deoarece interprinderile industriale și comerciale nu au respectat dispozițiile legii de a construi case pentru personalul lor, dacă acesta e mai mare de 20 la număr această lege să fie modificată în așa fel, ca fiecare asemenea întreprindere să fie obligată a ceda 25 % din venitul net pentru construcțiile caselor funcționarilor și muncitorilor.

6) Pretindem, ca statul să-și transmită oficiile sale în propriile lui clădiri și dacă acestea n-ar exista să se construiască. Totodată statul să înceapă de urgență construirea locuințelor pentru funcționarii săi.

7) Pretindem, ca pentru ajutarea șomerilor la lucru C. F. R., să înceapă lucrările de completare a parcurilor de locomotive și vagoane, fabricile care se ocupă cu acestea să li se dea comenzile necesare. Noi Sindicatele profesionale garantăm că ne vom îngriji de forțe de muncă și de inginerii necesari în atelierele de vagoane exclusiv în schimbul salariului, fără nici un profit. De plata salariilor necesare la aceste cooperative să se îngrijească cea mai apropiată Direcție regională C. F. R. ale căror cheltuieli să fie solvite anticipativ.

Așteptăm aprecierea serioasă și măsurile urgente ale dv. la aceste propuneri.

Primiți vă rugăm domnule ministru asigurarea înaltei noastre considerațiuni.

Oradea, la 4 martie 1927.

Comisia locală a Sindicatelor

p. conformitate,

Arh. St. Buc., fond Ministerul Justiției, dosar 115/1927, f. 1-2, copie.

14

1927 iunie 19. Manifestul electoral al Blocului Muncitoresc Țărănesc din județul Putna adresat țărănimii.

Blocul muncitoresc și țărănesc din județul Putna.

Către toți țărani din județul Putna
Frați țărani!

Muncitorii nevoiași cu palmele bătătorite și cu spatele încovoiate de poveri, puse de toate partidele ce au fost la guvern, trimit glasul lor către voi.

După cum boierii prin înșelăciune și crimă v-au despoiat și jecmănit pe voi, tot așa și nouă fabricanții și capitaliștii nu storc sudoarea și vloga prin fabrici și ateliere, iar atunci cînd ne cerem dreptul la viață sîntem persecutați și prigoniți.

Ori de cîte ori am vrut să venim în mijlocul vostru, am fost opriți de jandarmi și atîtea alte slugi ale boierilor din țara asta. Căci dacă voi cei mulți v-ați lumina, cum ați mai putea răbda atîtea nedreptăți pe lume și cum ați mai avea încredere în ciocoi care vă conduc?

Muncitori țărani!

Toate partidele politice boierești, de la liberali și pînă la țărăniști au libertatea de a veni printre voi, căci aceștia întotdeauna cînd au nevoie de voturile voastre vă promet toate bunățile pămîntului, vă ademenesc și vă înșală cu vorbele cele mai șarlătănești, iar pe urmă fac cele mai frumoase treburi pe spinarea voastră și a muncitorilor de la oraș.

Muncitori plugari!

Cînd boierii au avut nevoie de singele vostru, v-au promis pămînt, iar după ce le-ați scăpat moșiile și stăpînirea de primejdie, s-au răzgîndit și au stat la tocmeală. Și nu numai că nu au vrut să vă dea pămînt de ajuns, dar făcînd așa zisa expropriere, pe de o parte, iar pe de alta au venit cu dări mai grele decît dijma boierească.

Criminală a fost și guvernarea averescană, aceasta nu acoperă banditismele și crimele liberarilor, acum vor și ei „alegeri libere”, crezând că am uitat alegerile făcute de ei, unde pri-goana, bătăile, arestările și împușcăturile se chemau „alegeri libere”.

Noi n-am uitat pe 1907, cînd liberalii împreună cu generalul Averescu au scădat în singe ogoarele țărănești ucigînd nesprezece mii de țărani și distrugînd sate întregi de pe fața pămîntului. N-am uitat cum de atunci încoace, aceștia au făcut destule legi și fărădelegi în dauna poporului muncitor de la sate și orașe.

Cetățeni muncitori țărani!

Blocul Muncitoresc și Țărănesc vine de data asta în fața voastră nu să vă cerșească voturile, ci să vă amintească și să vă facă cunoscut adevărul, că toate partidele politice bur-gheze cu masca „democrație” pe față sînt numai unelle ale politicii partidului liberal, care este partidul marilor bogătași, samsari și cămătari din țara noastră.

Partidul țărănesc, acel cu „desființarea jandarmeriei liberalilor” merge alături de libe-rali, pe care pînă mai ieri îi terfelea numai ca să credem noi că ei sînt poame mai bune.

Partidul Național Țărănesc plămădit din acel aluat nu se coboară în mijlocul celor mulți, decît cînd are nevoie de voturi.

Deci, muncitori țărani!

Blocul Muncitoresc Țărănesc nu vă cere altceva decît să arătați partidelor politice bur-gheze, că v-ați săturat de vorbe și minciuni, întorceți-le spatele și îngroșați rîndurile de propa-gandă pentru Blocul Muncitoresc Țărănesc.

Fiecare om cîstit care înțelege șarlatanismul lor să-i defăimeze și să-i respingă.

Blocul Muncitoresc Țărănesc izvorît din împlinirea claselor muncitoare de la orașe și sate, este singurul nostru apărător, care prin suferințe, bătăi și arestări nu a încetat de a ridica gla-sul dreptății și a vă spune că nu vă poate apăra decît atunci cînd voi îl sprijiniți pe el.

Puterile lui sînt în fața voastră, dreptatea voastră e programul lui, pentru binele vostru e prigonit el.

Arătați-vă acum sături de impozite, sături de minciuni și de teroare.

Nu vă bateți joc de votul vostru, singurul drept ce v-a mai rămas și pe care l-ați plătit atît de scump, au căzut atîtea vieți în război, lăsînd zeci de mii de văduve, orfani și schilozi.

Semnul nostru este două linii =

Focșani, 19 iunie 1927

Comitetul electoral

Arh. St. Focșani, fond Prefectura Putna, dosar 4/1927, f. 73, tipărit.

15

1928 decembrie 8, Brașov. Ordinul prefectului județului Brașov de interzicere a întrunirilor Blocului muncitoresc țărănesc, secția Brașov.

România

Prefectura județului Brașov

Cabinetul prefectului

nr. 76/928 al. Brașov, 8 decembrie 1928

Către

Inspectoratul general de siguranță.

Serviciul special de siguranță

Prefectura poliției

Pretori de plasă 1—5

Compania de jandarmi

La reședință

Avînd în vedere că blocul muncitoresc prin manifestele lansate și prin întrunirile ținute în ultimul timp s-a dovedit că atentează la siguranța statului și ordinii publice și nu s-a măr-ginit la o simplă propagandă electorală, vă rugăm a cunoaște că interzicem orice întrunire a blo-cului muncitoresc pe întreg teritoriul județului Brașov.

Prin organele dv. vă rugăm a supraveghea strict orice mișcare a comuniștilor și a ne ține zilnic în curent, procedind față de ei conform legilor în vigoare.

Prefect,
ss. indescifrabil

Arh. St. Brașov, colecția Documente privind mișcarea muncitorească, dosar 88/1928, orig.

16

1928. septembrie 24, Memoriul de protest al muncitorilor de la Fabrica de zahăr și Rafinăria de petrol din Tg.—Mureș, împotriva procesului de la Cluj intentat celor 76 muncitori și intelectuali.

DOMNULE PREFECT,

La consiliul de război la Corpul VI armată la Cluj se judecă procesul celor 76 muncitori și intelectuali care sînt acuzați de „atentat contra siguranței statului”. Majoritatea acuzațiilor sînt conducătorii și membrii Sindicatelor Unitare și care sînt aduși în fața consiliului de război pentru activitatea lor din sindicate. Din actul de acuzare reiese clar intențiunea ca nu numai cu condamnări grele să fie depărtați conducătorii cei mai buni ai muncitorimii, dar reiese și acea intențiune ca să dizolveze Sindicatele Unitare care sînt singurele organizații economice ale muncitorimii din țară.

Actul de acuzare conține o mulțime de acușări contra sindicatelor noastre care nu corespund adevărului. Și acuma ca de atitea ori, se acușă sindicatele că fac politica partidului comunist.

Afirmăm și acuma ca pînă acum, că nimeni nu a putut și nici nu poate dovedi această acuzare. Este fapt că între membrii Sindicatelor Unitare sînt muncitori cu diferite concepții politice — așa și comuniști — aceasta însă după legile țării nu este crimă și cu atît mai puțin să poată numi ca „atentat contra siguranței statului”.

Celelalte acușări de asemenea nu corespund adevărului. Cu toate acestea procesul se continuă mai departe, aceasta se poate explica, numai prin cea nedreaptă netoleranță, pe care o artă guvernul actual față de clasa muncitorimii.

Domnule Prefect, muncitorii țării văd foarte clar, că acesta intenționează în mod principal, dizolvarea sindicatelor, din care cauză cu onoare vă comunicăm, că muncitorii uzinelor reprezentate de noi : „Fabrica de zahăr” și „Rafinăria de Petrol” din Tirgu-Mureș, uniți în rinduri îndizolvabile și solidare intru toate cu întreagă activitatea sindicală a conducătorilor acușăți în acest proces, — resping orice încercări, ce ar intenționa dizolvarea Sindicatelor Unitare.

Cu onoare Vă rugăm deci, Demnule Prefect, să interveniți la guvern, pentru asigurarea libertății organizării și a presei pentru stingerea procesului, cum și pentru încetarea prigonirii conducătorilor noștri și a Sindicatelor Unitare.

Rugîndu-vă să binevoiți Domnule Prefect a rezolva cit de posibil respectuos memoriul nostru semnăm
Tirgu-Mureș la 24 Septembrie 1928.

Cu deosebită stimă :

în numele muncitorilor angajați la
„Fabrica de zahăr” și „Rafinăria de Petrol”

Veress Károly   Balázs Viktor
Bene János   Sütő István
Szakács György

Domniei sale
Domnului Prefect al județului Mureș
Tirgu-Mureș

Pe verso : Prefectura Jud. Mureș

Intrat la 25 Sep <tembric> 1928

No. 14.783, No. <anterior> 14306/1928

Nu putem interveni în acest sens.

La dosar

T<âr>g<u>-Mureș 26.IX.1928

/Prefect ss indescifrabil

(În anexă semnăturile a 53 de muncitori)

Muzeul Județean Tirgu-Mureș, Secția de Istorie modernă și contemporană, Colecția de documente, nr. 6335, orig.

17

1928 noiembrie 12, Iași. Memoriul delegaților sindicatelor muncitorești unitare din Iași adresat Ministerului Justiției prin care cer stingerea procesului de dezvoltare a sindicatelor muncitorești unitare din capitală.

DOMNULE PREFECT,

Subsemnații delegați ai sindicatelor muncitorești unitare din Iași, cu sediul în str. Langa nr. 7. vă aducem la cunoștință cele ce urmează; rugându-vă a lua măsuri spre a fi trimise d-lor miniștri de Interne, Muncă și Justiție :

În ziua de 14 noiembrie a. c. urmează a se judeca la Tribunalul Ilfov S. 2, București, procesul de dizolvare intentat sindicatelor muncitorești unitare din acea localitate, pentru vina de a fi apărât interesele clasei muncitoare în fața exploatării patronatului ;

Sindicatelor muncitorești unitare, fiind organizații profesionale, existente pe baza legii asociațiilor profesionale, după însuși legea citată mai sus și conform statutelor legalizate, au obligațiunea de a interveni în orice conflict de muncă și a lua apărarea clasei muncitoare în toate chestiunile care privesc situația morală și materială a acestei clase.

În consecință acuzația ce se ridică împotriva sindicatelor muncitorești unitare din București, nu-o însușim și noi declarându-ne solidari cu acțiunile aduse de ele și cerem :

- 1) Stingerea procesului de dizolvare a sindicatelor muncitorești unitare din capitală ;
- 2) Redeschiderea tuturor localurilor sindicatelor ;
- 3) Libertatea de organizare și acțiune a maselor muncitoare ;
- 4) Eliberarea muncitorilor și intelectualilor arestați pentru vina de a fi luptat pentru clasa muncitoare care continuă a fi ținută în prevenție ;
- 5). Regim omenesc și civilizat pentru deținuții politici muncitori și intelectuali condamnați pentru că au apărât muncitorimea împotriva nedreptăților și a exploatării ;
- 6) Amnistie generală, politică, militară și agrară.

În numele sindicatelor muncitorești unitare din Iași.

Urmează 18 semnături.

Iași 12 noiembrie 1928

Arh. St. Buc., fond Ministerul Justiției, Direcția judiciară, dosar 105/1928, f. 8.

18

1929 aprilie 24, Braşov. Nota Serviciului special de siguranţă Braşov prin care relatează prefectului judeţului Braşov despre şedinţa clandestină din ziua de 20 aprilie 1929 a fruntaşilor comunişti şi foştilor membri ai sindicatelor unitare din Braşov.

România
Ministerul de Interne
Direcţia poliţiei şi siguranţei generale
Serviciul special de siguranţă
Braşov
Nr. 3001 din 24 IV. 1929

DOMNULE PREFECT.

Avem onoare a vă înainta în copie nota unui agent al nostru, referitor la ţinerea unei şedinţe clandestine sub cer liber a fruntaşilor comunişti şi foştii membri ai Comisiei locale a Sindicatelor unitare din acest oraş.

Şeful Serviciului
L. S.
ss. indescifrabil

D-sale Domnului prefect al jud. Braşov

Notă

Am onoare a raporta următoarele :

Sint informat că în seara de 20 cor., fruntaşii comunişti şi foştii membri ai comisiei locale a Sindicatelor unitare din acest oraş a ţinut o şedinţă clandestină sub cer liber, pe cimpia din dosul fabricii de gaz aerian.

Şedinţa a avut loc între orele 19—20 şi a fost prezidată de către comunistul Kisgyörgy Tomaş, luindu-se în discuţie modul de activitate a mişcării comuniste şi hotărîndu-se ca un membru dintre cei mai activi în mişcare să plece luni 22 cor. la Bucureşti şi la Timişoara, unde să ia contact cu conducătorii mişcării comuniste revoluţionare şi să primească instrucţiuni referitoare la organizarea clandestină. Acest curier urmînd ca pînă joi să se înapoieze la Braşov.

Această misiune de curier, probabil că va primi tinărul comunist revoluţionar Lakatuş Imre zis Deneş, preşedintele grupului tineretului comunist din localitate.

După aceasta s-a hotărît ca începînd cu ziua de astăzi, grupul tinerimii muncitoare a organizaţiei comuniste, în fiecare duminică să facă excursiuni în pădure şi munţi unde sub cer liber să ţină atît şedinţele săptămînale cum şi adunările ordinare lunare, pentru continuarea agitaţiei şi propagandei comuniste.

S-a mai hotărît ca luni dimineaţa 22 aprilie cor., să meargă o delegaţie la Dl. prefect al judeţului şi să protesteze împotriva confiscării — de către autorităţi — a arhivei fostelor Sindicate unitare.

Arh. St. Braşov, colecţia Documente privind mişcarea muncitorească, dosar 161, f. 1—2, orig.

19

1929 iunie 26. *Protestul muncitorilor din Tg. — Mureș adresat Prefectului Județului Tg. — Mureș, împotriva procesului monstruos de la Timișoara.*

DOMNUL PREFERCT,

Ferma noastră convingere este, că procesul monstruos dela Timișoara și faptele singeroase întâmplate acolo s-au provocat la dispozițiile directe ale guvernului. Sintem convinși, că de aceasta a fost nevoie pentru a se putea închide Căminurile noastre și a se dizolva Sindicatul Unitar și băga la pușcărie conducătorii noștri.

Nu numai muncitorimea orașului Târgu-Mureș ci a întregii țări s-a înșelat grozav în credințele sale față de guvernul care se numea guvern democrat și mai ales de partidul acestuia vechi Național-Tărănesc, deoarece înainte de venirea la cîrmă a dat un program încit mulți și din rîndurile muncitorimii au așteptat răsăritul unei ere democratice.

Au promis că vor scade impozitele, pentru aplanarea situației șomerilor vor începe lucrări importante de stat și orașe, iar cu ajutorul capitalului străin vor pune în mișcare fabricile și vor construi noi fabrici, cu un cuvînt va începe industrializarea și pînă atunci statul se va gîndi la soarta șomerilor prin ajutor de stat. Au promis introducerea zilei de muncă de 8 ore, sistarea stării de asediu și a cenzurii și asigurarea presei libere a gîndirii adunării libere. Au promis ajutorarea micilor industriași cu împrumutul străin și ajutorarea micilor și mijloacilor proprietari țărani.

Și ce s-a întimplat ?

Au urcat impozitele, au dispus constrîngerea măsurilor de incasare prin aceea, că după impozitele anului trecut neachitate 20 %, iar pentru cele din anul curent 15 % amenda au împus. Pentru aplanarea somajului n-au făcut nici un pas, așa încit s-a întimplat ce nu s-a mai întimplat de secole, ca în toată verii numai în Tîrgu-Mureș cu sutele sînt zidari, fierari, lemniari, și din alte ramuri muncitori fără lucru. Și ce este mai trist, că prețul mărfurilor în fiecare zi se urcă și în scumpirea traiului statul însuși bate recordul, urcînd prețul la tutun, mărci, chibrituri și la cele mai necesare mărfuri monopolizate. De ajutorarea șomerilor din partea statului nici nu mai poate fi vorba.

Ziua de muncă de 8 ore este numai pe hirtie, deoarece pe Valea Mureșului unde a fost o luptă crîncenă patronii au introdus 10 ore și se lucra 10 ore, iar lupta dusă pentru păstrarea zilei de muncă de 8 ore a fost zdrobită cu puterea autorităților și cu ajutorul acestora.

Cenzura s-a 'sistat și în afară este presa liberă, însă afară de ziarele social-democrate coalizate cu guvernul, nici o foaie muncitoare nu există pentru că în unele locuri le confiscă, iar în altele nu se permite tipografiilor să imprime foi muncitorești, iar în ce privește dreptul de adunare liberă, gîndire și vorbire liberă în această privință starea de la noi nu se poate asemăna cu nici o stare gravă din alte țări. Contra sindicatelor noastre s-au pornit procese de dizolvare fără nici o dovadă și bază de lege iar căminurile noastre au fost închise. Conducătorii noștri au fost închiși și s-a pregălit procesul monstruos de la Timișoara. Abstrăgînd de la aceea că încă nu sintem dizolvați, totuși ni se pune la fiecare pas piedecă de a putea funcționa, nu ni se dau permise pentru ținerea de adunări, cu un cuvînt din democratismul promis nici umbră nu se vede.

Domnule Prefect, în baza celor mai de sus întreaga muncitorime a orașului Târgu-Mureș vă înaintează următoarea cerere :

1. Vă rugăm să binevoiciți a interveni imediat locului în drept, ca să se deschidă Căminurile Muncitorești, deoarece acestea nu au nici o legătură cu Sindicatul profesional și sint pur Societăți culturale recunoscute ca persoane juridice.

2. Funcționarea sindicatelor noastre de trei luni în lipsă de localuri este îngreunată. Noi am luat asupra noastră ajutorarea șomerilor prin sindicatele noastre, acea ajutorare care trebuia să o dea statul și care are mii de piedici pînă să ajungă a se da muncă sau ajutor. Și deoarece sindicatele noastre nu sint dizolvate dar nici suspendate și deoarece pînă acum n-a putut arăta nici un motiv care s-ar putea primiși nici pentru acuzare nu s-au găsit motivele de drept, pretindem respectarea dreptului nostru sindical asigurat prin lege și sistarea orîșicării procedurii pe mai departe.

AMNISTIE

România cunoaște de ani întregi un regim de opținare a libertăților publice, de încălcare a celor mai elementare drepturi cetățenești. Abuzul guvernanților a luat locul și țărina legitimă. Stările excepționale ilegale și anti constituționale, s'au permanentizat în ultimii zece ani.

Procesele politice s'au ținut încă în toată țara. Judecate toate, aproape fără excepție, în fața unor tribunale militare puse și menținute în funcțiune tocmai în acest scop, scopul s'au terminat pentru cei aduși în fața lor, cu an mulți de închisoare și ocnă. Timp de 10 ani după terminarea războiului, în plină pace. Curțile Marțiale și Consiliile de Război au continuat și continuă și azi să judece infracțiuni politice.

Și cum au judecat se știe: după o înstrucție sumară, pe baza unui material adunat prin bârbi și achiuzajuri, cu dreptul de apărare logădit, fără dovezi, în fața unor judecătorești supuși disciplinei militare. Au fost condamnați oameni numai pentru credințele lor sociale, numai pentru curajul de a sfărâma un crez politic. S'au dat ani de închisoare pentru că un muncitor a primit o carte sau o gazetă din străinătate. S'au condamnat oameni, pentru că s'au găsit la ei cărți, cari se vând la toate librăriile în mod liber. Zeci de muncitori și țărani au intrat în pușcărie, pentru că au participat la activitatea politică legală, dar în formațiuni adverse guvernului. Manifeste electorale trecute prin cenzură, au fost nu odată, prilej de grele condamnări. S'au înscenat procese absurde, din toate punctele de vedere, și totuși s'au condamnat.

În momentul de față, în închisorile și arestul României sunt peste 350 de condamnați politici. Peste 60 de muncitori, țărani și intelectuali au

teacă procese în curs în fața instanțelor militare de țară. De curând în Sibiu au fost condamnați peste 20 de muncitori și studenți în sămănătorie și sute de mil- lei armata. Așa se prezintă starea condamnărilor politice.

Der atenția opiniei publice trebuie să fie îndreptată și asupra unui alt punct. Războiul a lăsat în urma lui o serie întreagă de procese militare. Mil de oameni au fost aduși în fața tribunalelor excepționale. Când războiul a fost condus așa după cum se știe, condamnările mori care s'au dat pentru infracțiunile militare, sper că o mare și fagrantă neoprețate. Amnistia care s'au dat nu au cuprins decât o mică parte dintre infractorii militari.

În fine, o cîștira categoric de infractori — infractorii cu conștiință agrară — trebuie puși în evidență. Fieci abuziv și neadecvat care s'au făcut reforma agrară, a dat amnistie au muncii în un soi în cuprinsul lor, în mări și edănci nemulțumiri. Conștientă, cu autoritățile abuzive sau cu proprietarii locuitorii din la circuli câte-odată violente. Au urmat procese care s'au terminat bine încheiat, cu condamnarea țăranilor. Miluri de oameni sunt infractori, în Olanda țării mai s'au lăsat și mai condamnați cu prilejul războiului din 1917.

În fața acestei situațiuni optăm pentru amnistia este datoră să la oltitudine cetățean și luptând pentru

Amnistia Generală

pentru țărani și muncitori

În lăbând acțiunii noastre noi muncitori s'au va acționa în închisorii mil de oameni, s'au va aduce în țară și sprijinul răpit stăruindu-se în rol și mil de cămășuri.

Comitetul local:

Dr. med. Olga Berkovits, Geza Simu ziarist, Robert Farkas Dr. avocat, Paul Benke muncitor de lemn, Carol Muller profesor, Vasilia Inca maștru brutar, Geza Ringler maștru tîmplar, Iosif Lipsitz crotor, Ildor Izrael comerciant, Francisc Seres agricultor, Martin Demeter maștru tîmplar, Paul Nagy muncitor de construcție, Iosif Madarász maștru de crotor.

Fig. 2 1929 februarie. Manifestul Comitetului de amnestie din Tg. Mureș (Muzeul județean Tg. Mureș, Secția de istorie modernă și contemporană, Colecția de documente, nr. 2991).

3. Pretindem ca în scopul ameliorării șomajului, guvernul cu toată puterea sa, să împiedice concedierea muncitorilor în masă < Valea Jiului, Valea Mureșului, Reșița > și ca șomerii să ajungă cât mai repede la lucru să dispună începerea lucrărilor publice și orășenești. Iar pînă la începerea acestor lucrări să se voteze un ajutor extraordinar pentru ajutorarea șomerilor.

4. Pretindem ca procesul monstruos fără nici o bază de la Timișoara să se sisteze imediat, și să se pună imediat în libertate toți aceștia care din acest proces înfundă și azi pușcăriile.

Domnule Prefect, trebuie să știți, că cu închiderea Căminurilor muncitorești, cu sistarea sindicatelor noastre sau cu arestarea conducătorilor noștri și internarea acestora, încă n-am rezolvat nici problema mizeriei și nici a șomajului și cu atît mai puțin putem să vorbim de aplanarea luptei de clasă, ci din contră această luptă va fi și se poate aștepta ființa ei mai aproape. Și chiar pentru aceea, ca pretențiunile noastre sînt puse la dispoziția îndeplinirii Domniei Voastre în interesul consolidării acestei țări, care suferă în urma greșelilor săvîrșite în dauna acesteia.

Sperînd în rezolvarea favorabilă și urgentă a prezentei noastre cereri semnăm.

Tirgu-Mureș, la 26 iunie 1929

cu distinsă stimă

s <emnat> președinte :

Mózes István

s <emnat> secretar :

Francisc Kacsó

Prefectura județului Mureș

Intrat la 2 Jul<ie> 1929

No. 13058 Anexa 1

No. a<nterior> : 7588/1929

Referent : Rusu

Deocamdată la dosar

Tg. — M<ureș>, 23/IX. 1929.

Prefect

ss. indescifrabil.

Muzeul județean Tg. — Mureș, Secția de Istorie modernă și contemporană, Colecția de documente, nr. 6233, orig.

20

1929 iulie 13. Telegrama avocatului Lucrețiu Pătrășcanu prin care cere Ministerului Justiției sprijin pentru a-și exercita drepturile legale în procesul deținuților comuniști.

Telegramă

Fiind împiedicat a lua contract liber și nesupravegheat cu clienții mei în procesul de la 5 iulie pregătirea apărării este imposibilă.

Vă rog luați urgente măsuri. ss. L. P. Pătrășcanu — avocat.

Arh. St. Buc., fond Ministerul Justiției, Direcția judiciară, dosar 79/1929, f. 1.

21

1929 iulie 25, Deva. Măsurile luate de Prefectura județului Hunedoara în vederea zădărnirii manifestațiilor comuniste din 1 august 1929.

Prefectura județului Hunedoara
Nr. 405/1929 Confidențial

Urgent-Strict-Confidențial

DOMNULUI PRETOR,

Brad

Sintem informați că, conducerea mișcării internaționale comuniste a hotărî pentru ziua de 1 august 1929, executarea de mari manifestațiuni comuniste în lumea întreagă.

În România, conducătorii comuniști și organizațiile create de ei, prin circulări trimise din timp cercurilor comuniste din țară, au dispus să se execute în ziua de 1 august, următoarele manifestații :

1. Muncitorii să declare grevă de o oră în această zi, începînd de la orele 11 pînă la orele 12 dimineața ; 2. Să se țină întruniri de protestare în fabrici împotriva pregătirilor de război și să se pregătească muncitorimea pentru lupta de stradă ; 3. Să se țină întruniri publice în piețele mari și să se organizeze demonstrațiuni de stadă ; 4. Să se facă propagandă printre soldați ca în această zi să demonstreze cu ei, răspunzînd cu intîrziere de 5 minute la apelul goanelor și la începerea exercițiilor, după terminarea cărora să se cînte Internaționala ; 5. În nopțile de 29, 30 și 31 iulie să se răspîndească manifestele clandestine aduse din străinătate, cum și manifestele ce vor fi tipărite în țară de comitetul de ajutorare și sindicatele unitare ; 6. Un manifest special va fi destinat soldaților cu indemnuri directe la colaborare cu elementele comuniste în acțiunea ce vor întreprinde.

În vederea asigurării ordinii publice, în ziua de 1 august 1929, veți lua următoarele măsuri de siguranță :

I. Veți interzice orice fel de întruniri, adunări sau atrupamente pe străzi și piețe publice, cum și orice fel de demonstrațiuni de stradă.

II. Veți lua măsuri, cu concursul tuturor autorităților pentru pază în jurul stabilimentelor industriale, fabrici etc. luînd înțelegere în același timp și cu patronii, ca să se execute în interior măsurile necesare în scopul asigurării muncii acelor lucrători, care, neaderînd la această mișcare vor voi să continue lucrul.

III. Veți culege informații din timp asupra tuturor manifestațiunilor puse la cale de către elementele comuniste și ne veți ține în curent permanent despre tot ce va se afla în legătură cu intențiile hotărîrile și acțiunile lor.

IV. În ce privește manifestele clandestine ce se intenționează a se răspîndi printre muncitori și soldați cum și orice alte imprimare sau ziare referitoare la manifestațiile puse la cale pentru ziua de 1 august cu indemnuri la tulburarea ordinii publice, ele vor fi confiscate, iar colportorii lor vor fi predați justiției împreună cu manifestele găsite și actele dresate.

V. De asemenea, vor fi deferiți justiției toți aceia care, pe orice cale vor face propagandă și vor indemnna la acte contrarii ordinii, siguranței statului.

Orice constatări, cum și modul cum vor decurge evenimentele în ziua de 1 august, le veți comunica telegrafic Prefecturii.

Deva, 25 iulie 1929

Perfect,

ss. indescifrabil

Arh. St. Deva, fond Pretura plășii Brad, dosar 173/1929, orig.

22

1930 februarie 18, București. Memoriul Uniunii muncitorilor din industria minieră către primul ministru, asupra situației minerilor din Valea Jiului, concedierile masive și nemulțumirea lor provocată de criza economică generală, cu propuneri pentru remedierea ei.

DOMNULE PRIM MINISTRU,

Împrejurări noi și nefericite ne silesc a vă înainta acest memoriu în care vă expunem noua situație ce se crează muncitorilor din Valea Jiului. Situația aceasta este atât de grea încât ea nu poate fi tăcută cu indiferență atât de noi ca reclamanți autorizați ai miilor de muncitori din Valea Jiului, cit nici de dv. ca reprezentanți ai intereselor generale ale statului.

Credem că ați luat cunoaștință — prin organele ministerului Muncii, sau altfel — că starea de spirit a muncitorilor din bazinul carbonifer al Văii Jiului a suferit în ultimele zile o bruscă schimbare. În ultima lună, spiritele muncitorilor se mai linișțiseră. După ce ținute ani de zile sub permanentă încordare și după ce nenorocirea de la Lupeni a început să se uite, spiritele intraseră într-o perioadă de calm. Aceasta mulțumită faptului că la tratativele ultime s-a reușit cu concursul Ministerului Muncii să se încheie cunoscutul contract colectiv cu Societățile carbonifere, contract care a însemnat o netăgăduită îmbunătățire a situației muncitorilor.

Dar i-a fost dat acestei nefericite Văi a Jiului ca epoca de liniște să nu dureze multă vreme. După mai puțin de două luni, iată că survin astăzi noi fapte de o deosebită gravitate, fapte care au început să fie și vor fi de aici înainte prilejul unor noi frământări. Domniile voastre nu trebuie să le piardă din vedere nici din punct de vedere informativ nici din cel al intereselor țării.

Nemulțumirea care stăpânește azi sufletele muncitorilor din Valea Jiului este provocată de concedierile în muncă pe care au început să le facă societățile. Ele au început deja la Aninoasa unde 40 de lucrători au fost concediați și vor continua în toate celelalte localități, unde *citeva sute de muncitori au și fost avizați*. Iar săptămîna trecută Direcțiunile locale ale Societăților primiseră chiar ordine pentru imediată închidere a uneia dintre mine dar curînd s-a revenit asupra acestui ordin, luîndu-se în schimb deciziunea de a se reduce timpul de lucru. Și într-adevăr, în acest moment acesta este situația: în întreaga Valea Jiului se lucrează numai 5 zile pe săptămîină, evident că au redus și salariile lunare în aceiași proporție. Situația aceasta este încă o măsură de provizorat, căci de fapt Societățile din Valea Jiului sînt nevoite să facă în curînd o mare concediere, în masă, de citeva mii de muncitori.

Interesîndu-se la Direcțiunea întreprinderilor respective pentru a afla motivul care determină aceste concedieri, s-a aflat că toate s-ar reduce la lipsa de comenzi. Mai exact, e vorba de lipsa posibilităților de desfacere a cărbunelui, lipsă agravată de faptul că C. F. R. le-au redus comenzile, adică cota de cărbune cu circa 5—10% iar în luna aprilie a. c. urmează ca cota să fie redusă cu 200 000 tone. Nu cunoaștem motivul care a determinat această reducere a cotei și nici nu înțelegem că ne amestecăm în amănunțele politicii combustibilului pentru calea ferată.

Ceea ce știm însă precis este că Societățile Carbonifere din Valea Jiului, — în urma reducerii cotei — sînt hotărîte să sisteze complet exploatarea la vreo 3—4 mine și să concedieze circa 4000 de muncitori. Asupra acestui fapt de o deosebită gravitate, Uniunea noastră ține să vă atragă atențiunea, căci este vorba la mijloc de o problemă socială întinșînd mase mari de muncitori, problemă care poate avea urmări foarte diferite și neplăcute.

În primul rînd trebuie să se țină seama că prin concedierile proiectate de Societăți și în cărora — cum se spune — li s-a dat și un început de aplicare, să zvîrle pe drumuri alte mii de muncitori care vor rămîne pur și simplu muritori de foame. Din cauza crizei economice generale, este exclus să li se poată găsi plasament la alte întreprinderi miniere. Nicăieri în țară, întreprinderile miniere nu mai fac cereri de brațe. Nici în Banat, unde, dimpotrivă concedierile continuă; nici pe Valea Trotușului unde de asemenea exploatările trec printr-o criză; și nici în nordul Ardealului unde și acolo sînt mine care stagnează pe de-întregul, cum este cazul minelor de pirită de la Rodna Veche care în luna februarie au sistat complet exploatarea și au concediat toți muncitorii. De asemenea nu este de sperat nici că noii concediați din Valea Jiului și-ar putea găsi plasament în oarecare întreprinderi sau lucrări de stat, pentru că pe deoparte și întreprinderile lui agonizează iar pe de altă parte investiții în lucrări noi statului nu poate face din cauza dificultăților bugetare.

Pentru înțelegerea situației grele a miilor de muncitori care urmează a fi concediați de întreprinderile din Valea Jiului, trebuie să se țină seama și de alt element important. De acela că *majoritatea lor absolută sînt mineri profesioniști*, trăind exclusiv din exercitarea acestei meserii. Cu toții trăiesc în localitățile miniere (nu în satele de unde au plecat) și deci nu au posibilitatea să-și cîștige altfel existența. Este drept că un mare număr dintre ei sînt moți, dar numai ca origine. Ei sînt veniți din Munții Apuseni în anii imediat de după război cînd o nenorocită politică economică ce s-a exercitat acolo a sărăcit întreaga regiune și a înfometat populația mindrilor moți. Această emigrare a moților din munții lor, unde erau proprietari de mici ștampuri, de mici întreprinderi individuale de exploatare minieră s-a produs în urma politicii de răscumpărare a produselor lor, aur și argint, de Banca Națională sub prețul mondial și în special în urma monopolizării explozibililor, monopolizare care a scumpit aceste produse ca de trei ori față de prețul de pe piețele normale. Din aceste motive moții nu au putut continua exploatarea minelor, astfel întreprinderile lor proprii s-au distrus, iar ei au apucat calea pribegiei amplasîndu-se pe ici pe colo, în marea majoritate pe Valea Jiului.

Dar de atunci au pierdut orice legătură cu localitățile lor natale din Munții Apuseni, nu mai au acolo nici o avere, minele, ștampurile și gospodăriile lor sînt complet ruinate, prin urmare astăzi cînd alții dintre ei urmează să fie concediați, o reîntoarcere a lor la vechile căminuri este exclusă. Acum ei sînt complet proletarizați nu pot trăi decît oferîndu-și brațele. Ofertă zadarnică în actuala situație, căci nimeni nu-i va putea angaja.

Pentru autoritatea de stat chestiunea aceasta prezintă o mare importanță și din punctul de vedere al liniștei și ordinii publice. Credem că-i inutil să mai argumentăm. Sînt destul de cunoscute de către domniile voastre nemulțumirile care mocnesc sau agitațiile care izbucnesc în diferite părți ale țării printre miile de șomeri, fără a fi puse la cale de altcineva decît de foamea însăși.

O altă consecință a marilor concedieri de la întreprinderile din Valea Jiului va fi și dezechilibrarea bugetelor caselor de pensii. Aceste fonduri se întrețin exclusiv din cotizațiile muncitorilor și ale patronilor — și ele deja luptă cu greutate mari din cauză să sînt în Valea Jiului nu mai puțin decît 2 000 pensionari.

Reducîndu-se însă numărul muncitorilor cu cîteva mii, vor scădea simțitor și veniturile acestor fonduri de pensii, așa că actualii pensionari nu vor putea să-și mai primească pensiile stabile. Urmarea va fi creșterea numărului cu alte 2 000 a oamenilor fără nici o existență, ca o nouă sarcină pentru stat, căci ei va fi nevoie, în acel caz să intervină efectiv spre a acoperi golurile din bugetele acelor fonduri de pensii.

Domnule prim ministru așa stînd lucrurile, Uniunea noastră a găsit de cuviință să vă aducă la cunoștință această situație, cu rugămintea de a o lua în cercetare, soluționînd-o în favoarea muncitorilor așa cum cere dreptatea.

Astfel este neapărat necesar să se intervină pe lingă societățile carbonifere pentru revenirea asupra concedierilor. Evident, ele au un motiv care cîntărește destul de greu în hotărîrea de concediere : reducerea cotei de cărbune la C. F. R. Dar tocmai aici statul trebuie să intervină, După părerea noastră două ar fi soluțiile :

1) Să se rezolve problema combustibilului necesar căilor ferate, în așa fel ca Societățile carbonifere (care nu au debușuri în străinătate și care au ca principal client instituția C. F. R.) să nu fie nevoite să-și reducă din capacitatea de producție. Dacă, într-adevăr, după cit sistem noi informați, se șintește înlocuirea la C. F. R. a cărbunelui cu păcură, să se amine aceasta pentru momente mai prielnice, pentru viitoarea epocă de prosperitate economică, pe care o sperăm cu toții, și cînd nu vor mai fi atîtea brațe de prisos.

2) Dacă totuși interesele căilor ferate și considerațiunile de interes general economic impun reducerea cotei de cărbune, atunci este de preferat ca această reducere să nu se facă din cota ce revine societăților care extrag cărbunele în stil mare și care deci prin caracterul lor, cum e în Valea Jiului, întrebuițează numai mineri profesioniști. E mai bine să se reducă cota de la micile întreprinderi de cărbune lignit, întreprinderi care mai toate nu lucrează decît fiecare în cîte 100—200, maximum 400 muncitori. Desigur și pentru muncitorii minelor de lignit aceasta va fi o lovitură, însă nu atît de mare, pentru că aceștia sînt semiproletari. Ei dispun de gospodării (sînt semi-țărani), au cîte un petec de pămînt, așa că și-ar putea țîri existența fără să îngroașe numărul șomerilor de azi.

În fine domnule prim ministru dacă apreciînd situația și soluțiile mai sus expuse de noi chiar dacă ele ar fi acceptate și atunci rezolvarea problemei în general a șomajului cade în sarcina statului. El va trebui să intervină cu ajutoare bănești efective. Miile de șomeri nu mai pot fi lăsați la voia întîmplării, muritori de foame sau cerșetori pe drumuri.

Șomajul a devenit din nenorocire și în țara noastră o mare problemă socială de care statul nu se mai poate dezinteresa, fără consecințe grave. Ajutorarea șomerilor de către stat se impune

fără întârziere. Astfel că, independent de cazul din Valea Jiului expus sus, unde statul trebuie să intervină și să facă tot posibilul pentru sistarea concedierilor, rămâne în picioare problema aceasta, generală în toată țara. Deci odată cu rugămintea de a lua măsurile convenite pentru a evita concedierea muncitorilor de la întreprinderile miniere din Valea Jiului, Uniunea noastră își permite a vă atrage atențiunea asupra necesității urgente de a se veni cu un proiect de lege de ajutorare a șomerilor, lege pe care zeci și zeci de mii de muncitori din această țară, șomeri sau în perspectivă, o reclamă de atita vreme.

În speranța că toate aceste cereri vor găsi o dreaptă înțelegere și neîntârziată soluționare favorabilă, primiți vă rugăm, domnule prim ministru, încredințarea deosebitelor noastre considerațiuni.

București, la 18 februarie 1930.

Președinte :

ss. indescifrabil

Secretar,

ss. indescifrabil

Arh. St. Buc., fond U. G. I. R., dosar 20/1930, f. 148—153.

23

1930 iulie 24, Timișoara. Raport al șefului Poliției și Siguranței din Timișoara privind activitatea tineretului muncitor din Blocul Muncitoresc Țărănesc din Timișoara, al Partidului Comunist și al Sindicatelor locale.

Chestura Poliției Municipiului Timișoara

Nr. 207 din 24 iulie 1930

Confidențial

DOMNULE CHESTOR,

În conformitate cu ordinul Domniei Voastre de mai sus privitor la evenimentele politice petrecute în raza acestei Chesturi și ca urmare a raportului nostru nr. 207 din 23 iulie, prin care am arătat despre o mișcare în perspectivă a țăranilor din provincie, care intenționează a se încadra în partidul muncitoresc adică Blocul Muncitoresc Țărănesc, prin organizațiile noii asociații țărănești și organizații naționale revoluționare, avem onoare a raporta următoarele : azi am fost informați din nou că țăranii din comunele Vegvar, Cenei, Folea și altele au comunicat conducerii sindicatelor din Timișoara că pe ziua de 1 august intenționează să facă demonstrații în corpore înaintea primăriilor respective, cu care ocazie vor protesta contra impozitelor, contra cametei, contra legii agrare și contra guvernului.

Totodată printre țăranii din întreg Banatul se desfășoară o propagandă ca aceștia în scurt timp să convoce în orașul Timișoara un congres la care să ia parte 500—600 țărani ca delegați din fiecare comună din Banat.

În legătură cu cele arătate de noi prin rapoartele de mai sus privitor la intențiile muncitorilor pe ziua de 1 august, avem onoare a raporta că Comitetul executiv al Blocului local a ținut o nouă consfătuire, hotărîndu-se ca pe ziua de 1 august muncitorii să declare timp de o zi grevă generală.

În acest sens s-au redactat manifeste care s-au predat oamenilor de încredere pentru ca aceștia să le împartă în mod clandestin printre muncitori.

Înaintăm aici alăturat copie de pe aceste manifeste, cu rugămintea să binevoiți a dispune dacă nu este cazul să luăm măsuri de a proceda la o percheziție în Căminul Muncitoresc dată fiind că manifestele sînt scrise cu mașina sindicatelor și trase apoi printr-o altă mașină care multiplică exemplarele.

Sintem de credință că printr-o asemenea procedură vom putea stabili autorul care după cum reiese din conținutul manifestelor agită la grevă generală.

Șeful Biroului poliției de siguranță
Comisar,

ss. indescifrabil
L. S.

Sub șef de birou
ss. indescifrabil

Arh. St. Timișoara, fond Directoratul VII Ministerial, dosar 97/1930, f. 32, copie.

24

1931 martie 20, Timișoara. Ordinul Directoratului VII ministerial către Chestura poliției cu privire la luarea de măsuri de siguranță împotriva muncitorilor șomeri socialiști și comuniști, care manifestau în fața primăriei orașului Timișoara, în timpul ședințelor consiliului orașenesc.

Directorul Ministerial VII Timișoara
Serviciul Ministerial al Internelor
Nr. de reg. 3018/1931

Termen 3 zile.

Obiect : Măsuri de siguranță cu ocazia ținerii ședințelor
Consiliul Municipal din Timișoara.

Către Chestura Poliției

Timișoara

Constatăm că ori de câte ori se țin ședințe la Primăria Municipiului Timișoara, muncitorii șomeri socialiști și comuniști se adună în grupuri și manifestă în fața Primăriei, care manifestări de cele mai multe ori degenează în scandaluri și tulburări.

Or, Chestura Poliției știe că nici un fel de adunări, manifestații etc., sînt cu deșăvîrșire oprite.

Ne-a surprins faptul că azi între orele 4—5 p. m. o mulțime de șomeri au fost adunați în fața Primăriei fără ca Poliția să fi luat nici o măsură, pînă cînd n-a fost remarcată de noi prin telefon.

Avînd în vedere, că ulterior din partea dv. ni s-a semnalat, că din celelalte cartiere încă au început grupuri mai mari a înainta spre centru, binevoii a cunoaște, că am intervenit la armată, ca în caz de lipsă să se pună la dispoziția dvs, forțele necesare pentru împrăștierea acestor elemente de dezordine ; tot asemenea cazul a fost semnalat și d-lui primprocuror din localitate. Timișoara la 20.III. 1931.

Șeful Serviciului
ss. indescifrabil

Arh. St. Timișoara, fond Directoratul VII ministerial, dosar 34/1931, p. 2, concept.

25

1931 februarie 21, Petroșani. Buletin informativ al Legiunii de jandarmi Petroșani, despre problemele dezbătute de Congresul partidului comunist, ce a avut loc în luna februarie 1931.

Secret

Buletin Informativ
Nr. 58 din 21 februarie 1931

Sintem informați de informatorul nostru următoarele :

În ziua de 15. II. 1931, Centru comuniștilor a ținut un Congres în București, într-o casă de lângă Floreasca, la care au luat parte 25 delegați din centrele : Cluj, Maramureș, Timișoara, Prahova, Iași, Vulcan și Lupeni din Valea Jiului. La congres s-au hotărât următoarele :

1. Pentru ca comuniștii să poată ajunge sub ochii autorităților, se vor organiza în sindicate muncitorești independente, acolo unde nu sînt asemenea sindicate, iar unde sînt se vor înscrie între ele ca membri și să înceapă propaganda de înscriere, pentru ca apoi să conducă și aceste sindicate în scopul lor.

2. Să plătească o cotizație de 25 lei lunar, afară de șomeri, cărora să nu li se ceară această sumă.

3. Să înceapă imediat propaganda printre șomeri

4. Să introducă comunismul în armată, prin noii recruiți, care, parte din ei nutresc aceste idei, chiar în Batalionul 6 pionieri s-a încorporat un evreu din Maramureș, care, cu intenția de a ajunge gradat, ca apoi să poată introduce ușor asupra elementelor dintre soldați, comunismul.

5. Să provoace greva generală, iar pe timpul grevei să ajute cu bani pe greviști, pentru a căpăta încredere în organizația comunistă.

6. Să se introducă în fabricile ce lucrează pentru apărarea națională și să facă pe cit posibil ca muniția și explozibilul să se fabrice cu încărcătură slabă, pentru a nu produce efectul dorit la caz de război.

7. S-a hotărât ca, corespondența pentru Valea Jiului să vină în Vulcan (adresa fiind cunoscută de noi). În cazul că corespondența nu se poate aduce pînă în Vulcan, va fi primită de un ceasornicar din Simeria, ce are atelier lângă podul despre Arad, iară acesta printr-un șef de tren, al cărui nume nu se cunoaște încă, va fi adusă pe Valea Jiului.

8. Între 20—24. II. 1931, vor sosi de la București, prin secretarul comunist din Cluj, manifeste de provocare la grevă. La cine vor sosi încă nu se cunoaște, dar în tot cazul începînd din noaptea de 21—25, între orele 24—4, vor împărți manifeste. În acest scop am luat măsuri de împiedicare.

9. Pe Valea Jiului, Ioan Husar din Vulcan a fost ales secretar de centru, iar Radu Alexandru tot din Vulcan cenzor. Numele celorlalți delegați ce au luat parte la congres nu se cunoaște.

10. Centru București are 4 secții de organizații a comuniștilor pe întreaga țară și cînd țin congres cheamă numai cîte o secție, în caz că sînt demascați să lucreze celelalte secții.

11. Pentru chemarea la congres din Valea Jiului a venit un anume Popescu din București.

Mai sintem informați că la centrul din București, aproape în fiecare săptămînă vine un curier cu instrucțiuni de la Internaționala a III-a, ce are Federala la Viena pentru Balcani. Curierul vine fie din Viena-Cehoslovacia sau prin Polonia cu număr și pașaport fals.

12. Adresa congresului ținut nu ni s-a putut da, deoarece informatorul nostru ce a luat parte la congres ne declară că a fost purtat cu un taxi pe mai multe străzi și apoi introdus într-o casă pe la orele 22,00. Congresul a început duminică la ora 6 (18) și a durat pînă la 4 în dimineața zilei de 16. II. 1931, cînd, după ce li s-au dat bani de drum, au fost duși la gară tot cu taxi. Curierul ce va sosi cu manifeste are statura de 1,68 m., nu corpolent, îmbrăcat cu palton negru, pălărie sură și poartă ochelari prinși de nas și nu de urechi.

Am luat măsuri pentru prinderea curierului ce va sosi pe Valea Jiului și confiscarea manifestelor.

Comandantul legiunii Petroșani

Maior,
ss. indescifrabil

26

1932, februarie 22, Vulcan. *Memoriul delegaților muncitorilor de la minele din Vulcan, către Ministerul Muncii, Sănătății și Asigurărilor Sociale, în care este expusă situația mizeră a muncitorilor mineri din Vulcan, rămași fără lucru după închiderea minelor.*

DOMNUL MINISTRU,

Subsemnații delagați ai muncitorilor de la minele din Vulcan, venim pe această cale a vă expune situația nenorocită în care se află muncitorimea în urma crizei și concedierilor ce s-au făcut pînă la completa aruncare pe drumuri a tuturor muncitorilor.

Localitatea Vulcan, cu minele ei altădată prospere, a ajuns astăzi o comună moartă. Minele s-au închis și muncitorii au rămas fără lucru. Parte din ei — puțini — au luat drumul pribegiei, alții se află în localitate și rabdă foame și frig. Este o lipsă completă de activitate în toate ramurile și muncitorii care ne-au delegat să venim și să cerem îndreptarea acestor stări de lucruri sînt agitați la extremi din cauza lipsurilor de tot felul.

Sînt la Vulcan, așa cum adeverește și alăturata situație eliberată de comitetul de pe lângă Primăria respectivă, 1398 capi de familie șomeri, care împreună cu 5592 membri de familie fac 6990 suflete în mizerie. În mizerie neagră, pentru că șomerii din Vulcan, spre deosebire de ceă din alte localități unde cit de puțin tot mai găsesc o bucățică de piine pe la frații lor care încă lucrează, sau pe la primărie, șomerii din Vulcan sînt în plata Domnului. Nimeni nu le dă nimic, nimeni nu are de unde să-i ajute, (Intruclt) muncitori în lucru nu sînt. Negustorii dau și ei faliment căci nu au cui vinde, iar primăria nu are nici ea de unde lua dacă locuitorii ei sînt flămînzi.

Pe lângă toată această nenorocire s-a adăugat purtarea barbară a direcțiunii minelor, care nu ne lasă nici măcar să culegem — ca altădată — resturile de cărbuni de pe haldă, spre a ne putea încălzi bordeiele. Ba mai mult încă, Societatea ne-a pus în vedere să părăsim, pe data de 1 aprilie, locuințele din coloniile ei să plecăm. Unde ?

DOMNUL MINISTRU,

Șomerii din Vulcan, toată populația din această localitate, vă roagă respectuos prin delegația noastră, să le veniți în ajutor, dînd dispoziții să fie plasați în lucru toți șomerii din Vulcan, la alte lucrări, în alte localități.

Dacă aceasta nu va fi posibil, atunci se impun aceste măsuri urgente, pe care respectuos vi le supunem spre aprobare :

1) Statul să acorde ajutoare permanente în bani și în natură șomerilor din Vulcan.

2) Să interveniți pe lângă societatea să nu se evacueze din colonii și să ne lase — ca totdeauna — să culegem resturile de cărbuni pentru foc.

În speranța că dv. înțelegeți situația noastră mizerabilă și ne veți lua apărarea, primiți vă rugăm, Domnule ministru, asigurarea respectului ce vă păstrăm.

Vulcan, 22 februarie 1932.

p. conformitate,

ss. *Al. Rădulescu*

Reprezentanții muncitorilor

Șomeri din Vulcan

ss *Zercula Iosif*

ss *Băgăian Gheorghe*

ss *Legrand Mihai*

ss *Groh Ferdinand.*

Domnul ministru al Muncii, Sănătății și Asigurărilor Sociale București.

Arh. St. Arad, fond Inspectoratul muncii Arad, dosar 4/1932, f. 19, copie.

27

1932 aprilie 26. Comisariatul de poliție Petroșani, raportează prim-procurorului județului Hunedoara, modul cum muncitorii din Valea Jiului intenționează să serbeze ziua de 1 Mai.

Chestura de poliție Deva.

Comisariatul de poliție Petroșani nr. 2382

anul 1933 luna IV. ziua 26

DOMNULE PRIM PROCUROR,

Avem onoare a raporta, că muncitorii din Valea Jiului vor serba ziua de 1 Mai a. c. după următorul program :

În ziua de 1 Mai a. c. înainte de masă se vor ține adunări în localitățile Petroșani, Aninoasa, Vulcan și Lupeni, unde se vor ține cuvântări despre însemnătatea zilei de 1 Mai.

Adunarea de la Petroșani va avea loc în sala de spectacole a Casinoului muncitoresc, unde pe lângă muncitorii din Petroșani, vor lua parte și muncitorii din Petrila-Lonea care vor veni în coloane având în frunte fanfarele muncitorești, așa ca și în anii precedenți.

După terminarea adunării muncitorești din localitățile Petrila-Lonea se vor retrage în comunele respective.

După masă vor avea loc concerte cu fanfara și corurile în toate localitățile din Valea Jiului și anume : Petroșani, Petrila-Lonea, Vulcan, Aninoasa și Lupeni.

Seara în localitățile Petrila și Vulcan se vor da reprezentații teatrale urmate de dans, iar în localitățile Petroșani, Lonea, Aninoasa și Lupeni petreceri cu dans.

În cazul cînd timpul se îndreaptă muncitorii de la Lupeni în dimineața zilei de 1 Mai vor veni la Vulcan, unde împreună cu cei de aici vor serba la arena sportivă, retrăgîndu-se în localitățile respective, numai către seară, cînd vor continua serbarea prin participarea la petrecerile cu dans.

În ce privește muncitorii de la Petrila-Lonea, în dimineața zilei de 1 Mai a. c. urmează să vină la Petroșani, încolonați, pentru a participa la adunare.

În acest scop conducătorii muncitorilor au intervenit la București ca să li se permită acestora a veni la Petroșani cu drapele roșii.

Cu ocaziunea zilei de 1 Mai, sindicatele vor distribui printre muncitori insigne, de felul celor din anii trecuți.

Șeful Comisariatului,
ss. indescifrabil

Șeful Biroului,
ss. indescifrabil

D-sale, domnului prin procuror al Parchetului tribunalului Hunedoara-Deva.

Arh. St. Deva, fond Parchetul tribunalului Hunedoara, dosar 332/1933, f. 9 orig.

28

1933 februarie 16. Raportul Parchetului general al Curții de Apel Tg. Mureș către Ministerul Justiției privind luarea măsurilor de prevenire și împiedicarea mișcării comuniste, precum și extinderea stării de asediu și în județul Mureș, unde sînt centre industriale cu numeroși lucrători în mare parte comuniști.

DOMNULE MINISTRU,

Ca urmare ordinului dv. telefonic, din 15 februarie 1933, referitor la luarea de măsuri urgente și eficace pentru a preveni și împiedica mișcările și tulburările lucrătorilor, comuniștilor și a altor elemente subversive contra ordinii și siguranței de stat, momentan am dispus d-lor prim-procurori și procurori șefi, din circumscripția acestei curți prin note telefonice, ca cu cea

mai mare urgență și rigoare rămânind personal răspunzători să execute ordinele dv. telefonice cifrate trimise direct domniilor lor, dându-le și din partea noastră îndrumările necesare, totodată am cerut și rapoartele telefonice despre modul cum au executat aceste ordine și despre situația mișcărilor și tulburărilor, ce ar exista în urma eventualelor provocări de către elementele subversive din acele circumscripții.

Am onoare a înainta următorul raport :

Dl. Primprocuror al trib. Mureș prin rapoartele sale confidențiale nr. 7 și 8 din 15 februarie 1933, ne raportează :

Că în urma ordinelor confidențiale primite de la minister și tulburărilor ivite în diferite centre, s-au deținut pînă la ora 10 a. m. de către Chestura Poliției Tg. Mureș, 14 capi agitatori comuniști, care sînt la chestură, urmînd a se face cercetări contra lor pentru a se afla dacă fac parte din comitetele regionale, ce atribuțiuni îndeplinesc, la ce secții sînt repartizați și cu ce atribuțiuni în acțiunea lor subversivă.

La Reghin s-au deținut trei, între care și avocatul Dr. Sulariu, iar în județ de către jandarmi încă 9, în total pînă la ora mai sus arătată 16.

Acțiuni mai întinse nu se observă.

Totuși este de părere că starea de asediu să fie extinsă și în județul Mureș și ne roagă ca telegrafic să intervenim la organele în drept în acest scop, ca să nu fim expuși la o surpriză cu consecințe incalculabile și la evenimente pentru care nu poate face față.

Păreră și o întemeiază pe următoarele motive :

Mișcarea subversivă pornită în diverse localități, tinzînd la tulburarea ordinii și siguranței face ca autoritățile respective să ia măsuri urgente, pentru ca răul să nu se întindă.

În acest județ unde avem centre industriale Toplița, Lunca Bradului, Societatea Bangra, Societatea Valea Mureșului, Domeniu Banfy Răstoșnița, Răstoșnea, Străvechiul Scaun, Foresta Salard, Foresta Toplița, Societatea Reghinul Săsesc, Societatea Bistrița Năsăud, Foresta Română și altele, iar în orașul Tg. Mureș Fabrica de zahăr, Fabrica de piele, Fabrica de petrol, Fabrica de gaz, Fabrica de cărămizi și alte instituții, unde sînt numeroși lucrători în mare parte comuniști, necesită o supraveghere așa de aproape față de mișcărilor ce iau astăzi un caracter atît de amenințător, încît agenții siguranței, nu cred că pot face față acestei stări de lucruri.

Față de mișcărilor ce se desfășoară pe o scară atît de întinsă atît de periculos și la o distanță de 100 km. depărtare de Cluj cu intrasigența cunoscută comunistă și cu o îndărătnicie, care poate inspira mare îngrijorare, se impun drastice și urgente măsuri.

De altfel și mijloacele de locomoție destul de multiple în aceste două localități adică Cluj și Tg. Mureș, fac posibilă ca acțiunea să se întindă și aici. Cînd vîd că se opune rezistență din partea autorităților, căci dacă se va întinde în județ în regiunile forestiere prin nucleiele ce le-au format, se va întinde și în Ciuc, Piatra Neamț, Sf. Gheorghe, Bicză și alte localități, periclitînd ordinea publică.

Cu ocazia convocării ce a avut loc în ziua de 8 februarie a. c. la chestura Poliției Tg. Mureș fiind de față subsemnatul, dl. chestor Suciu, dl. Munteanu, un domn căpitan de la divizie, un domn locotenent colonel, subșef, de stat major de la această divizie, au opinat că starea de asediu nu ar fi necesară aci, intrucît ar ațîța spiritele mai mult și ar necesita cheltuielile exorbitante în actualele împrejurări, cînd starea economică e atît de precară și bugetul atît de redus.

Ripostîndu-i că față de situația generală, criza acută a mișcării clandestine, starea economică nu importă și nici cheltuieli, cînd în joc sînt ordinea și siguranța publică, am propus înființarea și aici a stării de asediu, dar nu i s-a dat curs, ce e necesar.

Parchetele tribunalelor Tirnava Mică și Odorhei prin notele telefonice din 15 februarie 1933 ne comunică că au executat în total ordinele telegrafice cifrate, trimise lor de dv. și au luat toate măsurile necesare pentru a preveni și împiedica atare mișcări și tulburări ; în circumscripțiile lor, nu sînt dezordine și tulburări de nici o natură.

De asemenea ne comunică și Parchetul Ciuc, că a luat toate măsurile în scopul de mai sus ► dintre capii eventualelor mișcări și tulburări sînt cîțiva deținuți, dealtcum în orașe și județ liniște.

În baza celor mai sus arătate, vă rog a lua măsurile necesare, ce veți găsi de lipsă.

Procuror general,
ss. indescifrabil

29

1933 septembrie 11. Memoriul lucrătorilor de la Fabrica „Foresta”, fostă „Gustav Eichler”, către Direcțiunea fabricii în care cer o serie de drepturi.

11 septembrie 1933. Domnule director, subsemnații lucrători ai fabricii dv. venim a supune aprobării dv. următorul

Memoriu :

1. Strictea aplicare de opt ore pe zi.
2. Respectarea demnității omenești.
3. Opt sute kg. lemne lunar pentru toți lucrătorii cu vechime de 6 luni.
4. Plata să se facă bilunar la 1 și 13 ale lunii.
5. Repararea băii și facerea unei ferestre să poată avea lumină într-un mod igienic.
6. Desființarea lucrului cu acord.
7. Recunoașterea delegațiilor.
8. Orele suplimentare se vor lucra numai în caz de forță majoră și se vor plăti : sărbătorile legale cu un spor de 10 % iar în zilele de lucru cu 50 % în plus.
9. Situația noastră fiind destul de grea lefurile fiind scăzute cu 50—60 % și chiar mai mult cerem : ridicarea salariilor cu 40 % spre a putea măcar în parte a acoperi nevoile și cheltuielile ce ni se cer față de scumpetea de pe piață a tuturor articolelor strict necesare.
10. Regularea drepturilor la concediu a tuturor lucrătorilor care ne găsească prezenți după legea existentă de la 1929/1933 după drepturile prevăzute de lege.
11. Reținerea prin 1 % de plată în biroul fabricii a cotelor sindicatului.
12. Încheierea unui contract colectiv de muncă pe termen de un an. Pentru a trata punctele cuprinse în memoriul de față delegăm pe camarazii : Ciuntu V., Costin Gh., Ungureanu Mihai, Nechita M. Gh., Almășanu C., Fodor M., Botez V. din întreprinderile dv. să se prezinte la onor Inspectoratul Muncii unde cu camaradul Marcovici din Bacău cu reprezentantul Camerei Muncii și reprezentantul dv. să se găsească modalitatea de împăciuire.

Urmcează un număr de semnături ale muncitorilor.

D-sale domnului director al Fabricii „Foresta” fostă „Gustav Eichler”.

Arh. St. Neamț fond Prefectura județului Neamț, dosar 61/1933, pachet 8, f. 152, orig..

30

1933. Statutul Uniunii Tineretului Muncitor și Intelectualul din România, găsit asupra organizației tineretului din Aninoasa — Valea Jiului.

Statutele

Uniunii tineretului muncitor și intelectual din România.

Articolul 1 numele și sediul Uniunii

Uniunea poartă numele de „Uniunea tineretului muncitor manual și intelectual din România”. Sediul Uniunii în București.

Articolul 2. Scopul Uniunii

Uniunea are caracter educativ. Scopul uniunii este ridicarea stării culturale a tineretului muncitor, dezvoltarea simțului de solidaritate printre membrii săi și educarea lor în spiritul.

socialist, cu menirea de a-i pregăti pentru organizațiile partidului social-democrat și al sindicatului.

Articolul 3. *Averea Uniunii*

Cheltuielile necesare pentru atingerea scopurilor de mai sus se acoperă prin taxele de înscriere și a cărților de membru, cotizațiile regulamentare ale secțiunilor, contribuțiunile extraordinare ale membrilor.

Articolul 4 *Afilieră la Uniune*

Membrii ai Uniunii pot deveni toate secțiunile tineretului muncitor din România, care, pe baza unei (hotărâri) adunări generale, au adoptat programul și statutele Uniunii.

Articolul 5. *Compunerea și conducerea uniunii*

Uniunea se compune din : toate secțiunile afiliate și membri singuratici din localități unde nu există o secțiune a tineretului. Aceștia se pot înscrie la cea mai apropiată secțiune afiliată.

Conducerea uniunii se face prin : congresul uniunii, comitetul central al uniunii, comisia de control centrală.

Articolul 6. *Congresul.*

Congresul ordinar se convoacă din doi în doi ani. Comitetul Central este dator a publica în ziar, cel puțin cu 4 săptămîni înainte de data Congresului, ordinea de zi. Secțiunile sînt datoare a anunța centrele înainte de ținerea congresului, numărul delegaților ce-i trimite. Congresul se compune din delegații aleși în adunările generale ale secțiunilor, din membrii comitetului central și ai comisiei de control.

Fiecare secțiune afiliată este îndreptățită a trimite la congres, pînă la 25 membri un delegat, pînă la 100 doi delegați, pentru fiecare sută în sus un delegat. Un singur delegat poate avea mai multe mandate, dar nu mai mult decît trei.

Numărul delegaților se stabilește în proporția numărului de membri după care s-au vărsat cotizațiile la centrală, în decursul celor trei luni înaintea Congresului.

Congresul poate aduce hotărîri valabile dacă delegații prezenți reprezintă 2/3 din totalitatea membrilor uniunii. Contrar, congresul va fi convocat din nou în decurs de cel mult două luni, urmînd ca de data aceasta să aducă hotărîri valabile, fără a considera numărul de delegați prezenți.

Drept de vot au toți delegații secțiunilor, dispunînd fiecare de atîtea voturi cîte mandate are. Membrii comitetului central și ai comisiei de control centrale, participă la congres numai cu drept de vot consultativ, dacă n-au primit vre-un mandat de la vre-o secțiune. Hotărîrile se iau prin majoritatea de voturi. Votarea se face prin ridicarea de mîini, sau la cererea unei pătrimi din delegați prin vot secret. La aducerea hotărîrilor mai importante, dacă comitetul central sau o pătrime de delegați o va cere, președintele este dator a lua măsuri ca votarea să se facă pe numărul de membri și în cazul acesta delegatul are atîtea voturi cîți membri reprezintă.

Propuneri la Congres poate face oricare secțiune afiliată, cu condiția de a le înainta cu cel puțin 14 zile înainte de congres. Propunerile făcute în planul congresului vor fi luate în dezbatere, numai dacă sînt sprijinite de cel puțin o pătrime din delegați.

Congresul își stabilește singur regulamentul de discuții. Procesul-verbal al congresului va fi semnat de un președinte și un secretar al Congresului și verificat de doi delegați, desemnați de congres. Spesele delegaților pentru congres vor fi suportate în întregime de secțiunile respective.

Articolul 7. *Atribuțiunile congresului.*

a) Luarea la cunoștință a dării de seamă a comitetului central și a comisiei de control. Acordarea sau respingerea descărcării acestora ;

b) Alegerea comitetului central și a comisiei de control ;

c) Stabilirea cheltuielilor de administrație, fixarea cotizațiilor, a contribuțiunilor extraordinare ;

- d) Fixarea normelor de activitate;
- e) Stabilirea regulamentului de discuții al congresului;
- f) Modificarea statutelor;
- g) Dizolvarea uniunii.

Hotărâri referitoare la modificarea statutelor și dizolvarea uniunii, nu se pot lua decît cu majoritatea de cel puțin 2/3 a membrilor prezenți la Congres.

Articolul 8. Congres extraordinar

La nevoie, comitetul central poate convoca congres extraordinar. La aceasta mai este obligat dacă majoritatea secțiunilor afiliate o pretind în scris.

Articolul 9. Referendum.

În chestiuni importante, precum și atunci cînd hotărîrea congresului s-a hotărît incapabilă, comitetul central este îndreptățit a proceda la referendum. Aceasta poate fi cerută și de o treime a secțiunilor afiliate, comitetul central fiind obligat a se executa.

Secțiunile vor lua toate măsurile ca fiecare membru să poată vota. Votarea se va face într-un termen stabilit, iar rezultatul se va trimite imediat la comitetul central.

Articolul 10. Comitetul central

Uniunea stă sub conducerea unui comitet central și sub administrația unui birou central. Nu pot fi aleși în comitet decît membrii cu cel puțin un an vechime în mișcarea tineretului. Comitetul se compune din 11 membri, dintre care un președinte, doi vicepreședinți, un secretar, un casier, 3 supleanți și 5 membri aleși în comisia de control. Comitetul va fi compus din 5 membri din localitatea unde își are sediul Uniunea și 6 delegați ai congresului din provincie. Orice acte, publicațiuni etc., sînt valabile dacă poartă semnătura președintelui și secretarului central. În caz de lipsă a președintelui, va semna un alt membru însărcinat cu reprezentarea uniunii. Minuirea banilor uniunii se încredințează casierului, care e responsabilul personal pentru banii și valorile predate.

Comitetul central ține ședințe de cîte ori este nevoie. Hotărîri valabile se pot lua dacă sînt prezenți cel puțin 8 membri. Deciziunile se iau cu majoritatea absolută de voturi. Procesul-verbal al ședinței se semnează de președinte și secretar și se verifică de doi membri din comitet. Membrul care, fără nici un motiv admisibil, lipsește de la 3 ședințe consecutive, se consideră demisionat, urmînd a fi înlocuit prin supleantul care a întrunit mai multe voturi la congres.

Comitetul central și Biroul administrativ au următoarele atribuțiuni: a conduce administrația uniunii, întreține strîns legături cu celelalte uniuni ale tineretului socialist din străinătate și cu internaționala tineretului socialist, a îndruma activitatea secțiunilor afiliate și a controla din timp în timp administrația lor.

Împotriva hotărîrilor comitetului central, se poate face curs la cel mai apropiat congres.

Articolul 11. Comisia de control.

Atribuțiunile ei sînt: a controla gestiunea financiară a comitetului central; a participa la toate ședințele comitetului central cu vot consultativ.

Articolul 12. Secțiunile tineretului.

Dacă într-o localitate se află cel puțin 20 membri care adoptă statutele și programul uniunii, se va înființa acolo o secție. Pentru aceasta se va convoca o adunare de constituire, în care să se explice statutul uniunii, se va hotărî înființarea secțiunii și va alege comitetul local, compus din 5—9 membri, între care un secretar, un casier și o comisie de control. Comitetul nou ales, va face cunoscut comitetului central constituirea și afilierea secțiunii. Membru al unei secțiuni poate deveni orice tînr de la 13—21 ani; excepțional se poate prelungi acest termen pînă la 30 ani, cu titlul de membru susținător, dacă interesul secțiunilor o cere. Înscrierea unui membru trebuie confirmată de comitetul secției. Secțiunile vor activa conform regulamentului întocmit de uniune.

Articolul 13. Cotizațiile

Fiecare membru nou intrat plătește taxa de înscriere de 5 lei, o carte de membru de lei 5 și o cotizație lunară de comitetul local, respectiv conform nevoilor acestei secțiuni.

Din aceste cotizațiuni ,taxele de înscriere a cărților de membru și 1 leu de fiecare cotă lunară revine comitetului central al uniunii, pentru acoperirea cheltuielilor acesteia.

Articolul 14. Presa uniunii.

Uniunea va edita, atunci cînd posibilitățile materiale o vor permite, un ziar sau un buletin care va avea să se ocupe cu chestiunile privitoare la educație, propagandă și organizarea tineretului muncitor.

Articolul 15. Colaborarea cu P.D.S. și C. G. M.

În comitetul central, comitetele regionale și comitetele secțiunilor tineretului, vor face parte cu drept de vot cite un delegat al partidului și al mișcării sindicale amsterdamiste.

Cînd comitetele locale regionale și centrele ale P. S. D. și C. G. M., vor discuta în ședința chestiuni referitoare la mișcarea tineretului, se va admite și un delegat al tineretului, cu titlu informativ și consultativ.

Articolul 16. Comitete regionale.

Spre ușurarea activității, secțiunile unei regiuni pot convoca conferințe regionale, care vor alege un comitet regional. Acesta va conduce lucrările administrative, propaganda și activitatea educativă în regiunea respectivă, va coordona activitatea secțiunilor din această regiune, menține legătura cu : toate secțiunile ei și cu comitetul central, toate acestea în cadrul hotărîrilor congresului și a comitetului central.

Cheltuielile comitetului regional se vor acoperi dintr-o parte a cotizațiilor lunare, fixată de către conferința regională.

Comitetul regional funcționează conform statutelor uniunii, analog cu comitetul central, dar numai pentru regiunea respectivă.

(SS)

Uniunea Partidului Muncitor
Manual și Intelectual din România
Comitetul Central

Conform cu originalul

Comandamentul Legiunei jandarmi Hunedoara

Maior, ss. indescifrabil.

Arh. St. Deva, fond Parchetul tribunalului Hunedoara, dosar 10/1930 f. 8—10, copie.

31

1934 iunie 9. Protestul muncitorilor și intelectualilor români din Tours (Franța) și împrejurimi adresat Ministerului Justiției prin care cer eliberarea tuturilor deținuților politici din închisorile din țară.

Către
Ministrul Justiției
București

Noi, muncitorii și intelectualii români din Tours (Franța), protestăm în modul cel mai energic, și cu toată solidaritatea față de eroicii muncitori de pe baricadele de la Grivița din februarie 1933, în contra noli crime pe care burghezia românească o pregătește prin judecătoria ei de clasă, în contra tovarășilor noștri, muncitori de la C. F. R., care pe baricade au apărut în

mod eroic dreptul elementar la viață al proletariatului din România, băgînd spaima în burghezia românească, și cea internațională, care prin procesul intentat în contra lor, vrea să se răzbune în mod sălbatic asupra eroicilor luptători ai proletariatului din România :

Cerem :

Imediata eliberare a tuturor inculpaților acestui proces odios ! !

Imediata eliberare a tuturor deținuților politici din închisorile din țară ! !

Încetarea sîngerosului și sălbatecului regim de represiune, căruia din nou i-au căzut victime trei din cei mai buni luptători ai cauzei clasei muncitoare din România : tovarășii Sciva Awervruch, Dori Goldstein și Esther, chinuiți pînă la moarte de către siguranța românească.

Muncitorii și intelectualii români
din Tours și împrejurimi

Arh. St. Buc., fond Ministerul Justiției, Direcția judiciară, dosar 6/1934, f. 1., orig.

32

1934 noiembrie 25, Galați. Ordonanța nr. 7 a Comandamentului diviziei a 21-a Infanterie referitoare la interzicerea organizațiilor comuniste.

Comandamentul Diviziei 21-a Infanterie
Ordonanța nr. 7

Noi general Linteș Gheorghe, comandantul Diviziei 21-a Infanterie,

Avînd în vedere înaltul decret nr. 3376 din 30 decembrie 1933 și ordonanța ministerială nr. 5968 din 30 decembrie 1933, prin care s-a declarat starea de asediu în anumite regiuni și centre din țară,

Avînd în vedere înaltul decret nr. 2557 din 14 septembrie 1934, prin care starea de asediu s-a prelungit pe încă șase luni,

Considerînd că organizațiile și asociațiile mai jos enumerate, prin acțiunea lor constituiesc un pericol pentru existența cetățenilor și conservarea statului,

Ordonăm :

Pe teritoriul declarat sub stare de asediu prin ordonanța noastră nr. 1 din 31 decembrie 1933 :

Art. 1. Sînt oprite a mai funcționa în comitete, intruniri sau sub orice altă formă, următoarele organizații sau asociații :

1. Partidul Comunist Român,
2. Uniunea Tineretului Comunist,
3. Ajutorul Muncitoresc Român, prescurtat A. M. R.,
4. Biroul juridic al Partidului Comunist,
5. Ajutorul roșu internațional, prescurtat M.O.P.R.,
6. Consiliul sindicatelor revoluționare,
7. Comisia locală a sindicatelor unitare,
8. Uniunea țărănilor revoluționari,
9. Cercul femeilor comuniste,
10. Tineretul conștient român,
11. Asociația studenților revoluționari,
12. Cercul de studii marxiste,
13. Tribuna studentului sărac,
14. Liga culturală evreiască,
15. Blocul muncitoresc țărănesc,
16. Liga muncii,

Luptați pentru eliberarea cereștilor!

Către toți muncitorii, țărani și intelectuali!
Către toate păturile ce suferă jugul exploatărei
și teroarei fasciste!

TOVARĂȘII

Consiliul de Revizie a admis recursul muncitorilor cerești și, cașând sentința Consiliului de Război, a hotărât rejudecarea procesului la Cons. de Război din Craiova.

În cele 15 luni de zile, cari s'au scurs dela luptele eroice din Februarie trecut, criza economică, ce zădărie din temelie regimul capitalist, s'a ascuțit și mai mult. Odată cu adâncirea ei, a crescut mizeria, foamea și suferințele tuturor păturilor muncitoare. La orașe în timp ce salariile scad, iar pomanjii și concedierile nu conținesc, viața se scumpește zi cu zi (zahărul, untdelemn etc.). Sub masca degrevărilor fiscale, se aruncă noi biruri asupra poporului muncitor.

La sate prețurile mici ale produselor agricole, birurile și cămătă, iar apoi inundațiile, au adus pe țăranul la săpă de lemn. Valul nemulțumirilor și ale revoltii crește amenințător deasupra și dealul țării și criza economică amenință să se prefacă în fiecare clipă într-o criză revoluționară.

Burghezia, ce-și simte sfârșitul apropiat, încearcă ieșirea din criză prin aruncarea greutăților ei pe spinarea maselor prin înăsprirea teroarei sângeroase, nelezind calea spre instaurarea dictaturii fasciste deschise și prin deslănțuirea unui nou războiu sângeros, războiul imperialist și anti-sovietic.

În fața acestei situații, guvernul liberal, călăul poporului muncitor din 1907, 13 Decembrie 1918 și Tatar-Bunar 1924, a încuviințat acum rejudecarea procesului. Cele 8.000 de adăzuini, intrunirile și grevele din zeci de fabrici și uzini, Steagul Roșu dela Universitatea din București și mii de inscripții pe zidurile orașelor și satelor din întreg cuprinsul țării: — „Vrem eliberarea cereștilor” — au arătat clasei stăpânitoare că masele muncitoare din România sunt solidare cu luptele eroi e ale cereștilor și, sprijiniți de solidaritatea revoluționară a proletariatului mondial, nu vor lăsa burghezia să asasineze în voie pe acei, cari au căzut pentru cauza lor!

Prin decizia Cons. de Revizie, guvernul marilor bancheri și fabricanți urmărește să slăbească puțin ura lovită și revolta ce se frământă adânc sufletul poporului muncitor dela orașe și dela sate. Impotriva asupritorilor și călăilor clasei muncitoare și să creeze iluzii de „democrație”, — iluzii că liberalii sunt „mai buni”, spre a putea astfel să voteze în liniște și apica în voie legea fascistă, așa zisă de „apărarea Statului”, legea de sugrumare sângeroasă a tuturor luptelor pentru muncă, pâine, pământ și un trai mai omeneș, — pentru a îndeplini pianurile lor de ieșire din criză prin fașism și război.

Toate organizațiile muncitorești revoluționare au fost

Procesul din Iași

dizolvate. Nu există drept de organizare. Presa muncitorească e gătuată cu furie nebună. Fabricanții au la dispoziția lor întregul aparat de Stat. Agenții de Siguranță și Jandarmii sunt postaji în permanență înăuntrul fabricii pentru a înăbuși imediat orice încercare de luptă împotriva arăderii sașilorilor, împotriva teroarei sângeroase. Așa se petrec lucrurile în atențarele CFR din București. Chi, la „Mocronița” și „Dermata” etc. etc.

Arrestările de muncitori și țărani revoluționari nu conținesc nici o clipă în toate colțurile țării. În înțeințe, unde za: peste 1.500 prizonieri politici, revoluționari, burghezia prin foame, frig, sădă și schingiuiri, încearcă să-l asasineze mizelește pe aceșii și ai maselor muncitoare, cari au căzut în marea luptă pentru muncă și pâine, — pentru dezrobirea proletarilor.

Muncitorii organizați și neorganizați!

Nacionali Social-democrați și ghetariști!

Lupta pentru eliberarea CFR-știlor și a tuturor deștinuților politici revoluționari, este însăși lupta contra fascismului și războiului imperialist, este lupta voastră de zi cu zi pentru muncă, pâine, pământ și pentru dărămarea dictaturii sângeroase burgheze-moșierești!

Guvernul a hotărât ca procesul CFR-știlor să se rejudece în Craiova, — un centru industrial, este înapoiat, sperând astfel să slăbească campania de solidaritate și luptă revoluționară a maselor muncitoare pentru smulgerea cereștilor din ghiarele călăilor lor și scolo să-l condamnă din nou la ani îndelungați de temniță grea.

TOVARĂȘII!

Tot așa cum proletariatul mondial a smuls din ghiarele bandiților hitleriași pe țev. Dimitroff, Popoff și Tanoff, smulgeți și voi pe toții DONCEA, PETRESCU și ceilalți cerești din ghiarele călăilor burgheze-moșierești!

Pe uzini, fabrici, ateliere și ogoare formați comitete de front unic de luptă contra teroarei și fascismului!

Organizați intruniri, greve demonstrative și demonstrații de stradă pentru eliberarea cereștilor și a tuturor deștinuților politici revoluționari, pentru regim politic în închisari, contra stării de asediu, contra teroarei patronale, contra legii fasciste de „apărarea Statului”, împotriva pregătirilor de război imperialist și anti-sovietic!

Trăiască Frontul Unic de luptă revoluționară pentru eliberarea cereștilor!

Trăiască Ajutorul Roșu Internațional!

COMITETUL CENTRAL

al AJUTORULUI ROȘU din ROMÂNIA

Secțiunea A. R. I.

Fig. 3 <1934>. Apel al Comitetului Central al Ajutorului Roșu din România (Arh.St. Buc., fond Diverse, dosar 59/1934, f.) 1

17. Soiuz vozvrascenia na rodina, în traducere Uniunea repatriaților ruși și ucrainieni,
18. Asociația amicii Rusiei (Amicii U.R.S.S.),
19. Comitetul național antifascist,
20. Comitetul feminin antifascist român,
21. Comitetul Național al tineretului antifascist
22. Asociația pro Biro-Bidjan,
23. Comitetul pentru apărarea ceferiștilor,
24. Comitetul pentru organizarea șomerilor,
25. Cercul cultural „Gheorghe Coșbuc”,
26. Sindicatul „Ciocanul” al lucrătorilor cismari,
27. Sindicatul „Solidaritatea” al chelnerilor,
28. Sindicatul „Țesătorul” al lucrătorilor textiliști,
29. Frontul unic muncitoresc,
30. Vazvolenia, în traducere „Desrobirea”,
31. Organizația revoluționară Dobrogea, prescurtat D. R. O.,
32. Toate sindicatele muncitorești independente, care nu sînt aliate la Confederația

generală a muncii.

Art. 2. Sînt interzise a se mai înființa orice fel de organizații pentru propaganda ideologiei comuniste.

Art. 3. Sediile organizațiilor și asociațiilor enumerate la art. 1 din prezenta Ordonanță vor fi închise și orice adunări sau convocări de adunări ale membrilor sînt interzise.

Art. 4. Sînt interzise a apare orice ziare, broșuri, manifeste, ca și orice fel de alte publicații prin care se face propaganda comunistă. Este de asemenea interzisă apariția oricăror știri sau articole cu asemenea caracter.

Art. 5. Cei ce vor contraveni prezentei ordonanțe vor suferi sancțiunile legale.

Art. 6. Prezenta ordonanță se va afișa pe străzi în localuri și autorități.

Art. 7. Militarii de sub comanda noastră, ofițerii de poliție precum și agenții forței publice sînt însărcinați cu executarea prezentei Ordonanțe.

Comandantul Diviziei 21-a Infanterie

ss. general Linteș Gheorghe

Șeful de Stat Major

ss. Maior, Caloianu At.

Comisar regal

ss. lt. col. Demetrescu N.

Data la Galați la 25 noiembrie 1934

Arh. St. Tulcea, fond Tribunalul județului Tulcea, Parchetul tribunalului Tulcea, dosar 119/1934, f. 2, orig.

33

1935 iulie 11. Ordin al Inspectoratului General al jandarmeriei către secții și posturi pentru descoperirea și împiedicarea acțiunilor organizate de muncitorii de la C. F. R.

Ordin de informații nr. 19 din 11 iulie 1935

Inspectoratul General al jandarmeriei cu ordinul nr. 36 dă următoarele informații cu privire la opțiunea comunistă: Mișcarea sindicală revoluționară trebuie să se concentreze în masele de ceferiști nemulțumiți.

Lupta se va desfășura sub diverse forme și nume:

Înaintarea la direcțiune de cereri semnate de sute de ceferiști, manifestații de masă în fața direcțiunii.

Organizarea de greve italiene, în ateliere și în serviciul trenurilor.

Încetinirea ritmului de muncă și al vitezei de mers a trenurilor.

Refuzul în masă de către cefești a primi salariile scăzute.

Trebuie luptat cu toată energia pentru excluderea funcționarilor superiori din acțiunile mecanicilor, fochiștilor, muncitorilor de la terasamente etc. pentru a se forma secții independente de muncitori și cefești în scopul de a cuceri acțiunile federației și a o determina la lupta de clasă.

Trebuie ca Uniunea C. F. R. din Pașcani, Iași, Cluj, să formeze un front unic al tuturor cefeștilor și să înceapă popularizarea prin adunări, manifeste, presă, etc.

Lupta pentru frontul unic se va duce pretutindeni.

Se va cere revendicările puse de cefești la Congresul de la Marna.

Plata diferențelor față de angajările după statutul de la 1 iunie 1935 și autonomia caselor de ajutor și credit al cefeștilor.

Reangajarea tuturor cefeștilor concediați, ziua de 8 ore și ridicarea pedepselor. Desființarea examenului de limbă română și reintroducerea ajutorului de chirie și a pensiilor în întregime.

Înființarea secțiilor unitare de muncitori. Eliminarea funcționarilor superiori și ingineri din secțiile de muncitori.

Pe măsura dezvoltării mișcării se vor lua în programul de luptă și lozinci politice ca: Eliberarea cefeștilor arestați, Nici un leu pentru împrumutul și impozitele de război, etc.

Semnându-vă cele de mai sus, veți face intense investigații în rindurile muncitorilor cefești de toate categoriile acolo unde este cazul, pentru identificarea propagandiștilor și propagandei ce s-ar face în sensul celor de mai sus, luând măsuri de împiedicare și dresind acte celor vinovați.

Rezultatul căutării oricare ar fi se va raporta pînă la data de 25 iulie 1935 direct legiunii.

Comandantul Legiunii Jandarmi Ialomița
ss. Cpt. Ștefănescu

Arh. St. Călărași, fond Poliția orașului Călărași, dosar 165/1935, f. 31, orig.

34

1935 septembrie 16. Telegramă referitoare la greva declarată de minerii din Doman, pentru satisfacerea revendicărilor și mărirea salariilor.

Telegramă

Astăzi la orele 2 schimbul de muncitori din mina Doman în număr de 107 au refuzat să iasă din mină declarînd grevă pînă la satisfacerea doleanțelor, mărirea salariilor. Dl. inspector al muncii din Timișoara a plecat spre Doman să înceapă tratativele. S-au luat măsurile de prevenire a dezordinelor.

Procuror șef
ss. Caras Udrescu

Arh. St. Buc., fond Ministerul Justiției, Direcția Judiciară, dosar 62/1935, f. 1—2, orig.

35

1935 septembrie 16. Telegramă referitoare la greva declarată de 107 mineri de la Reșița pentru nesatisfacerea revendicărilor.

Telegramă

La uzinele Reșița 107 mineri au refuzat să iasă din mina Doman pînă la satisfacerea doleanțelor mărirea salariilor. Inspectorul muncii plecat la fața locului. S-au luat măsuri pentru prevenirea dezordinelor.

Procuror general,

Arh. St. Buc., fond Ministerul Justiției, Direcția judiciară, dosar 62/1935, f. 2, orig.

36

1935 octombrie 23. Ordin al Inspectoratului regional de jandarmi Constanța către legiunea de jandarmi Ialomița pentru împiedicarea oricăror acțiuni comuniste.

Inspectoratul reg. Jandarmi
Constanța
Comunicați secției și posturi

Legiunea de Jandarmi Ialomița
Secret

Ordin de informații
nr. 43 din 23 octombrie 1935

Legiunea este informată că secțiunile comuniste din întreaga țară au primit dispozițiuni de la Comintern, să organizeze întruniri, manifestări și demonstrații contra războiului, în legătură cu conflictul italo-abisinian la care să voteze moțiuni de protest ce vor fi adresate Ligii Națiunilor

Aceste întruniri și manifestații urmate de demonstrații în fața consulatelor și legațiunilor italiene sînt proiectate simultan de toate partidele comuniste pentru ziua de 20 octombrie a. c.

În ceea ce privește secția Cominternului, adică Partidul Comunist din România aceasta a hotărît ca începînd de pe acum, comitetele locale să organizeze o serie de întruniri zburătoare pe la întreprinderile metalurgice, textile și în special la C. F. R. ce vor avea loc în fabrici la intrarea sau ieșirea lucrătorilor pe cartiere și sub formă de excursii în diferite localități. În acest scop s-au dat instrucțiuni ca oratorii să popularizeze greva generală pentru comemorarea evenimentelor din februarie 1933, să vorbească mulțimii despre importanța revoluției comuniste a cărei aniversare are loc cu manifestații grandioase la Moscova în ziua de 7 noiembrie 1935 și să îndemne la manifestații de stradă împotriva înarmărilor și pregătirilor de război în legătură cu conflictul italo-abisinian.

Față de pregătirile ce se fac luată măsuri pentru împiedicarea oricărei propagande preconizate de Comintern raportînd legiunii orice constatări veți face în această direcție.

Comandantul legiunii de jandarmi Ialomița,
ss. Ștefănescu

Arh. St. Călărași, fond Poliția orașului Călărași, dosar 165/1935, f. 124, orig.

37

<1935>. Tabel de sindicatele profesionale muncitorești afiliate la Confederația generală a muncii din România și a localităților ou secțiuni P. S. D. R.

TABLOUL

Sindicatelor profesionale muncitorești afiliate la Confederația generală a muncii din România și a localităților cu secțiuni P. S. D. R.

Jud. Ilfov

București

Sind. metalurgist, str. Izvor 37

„Gutenberg”, str. Imprimeriei 6.

„lucrătorilor C. F. R., Calea Griviței, sala „Locomotiva”.

- „ lucrătorilor ospătari, str. Izvor 37.
- „ R. M. S., B-dul C. F. R. nr. 36.
- „ muncitorilor din fabrica de chibrituri, str. Fabrica de Chibrituri.
- „ lucrătorilor brutari, str. Izvor 37.
- „ lucrătorilor cofetari, str. Izvor 37.
- „ lucrătorilor constructori, str. Izvor 37.
- Asociația funcț. din bănci și asigurări, B-dul Domniței 12.
- „ „ „ „ industrii, B-dul Domniței 12.
- „ agenților din industrie, comerț și asigurări, B-dul Domniței 12.
- „ funcț. din magazine și birouri anexe, B-dul Domniței 12.
- Sind. lucrătorilor din industria de îmbrăcăminte, textile și pielărie, str. Izvor 37.
- „ lucrătorilor din industria lemnului, str. Izvor 37.
- „ „ „ parchetari, str. Izvor 37.
- Asociația lucrătorilor ceramiști, str. Izvor 37.

Oltenița

- Sind. muncitorilor manuali, str. Alex. Ghica 64.
- „ „ „ căruțași, str. C. A. Rosetti, 38.

Jud. Brăila

Brăila

- Sind. metalurgist, str. Galați 66.
- „ muncitorilor manuali din port, str. Galați 66.
- „ „ „ căruțași din port, str. Galați 66.
- „ marinarilor, str. Galați 66.
- „ muncitorilor docheri chereștea, str. Galați 66.
- „ „Unirea” al muncitorilor epistați, str. Galați 66.
- „ muncitorilor rujari din port, str. Deputăției.
- „ „ „ săcăreni-Cafeneaua Britania Port.
- „ „ „ lopătari, str. Fața Portului 28.
- „ „ „ elevatoriști, str. Galați 66.
- „ personalului tehnic elevatoare, str. Galați 66.
- „ căruțașilor depozite de lemne, str. Mihai Bravu 54.
- „ muncitorilor tăvălucari — comuna Nedelcu, str. Chercea Lăp. 22.
- „ „Tiparul” al lucrătorilor tipografi, str. Galați 66.
- „lucrătorilor C. F. R., str. Galați 347.
- „ „ „ brutari, str. Galați 66.
- „ muncitorilor manuali din oborul de cereale, str. Galați 66.

Jud. Buzău

Buzău

- Sind. lucrătorilor C. F. R., str. Mică 10.
- „ lucrătorilor ospătari, str. Regele Carol 63.

Jud. Constanța

Constanța

- Sind. Mihai Eminescu, str. Lascăr Catargiu 6.
- Sind. epistaților, str. Griviței 4.
- „ „Albina”, str. Grădișteanu 69.
- „ lucrătorilor C. F. R., str. Grinelor 20.
- „ „Marea” al marinarilor civili, str. Petru Rareș 5.
- „lucrătorilor măcelari, str. Dumbrava Roșie 33.

Jud. Teleorman

Tr. Măgurele

- Sind. muncitorilor din port.

*Jud. Rm. Sărat**Rm. Sărat*

Sind. muncitorilor din alimentație, str. M. Kogălniceanu 24.

*Jud. Prahova**A z u g a*

Sind. lucrătorilor sticlari.

B u ș t e n i

Sind. lucrătorilor din industria metalurgică și chimică, str. Cuza Vodă 1.

C l m p i n a

Sind. lucrătorilor din industria metalurgică și petrol, Casa Poporului.

S l ă n i c

Sind. muncitorilor minieri.

M o r e n i

Sind. lucrătorilor din industria metalurgică și petrol, str. Voievodul Mihai I.

*Jud. Tulcea**J u r i l o v e a*

Sind. căruțașilor.

S u l i n a

Sind. muncitorilor din port, str. Elisabeta Doamna 176.

T u l c e a

Sind. muncitorilor manuali, str. Carol 36.

Sind. muncitorilor căruțași, str. Elena Doamna 19.

Organizația partidului social-democrat fără organizație sindicală.

T u r c o a i a

Sind. muncitorilor manuali.

*Jud. Vlașca**G i u r g i u*

Sind. metalurgist, str. Comerțului 15.

„Unirea” al muncitorilor din port, str. Comerțului 15.

„bănicerilor, B-dul Take Ionescu 182.

„muncitorilor căruțași, B-dul Take Ionescu 186.

„ „manufacturiști, B-dul C. F. R. 62.

*Jud. Ialomița**C ă l ă r a ș i*

Sind. căruțașilor, str. M. Cantacuzino 70.

*Jud. Iași**I a ș i*

Sind. lucrătorilor C. F. R., str. Vinători 9.

Asociația funcț. de bancă, str. Plinzăriței 10.

*Jud. Neamț**P. Neamț*

- Sind. lucrătorilor brutari, Piața Kogălniceanu.
 „ muncitorilor din industria lemnului, str. Dragoș Vodă 58.
 „ lucrătorilor din industria metalurgică și petrol, str. Ștefan cel Mare 21.
 „ lucrătorilor in artele grafice, str. Ștefan cel Mare 21.
 „ „ C. F. R., str. Ștefan cel Mare 21.
 „ muncitorilor ospătari, str. Ștefan cel Mare 21.
 „ lucrătorilor brutari, str. Ștefan cel Mare 21.

*Jud. Bacău**Bacău*

- Sind. lucrătorilor tipografi, str. Neagoe Vodă 7.
 „ muncitorilor îmbrăcăminte, textile și pielărie, str. Mihai Viteazul 99, etaj.
 „ muncitorilor din alimentație, str. Mihai Viteazul 99, etaj.
 Asociația funcț. port din industrie și comerț, bănci și birouri, str. 10 Mai 2.

Comănești

- Sind. muncitorilor mineri — Lăloaia — Asău.

Lapoș-Dărmănești

- Sind. muncitorilor mineri.

*Jud. R. Vlcea**Ocnele — Mari*

- Sind. lucrătorilor mineri — Cătunul Teica.

*Jud. Ol**Slatina*

- Sind. muncitorilor C.F.R.

*Jud. Mehedinți**Tr. Severin*

- Sind. muncitorilor din port, Parcul Rozelor 4.
 „ „ manuali de la rampa gării, Parcul Rozelor 4
 „ lucrătorilor C.F.R., str. Cicerone 40.
 „ muncitorilor ospătari, str. Bibicescu 5.

*Jud. Dolj**Bechet*

- Sind. muncitorilor din port.

Craiova

- Sind. lucrătorilor și lucrătoarelor de arte grafice, str. C. A. Rosetti 12.

*Jud. Romanați**Corabia*

- Sind. „Unirea” al muncitorilor din port.

Caracal

Organizația partidului social-democrat fără organizație sindicală.

Jud. Timiș-Torontal**Timișoara**

Sind. muncitorilor căruțași, str. Bonas 21.

„ „ „ din port Bega, str. Cameliei 5.

„ Uniunii muncitorilor grafici, Piața Mărăști 1.

„ Lucrătorilor C.F.R., Piața Mărăști 1.

„ „ constructori, Piața Mărăști 1.

„ „ ospătari „ „ „

„ „ cubicași „ „ „

„ „ textili „ „ „

„ „ mănuașari „ „ „

„ „ legători de cărți, Piața Mărăști 1.

„ muncitorilor pielari, Piața Mărăști 1.

„ „ croitori „ „ „

„ funcț. particulari și angajaților comerciali, Piața Mărăști 1.

Giarmaria

Organizația partidului social-democrat fără organizație sindicală

Jimbolia

Organizația partidului social-democrat fără organizație sindicală

Iecea Mare

Organizația partidului social-democrat fără organizație sindicală

Jud. Brașov**Brașov**

Sind. muncitorilor metalurgiști, str. Morii 7/B.

„ „ grafici „ „ „

„ lucrătorilor C.F.R. „ „ „

„ „ ospătari, Piața Libertății 14.

„ „ constructori, str. Morii 7/B.

„ „ croitori „ „ „

Sind. lucrătorilor frizeri, str. Morii 7/B.

„ „ pielari „ „ „

„ „ din industria lemnului, str. Morii 7/B.

Zărnești

Sind. lucrătorilor din industria chimică-Tohanul Vechi.

Jud. Satu Mare**Baia Sprie**

Sind. muncitorilor mineri, str. Regele Ferdinand 41.

Capnic

Sind. muncitorilor mineri.

Firiza de Jos

Sind. muncitorilor mineri.

Salu - Mare

- Sind. metalurgist, str. Mihai Viteazul 38
 „ Uniunii muncitorilor grafici, str. Mihai Viteazul 38.
 „ lucrătorilor C.F.R. „ „ „ „
 „ muncitorilor ospătari „ „ „ „
 „ „ constructori „ Basarabiei 34.
 „ funcț. particulari și angajaților comerciali

*Jud. Severin**Baia Nouă*

- Sind. muncitorilor mineri

Ferdinand

- Sind. metalurgist

Mehadia

- Sind. muncitorilor mineri

Lugoj

- Sind. Uniunii muncitorilor grafici.
 „ muncitorilor ospătari, str. Buziașului 33.
 „ „ constructori, str. Spitalului 39.

Orșova

- Sind. muncitorilor din port, str. Decebal 16.

Reșița

- Sind. metalurgist, str. Carmen Sylva 44.
 „ lucrătorilor constructori, str. Poetaș 33.

Nadrag

- Sind. metalurgist.

Tomesti

- Sind. lucrătorilor sticlari.

Topleți

- Sind. metalurgist

*Jud. Someș**Baiut*

- Sind. muncitorilor mineri.

Dej

- Sind. lucrătorilor din industria îmbrăcăminte
 „ funcț. particulari și angajaților comerciali, str. Horea 22.

Ocna Dejului

- Sind. muncitorilor mineri.

*Jud. Caraș**Bocea Română*

- Sind. muncitorilor metalurgiști — restaurant Friedrich.

A n i n a

- Sind. metalurgist — Jundl Gasthaus.
 „ muncitorilor mineri
 „ lucrătorilor constructori, str. Dr. Lupu 500.

C â r b u n a r i

- Sind. muncitorilor mineri.

C i c l o v a M o n t a n ă

- Sind. muncitorilor mineri

C o z i a

- Sind. muncitorilor mineri

C u p t o a r e S e c u l

- Sind. muncitorilor mineri.

D o g n e c e a

- Sind. muncitorilor mineri

D o m a n

- Sind. muncitorilor mineri

M o l d o v a N o u ă

- Sind. muncitorilor mineri

S a s c a M o n t a n a

- Sind. muncitorilor mineri

B o c ș a M o n t a n ă

- Sind. muncitorilor constructori, str. Reșița.

O c n a d e F i e r

- Sind. muncitorilor mineri.

*Jud. Hunedoara**A n i n o a s a*

- Sind. metalurgist
 „ muncitorilor mineri
 „ „ constructori

C r i ș e n i

- Sind. muncitorilor metalurgiști

C r i s t i a r

- Sind. muncitorilor mineri

C u g i r

- Sind. metalurgist, str. Aurel Vlaicu 205.

G h e l a r

- Sind. muncitorilor mineri

Hunedoara

Sind. metalurgist, Piața Libertății 1.

Lonea

Sind. muncitorilor mineri.

Petroșani

Sind. metalurgist, str. Comșeul Mare
 ,, muncitorilor mineri, str. Cuza Vodă 6.

Lupeni

Sind. metalurgist Colonia Jiu
 ,, muncitorilor mineri Colonia Jiu 4
 ,, lucrătorilor constructori Colonia Jiu

Petrila

Sind. metalurgist, str. Regele Ferdinand 70
 ,, muncitorilor mineri

Săcărab

Sind. muncitorilor mineri

*Jud. Hunedoara**Tebea*

Sind. muncitorilor mineri

Vulcan

Sind. metalurgist, str. Regina Maria 12
 ,, muncitorilor mineri, str. Regele Ferdinand 31

Deva

Sind. Uniunea muncitorilor grafici
 ,, muncitorilor pensioniști din industria minieră, str. Barițiu 19.
 ,, ,, constructori, str. Crișan 10

Simeria

Sind. muncitorilor C. F. R.

Orăștie

Organizația partidului social-democrat fără organizație sindicală

*Jud. Arad**Arad*

Sind. metalurgist, str. Miron Costin 4
 ,, Uniunii muncitorilor grafici, str. Spiru Gheorghe 19
 ,, lucrătorilor ospătari, str. Moise Nicoară 2
 ,, lucrătorilor constructori, str. Moise Nicoară 2
 ,, ,, zugravi ,, ,, ,, ,,
 ,, ,, frizeri ,, ,, ,, ,,
 ,, muncitorilor din industria lemnului, str. Moise Nicoară 2
 ,, lucrătorilor din alimentație, ,, ,, ,, ,,
 ,, funcționarilor partucuiari și angajaților comerciali, B-dul Regina Maria 10
 ,, muncitorilor C. F. R., str. Miron Costin 4.

*Jud. Cluj**Cluj*

- Sind. metalurgist, str. Catedralei 7
 Uniunea muncitorilor grafici din România, str. Memorandului 23.
 Sind. muncitorilor C. F. R., str. Văii 7
 ,, muncitorilor ospătari, str. Văii 7
 ,, R. M. S., str. Catedralei 7
 ,, lucrătorilor brutari, str. Văii 7
 ,, ,, constructori, str. Văii 7
 ,, ,, zugravi ,, ,, ,,
 ,, funcționarilor particulari și angajaților comerciali, str. Văii 7
 ,, lucrătorilor frizeri, str. Miron Costin 7
 ,, ,, din industria lemnului, str. Văii 7
 ,, ,, legători de cărți ,, ,, ,,
 ,, ,, din industria de îmbrăcăminte și pielărie, str. Miron Costin 7
 ,, lucrătorilor croitori, str. Miron Costin 7.

*Jud. Tirnava Mică**Dicioșdărmartin*

- Sind. metalurgist, str. Fundătură 7

Blaj

- Organizația partidului social-democrat fără organizație sindicală

Jud. Turda

- Sind. metalurgist, str. Ioan Rațiu 83
 ,, lucrătorilor sticlari, Colonia sticlarilor

*Jud. Tirnava Mare**Mediaș*

- Sind. lucrătorilor sticlari, str. Brusturilor 45

Sighișoara

- Organizația partidului social-democrat fără organizație sindicală.

*Jud. Alba**Gura Roșie*

- Sind. muncitorilor mineri

Roșia Montană

- Sind. muncitorilor mineri

Uioara

- Sind. muncitorilor mineri Str. Avram Iancu 51.

Zlatna

- Sind. muncitorilor mineri

Sebeș

- Organizația partidului social-democrat fără organizație sindicală

*Jud. Sibiu**S i b i u*

Sind. lucrătorilor tipografi, str. Kempel 9
 „ „ C. F. R. str. Tîrgul Vinului 7
 „ muncitorilor ospătari „ „ „ „
 „ „ textili „ „ „ „

*Jud. Bihor**O r a d e a*

Sind. metalurgist, str. Take Ionescu nr. 1
 „ Uniunii muncitorilor grafici, str. Vlahuță 29/a
 „ lucrătorilor C. F. R. str. Take Ionescu 1
 „ muncitorilor ospătari -str, Take Ionescu 1
 „ lucrătorilor brutari „ „ „ „
 „ „ constructori „ „ „ „
 „ muncitorilor croitori, „ „ „ „
 „ „ pielari „ „ „ „
 „ „ din industria lemnului, str. Take Ionescu 1
 „ funcționarilor particulari și angajaților comerciali, str. Take Ionescu 1

*Jud. Năsăud**B i s t r i ț a*

Sind. Uniunii muncitorilor grafici

R o d n a V e c h e

Sind. muncitorilor mineri

*Jud. Baia**B a i a M a r e*

Sind. muncitorilor mineri, Malul Sasarului 2

*Jud. Maramureș**O c n a Ș u g a t a g*

Sind. muncitorilor mineri

S i g h e t u l M a r m a ț i e i

Sind. lucrătorilor C. F. R., str. Dragoș, Vodă 106
 „ funcționarilor particulari și angajaților comerciali

*Jud. Rădăuți**F a l c ă u*

Sind. muncitorilor din industria lemnului

R ă d ă u ț i

Organizația partidului social-democrat fără organizație sindicală

Jud. Făgăraș

Făgăraș

Organizația partidului social-democrat fără organizație sindicală

Jud. Roman

Roman

Organizația partidului social-democrat fără organizație sindicală

Jud. Putna

Focșani

Organizația partidului social-democrat fără organizație sindicală

Arh. St. Buc., fond Ministerul Justiției, Direcția judiciară, dos ar 29/1935,

38

1936 ianuarie 12, Brașov. *Apelul Uniunii muncitorilor și țăranilor maghiari (MADOS) Secția Brașov, adresat Comitetului local Brașov al Partidului Național Țărănesc pentru înfăptuirea Frontului popular democratic.*

Onorat Comitet local al Partidului Național-Țărănesc

Pericolul ce amenință libertățile publice înființate prin lupta seculară și plină de jertfă a poporului, precum și revendicările crescânde ale maselor muncitoare au condus Frontul plugarilor și Uniunea muncitorilor și țăranilor maghiari din România la comunitatea de acțiune pe baza celor șapte puncte ale revendicărilor comune. Întrucit tendințele de introducere a stăpînirii fasciste, care caută să transpună toate sarcinile crizei economice existente pe umerii maselor largi ale țăranimii, muncitormii și micii burghezii, se întăresc în mod vizibil și în țara noastră, grupările de dreapta fuzionează și împrăstie ura între diferitele neamuri și cetățeni ai țării, se vede nevoia urgentă și neamfnabilă a coalizării tuturor forțelor ce apară libertatea și democrația.

Organizațiile țărănești și muncitorești de ori ce naționalitate sînt expuse atacurilor. Așa și Partidul Național-Țărănesc, cînd următorii luptătorilor lui se bucură de sprijin și chiar periclită viața conducătorilor maselor cu scopul vădit ca să distrugă partidele democratice și să extermine luptătorii libertății. Executările forțate, scumpirea vieții, taxele nenumărate semnalează deja anticipativ exploatarea nemiloasă a păturilor muncitoare în stilul fascist, care duce țara la faliment general, ca pe urmă căutînd ieșirea prin război să ducă masele la cel mai groaznic abator de pînă acum.

Din toate acestea reiese vădit că toate forțele democratice ale poporului trebuie unite contra dușmanului comun, dacă nu vrem ca luptînd cu ei în neunire, să ne suprima pe toți. Colaborarea cu celelalte organizații democratice poate să fie numai de folosul marelui partid al țăranimii cu atît mai mult că în momentul de față responsabilitatea noastră, a tuturor este decisivă pentru cauza democrației. Colaborarea este necesară și cu partidele muncitorești care sînt apărătorii hotărîți ai libertăților democratice, precum și cu partidele naționalităților care reprezintă mai multe milioane de cetățeni, pe care fascismul le atacă existențial. Prin urmare acestor puteri conștiința și credința în sine a maselor amenințate ar crește și prin acest fapt s-ar putea pune piedică influenței demagogiei fasciste la aceste straturi și naționalități.

Recunoașterea celor expuse a condus organizațiile noastre la alcătuirea frontului comun care acum se adresează cu propunerea sa partidelor democratice pentru înfăptuirea Frontului popular democrat în toată țara, pentru apărarea drepturilor democratice existente, pentru dobândirea celor cuvenite, pentru nimicirea atacurilor dușmanului comun, pentru îmbunătățirea situației maselor productive pe baza unei programe minimale de acțiune.

Invităm deci Partidul Național Țărănesc la luptă comună pentru :

— libertățile democratice, contra dictaturii fasciste de ori ce formă, contra cenzurii și stării de asediu,

— pentru libertatea presei, întrunirii, organizării politice, profesionale și culturale, fără deosebire de naționalitate sau religie restituind dreptul egal al tuturor de a munci, punind capăt restricțiilor artificiale a libertății muncii pe bază de naționalitate sau opinie politică, creind tratament egal pentru fiecare naționalitate în cadrul țării, înființind instrucțiunea publică în limba maternă pe cheltuiala statului etc.

— pentru lichidarea taxelor care au cauzat scumpirea vieții, suspendarea secheștrărilor forțate, pentru scutirea minimumului de existență de orice impozit, pentru sistemul impozitelor care să crească paralel cu veniturile,

— pentru legiferarea lucrului de 40 ore săptăminal, asigurarea salariului strict necesar pentru existență, ajutorarea sistematică a șomerilor.

Modul colaborării s-ar stabili în comun, organizînd adunări comune, comitete locale și centrale de front unic etc.

Prezenta propunere vi se înmînează personal de delegația noastră alcătuită din țărani, mici industriași și muncitori.

Brașov, 12 ianuarie 1936

L. S. Uniunea muncitorilor și țăranilor maghiari

Secția Brașov

urmează 5 semnături

Arh. St. Brașov, fond Parchetul tribunalului Brașov, dosar 305/1936 f. 22, orig.

39

1936 mai 1, Hunedoara. Notă informativă despre activitatea Frontului Plugarilor în județul Hunedoara.

Notă informativă
nr. 100 din 1 mai 1936

Șefii organizației „Frontul Plugarilor” din fiecare comună, au primit instrucțiuni verbale de la conducătorii lor din Deva, să procedeze imediat la organizarea tineretului de la 18 — 26 ani și chiar mai tineri, cu scopul ca tineretul să nu poată fi atras și recrutat de alte curente și organizații politice, astfel ca mai tirziu organizația să piardă din numărul membrilor la sate.

Cum această organizație activează ca partid comunist, sub îndrumarea partidului comunist, deghizat, foarte periculoasă siguranței de stat, de noi s-au dat dispozițiuni tuturor formațiunilor de jandarmi din subordine să supravegheze din aproape mișcarea și a dresa imediat acte conform legii Mărzescu-Mironescu, cînd este cazul.

Comandantul legiunii jandarmi Hunedoara
ss. maior Ionescu V. Alexandru

Comunicat : Prefecturii Hunedoara
Parchetului Trib. Deva
Chestura Pol. Deva

Arh. St. Deva, fond Parchetul tribunalului Hunedoara, dosar 316/1936, f. 33, orig.

40

1936 noiembrie 13. Raportul Poliției de Siguranță Botoșani referitor la arestarea unor comuniști la care s-au găsit broșuri și manifeste ale P. C. R.

Chestura Poliției Botoșani
Biroul poliției de siguranță
Nr. 26268
1936, noiembrie 13

DOMNULE PREFECT,

Avem onoarea a raporta următoarele: În noaptea de 5/6 noiembrie a. c. s-au arestat 38 comuniști de această chestură, 5 comuniști de Comisariatul de poliție Hirleu și 43 de comuniști de către Comisariatul de poliție Ștefănești, total 86. S-au trimis Parchetului tribunalului Botoșani 10 comuniști din cei arestați de această Chestură la care cu ocazia perchezițiilor făcute în ziua de 31 octombrie și 1 noiembrie a. c. s-a găsit broșura intitulată „Proletari din toate țările uniți-vă”, „Clasa muncitoare împotriva fascismului” din 1936 de Gheorghe Dimitrov, o broșură intitulată „Frontul unic de luptă pentru pace” și 2 manifeste „Proletari din toate țările uniți-vă contra tulburărilor fasciste pentru pace și libertate”, „Către muncitorii și țărani din România”, semnate Comitetul Central al Partidului Comunist din România din iunie 1936. Toți cei 13 comuniști au fost depuși de Parchet în arestul preventiv în ziua de 12 noiembrie. Tribunalul Botoșani le-a confirmat mandatele fixându-le termen de judecată pentru 20 noiembrie a. c.

L. S. ss. indescifrabil

Șeful biroului poliției
și siguranței
Comisar
ss. indescifrabil

Arh. St. Botoșani, fond Prefectura județului Botoșani, dosar 158/1937, f. 1, orig.

41

1936 noiembrie 18, Craiova. Raportul Chesturii Poliției Craiova trimis Inspectoratului regional de poliție Craiova privind la judecarea procesului studentului comunist Grigore Preoteasa și a Ofeliei Manole, de către Consiliul de război al Corpului I armată din Craiova, la 18 noiembrie 1936.

România
Chestura Poliției
Municipiului Craiova
Biroul de siguranță
Controlul străinilor
nr. 4554
1936 noiembrie 18

confidențial

DOMNULE INSPECTOR,

Ca urmare raportului nostru nr. 4024 din 27 octombrie crt., avem onoarea a raporta că astăzi 18 noiembrie 1936, la Consiliul de război al Corpului I armată din localitate s-a început judecarea procesului studentului comunist Preoteasa Grigore și al numitei Manole Ofelia.

Consiliul este format din d-nii; colonel Vlădescu — președinte — maiorii Richman și Budeanu și căpitanii Cacaliceanu și Cernăianu — membri. Acuzarea este susținută de d-l lt. colonel Gelep, comisar regal.

După ce s-a citit ordonanța definitivă de trimiterea în judecata Consiliului de război a celor doi inculpați, la ora 9 și 40 minute s-a dat cuvîntul acuzatului Preoteasa Grigore, care neagă în totul punctele de acuzare din ordonanța de trimitere în judecată, adică neagă că ar fi organizat nucleu comuniste printre studenții de la facultățile din București și că ar fi luat parte la întrunirile clandestine muncitorești din cartierul C. F. R. „Grivița”.

După ce s-a terminat interogarea susnumitului acuzat, la ora 10 și 45 minute s-a început ascultarea martorilor.

D-na Florica Dumitrescu, din București, declară că nu cunoaște pe acuzatul Preoteasa Grigore și că la d-sa a stat cu cameră mobilată un oarecare Iulis Schneibel, care a fost arestat de organele polițienești și la care s-au găsit o mașină de scris și niște manifeste.

D-l Nicolae Turcu, comisar șef în Direcțiunea generală a Poliției, arată că cunoaște pe acuzatul Preoteasa Grigore de pe timpul arestrării de către organele polițienești a membrilor Uniunii Tineretului Comunist, din care făcea parte și acuzatul. Spune că Preoteasa a primit instrucțiuni de a forma un nucleu comunist în sectorul IV Verde din București (raional), la care era indicat ca instructor de către Ofelia Manole, care la rîndul ei deținea postul de secretară a Uniunii Tineretului Comunist din România și că acest Preoteasa a luat parte la ședințele plenare clandestine ale acestei organizații.

D-l Ion Stelian, comisar șef în Direcțiunea generală a Poliției, declară că îl cunoaște pe acuzatul Preoteasa de cînd era în biroul d-lui comisar șef Turcu și s-a repezit să ia din mina acestuia, adică a d-lui comisar șef Turcu, o hirtie pe care erau desenate semne distinctiv comuniste ca : ciocanul și seceră. În ceea ce privește activitatea lui Preoteasa, declară că nu știe nimic.

D-l Gheorghe Dumitrescu, student din București, declară că îl cunoaște pe acuzatul Preoteasa din timpul unor alegeri pentru comitetul studențesc, care este creat pentru susținerea intereselor studențești. Spune că pe Preoteasa îl cunoaște ca om cinstit și niciodată în facultate nu și-a manifestat ideile subversive.

D-l Mihail Dragomirescu din Buzău, student, declară că îl cunoaște pe Preoteasa din anul întii de facultate și că împreună, în toamna anului 1934, au întocmit un manifest program, prin care se cerea, între altele, ca bursele să fie date studenților săraci, dar merițoși. Mai declară că Preoteasa n-a făcut niciodată propagandă comunistă și n-a fost contra bisericii sau armatei.

Soldatul Alexandru Vasile, din regimentul 2 C.F.R. Compania V-a, de meserie turnător, care a suferit o condamnare de 11 ani închisoare corecțională pentru faptul că a activat în organizațiile antifasciste, declară că îl cunoaște pe acuzatul Preoteasa de la Consiliul de război al Corpului II armată și de la închisoare, iar nu de la atelierile C. F. R. „Grivița”. Spune că nu cunoaște activitatea pe tărîm comunist a lui Grigore Preoteasa.

Toate declarațiile au fost luate sub prestare de jurământ.

Dîndu-se cuvîntul d-lui comisar regal, acesta spune că prin ordonanța de trimitere în judecată studentul Preoteasa Grigore este acuzat pentru două fapte : întii pentru creierea de nucleu comuniste în facultate și al doilea pentru că a participat la întrunirile clandestine ceferiste din Atelierile Grivița.

Atrage atenția Consiliului, că la interogatoriul luat, acuzatul Preoteasa s-a declarat pe față ca antifascist. După ce citește declarațiile ambilor acuzați, cere în consecință menținerea pedepsei aplicată de către Consiliul de război al Corpului II armată, atât pentru Preoteasa Grigore, care a fost condamnat la 2 ani și șase luni închisoare corecțională, cît și pentru Ofelia Manole, care a fost condamnată la 2 ani închisoare corecțională și 50 000 lei amendă, cu singura deosebire că amenda aplicată acesteia din urmă să fie ridicată la maximum prevăzut de lege, adică la 100 000 lei. Citește articolul 19 din legea pentru reprimarea unor noi infracțiuni contra liniștei publice, în care se prevăd pedepsele ce urmează a se aplica acuzaților în cauză.

Ședința se suspendă la orele 12,1/2, anunțîndu-se cea viitoare pentru astăzi la ora 16.

Chestorul poliției

I. S.
ss. Scarlat Constăng'oară

Șeful biroului siguranță
ss. A. D. Vlădoiu

D-lui inspector regional de poliție Craiova.

1/7/1936, Anul 11, No. 6.
 Prețul 2 lei.

PROLETARI DIN TOATE TĂRIILE UR-III-VA.

TINĂRUL LENINIST
ORGANUL
COMITETULUI CENTRAL
 ORGANUL COMITETULUI CENTRAL AL TINERII TĂRII UR-III-VA
 DIN ROMÂNIA.

8 Iunie.

Regala a ordonat ca fie sătătorit to 8 Iunie ziua venirii lui în fruntea oștilor țării. Dacă ar fi să-l sărbătorim, să-l sărbătorim, guvernul, negrierii, fabricanții, și între ei, putreziștii și muncitorii țării - n'a voru decât să facă Regala la-a lui puterea și cîștigul, și la-a sărit veniturile, și la-a ajutat să steacă sângele muncii necăzute și să-l profacă în blamuri, în injurării, în campanie și în lăcomie. Iar noi, Asociații Marceli Ștefan și de mulțime cu Așt. El vrea să-l sătătorim pe popor. Poporul acesta pe care îl disprețuiește, căruia îi fură muncă și drepturile, căruia nu-i dărește decât solavia deplină sub cîma lui feudală. Poporul muncitor, pe care îl ține și-l aside în închisori. Țăranii, pe care îi ține în miserie și bol și întuneric. Soldații regi de gădăși și de răz în cazărni. Pe aceștia îi vrea Regala să-i vadă de 8 Iunie, mulțumindu-i, îngustându-i în fața cîrmelor și în fața crimelor lui.

Pe aceștia și pe tineri...
 Ce a făcut regala pentru tineri, asta simțim și noi, pe pielea necăzută. Instrucție, țărărie, și educație răboinică, pe-a dat regala, tinerețului; umilire și fascizare forțată.

JOS PATRUSUL! JOS REGAL!

TRAIACU ȘTEFANĂ VINCETULUI COMUNIST

SVANTGARA TINERETULUI ASERIT!

INCEPUTUL VICTORIEI FRONTALULUI POPULAR ÎN FRANTA. Frontul Popular a învins în Franța din Franța. După victoria din Spania, iată încă un exemplu forțat care arată că numai unirea tuturor forțelor populare poate învinge fascismul, care amenință masela muncitorească. **FRONTALUL POPULAR**, iată cum mai puternic arăta a muncilor exploatați, conștienți de fascism și răboiu. **FRONTALUL POPULAR** aceasta este singura scievă, dar hotărîtoare, pusă fascismului, forțată, pe călul lui. **FRONTALUL** muncitorilor din România va întotdeauna să-i mîntuiască în ura victoriei din Franța, și pentru că singura cale spre izbândă eată aceasta:

FRONTUL UNIC AL TINERETULUI MUNCITOR; -FRONTALUL TINERII GENERAȚIEI-FRONTUL POPULAR.

Fig. 4 <1936>. Manifest lansat de „Tinărul Leninist” pentru sabotarea de către tineret a manifestației din 8 iunie (Arh. St. Buc., fond Ministerul Justiției, Direcția judiciară, dosar 18/1936, f. 1).

42

1938 iulie 2, Moldova Nouă. *Proces-verbal încheiat de Secția de jandarmi Moldova Nouă cu ocazia grevei de la Minele din Cozia, izbucnită la 1 iulie 1938*

E x t r a s

Proces-verbal

Astăzi doi iulie, anul una mie nouă sute treizeci și opt, orele 9 în Cozla Berzasca.

Noi, jandarm plt. maj. Papura Gheroghe, șef al Secției jandarmi Moldova Nouă, asistat de plt. Cîmpu Alexandru, șef al Postului jandarmi Berzasca, plt. Simionescu Dumitru, șef al postului jandarmi Moldova veche și plt. Ghera Alexandru, șef al Postului jandarmi Sichevîța, toți din Legiunea jandarmi Caraș.

Constatăm prin prezentul proces-verbal că în ziua de ieri unu iulie a. c. am primit adresa nr. 169 din 1 iulie 1938 a Direcțiunii Minei Cozla Berzasca că muncitorii acestei mine schimbul I de 76 muncitori, dimineața orele 6 au refuzat să intre la lucru în urma unui aviz de îndepărtarea din lucru a 16 muncitori, dovediți ca agitatori contra intereselor minei, aviz dat de dl. director general Vasiliu Matei de la Direcțiunea generală a Societății Creditul Carbonifer București și dl. director Soltyski Lew de la Direcțiunea Minei Cozla, cu care s-au purtat agresiv în camera de adunare la apel pentru intrarea în mină, cînd au vociferat și au refuzat prin agitații provocate de cei îndepărtați din lucru, să intre în lucru și restul de muncitori pe care i-au amenințat că dacă nu sînt solidari cu toți cei care vor intra la lucru, vor fi loviți la ieșirea din lucru de cei care sînt concediați, din care cauză de amenințări nu au intrat în mină decît 12 muncitori din 76 cît are acest schimb. La orele 14 tot din această zi la intrarea schimbului 2 nu s-a prezentat tot din aceste motive nici un muncitor a intra în lucru.

Avînd în vedere cele de mai sus și ca urmare la procesul-verbal din 12 februarie 1938 anexat în copie, cînd s-a mai întîmplat o grevă nelegală săvîrșită de muncitorii acestei mine, săvîrșită tot din îndemnul agitatorilor avizați în prezent cu îndepărtarea și care țin încontinuu spiritele muncitorilor agitate, ne-am transportat la fața locului la Mina Cozla, unde constatînd că cele arătate de direcțiunea minei corespund adevărului cu raportul telefonic nr. 33 am raportat cazul Legiunii jandarmi Caraș, după care ni s-a ordonat a cerceta și a lua măsuri de ordine.

Arh. St. Timișoara, fond Întreprinderea Carboniferă Cozla, dosar 6/1938, f. 33, copie.

43

<1938>. *Notă informativă transmisă de Prefectura poliției capitalei în legătură cu desfășurarea unei ședințe a Uniunii democratice, la care au luat parte L. Pătrășcanu, Mihăileanu și Ilie Pintilie.*

În după amiaza zilei de 28 ianuarie crt. numiții Barbu Rădulescu, președintele „Uniunii democratice”, Nicu Alexandrescu, președintele „Frontului Asiguraților” au avut o consfătuire la sediul organizației din str. Academiei 35—37, consfătuire la care au participat și comuniștii: Pătrășcanu avocat, Mihăileanu avocat și Ilie Pintilie fost muncitor ceferist.

La consfătuire a vorbit avocatul Pătrășcanu care a pus în curent pe ceilalți cu situația politică, astfel cum este văzută de partidul comunist.

Între altele vorbitorul a spus că, actualmente partidul și-a mărit numărul membrilor, prin muncitorii ce au rămas fără de lucru de la venirea la guvern a național-creștinilor.

În actuala campanie electorală, partidul, va lansa lozincile sale prin: „Uniunea democrată”, „Partidul social-democrat”, „MADOS”, „Frontul Plugarilor”, precum și toate celelalte organizații profesionale și muncitorești. Se va scoate în evidență — în special — că actuala guvernare duce țara la revoluție, iar în eventualitatea că vor obține majoritatea în alegeri, național-creștinii vor înființa lagăre de concentrare — după modelul celor din Germania — în care vor fi internați toți conducătorii organizațiilor democratice, profesionale și muncitorești, organizații care sigur vor fi dizolvate.

Avînd în vedere această situație, P. C. R. -ul a hotărît formarea de grupe de cîte cinci — fiecare cu un șef — care vor fi instruite spre a ști ce au de făcut, în această eventualitate. Pătrășcanu a mai spus că este foarte probabil ca, astfel de grupe să fie organizate și de partidul național-țărănesc, în special în rîndurile tineretului său.

A mai adăugat — Pătrășcanu — că eventuala dizolvare a organizațiilor democratice ar conveni partidului comunist, întrucît toți cei nemulțumiți vor îngroșa rîndurile P. C. R. -ului care va ști din vreme să canalizeze către sine toate speranțele de îndreptare a situației creiată de național-creștini.

P. C. R. -ul a mai decis ca, toți care au lucrat pentru fosta organizație „Blocul Democratic” și s-au dovedit utili și capabili unei munci, să fie trimiși ca instructori printre muncitorii și membrii celorlalte organizații democratice, unde vor crea un curent favorabil partidului. De asemenea se va scoate în evidență — în toate ocaziunile — personalitatea d-lui Titulescu, care va fi prezentat drept singurul mare pacifist și om de nădejde al României de mîine, singurul care va realiza speranțele muncitorimii.

Susținerea propagandei „Uniunii” necesitînd fonduri, s-a decis ca o delegație să solicite sprijinul lui Blanck și Filderman. De asemenea sumele ce se vor colecta de către avocații evrei, vor merge și ele la augumentarea acestui fond.

Înainte de închiderea ședinței, Ilie Pintilie a comunicat celor de față că muncitorimea C. F. R. va sprijini din toate puterile lupta contra guvernului și fascismului și a rugat pe participanți să nu se lase înșelați de aparențe, care la ceferiști îi arată descurajați, întrucît realitatea este cu totul contrarie: toți cred în prăbușirea fascismului și guvernelor sale, avînd deplină încredere în izbînda democrației.

(Sursa Pref. poliției Capitalei)

Arh. St. Buc., fond Casa Regală „D”, dosar 12/1938, f. 17—19, copie.

44

1939 martie 2. *Proces-verbal cuprinzînd efectivul muncitorilor de la Uzinele Ferdinand (Oțelul Roșu, județul Caraș-Severin), care au declarat grevă în ziua de 2 martie 1939.*

Proces—Verbal

Dresat astăzi, 2 martie 1939, ora 17 în biroul întreprinderii Uzinele Metalurgice unite „Titan, Nădrag, Călan” S. A. R. Uzina din Ferdinand.

Noi Traian Haneș, inspector în Ministerul muncii, ținutul Timiș, Inspectoratul general al muncii Timișoara,

Avînd în vedere greva ilegală declarată de muncitorii aparținînd schimbului II din Uzina Ferdinand, în ziua de 2 martie 1939, la ora 14.

Avînd în vedere procesul-verbal dresat în această zi la ora 14,30, prin care s-a dus la cunoștința delegației muncitorilor greviști, menționată în acest proces-verbal, că sînt în afară de lege și că urmează să înceapă imediat lucrul dîndu-li-se în acest scop un termen pentru a dovedi că au intrat în legalitate.

Noi subscrișii constatăm următoarele :

1) <i>În oțelărie</i> : efectiv schimb II, au declarat grevă,		în lucru
174	151	23
se menționează că din efectivul de 23 muncitori rămași în lucru, 18 sînt supra-veghetori la cuptoarele Siemens Martin și gazogene, 3 sînt femei la fabrica de cărămizi refractare și 2 lucrători cărora le-a expirat la ora 16.		
2) <i>În ateliere de reparații</i>	86	62
Se menționează că în efectivul de 86 sînt 24 de la secția de tracțiune, care n-au participat la grevă, iar cei 62 la ora 15,30 au reluat lucrul ca după o jumătate de oră să părăsească atelierul intrucît durata normală a acestora se termină la ora 16.		
3) <i>Secția de construcție</i>	111	111
Se menționează că în această secție se lucrează numai cu un schimb la fel ca în secția de ateliere, astfel că și acești muncitori au reluat lucrul numai pentru o jumătate de oră și nu se poate preciza dacă în ziua de 3 martie la ora 7 se vor prezenta sau nu la lucru.		
4) <i>Preașma (curtea)</i>	25	25
Aceștia lucrează un singur schimb, iar la ora 14 au părăsit lucrul		
5) <i>Uzina II (Lamin. de fier)</i>	121	121
6) <i>Uzina III (Lamin. tablă)</i>	86	86
7) <i>Uzina IV (Lamin. platine)</i>	41	41
Total :	644	597

Arh. St. Timișoara, fond Ținutul Timiș, dosar 58/1928—1939, f. 19, copie.

45

1939 mai 20, Timișoara. Raportul Inspectoratului Muncii Timișoara către rezidentul regal al ținutului Timiș din care rezultă numărul mare al acțiunilor muncitorești la întreprinderile mari din Banat.

Ministerul Muncii ținutul Timiș
Inspectoratul general al muncii Timișoara
Nr. 00565 din 20 mai 1939.

EXCELENȚĂ,

La ordinul dv. de serviciu nr. 20092 din 19 mai 1939, comunicat nouă telefonic de către dl. dr. Puticiu referent la Serviciul cultural al Ținutului, cu onoare vă raportăm următoarele :

1) Despre activitatea desfășurată de noi în intervalul 1 ianuarie 1938 — 31 decembrie 1938, v-am raportat cu nr. 59 din 6 aprilie 1939.

2) De la 1 ianuarie 1939 activitatea noastră s-a desfășurat în direcția organizării Inspectoratului pe ținut.

S-au tratat conflictele de muncă ivite și anume: greva de la Uzinele metalurgice unite „Titan, Nădrag, Călan”, Uzina din Ferdinand, conflictul de la fabrica de vagoane „Astra” din Arad, conflictul de la Distilările de lemn unite, Uzina din Valea Minișului a Societății Margina-Reșița, conflictul de muncă de la Societatea Petroșani și Lonea ale Societății Petroșani, Exploatările din Petroșani și Lonea, conflictul de muncă de la Atelierele centrale și Uzina electrică a Societății Petroșani, conflictul de muncă de la minele de aur din Brad și cărbuni din Țebea ale Societății Mica, conflictul de muncă de la minele din Băița, jud. Hunedoara ale Societății Toplița, Măgura-Concordia, conflictul de muncă de la Societatea U. D. R., Direcțiunea minelor de cărbuni și conflictul de muncă de la fabrica de sticlă din Tomești.

Din conflictele arătate mai sus, au fost soluționate definitiv următoarele: conflictul de la Uzina din Ferdinand, Astra din Arad, Distileria de la Valea Minișului și cel de la minele de cărbuni ale Societății U. D. R.

Celelalte enumerate mai sus, precum și conflictul de la minele Sălătruc ale Societății Petroșani, cel de la minele din Teliuc ale Societății „Titan, Nădrag, Călan” și acela de la Exploatările aurifere din Ruda, jud. Hunedoara, despre care am fost sesizați în urmă, urmează să fie tratate în viitor.

Tot în acest timp am lucrat la Comisiunea ordonată de Ministerul economiei naționale pentru controlul la fața locului a tablourilor întocmite de întreprinderi în legătură cu aplicarea legii pentru întrebuințarea personalului românesc.

Acest control—după ordinele Ministerului economiei naționale va continua pînă în luna august a. c.

Tot în acest interval de timp ne-am ocupat și cu conducerea căminului de ucenici „Marele Voievod Mihai de Alba Iulia” și cu lucrările cursurilor profesionale de ucenici, mai ales în ce privește partea referitoare la întreținerea lor pentru viitor.

Se vor inspecta căminele de ucenici din Arad și Reșița.

În timpul ce ne mai rămîne liber, vom lucra în comisiile ad-hoc instituite potrivit legii pentru preschimbarea titlurilor vechi de capacitate.

În general lucrările noastre sînt de așa natură că, nu vă putem face mai dinainte un program bine stabilit, noi fiind în funcție de starea de mulțumire sau nemulțumire a clasei salariaților, care oricînd pot declara conflicte și imediat trebuie tratate.

Director general șef, ss. Gh. Botez L. S.

Subinspector ss. Popovici

Arh. St. Timișoara, fond Ținutul Timiș, dosar 56/1938, f. 3—4, orig.

46

1940 mai 23. *Raportul șefului de stat major al Diviziei I-a Infanterie, către prefectul județului Arad, asupra „creșterii neobișnuite a curentului comunist” în România și a programului de luptă adoptat de organizațiile comuniste.*

Divizia I-a Inf. Statul Major Biroul 2

Confidențial personal

Nr. 15395, 1940 mai 23 Divizia I-a Infanterie Statul Major Biroul 2

Către

Domnul prefect al jud. Arad

Am onoare a vă aduce la cunoștință că în ultimul timp s-a constatat în țară o creștere neobișnuită a curentului comunist.

Scopul urmărit este :

- Instigarea populației și a armatei contra actualei forme de stat de la noi ;
- Cîștigarea populației și a armatei de partea U. R. S. S. ;
- Acțiunea de instigare la greve, sabotaj și terorism, vizind în special industria de război sau care lucrează pentru apărarea națională și comunicațiile.

Mijloacele de care uzează această propagandă sînt variate ca: manifeste, radio, nuclee comuniste în întreprinderi, diverse broșuri, ziarul „Scinteia”, propaganda de la om la om etc.

În această propagandă ei insistă deosebi asupra următoarelor chestiuni :

- Inutilitatea actualului război dus de aliați, pe care-l caracterizează „imperialist” și dus contra libertăților maselor ;
- Necesitatea imperioasă ca România să încheie alianță cu Sovietele, singura țară pacifică și care poate proteja România ;
- Campania contra actualelor așezări politice de la noi ;
- Inutilitatea concentrărilor, pe care le arată ca o pregătire de război alături de aliați, deci contra intereselor proletariatului ;
- Îndeamnă a nu lupta niciodată contra U. R. S. S. ;
- Instigarea populației, concentraților și ostașilor activi contra tuturor măsurilor luate de conducerea politică și militară a țării ;
- Înfățișarea vieții ostășești în cele mai negre culori, din cauza lipsei de încredere în dotarea armatei, valoarea armamentului, fortificațiilor și comandanților ;
- Critica măsurilor luate de guvern pentru ajutorarea familiilor concentraților, calificându-le incompetent și nerealizabile ;
- Provocarea de greve, acțiuni de sabotaj și terorism în industrie și la comunicații.

Pentru a stăvilii această propagandă, domnul general comandant al diviziei vă roagă să colaborați cu noi la măsurile de contra propagandă în masa populației.

Arh. St. Arad, colecția „Documente referitoare la mișcarea muncitorească din județul Arad”, dosar 37, f. 5—6, orig.

47

1940 iunie, Deva. *Dare de seamă asupra stării de spirit a populației, în legătură cu mișcarea comunistă din județul Hunedoara.*

Mișcarea comunistă

Propaganda comunistă care, în lunile martie și aprilie luase o proporție îngrijorătoare, mai ales printre muncitorimea din Valea Jiului, a fost mult atenuată în urma descoperirii organizațiilor comuniste din Lupeni.

Cu toate acestea, mișcarea nu a fost paralizată complet, întrucît, după cum aflăm, membrii organizației de la Vulcan nu au putut fi încă descoperiți, și-au reînceput activitatea, desfășurînd o vie propagandă printre muncitorimea de acolo.

După cum se vede, arestarea celor 16 comuniști din organizația de la Lupeni nu i-a intimidat pe cei de la Vulcan, care, după cum ne informează agenții noștri acoperiți din Valea Jiului, au început din nou să se infiltreze printre membrii breslelor miniere din Vulcan, agitîndu-i în contra partonilor și contra actualului regim politic din țară.

După cum ni se semnaleză, și aici firul ne conduce tot la Cluj, ca și în cazul organizațiilor de la Lupeni, de unde se îndrumază întreaga mișcare comunistă din Valea Jiului.

Avem toată certitudinea că, în scurt timp, vom reuși să dăm și de urma organizației care operează la Vulcan.

Înlocuirea membrilor de conducere a breslelor, majorarea salariului în proporție cu urcarea prețurilor de pe piațe, lipsa de consum și primelor de cărbuni, precum și tratamentul neomenos, sînt punctele sensibile pe care le ating comuniștii în acțiunea lor de propagandă.

Încă de la început înființarea breslelor profesionale, s-a constatat că masele muncitorești au fost mereu în agitație.

În legătură cu mișcarea comunistă nu putem să trecem cu vederea și asupra unor informațiuni ce ne survin de pe zonă din Moldova, unde, după cum se afirmă, se desfășoară o propagandă foarte intensivă printre soldații concentrați.

Fig. 5 1940, septembrie. Manifest al P. C. R. prin care se înceamnă la luptă împotriva fascismului (Muzeul de istorie a mișcării revoluționare și democratice din România, fotocopie, nr. 186. 261).

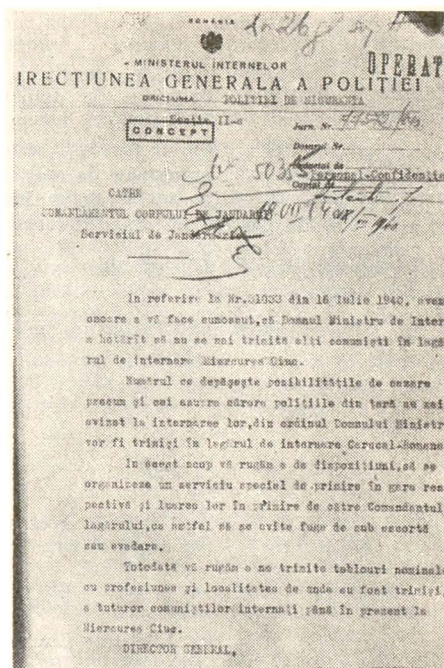

Fig. 6 1940 Adresă a Direcției generale a poliției către corpul de jandarmi privind internarea deținuților comuniști (Muzeul de istorie a mișcării revoluționare și democratice din România, fotocopie, nr. 5059).

După cum ni se afirmă (lucruri cu neputință de a se verifica de noi), o mulțime de agenți mișună printre unitățile militare de pe zonă, desfășurind o propagandă comunistă nemaipomenită.

Se spune că soldații de la unele unități sint agitați din cauza tratamentului neomenos al ofițerilor și subofițerilor, care li insultă și maltratează fără nici o vină, lucru care este exploatat foarte mult de către agenții propagandiști.

Șeful poliției ss. dr. Cornel Brădeanu

Arh. St. Deva, fond Prefectura județului Hunedoara, dosar 2/1940, f. 5 orig.

48

1940 octombrie, Deva. Poliția orașului de reședință Deva. Dare de seamă asupra stării de spirit a populației din județul Hunedoara, teritoriul urban, din punct de vedere economic, social și politic, pe luna octombrie 1940.

Starea politică

Comuniștii :

Mișcarea comunistă s-a manifestat prin răspindirea de manifeste subversive, în noaptea de 27–28 septembrie a. c., în localitățile : Simeria, Peștișul Mare, Cristur și colonia Ceangăilor din orașul Hunedoara.

Aceste manifeste, scrise în limba română și maghiară, au conținut subversiv, atacînd garda de fier, pe care o denumește „trădătoarea muncitorimii” precum și pe Capul Statului.

Prin manifestul intitulat „muncitori, țărani, intelectuali, soldați și marinari”, Comitetul Central al „Partidului Comunist din România”, atacînd pe Capul Statului și Garda de Fier, îndeamnă populația la greve politice, demonstrații de stradă etc.

Un al doilea manifest răspîdit este intitulat: „Proletari din toate țările uniți-vă”.

Din cuprinsul manifestelor de mai sus se constată că, mișcarea comunistă a pornit la o acțiune hotărîtă contra noului regim, încercînd, printr-o propagandă directă, discreditarea altă a regimului legionar cit și a conducătorului statului.

Șeful poliției dr. *Cornel Brădeanu*

Arh. St. Deva, fond Prefectura județului Hunedoara, dosar 18/1940, f. 13. orig.

49

<1940>. *Apel adresat muncitorilor pentru ajutorarea luptătorilor din închisori.*

Libertate pentru victimele teroarei imperialiste !

Mii de luptători pentru pace, libertate și bună stare din rîndurile poporului muncitor, au fost aruncați de guvernul de bandiți în temnițe, lagăre de concentrare. Viața lor e în pericol.

Toți oamenii cinstiți sînt datori să lupte pentru salvarea lor. Peste tot munciți, prin adunări și demonstrații, cereți imediată eliberare a fraților voștri de luptă.

Creați gărzi de auto-apărare împotriva teroarei reacțiunii imperialiste. Ajuțați pe frații voștri închiși !

Ajuțați familiile lor !

Arh. St. Bacău, fond Parchetul tribunalului Bacău, dosar 7/1940, f. 79

50

<1940>. *Manifestul Comitetului local al P. C. R. în care este demascată politica antinațională a generalului Antonescu.*

Proletari din toate țările uniți-vă

Muncitori din fabrici și de pe ogoare, vîrstnici și lineri, soldați, femei de concentrații

Dictatura șubredă a fabricanților și moșierilor din România și-a schimbat fața. Regele Carol a scăpat biciul din mînă, Garda de Fier l-a apucat spre a lovi mai crunt poporul român și naționalitățile conlocuitoare, spre a menține regimul de jaf și teroare al fabricanților și moșierilor.

Generalul Antonescu și Garda de Fier mint cînd spun că ei apără țara. În Consiliul de Coroană ei au votat pentru primirea arbitrajului de la Viena. Dictatura regală și Garda de Fier au vîndut un milion și jumătate români grofilor de la Budapesta, iar sute de mii de unguri rămași în România sînt osîndiți la jugul dictaturii gardiste. Masele populare din orașele și satele românești gem sub călcîiul de fier al dictaturii gardiste.

Drept răspuns la acțiunile muncitorilor pentru salarii omenеști, Antonescu organizează în fabrici bande legionare înarmate, care atacă pe muncitori, la Malaxa unde 1 000 de muncitori au manifestat pentru revendicările lor și contra dictaturii gardiste, bandele legionare au provocat o încăierare și arestări. La Vulcan, gardiștii au atacat pe muncitorii adunați de a-și formula revendicările lor. La Pirotehnie, la S. E. T, la Voina, etc. legionarii înarmați cu revolvere au primit ordine de la guvern și patron să tragă în muncitorii hotărîți, care organizează lupta pentru pîine și libertate. În taberele de muncă agricolă, țărani robesc pe moșia boierului, hrăniți cu dovleci ca vitele. Ei se revoltă și fug, iar legionarii din ordinul lui Antonescu, trag asupra lor. Femeile concentrațiilor îndură de un an și jumătate foamea. Pînă și mizerabilele ajutoare acordate în trecut, acum sînt retrase. Soldații, fii de muncitori și țărani, și mai ales minoritarii, duc o viață de cline, înjurați, bătuți și chiar împușcați. Toate acestea pentru menținerea dominației capitaliste moșierești și pentru politica de provocări războinice, anti-sovietice.

Cetățeni, tovarăși!

Cetățeni, tovarăși! Lovitura gardistă, n-a reușit încă să instaleze un guvern stabil. O parte din armată refuză ascultarea lui Antonescu. O duzină de generali au fost dați afară. Garda de fier caută să acapareze în grabă toate posturile de conducere, în special în armată și poliție. De ce? pentru că simte propria ei slăbiciune în fața valului de nemulțumire populară. În fabrici, în sate, în cazărmi și în căminele lăsate fără tată clocotește cazanul suferințelor și al miniei.

Să îndreptăm minia poporului împotriva adevăraților vinovați.

Realizați fontul unic de luptă în fabrici, cartiere și sate.

Alegeți comitete de acțiune din muncitorii cei mai cinstiți și hotărîți care să vă conducă lupta.

Prin greve, impuneți drepturile voastre.

Formați gărzi de auto-apărare populară, contra teroarei gardiste și polițienești.

Formați comitete de soldați contra bătăii și a vieții de cline din cazărmi, pentru demobilizare imediată.

Țărani! prin comitete țărănești opuneți-vă în masă la rechiziții și refuzați munca silnică pe moșiile boierești. Luați mîncare și nutreț din hambarele moșierilor.

Femei de concentrați! formați comitete de acțiune pe cartiere și sate și porniți cu copiii spre cazărmi cerînd demobilizarea.

Impozitele și taxele să le plătească numai bogații care jefuiesc poporul.

Muncitori și țărani virșnici și tineri, soldați, femei de concentrați! numai în luptă unită vom impune drepturile noastre,

Muncitori din Capitală! Către voi, se îndreaptă în primul rînd chemarea Partidului Comunist, masele largi populare din întreaga țară, așteaptă de la voi semnalul luptei hotărîtoare contra regimului capitalist-moșieresc. Nu așteptați ca dictatura lui să se întărească. Cu Partidul Comunist în frunte porniți la lupta cea mare. Eșiți în stradă și demonstrați contra dictaturii gardiste, pentru un guvern popular de amiciție cu Uniunea Sovietică, contra provocărilor de război, pentru demobilizarea totală și imediată și pentru amnestierea luptătorilor adevărați ai poporului din închisori și lagăre de concentrare.

Jos dictatura gardistă a fabricanților și moșierilor! Luptați pentru 8 ore de muncă și salarii în raport cu scumpelea! Moșiile regale, mănăstirești și bisericеști, să fie date țăranilor fără pămînt sau cu pămînt puțin! Vrem demobilizarea totală imediată! Jos lagărele de concentrare! Vrem amnestierea luptătorilor pentru pîinea și libertatea poporului! Trăiască Uniunea Sovietică și armata roșie elibatoare a popoarelor asupra. Trăiască Republica Populară Românească.

Comitetul local al Partidului Comunist din România

51

1941 ianuarie 10, Reșița. Circulara Uzinelor și domeniilor Reșița, prin care se iau măsuri împotriva răspândirii manifestelor comuniste în uzină.

Adm. Armatei pe lângă M. A. I.
Direcția industriei de război
Secția 2-a regională București

Nr. 73
1941 luna ianuarie ziua 10
Direcția Industriei de Război
Secția 2-a regională București

Către
Uz. Domen. Reșița V. Alecsandri 4

Cu onoare se trimite mai jos în copie ordinul M. St. Major nr. 219726/B. din 5. XII. 1940 pentru întocmai conformare și executare.

Șeful Secției 2-a regionale
L. S. ss. lt. col. *Vitzu I.*

Copie

Am onoare a vă aduce la cunoștință că elementele comuniste au adoptat un nou sistem, de propagandă în întreprinderi și fabrici, care constă în aceea că, aduc manifeste comuniste spunând că le-au găsit pe stradă și după ce le citesc lucrătorilor, le predau direcțiunilor respective.

Pentru a împiedica acest sistem de propagandă, rugăm să binevoiți a pune în vedere tuturor fabricilor că lucrătorii să predea imediat la intrarea în fabrici orice manifest găsit, altfel, ei urmînd a fi sever sancționați.

D. O.
p. Șeful secției II-a
lt. col.
ss. *Popescu Poiană*

Arh. St. Timișoara, fond U. D. R. Reprezentanța Timișoara, dosar 3/1941 f. 1, copie.

52

1941 martie 5,6. Adrese ale prefecturii județului Bacău și Fabricii Izvoranu privind acțiuni de sabotaj ale muncitorilor acestei fabrici.

Copie după adresa Prefecturii județului Bacău
nr. 670/M din 6 martie 1941.
Domnului comandant al Garnizoanei Bir. Adjutanturii Bacău.

Avem onoarea a vă înainta anexat, în original, adresa Direcțiunii Fabricii de postav Izvoranu din acest oraș prin care se arată că din cauza anarhizării lucrătorilor acelei fabrici de regimul trecut care caută să nu se supună ordinelor și măsurilor luate de direcție pentru bunul mers al fabricației.

De asemenea arată că se constată în fabrică repetate stricăciuni de mașini și materiale, ce nu pot fi justificate prin mersul normal al lucrului.

Pentru prevenirea unor acțiuni cu caracter mai grav și pentru bunul mers al întreprinderii, care are de executat furnituri militare urgente.

Avem onoarea a vă ruga să binevoiți a dispune facerea unei cercetări severe la care va lua parte poliția orașului, un delegat al Garnizoanei (dl. lt. colonel Gh. Alevra și inspectorul Muncii).

Rezultatul acestei cercetări, vă rugăm să binevoiți a ni-l comunica cât mai urgent posibil pentru a se lua măsurile necesare.

Prefectul județului Bacău
ss. colonel *Drajna Dumitru*

Șeful Biroului M. O. N. T.
ss. *Cernal Const.*

Copie după adresa Fabricii Izvoranu din 5 martie 1941.

DOMNULE PREFECT,

Avem onoarea a vă aduce la cunoștința dv. următoarele :

În ultimul timp se constată în fabrică repetate stricăciuni de mașini și materiale, ce nu pot fi justificate prin mersul normal al lucrului.

Explicația ar fi că lucrătorii anarhizați de regimul trecut nu mai dau atenția cuvenită lucrului și nu se supun măsurilor de ordine și disciplină necesare bunului mers al unei întreprinderi industriale.

În timpul orelor de lucru unii se adunau și stăteau de vorbă în șoaptă alții citesc ziare, iar alții se ocupau de lucru personal lăsând mașinile în voia soartei.

Mai presupunem că aceste stricăciuni ar fi începutul unor acțiuni de dezorganizare a lucrului cu tendința spre sabotaj, chiar astăzi au stricăciuni la două piese la două mașini care lucrau la furniturile militare, ce avem în curs de executare.

Pentru prevenirea unor acțiuni cu caracter mai grav și pentru bunul mers al întreprinderii care lucrează pentru Ministerul Apărării Naționale și este prevăzută în planul de mobilizare pentru lucru precum și în interesul general al economiei naționale.

Cu onoare vă rugăm să binevoiți a delega de urgență organele poliției ca împreună cu organe competente să cerceteze la fața locului situația pentru a se putea lua din timp măsurile necesare.

Cu toată stima
ss *A. Izvoranu*

Director
ss. *Blanarescu*

pentru conformitate

Domniei sale
Domnului prefect al județului Bacău.

Arh. St. Bacău, fond Prefectura județului Bacău, dosar 6/1941, f. 76, copie.

53

1941 decembrie 5, Brașov. Ordinul Inspecției ateliere C. F. R. Brașov., secția II-a prin care atrage atenția asupra unor acte de sabotaj săvârșite de muncitorii depoului C. F. R. Brașov.

Se repetă mai jos avizul din 27. XI. a. c.

S-a constatat în ultimul timp că cu ocazia probelor făcute la locomotive s-au găsit diferite corpuri străine ca : cuțite de strung, piulițe, etc. rămase în saltare și cilindri din neglijența celor ce lucrează în legătură cu cilindri și saltare.

la Marea Revoluție Socialiste din Noembrie 1917. Însă drumul acesta e baret acum de fascismul sângeros. Numai zdrobirea tiraniei fasciste va deschide calea eliberării definitive a comunistărilor, de orice exploatare și opresiune. Comitetul Central subliniază, pentru membrii săi, lupta comunistă împotriva hoardelor hitleriste, prin război și lupta de partizani.

Împiedicăm producerea de război, a transportului de muniții, arme și armate pentru asupritorii sângeroși ai poporului român, pentru războiul lui Hitler, lupta cu arma în mână împotriva armatei lui Hitler a datelor înaintea patriei noastre, care subiește libertate și independență poporului român. Sabotajul și luptele de partizani ale poporului român, grăbesc zdrobirea ocupațiilor hitleriste și eliberarea țării.

Comunicatele Gestapoului date prin trădătorul Antonescu, pentru asasinarea oamenilor nevinovați și spăii de orice apărare, nu vor opri lupta poporului român, lupta eroică a celor mai buni fi ai săi, patrioți adevărați, împotriva câștigului hitlerist. Cu atât mai puțin se întindează comunistii, cel mai bun fi al poporului român. Ei vor mobiliza masele pentru apărarea vieții celor amenințați de ocupații hitleriste și de banda sângeroasă a lui Hitler din țară.

Comitetul Central al Partidului Comunist din România consideră ca una din sarcinile sale principale organizarea luptei tinerețului, care a fost preluată în carne de tun pentru fascismul sângeros pe câmpurile de război — și în robi exploatați și asupriți, în două fronturi. Partidul nostru trebuie să dea tot sprijinul Uniunii Tinereții Comunist, pentru organizarea marelui tinerețului la luptă pentru zdrobirea câștigului hitlerist și încredințat, pentru cucerirea dreptului la muncă, cultură, libertate națională și o viață fericită a poporului român și a tinerețului popoarelor confederate din țară.

Partidul nostru trebuie să ajute U. T. C. să-și învingă lipsurile și slăbiciunile, pentru transformarea ei într-o organizație puternică de masă, care va fi în stare să-și îndeplinească sarcinile.

Partidul nostru trebuie să dea cea mai mare atenție organizării luptei femeilor împotriva hitlerismului sângeros, care le-a răpi bărbatii, copiii și frații.

Comunistii trebuie să organizeze lupta femeilor pentru precizarea hranei copiilor lor, împotriva jefului și asuprii lor în uzine, birouri, castere și la sate, pentru împiedicarea producției de război, pentru oprirea trimiterii bărbatilor, fraților și copiilor lor împotriva poporului sovietic în interesul fascismului german, pentru apărarea căminului, culturii și civilizației de barbaria fascistă. Femeile române trebuie să aibă și vor avea un rol de frunte în organizarea Frontului Unic Național al poporului român, împreună cu eroicele femei ale Uniunii Sovietice și ale tuturor popoarelor iubitoare de libertate, femeile române trebuie să ia parte la lupta împotriva hitlerismului sângeros, pentru o viață liberă și fericită a poporului și a copiilor lor.

Partidul nostru trebuie să dea atenția cea mai mare pentru mobilizarea întregului popor pentru apărarea victimelor fascismului sângeros, pentru organizarea solidarității marelui largi cu luptătorii eroici, cari au căzut ferți luptei pentru interesele poporului, împotriva ocupațiilor hitleriste și a războiului criminal antisovietic.

Partidul nostru trebuie să dea tot sprijinul organizațiilor de apărare antifascistă, ca să învingă slăbiciunile lor cauzate de lovirile teroarei și să se transforme în organizații puternice de masă, cari vor organiza cu succes lupta marelui popor împotriva teroarei hitleriste, pentru apărarea și ajutorarea tuturor victimelor fascismului sângeros și războiului.

Comitetul Central

al

Partidului Comunist din România

6 Septembrie 1941

Fig. 7 — 1941 septembrie. 6. Platforma program a P. C. R. (Muzeul de istorie a mișcării revoluționare și democratice din România, fotocopie, nr. 1663).

DISTRUGEȚI MAȘINA DE RĂZBOI HITLERISTĂ !

Fabrica de armament din Avrig, de pe șoseaua Făgăraș Sibiu, a sosit în aer. Cantități mari de muniții, destinate războiului hitlerist, au fost astfel distruse împreună cu tot stivajul.

În gara Ploiești-Trieș au explodat mai multe vagoane încărcate cu armament nemțesc pentru front.

Pe linia București-Constanța a derălat un tren militar încărcat cu soldați nemți. Nu cunoaștem numărul victimelor.

În regiunea petroliferă din jud. Prahova și Dâmbovița au luat foc o serie de sonde. Serviciul de protecție hitlerist pretinde că e vorba de sabotaj.

Trenuri întregi încărcate cu avioane I.A.R. s'au întors pe front la Brașov. Avioanele n'au putut fi utilizate din cauza unor defecte de construcție.

Într-o mare uzină de tvauci, mai multe mașini importante s'au defectat și producția a fost întreruptă câteva săptămâni.

Muncitorii cererilor, din porturi și industrie! Sabotați prin toate mijloacele fabricarea armamentului și transportul pentru războiul hitlerist! Voi scurtați astfel războiul și alvați viața românească!

Industriași! Nu împiedicați sabotarea de către muncitorii a producției destinate războiului hitlerist. Și voi sunați lovitii de fața nemțescă, ca și întregul popor. Și fiți ostri mor pentru Hitler, în timp ce nemții pun mâna pe oate bozășile țării! Ajutați la încetarea războiului intronamens! Sprijiniți orice acțiune patriotică, veați în marele front național împotriva cutoptorilor!

Fig. 8 — <1941—1943>. Apel prin care se îndeamnă la luptă împotriva războiului (Muzeul de istorie a mișcării revoluționare și democratice din România, fotocopie, nr. 3764).

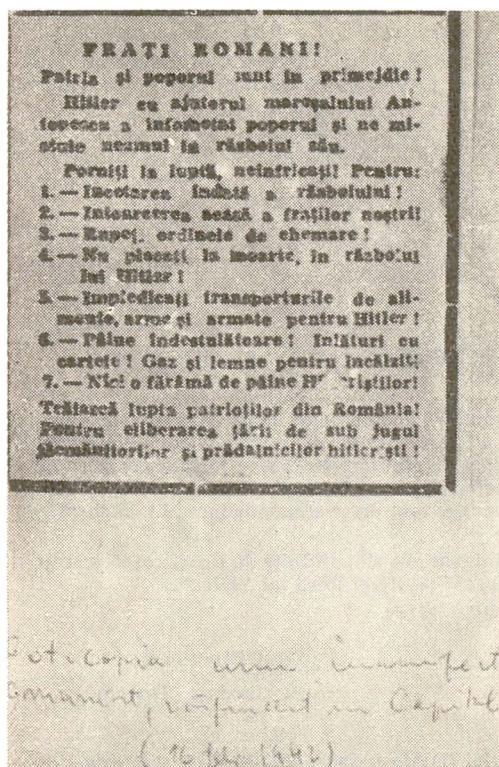

Fig. 9—1942 februarie 16. Manifest prin care se îndeamnă la luptă împotriva războiului și democrației din România, fotocopia.

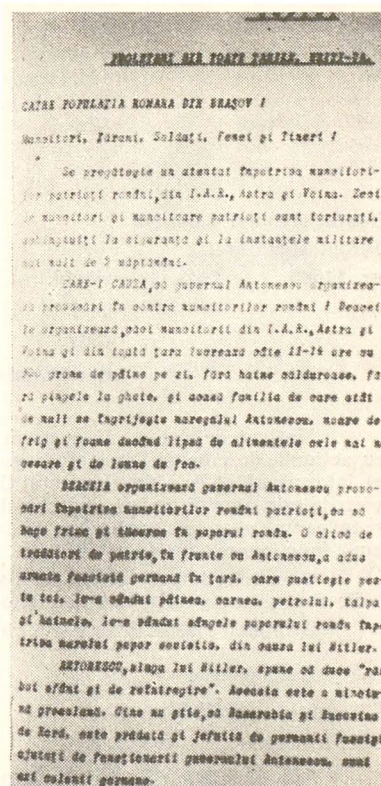

Fig. 10—1942. Apel al P. C. R. adresat populației din Brașov prin care se îndeamnă la luptă împotriva războiului și democrației din România fotocopia, nr. 29).

Se atrage atenția celor în cauză că pe viitor vor fi direct răspunzători de repetarea astfel de cazuri și vor fi dați în judecată Curții marțiale pentru sabotaj.

În consecință dispunem ca după demontarea țevilor de admisie de către partida respectivă precum și a celor care demontază și montează saltarele și pistoanele să-și confecționeze din tablă capace cu care vor acoperi toate comunicațiile exterioare cu cilindru de aburi.

Brașov, 5. XII. 1941.

Inspeția Atel. C. F. R. Brașov
 Șeful secției II
 inginer X. Vinișchi
 ss. indescifrabil

54

1943 ianuarie 16. *Raportul Poliției orașului Călărași către Comisariatul de poliție Urziceni în legătură cu actele de sabotaj ale comuniștilor.*

Poliția orașului Călărași
Biroul siguranței
nr. 11565 1943 ianuarie 16.

Către
Comisariatul de poliție Urziceni

Motivat de ordinul Inspectoratului de poliție Constanța nr. 21430 s/1943 și în legătură cu acțiunile de sabotaj Direcțiunea generală a Poliției cu ordinul nr. 53476 din 4 ianuarie a. c. ne informează că de către Comitetul Central al Partidului Comunist s-au trimis noi instrucțiuni verbale prin agenții curieri, cadrelor din întreprinderile industriale și de transporturi, prin care se îndeamnă să creeze nuclee capabile de a întrerupe prin diverse acte de incendii, explozii, etc. buna funcționare a întreprinderilor.

Cu privire la partea tehnică a sabotajului, cadrele sînt sfătuite să urmărească instrucțiunile date prin posturile de radio „România liberă” și „Luptătorii lui Vlaicu”.

Dispuneți măsuri de urmărire raportînd constatările.

Șeful poliției
ss. indescifrabil

Șeful Biroului Sig.
ss. Comisar, Roman

Arh. St. Călărași, fond Prefectura orașului Călărași, dasar 992/1942, f. 116, orig.

55

1943 aprilie. *Dare de seamă asupra stării de spirit a populației din județul Constanța.*

Chestura Poliției Constanța
Biroul Poliției de Siguranță

Dare de seamă

Asupra stării de spirit a populației din orașul și județul Constanța — din punct de vedere economic, politic și social, ordinea și siguranța statului pe luna aprilie 1943.

În urma atentatului efectuat de către membrii P. C. R.-ului în ziua de 23—24 aprilie 1943 la magazinele de alimente ale armatei germane din localitate, organele noastre au reușit să identifice și să aresteze, atît pe atentatori, cît și un număr de 51 (cincizeci și unu) membri ai organizației comuniste locale care se află în curs de cercetare la Biroul de Siguranță al acestei Chestuni.

Din cercetările efectuate pînă în prezent, rezultă că membrii arestați, erau în legătură directă, cu centrala Partidului Comunist din România, de unde au primit instrucțiuni de organizare și propagandă și producerea de acte de sabotaj și teroare, asupra trupelor germane, primind în acest scop material de propagandă clandestină, care a fost difuzat de la om la om, precum și material inflamabil, pentru producerea actelor de sabotaj.

Au fost arestați pînă în prezent, șeful organizației comuniste locale și secretarul regionalei partidului, curieri, membri P. C. R.-ului și U. T. C.-ului, precum și gazdele conspirative care după terminarea cercetărilor, cu corpurile delictive și actele încheiate vor fi deferiți Justiției militare.

Inspectorul poliției

ss. indescifrabil

Șef Birou siguranță

ss. indescifrabil

Arh. St. Constanța, fond Parchetul tribunalului Constanța, dosar 20/1943, f. 58, 63, orig.

56

1943 august. Dare de seamă asupra stării de spirit a populației din județul Severin.

Poliția de Ruședină Lugoj
Biroul Siguranței
nr. 3432 S din 30 august 1943

Prefectura jud. Severin.
nr. 20457 din 31 aug. 1943
Secret

Către
Prefectura județului Severin

Dare de seamă
pe luna august 1943

În ziua de 8 august a. c. orele 5 dimineața, în strada Regele Mihai din Orșova, au fost găsite de către organele acestui comisariat de poliție trei bucăți manifeste tipărite intitulate : „Români”. Din cercetările și investigațiile făcute rezultă că, manifestele au fost aruncate de un trecător care le avea în buzunar de mai mult timp fiind împăturite la fel și rupte, aruncându-le pe aceeași stradă la distanțe mici.

În ziua de 8 august 1943 au fost găsite în comuna Plavișevița două exemplare din aceleași manifeste.

La Caransebeș, în preajma zilei de 1 august cit și în 18/19 august 1943 s-au găsit răs-pindite manifeste comuniste scrise de mînă cu creion roșu și care cuprindeau următoarele : „Vrem pace, proletari din toate țările uniți-vă” și semnat U. T. C., avînd desenat secera și ciocanul.

Șeful poliției
L. S.
ss. N. V. Popescu

Șeful Bir. Siguranței
ss. Gh. Popescu

Arh. St. Lugoj, fond Prefectura județului Severin, doc. 20457/1943, f. 44—46, orig

57

1944 martie 19, Note informative ale Serviciului special de informații, apărute în Buletinul de informații, în legătură cu intensificarea acțiunilor de propagandă ale P. C. R. în rîndul muncitorilor de la C. F. R., și cu stringerea contactelor între membrii și simpatizanții partidului.

Conducerea comunistă a dat instrucțiuni organizațiilor în subordine ca, în vederea unor serii de acțiuni hotărîtoare, membrii și simpatizanții de încredere ai partidului să fină un contact permanent cu șefii lor imediați, în afară de contactul obișnuit.

În acest scop șefii de organizații sînt obligați să cunoască locurile (atelier, fabrică, birou, locuință, etc.), unde oamenii de sub conducerea lor pot fi găsiți în cazuri urgente.

În cadrul acțiunii anti-germane și contra actualului regim, conducerea comunistă a dat organizațiilor în subordine următoarele instrucțiuni:

a) Să se intensifice propagandă în rîndurile muncitorilor de la C. F. R. pentru a se determina producerea de acte de sabotaj contra transporturilor militare și de aprovizionare germane. Instrucțiunile cer să se demonstreze muncitorilor, că acțiunea va fi îndreptată numai contra transporturilor germane.

„Fiecare muncitor C. F. R. să contribuie la această acțiune în limita posibilităților respective”.

b) Să se difuzeze în rîndurile populației diverse zvonuri tendențioase asupra situației militare și politice, cu scopul de a încerca demobilizarea maselor.

S-a comunicat Ministerului Afacerilor Interne și Marelui Stat Major. (Serviciul Special de Informații).

Arh. St. Buc., fond Președinția Consiliului de Miniștri, „Diverse”, dosar 184/1944, vol. I, f. 121, extras.

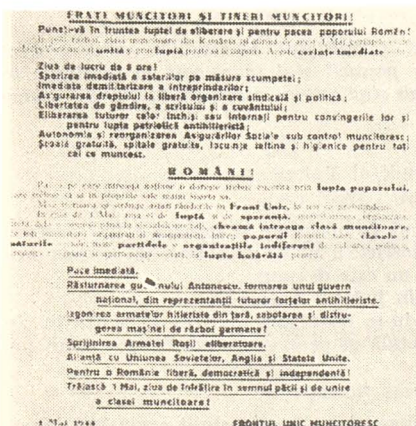

Fig. 14—1944 mai 1. Manifest al Frontului Unic Muncitoresc (Muzeul de istorie a mișcării revoluționare și democratice din România, fotocopie. nr. 435).

Fig. 15—1944 iunie. Apel al Comitetului județean P. C. R. Constanța (Muzeul de istorie a mișcării revoluționare și democratice din România, fotocopie).

58

1944 mai 2. Dare de seamă asupra stării de spirit a populației din județul Severin.

Politia de Reședință Lugoj
Biroul Siguranței
nr. 78 din 2 mai 1944.

Secret

Către
Prefectura județului Severin

Dare de seamă

asupra stării de spirit, situației politice, mișcărilor sociale, profesionale pe luna aprilie 1944.

Aproape de Orșova în hotarul comunei Eibenthal, statul are o proprietate, Minele de la Baia Nouă. Aici lucrează 140 de muncitori care n-au fost plătiți, începând de la 1 ianuarie 1944 și pînă în prezent. Întreprinderea nu are consum de alimente, astfel că o populație de aproximativ 600 de persoane, sînt expuși celei mai mari mizerii, unde propaganda comunistă nu mai trebuie făcută, pentru că se răspîndește și printre oamenii de la sate.

Șeful poliției
L. S.
ss. N. V. Popescu

Șeful Bir. Siguranței
ss. Gh. Popescu

Arh. St. Lugoj, fond Prefectura județului Severin, Cabinetul prefectului, dosar 12, f. 15, orig.

59

1944, Tulcea. Manifestul Comitetului sindicatului unit pescăresc, secția Tulcea, prin care pescarii sînt îndemnați să constituie secțiuni și să aleagă comitele ale sindicatului pescăresc în fiecare comună.

Chemare
către toți pescarii din județul Tulcea

Prin actul istoric din 23 August 1944, regimul de oprimare și teroare a fost răsturnat. Ziua fericită care duce pe drumul dezrobirii a sosit. Jertfele a mii de muncitori nu au fost zadarnice, Dar pentru izbînda noastră, numai atît lucru nu este de ajuns.

Frați pescari vînători din județul Tulcea!

Barierile care ne-au fost ridicate, desființîndu-se libertatea de a ne organiza în sindicate au fost sfărîmate! Pentru izbînda noastră totală și pentru revendicările noastre profesionale, uniți-vă.

Frați pescari!

Întrucît asociația pescarilor vînători existentă s-a dovedit că a slujit exclusiv intereselor acelor care au creat-o și potrivit rezoluției Comisiunii de organizare a mișcării sindicale unite din România, comitetul local al pescarilor din orașul Tulcea, face apel către toți pescarii din județ pentru a se constitui în secțiuni ale sindicatului pescăresc în fiecare comună unde există pescari și să-și aleagă comitele respective, iar fiecare comitet să-și trimită cite doi delegați care să fie prezenți la Tulcea pe data de 1 octombrie 1944, care vor forma Comitetul Central al Sindicatului unit al pescarilor vînători din județul Tulcea.

Comitetul Sindicatului Unit Pescăresc
Secția Tulcea

Arh. St. Tulcea, fond Prefectura județului Tulcea, serviciul Administrativ, dosar 1715, f. 12, orig.

ucigătoare,uciderea în masă a muncitorilor și familiilor lor de către bombardamente, măsuri polițiste de terorizare și brutalizare la fabrici, ateliere, birouri — acestea sînt numai crimele din șirul lung de suferințe pe care clica de trădători în frunte cu Antonescu le impun clasei muncitoare și întregului popor muncitor.

Pentru ce ne impun, trădătorii, aceste jertfe și suferințe?

Pentru ca să întîrzie nimicirea totală a celor mai mari dușmani ai poporului român — Hitler și banda sa de criminali.

Clica Antoneștilor preferă să ruineze țara, să nimicească resturile armatei, să transforme populația în sclavi și se încapăținează să tirască țara orbește alături de nemți spre prăbușire, cînd masele întregului popor cer :

Pace ! Pline ! Libertate !

Clasa muncitoare, unită azi într-un singur front de acțiune stă în fruntea luptei de eliberare a țării, de grozăviile ocupației hitleriste.

Frontul unic muncitoresc s-a încheiat. Toate organizațiile muncitorești, de la comuniști la social-democrați, și-au unit forțele într-un singur front de luptă.

Frontul unic muncitoresc cheamă pe toți muncitorii salariați, mici meseriași, întreg poporul muncitor, indiferent de organizația din care face parte și pe cei neorganizați la lupta hotărîtă pentru :

Ziua de 8 ore de lucru. Sporirea imediată salariilor pe măsura scumpetei. Un ajutor imediat muncitorilor sinistrați, egal cu salariul pe 3 luni. Immediata demilitarizare a întreprinderilor. Nici o oră suplimentară pentru timpul pierdut cu alarma. Nici un ban pentru susținerea războiului tilhăresc al lui Hitler și Antonescu. Asigurarea dreptului de liberă organizare sindicală și politică. Autonomia și reorganizarea Asigurărilor sociale sub controlul muncitorilor. Elibărarea tuturor celor închiși sau internați pentru convingerile lor și lupta patriotică antihitleristă

Popor român ! Marea ofensivă comună a Aliaților a început ! Bestia hitleristă primește lovituri zdrobitoare în Răsărit, Apus, Sud de pe mare și în aer.

Ceasul nimicirii complete a fiarei hitleriste se apropie.

Muncitorimea, unită în Frontul Unic Muncitoresc cheamă în ceasul acesta de grea cumpănă, întregul popor român, toate partidele și organizațiile — acele strîine în Blocul Democrat Național și acele care se găsesc încă în afara acestui bloc, să formeze un singur și puternic Front Patriotic Național care să pornească imediat la luptă hotărîtoare pentru :

Încheierea imediată a armistițiului pe baza condițiilor comunicate de guvernul Uniunii Sovietice, de acord cu Marea Britanie și Statele Unite. Ruperea alianței criminale cu Hitler — alianța cu moartea. Prietenie și alipirea României, cu arma în mînă, la lupta blocului țărilor democratice — Uniunea Sovietică, Marea Britanie, Statele Unite și celelalte țări iubitoare de libertate.

Nu mai astfel vom putea alunga hoardele hitleriste de pe pămîntul țării și elibera frații din Ardeal vindut de nemți și Antonescu hitleriștilor unguri.

Români ! Pacea, pe care întreaga națiune o dorește, trebuie cucerită prin lupta poporului, care trebuie să ia în propriile sale mîini soarta sa și să lupte pentru :

Pace imediată. Răsturnarea guvernului Antonescu. Formarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste. Cucerirea libertății, independenței naționale și drepturilor cetățenești. Pentru România liberă, democratică și independentă ! Muncitori, țărani, soldați, ofițeri, intelectuali !

Luptați pentru izgonirea hitleriștilor din țară !

Armata sovietică nu vine să ne cetropească și asuprească, ea vine ca eliberatoare a poporului român și să zdrobească pe dușmanii noștri de moarte — nemții.

Ajutați-o prin toate mijloacele și alăturați-vă ei cu toată hotărîrea, în lupta pentru distrugerea definitivă a fascismului german, cel mai feroce dușman al omenirii. Organizați-vă în grupe de patrioți. Sabotați și distrugeți ori unde vă aflați mașina de război hitleristă. Formați grupe inamale de partizani, loviți și alungați pe cetropitorii nemți din țară !

Trăiască Frontul Unic Muncitoresc !

Trăiască lupta de eliberare a poporului român !

Moarte cetropitorilor nemți și trădătorilor de țară din stujba lor !

Iulie 1944.

Frontul Unic Muncitoresc

Muncăşorii ! Elvtársak ! Polgárok !

Városunk végre felszabadult a német megszállás alól. A dicsőeges vörös hadsereg a román haderővel együttműködve megszüntette a hitleri ilyomást. Véleményeinket és érzéseinket végre szabadon fejezhetjük ki.

Az átmenet nem zavartalan, de egy ekkora börderejű történelmi változás méreteihez viszonyítva az előforduló kihágések elenyészőek ahhoz képest, amit az orosz nép szenvedett, hogy a felszabadulást elhosszabbassa számunkra. Minden reményünk meg van arra, hogy az átmeneti nehézségek pár napon belül megszűnnek. Összes erőnkkel azon vagyunk, hogy ez minél hamarabb bekövetkezzen.

Városunk középületeinek és magánházainak egyrésze romokban hever. Közömeink, munkahelyeink szintén használhatatlanok. Mi pedig öni akarunk és az élet parancsa követeli, hogy hatádektalanul fogjunk munkához, állítsunk helyre mindent. Felkérünk tehát minden demokratikusan gondolkodó munkást, polgárt és intellektuelt, hogy támogasson bennünket célunk elérésében.

Pártunkat és Szakszervezeteinket újból életre hívjuk. Felszólítjuk minden munkástársunkat, hogy sürgősen jelentkezék szakszervezetnél.

A szakszervezetek központja: Kossuth Lajos utca 22. szám alatt, a régi Munkás Otthonban van.

Munka és szervezetség az első követelmény! Aki jövőt akar, kövesse ezt a címet!
Marosvásárhely, 1944. okt. 3.

Kommunista Párt végrehajtó bizottsága.

Muncitori ! Tovarăşi ! Cetăteni !

Oraşul nostru s'a eliberat de ocupaşia germană. Armata roşie glorioasă, colaborând cu cea română, a pus capăt asupraii hitleriste. Convingerile şi sentimentele noastre le putem exprima în sfârşit liber.

Trecerea la starea normală n'a putut fi netulburată, dar relativ la o schimbare istorică atât de importantă, operaşile care s'au ivit sunt departe de suferinşele poporului rus, suferinşele cărora le mulşumim şi noi libertatea noastră. Sperăm că operaşile şi greutatele zilelor de tranşiţie vor înceta în scurt timp.

O parte din edificiile publice şi locuinşele private ale oraşului stau în ruine. Uzinele şi atelierele publice sunt asemenea distruse. Noi însă voim să trăim şi porunca vieţii ne cere să ne apucăm imediat de lucru să restabilim totul. Muncim cu toată puterea noastră, să ajungem cât de curând acest scop. Chemăm pe toţi cetăteni, muncitori şi intelectuali care se cugetă în mod democratic, să ne dea tot sprijinul pentru eliminarea ruinelor.

Reorganizăm deci partidul şi sindicatele noastre! Sunt chemaţi toţi muncitorii să se prezinte de urgenţă la sindicatele respective. Centrul sindicatelor este în vechiul Cămin al Muncitorilor, strada Kossuth L. No. 22.

Prima pretenşie este munca şi organizaşia. Cine vrea să-şi creeze un viitor, să urmeze acest scop!

Târgu-Mureş, la 3 Octombrie 1944.

Comitetul executiv al Partidul Comunist.

Fig. 18 — 1944 octombrie 3 Apel al Secşiei P. C. R. din Tg. Mureş pentru reorganizarea partidului şi a sindicatelor (Muzeul judeşean Tg. Mureş, Secşia de istorie modernă şi contemporană, Colecşia de documente, nr. 1210).

Fig. 19—1944. (Muzeul de istorie a mișcării revoluționare și democratice din România, fotocopie nr. 8287).

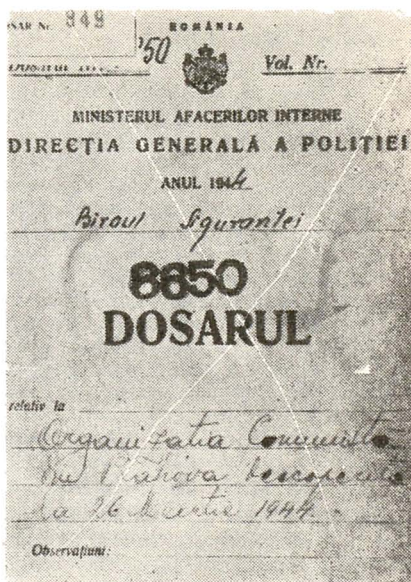

Fig. 20. (Muzeul de istorie a mișcării revoluționare și democratice din România, fotocopie nr. 8584).

ARHIVELE STATULUI LA 140 DE ANI

GHEORGHE TITILEANU

Se împlinesc 140 de ani de când Arhivele Statului, una din cele mai vechi instituții de cultură din țara noastră, înființată cu misiunea de a aduna, a păstra și a valorifica documentele privind istoria patriei, au primit un cadru organizatoric prin traducerea în viață a ideilor înaintate ale unor remarcabile figuri ale culturii românești din prima jumătate a veacului al XIX-lea.

În condițiile politice ale existenței celor două principate românești, instituția nou înființată a început să funcționeze la București pentru Țara Românească în 1831 și la Iași pentru Moldova în 1832. Dacă din punct de vedere istoric Arhivele ființează ca instituție din 1831, activitatea arhivistică pe teritoriul țării noastre are o mult mai veche și bogată tradiție. Constituirea primelor arhive trebuie pusă în legătură cu păstrarea celor dintii documente ce datează din secolul al XIII-lea în Transilvania și din a doua jumătate a veacului al XIV-lea în Țara Românească și în Moldova. Primele arhive s-au constituit la deținători, apoi pe lângă cancelariile domnești și diferitele instituții ale țării. Începuturile constituirii arhivei la destinatar își găsește explicația în nevoia dovedirii și apărării drepturilor, privilegiilor și rangurilor acordate, determinând pe cei interesați să păstreze cu sfințenie, din generație în generație, documentele lor. La începutul celui de-al optsprezecelea secol, s-a luat măsura ca principalele acte de interes deosebit se fie păstrate în cancelariile mitropoliilor din București și Iași care devin în acest fel primele arhive gnerale ale țării. Așa spre exemplu, în hrisovul din 4 mai 1714 prin care Ștefan Cantacuzino vv. Țării Românești desființează darea văcăritului, dispune ca documentul să fie păstrat la mitropolia din București. Practica de a depune spre păstrare în acest loc cele mai importante documente privind viața politică, social-economică și culturală a țării avea să dăinuiască atît în Moldova cît și în Țara Românească pînă la 1831 cînd iau ființă Arhivele Statului.

Transformările instituționale de la începutul secolului al XIX-lea au determinat înființarea Arhivelor Statului de la București și Iași și crearea condițiilor pentru depozitarea vechilor materiale documentare aparținînd instituțiilor desființate. În același timp aici urmau să se depună din timp în timp și materialele documentare ale noilor instituții.

Din însăși enunțarea rolului pe care îl avea în stat noua instituție -- acela de a primi, păstra și valorifica tezaurul documentar al țării -- se desprinde o concepție clară care a stat la baza organizării ei, aceea că materialele documentare pe care le deține, servesc în primul rând, ca sursă de cercetare și cunoaștere a istoriei patriei. Această idee, nu numai că a fost exprimată într-o formă sau alta de personalități de prestigiu ale culturii românești, dar ea a constituit și firul călăuzitor al activității lor în munca arhivistică. Așa spre exemplu, Gheorghe Asachi, primul arhivist al Arhivelor din Moldova, declara cu mândrie în 1849, la sfârșitul misiunii sale în Arhive, că a adunat „interesante documente ale țării” și a păstrat „cu sfințenie acest sanctuar al drepturilor compatrioților”. Mai târziu, Vasile Alecsandri și el arhivist al statului, la Iași, în anii 1850—1853, avea să spună că Arhiva unui stat este o avere publică, este colecția tuturor actelor publice, atât administrative cât și judecătorești și politice, care slujesc de temelie legiuirilor și istoriei țării și de aceea „merită cea mai de aproape îngrijire a Cîrmuirii”¹. Cezar Bolliac arăta că Arhivele Statului au prețioasă însărcinare „de a aduna din orișice parte se vor afla toate actele atingătoare de dreptățile și pronomiile țării”², iar Grigore Manu, urmașul său la conducerea Arhivelor, socotea că „orice act o dată depus în Arhivele Statului, devine prin aceasta înseși o avere publică deopotrivă cu orice alte averi nemiscătoare pe care statul le deține și le conservă spre folosul public” și de aceea una din cele mai prețioase atribuții ale Arhivelor constă în „adunarea și publicarea de materiale istorice pentru țară”³. Mai târziu, Dimitre Onciul, sintetiza în cuvinte deosebit de frumoase bogăția arhivelor românești. „Arhivele noastre — spune el — sînt mai bogate decît se credea și decît se crede poate. Ele păstrează cea mai bogată colecție de hrisoave slovenești din evul mediu începînd din a doua jumătate a secolului XIV, care, ca și cele mai tîrzii; sînt o comoară încă prea puțin folosită a istoriei noastre”⁴. În fine, Iuliu Moisil, întemeietorul Arhivelor Statului din Năsăud, afirma că este bine ca toți „să se obișnuiească cu ideea că orice act, document, orice obiect istoric sau de artă religioasă sau de artă populară... este o bogăție națională în miinile oricui s-ar găsi, că instituțiile sau persoanele care posedă astfel de obiecte sînt numai depozitarii vremelnici și că au datoria patriotică de a le păstra cu sfințenie, de a le pune la dispoziția oamenilor de știință în instituții ca Arhivele Statului, muzee, biblioteci și de a îngriji să nu se înstrăineze, ci să le păstreze veșnic”⁵.

Desfășurîndu-și activitatea în condiții destul de modeste și avînd de luptat cu nenumăratele dificultăți din care unele păreau de neînvins, Arhivele Statului au cunoscut totuși un progres continuu. La 4 aprilie 1862, ca urmare a unificării instituțiilor din Moldova și Țara Românească unite într-un singur stat, România, se înființează o Direcție generală a Arhivelor Statului cu sediul la București și cu o sucursală la Iași. Patrimoniul documentar al Direcției generale avea să se îmbogățească în 1863

¹ *Arhivele Statului — 125 ani de activitate*, București., 1957, p. 17.

² Arh. St. Buc., fond D. G. A. S., dosar 289/1864, f. 13—14.

³ *Ibidem*, fond Ministerul Instrucțiunii, dosar 127/1870, f. 192—195 și 207.

⁴ D. Onciul, *Din istoria Arhivelor Statului*, în *Prinos lui D. A. Sturdza la împlinirea celor 70 de ani*, p. 329—353.

⁵ Arh. St. Năsăud, Colecția Iuliu Moisil, XLIX/215.

cu toate actele mănăstirilor pămîntene care, potrivit unei ordonanțe domnești, trebuia să fie preluate de Arhivele Statului. În 1864 s-au depus la Arhive documentele mănăstirilor închinatelor ale căror bunuri fuseseră secularizate la 13 decembrie 1863, iar în 1865 toate documentele „Mănăstirilor zise Brincovenesti”. Se concentrau astfel la Arhivele Statului o bună parte dintre cele mai însemnate fonduri din perioada feudală. Ulterior au fost preluate numeroase materiale din perioada modernă de o deosebită importanță pentru cercetarea științifică.

Pe plan legislativ-organizatoric se urmează aceeași linie ascendentă. Actele normative, pe baza cărora Arhivele Statului și-au început existența în anii 1831—1832, au fost completate în anii 1862—1872 cu regulamente de funcționare ce îmbrățișau activitatea arhivistică sub toate aspectele, iar în anul 1925 instituția a fost așezată pe baze noi, în condițiile schimbărilor intervenite după primul război mondial, prin legea de organizare a Arhivelor Statului. Gheorghe Ghibănescu, cunoscutul istoric și editor de documente, declara în Parlamentul țării la discutarea proiectului, printre altele, următoarele: „legea care se aduce înaintea discuțiunii d-voastre reprezintă pentru statul românesc expozenul civilizațiunii sale”.

Arhivele statului se dezvoltă în continuare pe multiple planuri, între care merită să fie subliniate în mod deosebit înființarea Școlii de arhivistică și paleografie, în 1924, cu scopul de a forma arhiviști, bibliotecari și experți grafici, problemă care se preconizase încă în 1862; extinderea rețelei de unități ale Arhivelor Statului prin înființarea de direcții regionale în principalele centre culturale-științifice ale țării; înființarea unui Muzeu al Arhivelor, în anul 1926; apariția unui organ periodic de specialitate — *Revista Arhivelor* — în anul 1924 și inițierea publicării unor instrumente de orientare științifică începînd din anul 1939. Iată numai cîteva din înfăptuirile de seamă menționate enunțativ ale celor ce au lucrat pentru progresul arhivisticii românești.

În 1931 cînd au implinit o sută de ani de existență, Arhivele Statului deveniseră o instituție științifică de prestigiu, cu un renume binemeritat atît în țară cît și peste hotare.

Succesele dobîndite de Arhivele Statului în această îndelungată perioadă se datoresc într-o mare măsură activității neobosite, pline de sacrificii și devotament atît a unor personalități de seamă din istoria culturii românești, care au fost la conducere sau au lucrat în Arhive, cît și a numeroși arhiviști care au muncit cu abnegație și pasiune la dezvoltarea instituției și la progresul activității arhivistice din țara noastră. Între cei ce au condus activitatea arhivistică și au inițiat o serie de măsuri cu consecințe beneficătoare pentru viitorul arhivisticii, se numără Gheorghe Asachi, personalitate de seamă a culturii noastre în prima jumătate a secolului trecut, Ion Eliade Rădulescu, supranumit „părintele literaturii române”, poezii Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri și Gheorghe Sion, Gheorghian Peșacov, slavist și literat, Teodor Codrescu, editorul cunoscutei colecții de documente *Uricarul*, istoricul și publicistul Petre Teulescu, Grigore Bengescu II și Grigore N. Manu, scriitorii Cezar Bolliac și Constantin D. Aricescu, marele istoric și filolog Bogdan Petriceicu Hasdeu, Dimitre Onciul, profesor de istoria românilor la Universitatea din București, Sever Zotta, istoric și genealogist, Ilie Bărbu-

Ilescu și Stoica Nicolaescu, profesori și slavisti, academicianul Constantin Moisil ș. a. Strădania lor ca și a celorlalți arhiviști este cu atât mai vrednică de prețuire și recunoștință cu cât în împrejurările în care au activat, au avut de rezolvat probleme fundamentale pentru existența instituției, dar prin lupta lor hotărâtă, prin spiritul lor de devotament și abnegație au reușit să creeze pentru Arhivele Statului din România un prestigiu și o frumoasă tradiție.

Activitatea arhivistică din România avea să cunoască o deosebită înflorire după eliberarea țării când, sub conducerea Partidului Comunist Român, întreaga viață economică și culturală a pășit pe calea unor transformări fundamentale. Ritmul rapid al dezvoltării tuturor ramurilor de activitate a făcut ca atât știința cât și cultura să cunoască un avânt fără precedent. Dezvoltarea într-un ritm viu a tuturor ramurilor de activitate, succesele remarcabile care au fost realizate au impus Arhivelor Statului noi sarcini și măsuri de luat.

În contextul acestor împrejurări Arhivelor Statului le-au revenit sarcini de mare răspundere pe linia integrării materialelor documentare în circuitul larg al investigațiilor științifice, în sensul fundamentării și lărgirii continue a bazei de documentare.

Pentru atingerea acestui obiectiv se impunea desfășurarea activității pe planuri multiple, conjugată cu creșterea rolului științei în progresul de ansamblu al societății.

Ultimul război mondial, nu numai că a produs grave perturbări în starea de ordonare a arhivelor, dar a cauzat o serie de distrugerii și degradări a unei însemnate cantități de materiale arhivistice. Trebuiau așadar luate măsuri urgente, în primul rînd, pentru restabilirea stării de ordonare a fondurilor și apoi asigurarea spațiilor adecvate și preluarea unor valoroase arhive, care ajunseseră în condiții improprii de păstrare. Pentru aceasta a fost necesar să fie depuse eforturi susținute de a reconstitui fondurile, care în numeroase cazuri ajunseseră simple mormane de hîrtie, a restabili ordinea, a organiza evidența spre a face posibilă cercetarea.

Munca în Arhive, în anii imediat următori războiului nu s-a făcut sub semnul întîmplării, ci pe baza unei concepții sănătoase care viza scopuri mai îndepărtate dar precise: salvarea, organizarea și evidența în vederea promovării cercetării. A fost un examen greu pe care Arhivele Statului l-au trecut cu succes.

Desprindem că prin toată munca arhivistică, la care ne referim, baza de documentare a devenit mereu mai cuprinzătoare, ceea ce se impunea cu necesitate, avînd în vedere, fundamentarea temeinică a științei noastre istorice, pe bază de nezdruncinat ale materialismului istoric, care impunea cunoașterea veridică și totală a izvoarelor istoriei patriei.

Actul naționalizării din anul 1948, odată cu profunde transformări petrecute în structura societății noastre, a avut drept consecință pentru arhive cuprinderea, pe lîngă fondurile de pînă acum, a unor serii de materiale documentare create de instituțiile bancare și întreprinderile particulare. Pentru orice cercetător este evident că accesul liber, de acum, la cercetarea acestor materiale a avut o importanță capitală.

Într-adevăr, baza de cercetare a fost mult lărgită cu documente de natură economică despre importanța cărora socotim că nu este cazul să insistăm.

Preluările succesive și masive au pus în fața Arhivelor Statului sarcini de mare răspundere de a asigura păstrarea în astfel de spații de depozitare care să permită desfășurarea unui susținut proces de muncă, pe linia organizării continue și a întocmirii instrumentelor de evidență și informare corespunzătoare pentru ca Arhivele de stat să nu rămână simple depozite, ci o instituție activă în folosirea complexă a materialelor pe planuri multilaterale.

Politica partidului nostru de orientare și sprijinire a dezvoltării științei și culturii și de ridicare pe plan cultural a tuturor regiunilor țării s-a răsfrînt în mod fericit și asupra arhivelor. Odată cu înființarea de muzee și biblioteci cu un rol bine definit, pe întreg cuprinsul țării, puse în slujba culturalizării maselor și cultivării sentimentelor de dragoste față de trecutul patriei noastre și tradițiilor sale progresiste, s-a extins și rețeaua Arhivelor Statului.

Ideea exinderii rețelei Arhivelor și-a dovedit pe deplin justetea. Ca rezultat imediat au fost create condiții de păstrare prielnice fondurilor arhivistice. În al doilea rînd, renunțîndu-se la o excesivă centralizare, s-a asigurat promovarea cercetării pe plan local. Oferind mai mari posibilități de investigație, Arhivele teritoriale au devenit alături de alte instituții, cu profil propriu, adevărate focare de cultură.

Cu toate schimbările intervenite în viața Arhivelor și în munca arhivistică, ele funcționau încă sub imperiul prevederilor legii din 1925, de mult depășite. Era nevoie de elaborarea unor noi acte normative care să țină seama de evoluția Arhivelor ca și de rolul lor nou în folosirea științifică și practică a documentelor.

În anul 1957 prin emiterea decretului pentru înființarea Fondului arhivistic de stat ca și a hotărîrii Consiliului de Miniștri nr. 1119 din același an, referitor la funcționarea și organizarea Direcției generale a Arhivelor Statului s-a stabilit cadrul legal de funcționare a instituției în noile condiții.

Importanța covârșitoare a prevederilor din aceste acte normative constă în faptul că întreaga bază de informare și documentare a fost inclusă în Fondul arhivistic de stat și că a stabilit un organ unic de administrare a acesteia.

Materialele arhivistice create în decursul timpului pe teritoriul țării noastre, intrînd în Fondul arhivistic de stat, lărgesc baza muncii de cercetare. Așa se explică atenția și grija ce li se acordă în cadrul politicii culturale promovată de partidul nostru.

Plecînd de la prevederile noii legislații, Direcția generală a Arhivelor Statului în calitate pe care o are de a administra Fondul arhivistic de stat a stabilit unele principii de muncă general valabile pentru toate activitățile arhivistice. Pe baza acestor principii munca a îmbrăcat un caracter unitar, în ceea ce privește ordonarea materialelor, întocmirea evidențelor ca și activitățile de folosire. Desigur, s-a ținut seama de caracterul specific al fondurilor dintr-o regiune sau alta a țării, rezultat din regimul sub care s-au creat arhivele, perioada istorică sau specificul instituțiilor.

Rezultatele n-au întârziat să se arate. Prin atașamentul arhiviștilor față de instituția pe care o slujesc, prin devotamentul și eforturile continue depuse, s-a imprimat muncii arhivistice un caracter accelerat reușindu-se ca într-un timp minim, principalele fonduri din toate instituțiile arhivistice din țară să poată fi date în cercetare. Mai mult decât atât, Arhivele ajung să preceadă cerințele cercetării în sensul de a merge cu un pas înaintea acestora, în ideea de a pregăti tot ce va fi solicitat ceva mai târziu.

În prezent, un loc important și în continuă dezvoltare îl ocupă valorificarea materialelor documentare în sprijinul cercetării științifice și al muncii cultural-educative. Creșterea nivelului de pregătire a cadrelor și rezultatele obținute în ultimii ani pe linia prelucrării au făcut posibilă dezvoltarea acestei activități, utilizarea de forme noi de nivel calitativ superior. Printre multiplele forme de folosire a materialelor documentare un loc important îl ocupă activitatea de cercetare a materialelor documentare în sălile de studiu, publicarea de lucrări științifice, informarea întreprinderilor și instituțiilor interesate asupra materialelor documentare importante pentru activitatea lor, publicarea de articole în presă, comunicări la radio, emisiuni la televiziune, conferințe și comunicări științifice, organizarea de expoziții arhivistice.

Calea cea mai cuprinzătoare pentru a face cunoscut conținutul fondurilor și colecțiilor păstrate în Arhivele Statului este întocmirea de lucrări științifice specifice muncii arhivistice, respectiv instrumente de informare științifică: îndrumătoare, inventare, cataloage, ediții de documente, albume cu facsimile etc. Activitatea de publicare a Arhivelor Statului a început încă din anul 1860 când a apărut o ediție de documente din Arhivele Statului, intitulată *Ducumente istorice*. Această activitate a cunoscut o dezvoltare în timpul cât au fost directori ai Arhivelor Constantin Aricescu și Bogdan Petriceicu Hasdeu. După primul război mondial au apărut colecții de facsimile, un inventar al Arhivelor Statului care s-a dovedit extrem de util pentru informarea în bogăția materialelor existente în Arhive.

Dar activitatea de publicare a cunoscut o dezvoltare permanentă și organizată numai după 23 August 1944. Concomitent cu vasta activitate de prelucrare a numeroase și importante fonduri arhivistice spre a fi date în cercetare, s-a început redactarea și publicarea unor serii de instrumente de informare științifică cum sînt: indici cronologici, inventare, cataloage, îndrumătoare și ediții de documente. Au apărut în total 60 volume publicații din care 26 volume indici cronologici pentru principalele fonduri de documente feudale din Țara Românească, 13 volume cataloage, cinci volume îndrumătoare și diverse alte lucrări.

Publicațiile editate de către Arhivele Statului au constituit un sprijin important pentru cercetare, punînd în circuitul științific un mare număr de documente, multe inedite și deosebit de importante. Ele au ajutat la elaborarea colecției *Documente privind istoria României* și *Documenta Rumaniae Historica* și în genere, au fost apreciate favorabil în revistele de specialitate, pentru contribuția pe care au adus-o la dezvoltarea cercetării științifice.

O altă sarcină importantă a Arhivelor Statului a constituit-o punerea la dispoziția cercetătorilor a materialelor documentare și rezolvarea cere-

rilor oamenilor muncii. Astfel, spre exemplu, față de numărul destul de redus al cercetărilor înainte de 1944, în anul 1970 Arhivele Statului au fost solicitate de către un număr de 2 600 cercetători, cu peste 22. 000 frecvențe cărora li s-au pus la dispoziție circa 46. 000 dosare și 26. 000 documente și manuscrise. În același timp au fost soluționate 33. 000 de cereri cu care oamenii muncii s-au adresat Arhivelor Statului pentru a obține acte probatorii cu privire la drepturile lor.

Pentru lărgirea posibilităților de cercetare a materialelor documentare s-a întocmit *Inventarul general al fondurilor și colecțiilor deținute de Arhivele Statului*, lucrare care încununează eforturile depuse pînă în prezent pe linia asigurării evidenței materialelor documentare și care satisface o veche doleanță a cercetătorilor.

În prezent Direcția generală a Arhivelor Statului din Republica Socialistă România face parte ca membru din Consiliul Internațional al Arhivelor de pe lângă UNESCO și întreține relații cu diferite Arhive de stat din nouăsprezece țări prin schimb de delegații, de publicații și microfilme. În anul 1969 s-a organizat în țara noastră cea de-a XI-a Conferință Internațională a Mesei Rotunde a Arhivelor, fapt ce a constituit un bun prilej de a se face cunoscute peste hotare realizările arhivisticii românești.

O măsură de mare eficiență pentru îmbogățirea Fondului arhivistic de stat a constituit-o acțiunea de depistare a documentelor privitoare la istoria patriei, aflate în unele Arhive de stat de peste hotare, aducîndu-se în țară cantități importante de microfilme sau xerografii. Documentele depistate se referă la o gamă largă de probleme, aducînd știri și date noi asupra unor evenimente istorice importante.

Deplasările peste hotare au contribuit la un prețios schimb de experiență asupra dezvoltării arhivisticii din alte țări, la îmbogățirea cunoștințelor noastre despre metode de lucru utilizate în arhivistica internațională contemporană, a posibilităților introducerii tehnicii avansate, precum și a popularizării rezultatelor arhivisticii românești.

O problemă deosebit de importantă care a preocupat Direcția generală a fost îmbunătățirea condițiilor de păstrare a materialelor documentare, reușindu-se să se asigure spațiul necesar depozitării la majoritatea filialelor. S-au construit localuri noi pentru filialele Argeș, Cluj, Arad și Prahova și s-a extins spațiul de depozitare la filiala Brașov, urmînd ca în viitorul apropiat să se rezolve problema spațiului de depozitare în condiții optime pentru toate unitățile.

Una din preocupările de seamă o constituie restaurarea și recondiționarea materialelor documentare. În acest sens s-a creat o puternică bază materială prin înființarea laboratoarelor de restaurare, cercetare și foto, precum și atelierul de legătorie, ce au fost înzestrate cu utilaje și aparatură modernă.

Pe linia microfilmării în vederea schimbului cu alte țări, a creării fondului de asigurare și a filmotecii Direcției generale, s-au obținut succese remarcabile.

În decursul celor o sută patruzeci de ani de la înființarea Arhivelor Statului s-a adunat cu multă trudă și s-a păstrat cu grijă un nepre-

țuit tezaur documentar necesar scrierii istoriei. În zilele noastre, continuând tradițiile progresiste ale arhivisticii românești, s-au creat, cu sprijinul Partidului Comunist Român și al conducerii statului socialist, condiții fără precedent pentru ridicarea muncii arhivistice la nivel nebănuț de înaintașii noștri.

Toate acestea pun mari răspunderi pe umerii celor ce slujesc arhivele. Sintem încredințați că înarmați cu o pregătire de specialitate care să ofere clarviziunea dezvoltării viitoare a arhivisticii și soluționarea prin măsuri corespunzătoare a chestiunilor ce ne stau în față, vom răspunde înaltei misiuni încredințate de partidul nostru care în toate împrejurările ne-a acordat atenție și întregul sprijin.

INFORMAȚII ARHEOLOGICE ÎN MATERIALELE DOCUMENTARE DIN ARHIVELE STATULUI DE LA IAȘI

III

GH. BALICA

Articolul de față are ca scop să completeze cele prezentate de autor în două lucrări anterioare¹ cu noi date referitoare la legislația problemei și să adauge noi locuri arheologice — din care două însoțite de planurile de situație².

Referitor la partea legislativă, amintim că, în prima lucrare³ se arătau măsurile luate în anul 1838 de către Comitetul Sănătății pentru săparea și extragerea din pământ a unui vas de metal aflat în fața casei unui locuitor din Birlad, vas ce se presupunea a fi ajuns acolo în vremea ciumii.

Cercetările ulterioare ale autorului au dus la descoperirea anaforalei⁴ din 9 februarie 1820 a boierilor divaniți către domn și a hrisovului⁵ din 1 martie același an al lui Mihai Grigorie Suțu voievod, acte ce explică măsurile pomenite mai sus.

În urma ordinului domnesc, Divanul constatînd pericolul pe care-l prezintă în răspîndirea bolilor contagioase dezgroparea obiectelor și a banilor fără anunțarea dregătorilor spre a se lua măsuri de dezinfectare a celor aflate în pământ, propune pedepsirea celor vinovați cu ceartă aspră pe ulițele orașului din ținutul în care s-a întimplat fapta, și cu trimiterea la groapa ocnei pe timp limitat. Aceasta urma să se aducă la cunoștința generală prin publicații și să se consemneze și în condica criminalicească.

Prezentînd-i-se domnului, acesta aprobă propunerile anaforalei și prin hrisovul emis poruncește ca ele să fie consemnate în condica criminalicească; în același timp, mitropolitul urma să se îngrijească de tipărirea a cîte unui exemplar din aceste două acte pentru fiecare sat, spre a se aduce la cunoștința publică, iar apoi exemplarul să se încredințeze

¹ Gh. Balica, *Informații arheologice în materialele documentare din Arhivele Statului de la Iași*, în „Revista Arhivelor”, VI, nr. 2, 1963, p. 133—156 și VIII, nr. 1, 1965, p. 254—261.

² Figurile 1 și 2.

³ Gh. Balica, *op. cit.*, p. 139—140.

⁴ Arh. St. Iași, colecția „Documente”, P. 409, nr. 124 și colecția „Litere — Gh. Asachi”, condica lit. K nr. 329, f. 69—70, anexa nr. 1.

⁵ Ibidem, P. 409, nr. 124, V, anexa nr. 2.

stăpînului sau arendaşului moşiei, ori celui mai de frunte dintre răzeşi, contra unei adeverinţe care trebuia înaintată Vistieriei.

Într-adevăr, articolul 199 din conдика criminalicească prevede pedepse pentru acei care nu se supun obligaţiilor de carantină în vremea ciumii, „iar pentru cei ce avea lucruri şmereduite (= contaminate) şi fără a da de ştire dregătorilor sau epistaţilor ca să se aerisească, le vor dezgropa, pentru unii ca aceia erăşi socotiţi fiind ca nişte pricinuitoari obştescului rău, să va urma, după cuprinderea anaforalii întărite, de la 1820 martie 1, pedep-sîndu-să cu groapa ocni pentru doi ani”⁶.

În ce priveşte existenţa unor urme arheologice depistate în materialele cercetate, unele date din documente se referă la simple sesizări (8, 10, 18), la aprobări cerute pentru executarea unor săpături şi extragerea presupusei comori (2), la cercetări pentru descoperirea unor comori (6), altele menţionează descoperiri ale unor urme de săpături din care se extrăseseră anumite lucruri (19,42) şi, în sfîrşit, efectuarea de săpături soldate cu descoperirea unor obiecte de inventar : pietre de var (11), resturi de ziduri (35,36) ş. a.

Sînt menţionate apoi săpături organizate în condiţii materiale precare (17,35) care au determinat sistarea acestora.

Un dosar ⁷ din anul 1845 se referă la activitatea propagandistică desfăşurată în mijlocul populaţiei din ţinutul Bacău de către Iohan Ghernei, însărcinat de Societatea Academiei din Pesta cu cercetări arheologice „spre aflare lăcuinţelor a vechilor maghiari şi cumani”.

Interesante sînt informaţiile care conţin toponimia arheologică⁸, aceasta caracterizîndu-se în totalitatea ei prin indicarea unor vechi puncte întărite, de apărare : *Troianul*, deal (5); *Movileni*, sat (31); *Cetăţuia*, movilă (36); *La Cetăţuie*, loc (33); *Cetatea lui Ştefan cel Mare*, loc (13); *Cetăţuia*, loc din timpul lui Ştefan cel Mare (28).

Unele menţiuni amintesc de vechi aşezări, dispărute. Astfel din jurul anului 1835 se pomeneste desfiinţarea satului Țifeşti, de către arendaşii moşiei (26). De asemenea, se întilneşte descrierea sumară a locului unde se spunea că fusese mai înainte vechiul tîrg al Tudovei, arătîndu-se şi urmele materiale care atestau această existenţă (17,40).

În continuare, după o succintă prezentare sistematică a datelor arheologice, se vor indica locurile.

I. *Resturi de la diverse construcţii*. Între acestea, frecvent apar cetăţile de apărare, de obicei sub forma unor locuri naturale fortificate, unele încă din vremea lui Ştefan cel Mare. Pentru unele din acestea se încearcă a se face sumare descrieri, cu tot complexul de apărare existent (13, 17, 28, 33, 35, 36, 37).

Se menţionează existenţa a două curţi domneşti, una la Ciorăşti (Galaţi) — din care se mai păstra un beci (14) — şi alta la Tîrgul Frumos — atestată într-un document din 1784 — din care se păstrau, la data menţionării, urnele unor ziduri (39).

⁶ *Conдика criminalicească cu procedura ei din 1820 şi 1826*, publicată de Ştefan Gr. Berechet, p. 39.

⁷ Arh. St. Iaşi, fond Secretariatul de stat al Moldovei, dosar 1321.

⁸ Semnatul acestui articol are în pregătire o lucrare specială care tratează interesanta problemă a toponimiei arheologice.

Fragmente de vechi ziduri, din care unele la adâncimi destul de mari, stăteau la vremea din care au provenit știrile, mărturie a existenței unor tot atît de vechi schituri (21), curți domnești (39), cetăți (36), sau altor construcții (35).

Ruini de vechi mănăstiri și schituri — una menționată ca datînd din 1669 — (12, 15, 26), Cetățuie (36), sau curte domnească (39), din care astăzi nu se mai cunoaște nimic, sînt pomenite în unele documente.

Dacă existența unor vechi mănăstiri și schituri (1, 3, 12, 14, 15, 16, 17, 21, 26, 32) este atestată prin urme de construcții, despre existența altora nu sînt transmise decît simple informații orale, în baza unei tradiții.

Sînt pomenite astfel de biserici de prin secolul al XVI-lea, cu date referitoare la ctitori, desființare, mutare în alte locuri, transferarea unor obiecte de rit pe la alte mănăstiri . . . Pentru o veche biserică datînd din anul 1557 și distrusă de incendiu în 1882, se face o sumară descriere (16), aceasta probabil rămînînd singura sursă de informație asupra vechii construcții din stejar sculptat.

În unele cazuri menționate ca făcînd parte dintr-un complex de apărare (17, 35), sau curte domnească veche (14), beciurile sînt indicate ca locuri de adăpostire a unor bogății (7).

Două informații pomenesc despre existența unor foișoare (26, 30)

Ca locuri întărite de apărare se menționează existența unor movile de pămînt (1, 17, 23, 27, 30, 31, 35, 36, 40), construite de oameni, uneori în apropierea unor cetăți. Unele sînt descrise, arătîndu-se și modul în care fuseseră construite.

Poziția strategică a unui loc, precum și unele urme materiale, atestă existența unei „întărituri militare din vremile trecute, în mijlocul codrilor” (33).

În sfîrșit, fie la suprafața solului, fie în interior, sînt pomenite unele materiale de construcție ca : piatra de var (11, 17), cărămida (17, 40), piatra (31) și două cuie de fier asemănătoare cu cele de grapă (35).

II. *Zgură*. S-a găsit sub un fragment de oală (29), iar o cantitate mai mare la locul unde din vechi fusese gura unui beci făcînd parte din complexul unei cetăți (35).

III. *Pietre cu inscripții*. Interesant este pomelnicul ctitorilor săpat în piatră (3), al cărui conținut a fost transmis numai pe calea documentului, deoarece piatra scoasă la iveală cu ocazia săpării vechii biserici, a fost reîngropată în noua biserică.

Apoi, piatra cu inscripție ce atestă construirea unei biserici în anul 1557 (16), precum și menționarea existenței unor pietre cu inscripții care nu se mai puteau citi (17).

IV. *Arme*. Puținele informații, cît și micile cantități de arme — săbii, țevi de pușcă (24), săgeți mici (33), un pînten (17, 40) — apar documentar întotdeauna pomenite împreună cu monede, în preajma unei întărituri militare sau a unei dispărute cetăți.

V. *Ceramică*. Menționată o singură dată, sub forma unui fragment de vas (29).

VI. *Obiecte de podoabă, argintării*. Tănuite în locuri greu de descoperit, pentru a fi apărate în „vremea volintirilor” (9) sau a invaziei tătari-

lor (15), asupra lor nu se dau nici un fel de amănunte descriptive; o informație le denumește numai: cercei, inele și brățări — la un loc cu monede romane (34); să fi fost și ele din epoca romană?

VII. *Obiecte de îmbrăcăminte* (17).

VIII. *Monede*. Informațiile referitoare la monede (4, 7, 9, 13, 17, 20, 24, 34, 35, 41) le menționează solitare sau în cantități mai mari, în unele cazuri împreună cu alte obiecte, în locurile unde sînt pomenite și cetăți, movile sau beciuri.

Sînt menționate monede romane, turcești, rusești, polone etc., unele cu simpla indicație: de aur; de argint . . .

IX. *Resturi osteologice*. Între ruinele unor ziduri sau în apropierea unui fost vechi tîrg, acestea sînt arătate uneori la mare adîncime (17, 36, 40).

X. *Diverse*. Între acestea, un ceaun mic (3) și o cupă de argint cu inscripție slavonă (22). O informație arată că, fugind în timpul invaziei tătarilor dintr-o veche mănăstire, călugării ar fi dus cu dînșii — spre a le pune la adăpost în Mănăstirea Neamțului, — arhiva și documentele acelei mănăstiri (15). Ce se va fi întîmplat cu ele? Ce vor fi conținînd?

1. *Adam* (jud. Galați), 1900. „Este o *movilă* în interiorul comunei. în locul *bisericii* filiale din ripă, cu care movilă s-a acoperit Sfînta Masă”⁹,

2. *Bacău*. 1851. Se cere aprobarea Vistieriei Moldovei spre a se săpa într-un loc din curtea caselor stolnicului Vasile Condurat, și a se scoate comoara ce ar exista acolo¹⁰.

3. *Banca* (jud. Vaslui). 1906. Cu ocazia săpării vechii biserici, la fundul altarului, sub temelie, s-a descoperit un *ceaun* mic și o *piatră* cu dimensiunile de 0,40 m. × 0,40 m. × 0,04 m., pe care se afla săpat un pomelnic, pe două coloane; în cea din stînga viii: Iordache, Zoița, Soltana, Ecaterina, Irina, Meleti arhieru, Iringarh arhieru, Aristarh monah, Sofronie arhieru, Scarlat, Costache. . . Celelalte nume de aici, ca și cele din coloana din dreapta, nu sau mai putut citi fiind roase de vreme. Pe cealaltă față a pietrei se află săpată o cruce însoțită de inițialele I. H. N. K.

Piatra a fost reșezată la loc, sub betonul noii biserici, ridicată pe locul celei vechi de către Lascar Costin, proprietarul moșiei¹¹.

4. *Băiceni* (com. Mănăstirea Doamnei, jud. Botoșani), 1834. În spatele casei locuitorului Vasile Cherestegiu, s-au găsit izuluci¹².

5. *Bălăbănești* (jud. Galați), 1901. În partea dinspre apus a comunei se află un deal numit *Troianul*, „care se zice că ar fi fost *drumul lui Traian* cînd a trecut la Dunăre”¹³.

6. *Bălești* (com. Cozmești, jud. Vaslui). 1855. S-au făcut cercetări spre a se descoperi *comoara* din livada locuitorului Ioniță Știrbu¹⁴.

⁹ Arh. St. Iași, colecția „Manuscrite”, nr. 128, f. 27. Este vorba de o biserică veche de pe la anul 1700, destiințată în jurul anului 1890; în locul ei s-a construit în anul 1891 alta, în cimitirul comunei.

¹⁰ Ibidem, tr. 1768, op. 2017, dosar 700, f. 32.

¹¹ Ibidem, colecția „Manuscrite”, nr. 128, f. 38.

¹² Ibidem, tr. 485, op. II—526, dosar 35, f. 1.

¹³ Ibidem, colecția „Manuscrite”, nr. 128, f. 51.

¹⁴ Ibidem, tr. 1772, op. 2020, dosar 32825, f. 4, 6.

7. *Bîrlad*, 1837. Un locuitor face reclamație împotriva altora, pretinzînd partea ce i se cuvenea din *comoara* scoasă dintr-un *beci* cu *balerci de bani*¹⁵.

8. *Bîrlad*. 1839. Isprăvnicia ținutului Tutova raportează Visteriei că în curtea locuitorului Gavril Chitar exista o *comoară*; Se întreprind săpături, însă rezultatele nu se cunosc¹⁶.

9. *Bogdănești* (jud. Suceava), 1843. Într-o pardosită cu scînduri s-au văzut de către un locuitor *două puținii cu diriclii, 3 cu sorcoveți, o ladă cu galbeni olandezi și alte argintării „din vremea volintirilor”*¹⁷.

10. *Botoșani*. 1835. Revizorul Visteriei Moldovei, raportează acesteia despre existența unei *comori* în marginea orașului, la iazul domnesc¹⁸.

11. *Brăești* (jud. Botoșani). 1854. Făcîndu-se *săpături* în vatra satului, nu s-a găsit „decît niște bucăți *piatră de var*”¹⁹.

12. *Bursuci* (com. Epureni, jud. Vaslui). 1900. Pe locul unde a fost o *veche biserică* de călugări, numită schitul Soci, ctitorie a lui Bogdan, fiul lui Ștefan cel Mare, în jurul anului indicat mai sus, se cunoșteau *vechi ruine*²⁰.

13. *Chetrosu* (com. Corodești, jud. Vaslui). 1901. În apropiere de biserica hramul Sfinților Voievozi, „Ștefan cel Mare, domnul Moldovei, își formase o *cetate de apărare* contra turcilor ce năvăleau pe Valea Racovei... Aici s-au găsit și *bani* cu inscripția «Sigismund al III-lea regele Poloniei»... Este locul unde se zice la *cetatea lui Ștefan cel Mare*”²¹.

14. *Ciorăști* (jud. Galați). 1900. A existat o *veche biserică* la capul dealului numit al Cicoșului, desființată de Dimitrie Mavrogheni, care a dus cărămida și piatra la curtea din Ghidigeni, iar *catapeteazma, clopoțele și cărțile rituale* la Priponeștii de Jos.

Tot aici a mai fost o *curte domnească*, din care se mai păstra un *beci vechi și bun*²².

15. *Cîrlomănești* (com. Cerțești, jud. Galați). 1901. Pe locul în care se află „biserica filială din pădure” a fost o mănăstire veche de călugări; în timpul invaziilor tătarilor, aceștia au fugit părăsind biserica și chiliile de prin prejur a „cărora *ruine*, se văd și astăzi” — îngropînd toate averile și podoabele prețioase ale acelei mănăstiri într-un puț care nu s-a mai putut descoperi; „iar *arhiva* și alte *documente* ale acelei mănăstiri se zice că s-a transportat la Mănăstirea Neamțului”²³.

16. *Cristești* (comuna Lălești, jud. Vaslui), 1882. Vechea biserică arsă în anul 1882, era construită din lemn de stejar, cu diferite sculpturi,

¹⁵ Ibidem, tr. 760, op. I, 858, dosar 461, f. 14, 15.

¹⁶ Ibidem, tr. 1352, op. 1535, dosar 249, f. 1.

¹⁷ Ibidem, dosar 252, f. 3, 5, 7.

¹⁸ Ibidem, tr. 485, op. II—526, dosar 47, f. 4.

¹⁹ Ibidem, tr. 1772, op. 2020, dosar 30758, f. 1.

²⁰ Ibidem, colecția „Manuscrise”, nr. 128, f. 57.

²¹ Ibidem, f. 108.

²² Ibidem, colecția „Manuscrise” nr. 128, f. 88. În anul 1834 aici se mai găsiseră monede (Gh. Balica, *op. cit.*, p. 255).

²³ Ibidem, f. 139. Mănăstirea veche din pădure — pe locul căreia s-a ridicat biserica filială din cimitir, situată la 2 km. de satul Cîrlomănești — este menționată într-o hotarnică din 7177 (1669) iulie 3; Ion Antonovici a citit-o într-o copie din 1818 august 27, fiindu-i pusă la dispoziție de notarul comunei Cerțești (Arh. St. Iași, colecția „Manuscrise”, nr. 128, f. 140).

avind ușa dintr-o singură bucată de lemn de stejar în lățime de 4 palme domnești (= 1,25 m), groasă de 15 cm. Din textul chirilic săpat pe o *lespede de marmură* ce se afla în mijlocul bisericii reiese că biserica fusese construită în anul 1557, de jupineasa Tofana, a vornicului Dabija²⁴.

17. *Dragomirești* (jud. Vaslui), 1901. „În această comună, partea de apus a pîrăului Tutova, ca la 300 metri, se află o *movilă* foarte mare, care poate să aibă împrejur 300 metri și peste cap 150 metri; ea e situată în mijlocul șesului și spun unii din bătrîni că e făcută în timpul năvălirilor barbare... și spre apus de ea a fost *tîrg și cetate*. Pe lîngă dînsa s-au găsit și se găsesc și astăzi — 1901 — *pietre scrise, bucăți de cărămidă* și un locuitor numit Dumitru Neashuțu și-au făcut casa prin 1895 aproape de dînsa unde, făcînd o fîntînă, la o adîncime de doi metri a găsit *ciolane de om* și un *șporin* (pinten) de fier... Și-au mai găsit și *pietre scrise*, dar fără a le putea citi. Și pe un dîmb de deal spun că a fost *biserica*, aceasta se poate proba din mai multe *pietre* ce se găsesc pe acel pisc. Și spre apus de această *movilă*, cam spre nord, ca la 600 metri, is niște *locuri foarte secrete*; zic bătrîinii, cu siguranță că este un *beci cu bani*. Un bătrîn, Petrache Tomozei, spune că cu 60 ani în urmă — circa 1840 — el a fost la acest beci și a dat peste o *groapă ce mergea pe sub pămînt* și vîrîndu-se puțin în ea, a găsit un *papuc* și un *drug de fier*; și fiindu-i frică, nu s-a mai vîrît înăuntru.

Prin anul 1882 o *societate particulară din București* a venit și a făcut puține săpături și a dat peste *pietre de var*; de asemenea a dat peste o *bortă* care se zice că e răsufătoarea beciului, mergînd în pămînt ca la 15 palme și largă cît ar încăpea un om.

De asemenea, au găsit în pămînt un *drug de fier*; și cauza care au făcut pe acei oameni de nu au săpat, e că nu au dispus de mijloace bănești.

Această săpătură s-a făcut de-a curmezișul, în partea de la deal. Un bătrîn spunea că dacă făcea săpătura de-a lungul dîmbului, dădea peste *beci*, zicînd că prin pornirea pămîntului s-a mutat mai la vale.

Un alt locuitor spune că el prin anul 1871, în urma unei ploii mari, a găsit pe vadul pîriului ce curge de la beci, *20 piese de argint avînd scrise pe ele nume de-a împăraților romani*; astăzi păstrează numai una din ele, celelalte le-a dat proprietarului din acest sat²⁵.

18. *Faraoni* (jud. Bacău). 1839. Sameșul țin. Bacău, raportează că pe moșia hatmanului Alecu Roset Roznovanu ar exista o *comoară*, la locul ce se numește Slatina²⁶.

19. *Fîntîna Mare* (jud. Suceava). 1830. Dincolo de apa Moldovei s-au descoperit *urme de săpături*, lîngă un drumușor ce mergea în luncă²⁷.

20. *Frumușelu* (jud. Bacău). 1856. Un locuitor a descoperit *2500 monede de aur*, ca mahmudelele, și *30 monede de argint*²⁸.

²⁴ Ibidem, nr. 1564, f. 81.

²⁵ Arh. St. Iași, colecția „Manuscrise”, nr. 128, f. 147, figura 1.

²⁶ Ibidem, tr. 1352, op. 1535, dosar 248, f. 1.

²⁷ Ibidem, colecția „Litere — Gh. Asachi”, lit. K, 48, f. 31.

²⁸ Ibidem, tr. 1772, op. 2020, dosar 36644, f. 1, 4.

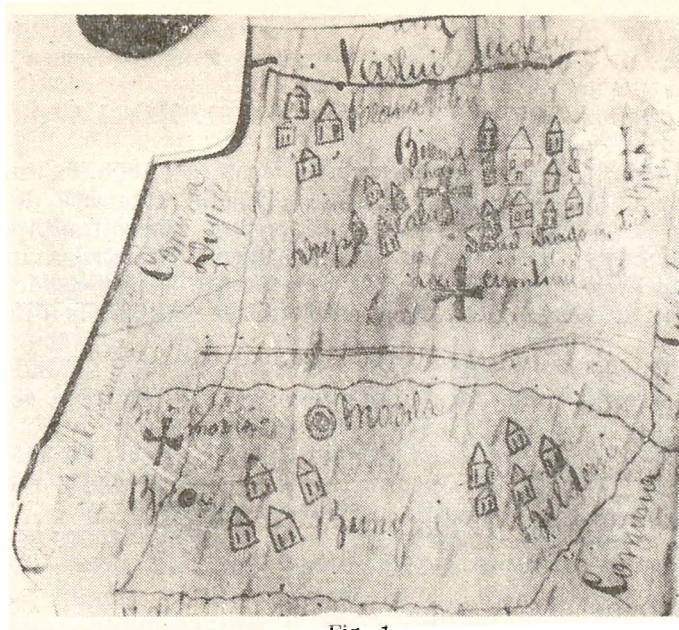

Fig. 1.

21. *Frunțișeni* (jud. Vaslui). 1907. În poiana Miclei din pădurea Frunțișeni, se vedeau *ridicături de cărămizi*; propabil să fi fost acolo, cîndva, *un vechi schit*²⁹.

22. *Goruni*. (com. Tomești, jud. Iași). 1915. Cu ocazia săpăturilor din podgoria Goruni s-a descoperit o *cupă de argint* înaltă de 14,5 cm. cu diametrul inferior de 6 cm. și cel superior de 10 cm. purtînd o inscripție slavonă aurită: „ (=această cupă a făcut-o pan Dragan, mare postelnic și femeea Erina a dat-o...)”³⁰.

23. *Grivița* (Jud. Vaslui). 1901. Pe teritoriul comunei se află *moșia Comizapol*, sub care tradiția spune că ar fi îngropați cei căzuți în bătălia cu turcii, din timpul împărătesei Ecaterina³¹.

24. *Grivița*. 1901. Cu ocazia facerii terasamentului șoselei Birlad-Galați, s-au descoperit mai multe feluri de arme (*săbii, țevi de pușcă*), precum și *monede rusești*³².

25. *Grivița*, 1901. Arînd pe dealul Griviței, un locuitor a găsit o *monedă de aur*, din anul 1512, de mărimea unui „*pol imperial*”³³.

26. *Hălărești* (com. Iana, jud. Vaslui). 1900. Tradiția orală transmite că la locul numit *Țișești* existaseră două *biserici vechi*, ale căror ruine se mai vedeau pe la anul 1900. Una ar fi existat pînă pe la 1835, cînd arendașii din acele timpuri *desființînd satul Țișești*, au dărîmat-o, punînd temelia unei noi biserici în cătunul Lunca. Biserica dintîi ar fi

²⁹ Ibidem, colecția „Manuscrise”, nr. 128, f. 178.

³⁰ Ibidem, nr. 25, f. 8.

³¹ Ibidem, nr. 1564, f. 11.

³² Ibidem.

³³ Ibidem, nr. 1564, f. 11.

fost făcută de un Frigevacă, iar cea de a doua de locuitori. După stricarea acesteia din urmă, icoanele s-au transferat la biserica din Lunca, iar lemnăria s-a ars³⁴.

27. *Hănășeni* (Murgeni, jud. Vaslui). 1901. Există 7 movile făcute în vremea turcilor³⁵.

28. *Horga*. (com. Epureni, jud. Vaslui). 1900. Cam la 3 km spre sud de sat, în mijlocul pădurii, „se află o bucată de pământ în mărime ca de 2 ha, în forma circonferinței, împrejmuită cu un șanț mare, chiar acum — 1900 — are adâncime de 2—3 metri, avînd aspectul unei rîpi. Acest loc, așa împrejmuît, se numește *Cetățuia*, făcută tocmai de pe timpul lui Ștefan cel Mare, în scop de apărare la diferite întîmplări”³⁶.

29. *Huși* (jud. Vaslui). 1856. O locuitoare din mahalaua Răești a găsit în dreptul casei ei, „într-o scursură de apă care se săpase de ploi”, „un pîntec de oală”, iar sub ea *zгурă*³⁷.

30. *Liești* (com. Priponești, jud. Galați). 1900. „Ca *movilă* însemnată este movila numită Cucuiu, fostă a d-lui Paladi, unde avea un *foișor* și se cunoaște și astăzi — 1900 — urmele”³⁸.

31. *Movileni* (com. Coroiesti, jud. Vaslui). 1900. Cam la 300 m. depărtare de biserică se afla o *movilă* — de unde probabil că si-a căpătat satul *denumirea*. În interiorul *movilei* se găseau *pietre mari*³⁹.

32. *Murgeni* (jud. Vaslui). 1900. Tradiția amintește de o *biserică foarte veche*, din care nu se mai păstrează nici o urmă, la locul numit „Chiscul bisericii”⁴⁰.

33. *Obîrșeni* (jud. Vaslui). 1900. „Este o înălțătură de pământ ca de 40 de prăjini și înaltă mai bine de patru metri, spre apus de biserică, peste două dealuri, tocmai pe al treilea deal; îi zice la *Cetățuie*, dar nu se știe de cine-i făcută și de cînd; se crede că a fost — și chiar se cunoaște că a fost — o *întăritură militară* din vremurile trecute, în mijlocul codrilor”.

Pe această cetățuie s-au găsit „*mici săgeți și monede* care s-au pierdut, neștiind aflătorii ce însemnătate pot avea aceste lucruri; însă citeva monede de argint se păstrează” — 1900. Cetățuia se afla pe proprietatea școlii din Obîrșeni⁴¹.

34. *Plopana* (jud. Bacău). 1901. Proprietarul Ivgheni Voinescu săpînd pentru a pune fundația caselor sale, la cîțiva metri a găsit *monede romane, cercei, inele și brățări*⁴².

35. *Plopana*. 1901. „După spunerea bătrînilor și după urmele ce s-ar părea a se cunoaște astăzi, în adevăr, în pădurea Bungenilor (zisă și Cornești)... se zice că a fost o *cetate* și un *beci*... bătrîinii zic că în

³⁴ Ibidem, f. 32 v. Se spune că la Dărești, Frigevacă - proprietarul moșiei Hălărești — avea un foișor frumos, construit în mijlocul iazului; în urma căderii în iaz și înecării unui copil al său, a donat mănăstirii Richitoasa moșia întregă.

³⁵ Ibidem, f. 21.

³⁶ Ibidem, nr. 128, f. 166.

³⁷ Ibidem, tr. 1588, op. 1818, dosar 442, f. 1, 2.

³⁸ Ibidem, colecția „Manuscrise” nr. 1564, f. 88 v.

³⁹ Ibidem, nr. 128, f. 137.

⁴⁰ Ibidem, nr. 1564, f. 21, bis.

⁴¹ Ibidem, f. 124 v.

⁴² Ibidem, colecția „Manuscrise”, nr. 128, f. 149.

acel beci se află o mulțime de *bani*; locul unde se zice că a fost cetate e un platou ridicat, loc neted ca fața mesei; partea despre miază-zi și răsărit de cetate se face cîte o rîpă mare, curgînd pîraie cu apă foarte multă, așa fel că cetatea din fundul rîpei și pînă deasupra la ea are o înălțime ca de 50 metri; în prezent se cunosc puțin *urmele unui drum* ce se suia la cetate; poarta cetății se zice că a fost la răsărit. Cetatea se pare a se cunoaște că a avut un înconjur aproape pătrat, ca de 50 prăjini fâlcești; împrejur această mărime se pare a se cunoaște după semnele de șanț ce au fost împrejur; însă de va fi fost zid împrejur și șanț, prin vechimea lui s-a distrus, de aceea se cunoaște numai urme; spre apus, miază-noapte și răsărit de cetate sînt dealuri ridicate, iar în partea de miazăzi, puțin spre răsărit, se face o văingă și loc șes pînă la *movila* din șesul Tutovei, însemnată pe plan cu nr. 2 și tîrgul Tutova însemnat pe plan cu nr. 1. Drumul ce duce de la tîrgul Tutova și movilă la cetate e foarte dosnic. Cetatea și beciul e făcut la o pozițiune foarte strategică. Dacă se va face săpături în pămînt, poate s-ar da de urmele Cetății și beciului.

Locul unde se zice că e beciul, cu 80 de ani în urmă — 1820 — după cum spun unii bătrîni, se cunoștea în pămînt gura, moștenindu-se din bătrîni că acolo e gura beciului; în acel loc se cunoștea o mulțime de *zgură*.

După cum spune astăzi — 1901 — locuitorul Manole Damian și alții, în anul 1883 au venit niște persoane străine, din Bîrlad, și au făcut puține *săpături* la locul unde e beciul și la o adîncime de 4 metri în pămînt au dat de un *zid de piatră* zidit cu nisip și var. Au dat și peste o bortă avînd lărgimea ca gura unei cofe și o adîncime în pămînt ca de 5 metri (s-a constatat adîncimea prin vîrîrea unei prăjini). Și săpînd în pămînt presupunîndu-se că acea bortă e răsufătoarea beciului au început să dea de apă, din care cauză se săpa cu anevoie. Și acele persoane mîntuind capitalul, nu au mai avut cu ce plăti oamenii spre a conduce săpături mai la adînc; au mai săpat puțin în pămînt la cîteva metri, la vale, spre răsărit, pe unde se zice că au fost limitele Cetății și au găsit în pămînt două *cui* de fier, avînd mărimea ca cele de bo-roană — pe pîrăul ce vine din ambii craci ai beciului și cetății.

Cu vre-o 15 ani în urmă, locuitorul Toader Rusu a găsit vre-o 40 bucăți piese romane, înșirate pe marginea pîrăului...⁴³

36. *Roman* (jud. Neamț). 1838. Apărînd colțuri de piatră în movila numită *Cetățuia*, din dosul grajdului Episcopiei, s-a început a se face săpături și dînd de *pietre*, au și scos cîteva spre oarecare întrebunțări. Iar apoi aflînd *ziduri groase, bolovani mari, scări de întregi pietre, bolți, canaluri cu oase de oameni, înăruitori*, s-a oprit săparea. Și după o așa descoperire Episcopia făcînd cunoscut Isprăvniceii, au mers acolo ațit dumnealui ispravnicul ținutului cît și vameșul și au văzut că s-ar cunoaște a fi îngropate *ziduri*⁴⁴.

37. *Strîmba* (com. Puești, jud. Vaslui). 1901. „Ca de o bătae de pușcă spre vest de biserică este o *cetățuie* în care lumea se ascundea de frica tătarilor”⁴⁵.

⁴³ Ibidem, f. 148, figura 2.

⁴⁴ Ibidem, fond Secretariatul de Stat al Moldovei, dosar 439, f. 1.

⁴⁵ Ibidem, colecția „Manuscrise”, nr. 128, f. 95.

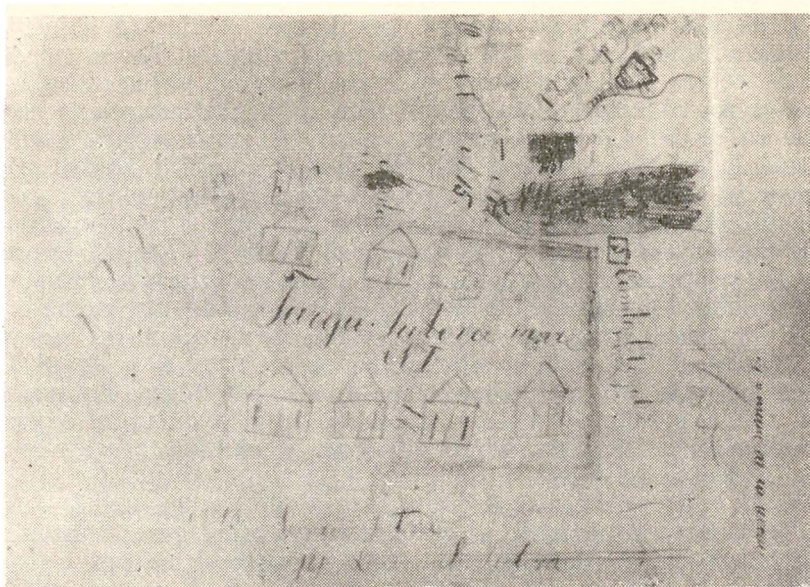

Fig. 2.

38. *Tecuci* (jud. Galați). 1856. Un locuitor a găsit în pământ, într-o tângire cu capac, 2500 *jumătăți de mahmudele* și 30 *monede* vechi de argint⁴⁶.

39. *Tg. Frumos*. (jud. Iași). 1784. „Cu mila lui Dumnezeu, noi Alexandru Constandin domn țării Moldoviei. Facem știre cu acest hrisov al domniei mele tuturor cui se cade a ști, că prin jalba ce au dat tîrgoveții din Tg. Frumos... în ținut Cîrligăturii, au arătat că la acest tîrg ar fi fost *scaun vechi de domnie*, unde și pâr acum stau *zidurile curții* gospod. . .”⁴⁷.

40. *Tutova*. Dispărut. 1900. „Tîrgul Tutova se zice că a fost la răsărit de *movilă*, unde Valea Tutovei e destul de largă, loc plan pământ foarte tare. Tîrgul venea parte pe teritoriul comunei Dragomirești și parte pe teritoriul comunei Plopana. Pe locul unde se zice că a fost tîrgul, se cunoaște și azi *bucăți de cărămidă*, care cărămidă e foarte tare, ca piatra, și care cărămidă prin vechimea ei nici astăzi nu s-a distrus; locul unde e însemnat în plan cu nr. 5 se zice că a fost cimitirul tîrgului; erau în acel punct mai multe pietre în pământ, care s-au distrus de locuitori; astăzi, din acele pietre nu se mai pot găsi pe locul unde a fost tîrgul. Aproape de cimitir, locuitorul Dimitrie Năstruți, astăzi în viață, cu vreo 7 ani în urmă făcînd o fîntînă, la adîncimea de 4 metri a găsit *oase de om* înșirate și un *spor de ciobotă* avînd o formă cu totul deosebită de cele ce le poartă astăzi militarii”. . .”⁴⁸.

⁴⁶ Ibidem, tr. 1772, op. 2020, dosar 37232, f. 5, 9, 10, 13.

⁴⁷ Ibidem, colecția „Documente”, P. 173/178.

⁴⁸ Ibidem, colecția „Manuscrise” nr. 128, f. 148, 149. Menționată și la Plopana, „Movila e făcută în șesul Tutovei; cam spre apus e foarte mare, avînd un incunjur de 40 prăjuni fâlcești și avînd o înălțime aproximativ mai bine ca 15 metri și este făcută de mină de oameni; se cunoaște astăzi bine pămîntul în plan cu nr. 12 și de la movilă spre răsărit, miazănoapte și miazăzi se întinse tîrgul Tutova de la movilă în linie dreaptă duce drumul la beci și cetate, depărtare aproape 1 kilometru”.

41. *Uricari* (com. Avrămești, jud. Vaslui). Locuitorul Vasile Scripcariu a descoperit cantitatea de aproximativ două desage cu *monede romane*. În document se încearcă a se explica unele topice prin existența unor așezări vechi: „Pirăul Tîrgului e însemnat în plan cu nr. 6 și Dealul Tîrgului e însemnat în plan cu nr. 8. Oamenii zic Pirăul Tîrgului și Dealul Tîrgului din cauză că acolo ar fi fost cîndva dughene răzlețite din tîrgul mare, supuse mai la adăpost în timp de năvăliri se pare a fi fost ceva aici și pe valea Tutovei...” (deoarece s-au descoperit cele de mai sus)⁴⁹.

42. *Urlești*. (com. Corni, jud. Galați). 1832. Pe malul pîriului. Suhuleț, în marginea livezii din fața caselor locuitorului Gheorghe Tuduri, s-au descoperit *urmele unor săpături* din care se scosese o *comoară*⁵⁰

ANEXE

1

nr. 47

Procit v. logofăt

S-au trecut în condică, Iacov

PREA ÎNĂLȚATE DOAMNE.

După luminată porunca înălțimii tale dată nouă prin țidula din 26 ghenarie cu cuprinderea ca aduncîndu-ne în Domnescul Divan și puind înainte realele cite s-au pricinuit din nelegiuirea faptă a unora ce avînd lucrări și bani ascunși sau îngropați prin locuri tînuite îi scot după vreme și pricinuiesc de izvoavă zmreduirii prin care urmări s-au fost întins pînă la atitea boala ciumii prin tîrguri și sate, să socotim care pedeapsă s-ar cuveni unora ca acela ce de acum înainte vor mai cuteza a face așa, care pedeapsă ca un act legiuit să se și treacă în Condica Criminalicească.

Adunîndu-ne cu toții și pe de o parte luînd întru băgare de seamă ca o faptă ca aceasta, pricinuitoare de omor, trebuie numaidecît și neapărat sterpită pentru mintuirea norodului și pe de altă parte încredințîndu-ne că acest feliu de urmări nu s-au ivit decit din partea a oameni proști și cu puțină giudecată, care necunoscînd în boala ciumii acea zmreduitoare putere ce are presate toate alte boale, să amăgesc de un încrezămînt orb și pricinuiesc atita și atita rău, cîntărit-am cu scumpătate toată povara vinovăției lor cu a pravililor duh în pricini de acest feliu și pricepînd că o faptă ca aceasta — întru care mai întîlși mai ales viața cuezătorului iaste în primejdie — nu poate veni din gînd cugetare spre omor, ce din proastă înțelegere și din slăbiciunea minții, socotim că pentru unii ca aceia ce vor mai dovedi că au avut ale lor, sau au știut ale altora lucruri sau bani ascunși sau îngropați, și le vor scoate fără a înștiința pre dregătorii lor spre a să pune în lucrare curățirea odată cu scosul și dezgropatul și vor pricinui de iznoavă zmreduire, unii ca aceia să se cearte cu asprime pre ulițele orașului a aceluiași ținut unde fapta să va descoperi, și apoi să se trimită în ocnă pe atita vreme, pe cîtă stăpînirea după împregiurări și după întimplări va găsi cu cale, spre pilda altora și spre sterpirea unui narav atita de cumplit.

Care socotînță a noastră deacă va fi priimită și de înălțimea ta, socotim ca mai întîi prin obștești publicații să se propoveduiască în tot cuprinsul stăpînirii înălțimei tale, spre a nu rămîne întru neștiința norodului hotărîta pedeapsă, apoi să se treacă drept act legiuit în Criminaliceasca condică a osîndirilor.

⁴⁹ Arh. St. Iași, colecția „Manuscrise”, nr. 128, f. 149.

⁵⁰ Ibidem, colecția „Litera Gh. Asachi”, lit. K, nr. 1101, f. 1.

Aceasta iaste plecată socotința noastră, iar cea desăvirșit hotărîre rămîne la înțelepciunea mării tale.

1820 februarie 9

Ai înălțimii tale prea plecate slugi, Constantin Bals, logofăt, Iordache Canta logofăt, Grigorie Sturza logofăt, Dumitrache Sturza vel logofăt, Constantin Catargiu vel vornic, Ralet vel vornic, Andronache Doniciu vel vornic, Costache Conachi vel vornic, Dracachi Roset vel vornic, Alecu Calimah vel vornic, Șerban Negel vornic.

Arh. St. Iași, colecția „Documente”, P. 409, nr. 124.

2

Noi, Mihail Grigoriu Suțul voievod, cu mila lui Dumnezeu domn țării Moldaviei.

Cetindu-să anaforoa aceasta inaintea domniei mele s-au văzut socotința dumn <ea> sale boiarilor pentru înfrinarea și pedeapsa unor cutezători ca aceștia carii pe lingă primejduirea vieții lor întind răul și preste cei ce nu sint părtași cutezării și această socotință a dumne<lor> sale boiarilor isate potrivită cu cutezările urmate pînă la facerea și întărirea aceștii anaforale, iar după ce să va face publicație în tot cuprinsul orașului și a domneștii noastre țări urmînd a ști cu toții povara greutății și măsura pedepsii ce să hotărâște prin anaforoa aceasta, apoi nu găsim analoghisită pedeapsa cu păgînătatea cutezării, și dar întru această hotărîm, ca socotința pedepsii și orînduirea învinovățirii să se prefacă după împrejurări și după a vremilor întimplări... (doc. rup).

Anafora întărită cu domneasa noastră pecete să se treacă ca un cap de pravilă în Criminaliceasca condică ce să alcătuieste.

Poruncim ca preaosfințitul mitorpolit să tipărească de tot satul cite un exemplariu și prin Vistieria Domniei mele să se trimiță cătră dregătorii ținuturilor, ca prin zapciei ocalelor să se cetească în fieștecare sau întru auzul tuturor, și apoi să se dea exemplariul în mina stăpînului moșiei, sau a orîndatorului, iar de va fi satul răzășesc, în mina celui mai întii între razeși și să ia adeverintă care să se trimiță către domneasca noastră Vistierie.

Aceasta poruncim.

1820, martie 1.

Arh. St. Iași, colecția „Documente”, P. 409, nr. 124.

R É S U M É

Cet article se propose de compléter les ouvrages antérieurs publiés par l'auteur dans la „Revue des Archives” les numéros 2/1963 et 1/1965, par de nouvelles informations archéologiques trouvées dans les matériaux documentaires des Archives d'Etat de Iași; ces informations pourraient être utilisées dans les recherches archéologiques pour la découverte des traces matérielles de l'ancienne culture sur le territoire de notre pays, pour leur mise en valeur, pour leur étude et leur interprétation.

Après la présentation des aspects nouveaux liés à la législation du problème, l'article fait une courte présentation systématique des informations archéologiques, c'est-à-dire; les débris de différentes constructions, des pierres avec des inscriptions, des armes, de la céramique, des bijoux, des vêtements, des monnaies, des restes ostéologiques. On présente ensuite, par ordre alphabétique, 42 habitats où ont eu lieu des découvertes archéologiques; l'article nous offre aussi des informations sommaires concernant les circonstances dans lesquelles ont été faites ces découvertes, en précisant aussi les endroits et la description des objets trouvés là — bas.

DISTRICTUL CHIOARULUI.

PERIOADA DE FUNCȚIONARE ȘI ARHIVA CREATĂ

ANDREI MOLDOVAN

Districtul Chioarului își ia numele de la o cetate aflată pe țărmul stîng al Lăpușului. A fost una dintre cetățile cele mai puternice din Transilvania. Este știut că în organizarea militară a Transilvaniei un rol de seamă îl jucau cetățile din interiorul, dar și de la hotarele acesteia. În secolele XIII—XV, printre cele mai importante cetăți pot fi amintite: Chioarul, Ungurașul, Ciceul, Cetatea de Baltă, Șoimuș, Deva, Hunedoara¹.

Pentru prima dată cetatea Chioarului apare în documente sub denumirea de „Castrum Kewar” la anul 1367, iar un an mai târziu o aflăm menționată că este în stăpînirea voievodului ardelean Laczkfi Andrei.

Se pare că domeniul cetății Chioarului era format în această perioadă, deoarece regele Ludovic I (1342—1382) dăruiește Chioarul voievozilor români, Drag și Balce, precum și fratelui lor Ioan, împreună cu satele aparținătoare din Comitatul Solnoc. Donația desigur că este legată și de evenimentele de la granița de răsărit a regatului, respectiv plecarea lui Bogdan, voievodul maramureșan, în Moldova și apoi înfrîngerea oștilor lui Ludovic I de către acesta. Pentru a contracara influența voievodului rebel și a-și atrage de partea sa nobilimea românească din Maramureș, Ludovic I va ridica prin danii familia Dragoșeștilor care îi rămăsese fidelă. La 1390 regele Sigismund confirmă în posesiunile lor pe Drag, Balce și Vasile.

În anul 1405, Sigismund donează Cetatea de Piatră, împreună cu satele care aparțin de ea, fiilor lui Balce, Dumitru și Sandrin, precum și fiilor lui Drag, Gheorghe și Sandrin. Conform uzului timpului, la 1424, fiii lui Drag și Balce se prezintă în fața conventului din Leles pentru a transcrie învoiala dintre ei privitoare la împărțirea satelor domeniului. În învoială se menționează că toate satele în cauza sînt sate românești².

¹ *Istoria României*, vol. II, Edit. Acad. R.P.R., București, 1962, p. 281.

² Kádár Iosif, *Zsolnok-Dobokavármege monográphiája* (Monografia județului Solnoc-Dăbica), vol. VII, Dej, 1905, p. 328—329.

Cu această ocazie se face amintire pentru prima dată și de castelanul cetății.

Doi ani de-a rândul, în 1475 și 1476, Matei Corvin confirmă și întărește în posesiunile lor pe Nicolae Dragfi — fost Drag³ — și pe fiii acestuia, Bertalan, Gheorghe și Petru, ca pe unii care, fără întrerupere, au stăpînit acest domeniu în virtutea donației lui Sigismund.

În anul 1524, Ioan Dragfi și Vasile Kanizsai, care stăpîneau domeniul, declară în fața regelui Ludovic al II-lea, în numele lor și a fiilor lor, că în caz de stingere a uneia dintre familii, cealaltă va moșteni întregul domeniu. Desigur, aceste familii erau înrudite între ele, altfel nu s-ar fi putut realiza această învoială.

În anul 1526 este pomenit ca stăpîn al acestui domeniu, Ioan Dragfi, care apoi îl lasă moștenire fiului său, Gașpar.

Încă în același an, prin stingerea fiilor lui Dragfi, probabil în timpul luptelor purtate pentru ocuparea Ardealului de către Ferdinand de Austria și Ioan Zapolia, domeniul intră în posesia lui Ioan Zapolia.

La 1541, ca urmare a ocupării Ungariei de către turci, Transilvania, Banatul și Partium se constituie într-un singur principat autonom sub suzeranitatea porții. Acest eveniment, considerat în perspectiva dezvoltării istorice a Transilvaniei, constituie un fapt pozitiv, creindu-se condiții mai favorabile, dezvoltării instituțiilor proprii și a legăturilor tot mai strînse dintre cele trei țări românești.

Încercările habsburgilor de a-și întinde stăpînirea asupra Principatului transilvan sînt lipsite deocamdată de rezultate. Turcii își mențin suzeranitatea asupra țării vreme de un veac și jumătate, cu unele întreruperi, cînd Transilvania era ocupată vremelnic de către habsburgi.

Principatul Transilvaniei cuprindea comitatele, districtele, scaunele — secuiești și săsești — din Transilvania propriu-zisă, întreg Banatul — pînă la anul 1552, cînd este transformat în pašalic — apoi comitatele din Partium: Satu Mare, Crasna, Solnocul de Mijloc, Solnocul din Afară, Bihor, Zarand, Arad și, uneori, și Maramureșul. Deci, încă nu putem vorbi de un District separat al Chioarului⁴.

Ana Báthori de Șimleu, care fusese soția lui Dragfi Gaspar și apoi, a lui Homanai Drughet Anton, amintind la 1548 de cetatea Chioarului o mai numește și la această dată „Castrul nostru”.

La 1556, stingîndu-se această familie care a avut atît de mult timp în posesiunea sa cetatea și domeniul Chioarului, regina Isabela, le donează pe amîndouă lui Ștefan, fiul lui Gheorghe Báthori și soției sale, Ana, fostă Dragfi. Dar în anul 1565 Gheorghe Báthori, răscolîndu-se împotriva împăratului, pierde cetatea și domeniul și din acest an ele trec în mina împăratului.

³ Constatăm deci că, spre sfîrșitul secolului al XV-lea, familia Drag își schimbă numele, din Drag, în Dragfi — adică fiii, urmașii lui Drag — ceea ce ilustrează cît se poate de pregnant procesul de maghiarizare a numelor românești, mai ales la familiile nobile sau devenite nobile.

⁴ C. Daicoviciu, Șt. Pascu, V. Cheresteșiu și T. Morariu, *Din istoria Transilvaniei*, vol. II, Edit. Acad. R. P. R., București, 1960, p. 119.

Este de reținut un fapt semnificativ, și anume că, în toată această perioadă satele aparținând acestei cetăți erau grupate în voievodate. Pe la 1560, de exemplu, avem următoarele voievodate :

Voievodatul lui Marian cu 5 sate

- ” Damian Hosu cu 2 sate
- ” Toma Hossu cu 2 sate
- ” Simion Vaida cu 5 sate
- ” Trifu cu 6 sate
- ” Dan cu 13 sate
- ” Luca din Remetea cu 7 sate
- ” I. Bene cu 3 sate
- ” Gheorghe din Copalnic cu 9 sate
- ” Teodor Bota cu 5 sate⁵.

Până în anul 1566, Chioarul va ține de Comitatul Solnocul de Mijloc, dată după care va fi organizat aparte, avind în frunte un căpitan. Se pare că de la această dată avem de a face cu un district separat și autonom, „districtul Chioarului”.

O să insistăm mai mult asupra situației districtului din anul 1566, dat fiind că din acest an avem o primă conscripție a domeniului, care aruncă o lumină destul de clară asupra organizării și a situației social-economice a acestuia.

În conscripție aflăm că domeniul cuprinde 67 de localități respectiv un ținț — proabil Berchezul — și 66 de sate. În acest timp de ceta-tea Chioarului aparțin și satele din Maramureș, primite de către Gașpar Dragfi de la nobilii români de acolo în schimbul satului Copalnic Mănăștur. Domeniul în realitate era și mai mare, deoarece în cursul timpului mărimea lui varia, numărul satelor care i-au aparținut trec cu mult peste cifra 80⁶. Mai constatăm că din cele 67 de localități conserise numai două — Berchezul și Lăpușul — sînt ungurești, restul fiind formate numai din populație românească. Satele românești sînt cuprinse în 12 voievodate, mai mult cu două decît în anul 1560.

În parte, voievozii satelor românești ajung să fie socotiți mici nobili. Pentru serviciile lor, primesc danii de sate, desigur condiționate. De asemenea, în cadrul domeniului feudal ei sînt supuși stăpînului feudal. Concret, voievozii aveau ca obligații grija față de bunurile ce le-au fost încredințate, stringerea dărilor cetății, organizarea slujbelor, precum și, în caz de nevoie să meargă la război. Autoritatea voievodului se extinde asupra mai multor sate, acestea putînd fi, în același timp, și jude al satului în care locuia, ca spre exemplu Teodor Bota din Cernești.

Mai nelămurită este, în această perioadă, situația „crainicilor” care stau uneori în locul judeului. Instituția fiind în decădere, crainicul e și el în curs de transformare în jude sătesc, în titlu de libertate sau simplu nume. Atribuțiile acestora sînt absorbite de cele ale judeului și voievodului.

⁵ V. Meruțiu, *Judeșele din Ardeal și Maramureș pînă în Banat. Evoluția teritorială*, Edit. Inst. de arte grafice „Adrealul”, Cluj, 1929, p. 38—42.

⁶ D. Prodan, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea*, vol. II, Edit. Acad. R. S. România, București, 1968, p. 173—194.

Voievozii au un număr variabil de sate iar atribuțiilor tradiționale li se vor suprapune cele de supuși feudali, și anume administrative, fiscale, judecătorești și militare.

Prin fapte de vitejie și îndelungate servicii militare, numărul micii nobilimi de aci a crescut mult, făcînd din districtul Chioarului un însemnat teritoriu cu o numeroasă mică nobilime românească. Domeniul Chioarului devine astfel unul dintre cele mai românești domenii și ca atare se poate numi și el printre „țările românești”⁷.

Domeniile fie că sînt în stăpînirea regelui sau principelui fie a marilor feudali, au în fruntea lor comandanți militari. Aceștia apar sub denumirea de castelan, căpitan, sau, uneori, prefect. Pe domeniul Chioarului la 1566 voievozii își îndeplineau îndatoririle la porunca prefectului⁸. În fruntea satelor apar juzii și nu cnejii, dar nu se știe dacă judele nu se putea numi și cneaz.

Din punct de vedere al relațiilor social-economice constatăm că la 1566 obligațiile în muncă sînt înscrise sub titlul de „labores seu servitia” sau „de servitis”. Acestea constau în tot felul de munci ca tăiatul porcilor, pregătirea buților, repararea iazurilor, morilor, întretinerea viilor, cu arat, semănat, cosit, strîns și cărat, stringerea finului, arderea varului, cu un cuvînt tot felul de munci poruncite a se executa⁹.

Censul se plătea global la două termene și anume la Singiorz și la Sinmihai. În general el este de 1 florin de o sesie întregă¹⁰.

Românii însă nu dădeau dijme și none deoarece ei „nu mărturisesc credința romană și își au preoții lor români”¹¹. În schimb satele românești dau „datul oilor”, dar sub numele de strungă. Datul strungii consta din o oaie stearpă de turma de zece oi. Sub zece oi nu se lua nimic, nici bani nici răscumpărare. De asemenea sînt scutite de strungă oile cumpărate în acel an¹².

Pe domeniu se înregistrează și sate pustii, sărăcite, oameni uciși, case arse ca de exemplu în Ciolt și Buteasa unde și-au așezat turcii tabăra. Alte sate sînt reduse doar la 2—3 familii cu un număr neînsemnat de vite. În această situație grea, populația fugită se întoarce foarte greu înapoi sau de multe ori nu se mai întoarce¹³.

Tot cu ocazia acestei conscripții se amintește și faptul că de domeniul Chioarului aparține și domeniul Bocicoiu din Maramureș avînd nouă sate. Și acest domeniu a fost tot al familiei Dragfi și de la care a ajuns în mîinile fiscului¹⁴.

Constatăm așa dar pe acest domeniu — la această dată, ca de altfel și înainte — că marea majoritatea a populației este românească cu o organizare proprie și specifică, avînd o numeroasă mică nobilime care la fel ca și voievozii și cnejii din Maramureș sau boierii din Țara Făgă-

⁷ *Ibidem*, p. 193.

⁸ *Ibidem*, vol. I, București, 1967, p. 495.

⁹ *Ibidem*, p. 306—307.

¹⁰ *Ibidem*, p. 225.

¹¹ *Ibidem*, p. 266.

¹² *Ibidem*, p. 290.

¹³ *Ibidem*, p. 195.

¹⁴ *Ibidem*, vol. II, p. 557.

rașului se bucurau de anumite privilegii, pe care vor căuta să și le păstreze cît mai mult timp¹⁵.

În anul 1567 cetatea este atacată și împresurată de trupele lui Ion Sigismund și după un asediu de 13 zile este cucerită de la imperiali. Încă în același an el o donează, împreună cu domeniul, lui Hagymasi Cristof de Beregsău¹⁶.

Aici se retrage în iulie 1594 și principele Sigismund Báthori împreună cu consilierii săi. Este amintită cu această ocazie existența unui mareșal al curții. În urma renunțării lui Sigismund Báthori la conducerea principatului, cetatea ajunge în mâinile lui Andrei Báthori, iar după moartea acestuia, în noiembrie 1599, în posesia lui Mihai Viteazul care o stăpînește pînă în septembrie 1600. Mihai Viteazul va așeza aici — ca de altfel și în cetățile Făgăraș, Gherla și Gurghiu — căpitani români dintre oamenii săi de încredere¹⁷. Trădarea lui aga Leca, care predă lui Basta cetățile Chioarului și Uioara, ușurează mult unirea trupelor generalului austriac cu cele ale nobilimii, prin acest fapt domnul român pierzînd două puncte strategice foarte importante¹⁸.

O împărțire din aceste timpuri, și anume din anul 1603, ne dezvăluie faptul că domeniul cuprinde acum 16 districte (officiolatus), care au în frunte tot voievozi¹⁹.

Se cunosc următoarele districte cu voievozii lor :

Prislop, cu 7 sate, voievod Petru Bota ;

Copalnic Mănăștur, cu 6 sate, voievod Gheorghe Pop și Lucaciu ;

Berînța, cu 3 sate, voievod Opriș Bank ;

Vim, cu 4 sate, voievod Ionaș ;

Ciolt, cu 7 sate, voievod Toma ;

Varai, cu 5 sate, voievod Ioan ;

Remetea, cu 4 sate, voievod Petru ;

Bozînța, cu 3 sate, voievod Ion Pogăceș ;

Somcuț, cu 5 sate, voievod Toma ;

Mogoșești, cu 6 sate, voievod Luca Coses ;

Ciuta, cu 4 sate, voievod Simion ;

Lemniu, cu 4 sate, voievod Simion ;

Băbeni, cu 5 sate, voievod Clemente ;

Mireșul Mare, cu 6 sate, voievod Mariaș

Glod, cu 7 sate, voievod Ionaș.

Așa dar este o schimbare de denumire, din voievodate în districte, dar în fruntea acestora, vom afla tot voievozi ca și în trecut și tot de origine română.

În luptele permanente care s-au dat pentru stăpînirea Transilvaniei, cetatea Chioarului și domeniul aparținător, au trecut de multe ori dintr-o mînă în alta. Astfel, la începutul anului 1605, principele Bocskay o smulge din mâinile imperialilor, iar dieta ardeleană din septembrie 1608 o dă principelui Gabriel Báthori. Bineînțeles imperialii nu puteau să se

¹⁵ *Istoria României*, vol. II, p. 889.

¹⁶ Kádar Iosif, *op. cit.*, p. 331.

¹⁷ Mariana Lupaș, *Aspecte din istoria Transilvaniei*, Sibiu, 1945, p. 117.

¹⁸ *Istoria României*, vol. II, p. 999.

¹⁹ Șt. Pascu, V. Hanga, *Crestomație pentru studiul istoriei statului și dreptului R. P. R.*, vol. III, Edit. științifică, București, 1963, p. 339.

lipsească de o asemenea fortăreață și, nerecunoscându-l pe Gabriel Báthori, la 1613 ocupă din nou cetatea. Doi ani mai târziu — în anul 1615 — ca un compromis, cetatea este restituită lui Gabriel Bethlen iar dieta ardeleană din acel an hotărăște ca moșiile vindute sau donate pînă la anul 1588 să poată fi răscumpărate și eventual din nou zălogite celor merituosi²⁰.

Cu această ocazie Gabriel Bethlen, principele Transilvaniei restituie vechile privilegii ale boierilor din districtul Chioarului, arătîndu-se că în ținutul Chioarului au fost la început boieri de aceea făcuți nemeși în fiecare sat, care se numesc și voievozi. De asemenea, se mai precizează cu această ocazie că atunci cînd Chioarul era în stăpînire privată și nu în mîna principilor, boierii de aici erau liberi deoarece privilegiile de libertate le au nu numai de la domnii de pămînt ci și de la regii și principii de mai de demult, cu îndatorirea de a sluji cetății. Se mai arată că în timpul principelui Báthori, unii dintre domnii de pămînt i-au asuprit, voind să-i facă iobagi. Unii dintre ei s-au opus cu înverșunare, dar mulți au plecat în pribegie. În această situație un mare număr dintre acești nobili s-au prezentat cu numeroase plîngerii la căpitanul cetății în urma cărui fapt principele a ordonat să le fie restituite toate drepturile avute²¹.

După ce domeniul ajunge în mîna Caterinei de Brandenburg, ca urmare a morții soțului ei, aceasta donează mai multe sate unora dintre credincioșii săi. După stingerea sa, domeniul ajunge în posesiunea lui Gheorghe Rakoczi I. Și în acest timp cetatea constituia o fortăreață puternică și un punct important de sprijin pentru principe care o și întărește, o umple de alimente, ținînd în permanență și o garnizoană de 120 infanteriști.

În anul 1650 de Chioar vor aparține 93 de sate.

Venind la conducerea principatului, Gheorghe Rakoczi al II-lea, ia, de asemenea, măsuri pentru întărirea cetății împotriva tendințelor de ocupare a acesteia de către Barsay. Totuși, în urma unei trădări a gărzii, cetatea este ocupată de către Barsay la 1660, fiind luați prizonieri și doi pîrcălabi, dintre care unul va fi condamnat la moarte.

Un an mai târziu se retrage aici principele Ioan Kemény, împreună cu familia sa, dinaintea armatelor turcești care-l urmăreau.

În anul 1669 are loc o nouă conscriere a domeniului, în ea figurînd și nobilii din jurul cetății, precum și pușcașii care făceau pază cetății.

În această perioadă de intense lupte interne, unii dintre cei care au stăpînit domeniul, au strămutat un mare număr de iobagi fiscali pe alte domenii ale lor. Faptul a nemulțumit foarte mult populația locală. Intervențiile în dietă au impus hotărîrea ca iobagii să fie aduși înapoi.

Existau apoi o serie de neînțelegeri între nobilii de aici, din cauza moșiilor care fie că nu erau precis delimitate, fie că erau uzurpate de către alții. Din acest motiv dieta din Alba-Iulia trimite în anul 1675 o comisie pentru aplanarea nemulțumirilor. Comisia însă nu poate realiza mai nimic pînă în anul 1681. De aceea în anul 1682 se trimite o nouă comisie.

²⁰ Kádar Iosif, *op. cit.*, p. 332—333.

²¹ Șt. Pascu, V. Hanga, *op. cit.*, p. 40.

Dieta din anul 1676, ținută la Alba-Iulia, a prevăzut pentru nobilimea din „districtul Chioarului” ca și din celelalte locuri, obligația de a lucra cu atelajele lor, câte două săptămîni, la întreținerea cetăților aparținătoare fiscului²². Este pentru a doua oară că în materialele consultate apare denumirea de „districtul Chioarului”. Prima dată această denumire apare în anul 1639 cînd se vorbește despre răspîndirea porumbului în district. Este adevărat că pentru secolele XIV—XVI a fost publicată o hartă a Transilvaniei în care apare districtul Chioarului²³. El se mărginește la nord cu comitatul Satu Mare și, în parte, cu comitatul Maramureș, la răsărit și sud cu comitatul Solnocul interior iar la răsărit cu comitatul Solnocul de Mijloc. Nu știm însă în ce măsură în această hartă se confundă districtul cu domeniul și mai precis cînd se face o delimitare exactă între aceste două forme administrative pe care le-a îmbrăcat teritoriul respectiv.

Luptele interne care au avut loc în tot acest timp din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, fac ca districtul să sărăcească foarte mult. Astfel la 7 decembrie 1685, principele Mihail Apaffy arată într-o scrisoare că districtul Chioarului se află în mare mizerie mai ales pentru faptul că generalul Karaffa și-a încartiruit armata în satele din județul cetății. Din acest motiv populația de aici, dar și din Maramureș și Someș, arată Apaffy, este atît de sărăcită încît nu se mai poate lua nimic de la ea.

Victoriile repurtate de către armatele imperiale și ocuparea Transilvaniei, fac ca dieta să renunțe la suzeranitatea turească intrînd sub „protecția” împăratului. Armatele imperiale vor ocupa cetățile cele mai importante, printre care și Chioarul și vor pune gărzi imperiale. La sfîrșitul anului 1690 garda din cetatea Chioarului ajunge la 350 călărași și pedestrași.

La începutul secolului al XVIII-lea, districtul Chioarului va avea 2 țiguri și 88 de sate grupate în două cercuri și anume Cercul Copalnic și Cercul de munte.

În decembrie 1703, după un larg asediu de aproape 4 luni cetatea capitulează, iar comandantul ei, Mihai Teleki-fiul, trece de partea curuților lui Rákoczi. În retragerea lor, trupele imperiale au incendiat întregul district. Populația românească din district a participat în număr mare de partea răsculaților, constituindu-se în detașamente speciale și avînd comandanți aleși dintre ei. Aici va acționa în multe rînduri Pintea Viteazul din Măgoaja cu cetele sale. O dată cu pacea de la Satu Mare (1711), ostilitățile dintre cele două tabere încetează, iar la 1713, din ordinul lui Rabutin cetatea este aruncată în aer. Doi ani mai tîrziu, întregul district este prădat de către tătari, iar o mare parte a locuitorilor vor fi duși în robie²⁴.

²² Kádar Iosif, *op. cit.*, p. 336.

²³ C. Daicoviciu, Șt. Pascu, V. Cheresteșiu, T. Morariu, *Din istoria Transilvaniei*, vol. I, Edit. Acad. R. P. R., 1960, p. 120—121.

²⁴ Kádar Iosif, *op. cit.*, p. 338.

În acest timp, încă din anul 1715 — prefect al Cetății de Piatră îl aflăm pe Mihail Teleky²⁵, iar la 1719 fiscul predă toate bunurile erariale din Chioar familiei Teleky în urma plății sumei de 50 000 florini. În timpul acesta mulți pușcași din district se mută în comitatele Dobîca și Solnocul Interior din cauza grelelor obligații cărora trebuiau să le facă față. În sfârșit, după îndelungate cereri, conform Diplomei Leopoldine din 4 decembrie 1691 care, prin cele 18 puncte ale sale, stabilește principiile după care trebuie să fie condusă Transilvania în cadrul imperiului habsburgic, în anul 1731 în baza unui rescript regal, districtul Chioarului, împreună cu comitatele Crasna și Solnocul de mijloc sînt încorporate Transilvaniei²⁶. Districtul pînă spre sfârșitul secolului se dezvoltă aproximativ în limitele teritoriale cunoscute dinainte. Astfel pe la 1776 el avea un târg și 89 de sate. Același lucru îl aflăm și în anul 1788²⁷.

Familia Teleky a dus aici o politică de asuprire și înrobire a populației libere. În anul 1781, mare parte a mici nobilimi de aici a fost supusă la dare, unii dintre aceștia fiind deposedați de bunurile lor, luîndu-li-se pînă și casele. Desigur toate aceste abuzuri au provocat o mare nemulțumire populației districtului, care va căuta să-și redobîndească vechile privilegii, dar de cele mai multe ori acțiunile lor vor eșua.

La 1819 conducător al districtului este Ioan Kornîș care va ajunge între anii 1838—1840 guvernator al Transilvaniei.

Este de menționat faptul că în anul 1839 lexiconul Treuerfeld menționează că districtul Chioarului este format dintr-un târg, 90 de sate și un prediu, acestea fiind grupate în șase cercuri. Nouă ani mai tîrziu — adică în anul 1848 — numărul satelor iobăgești se reduce la 85, menționîndu-se că mai demult acestea au fost sate libere. În același an, ca urmare a hotărîrilor dietei din Pojon (Bratislava) s-a legiferat alipirea la Ungaria a Principatului Transilvaniei, precum și a regiunii „Partium”, compusă din comitatele Crasna, Solnocul de Mijloc, Zarand și districtul Chioarului, cu toată opoziția populației în marea ei majoritate românească²⁸.

După înăbușirea revoluției de la 1848—1849 de către trupele imperiale, și ca urmare a unei noi împărțiri a Transilvaniei, începînd cu data de 21 septembrie 1849, partea vestică a districtului Chioarului a fost atașată regiunii militare Cluj.

Între anii 1849—1860, districtul Chioarului aparține tot de Transilvania, ca district separat, cu reședința la Șomcuta Mare, avînd o întindere de 1089 km² și o populație însumînd 51 744 de suflete²⁹.

În anul 1860 în funcția de căpitan al districtului era Ioan Sorban³¹. Doi ani mai tîrziu vom afla în casa magnaților cu rang de comite suprem al districtului pe Pop Sigismund, un om cu o aleasă cultură³².

²⁵ George Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. I, Sibiu, 1889, p. 27.

²⁶ George Barițiu, *op. cit.*, p. 280; *Istoria României*, vol. III, Edit. Acad. R.P.R. București, 1964 p. 487; precum și Kádár Iosif, *op. cit.*, p. 339—340.

²⁷ Șt. Pascu, V. Hanga, *op. cit.*, p. 237.

²⁸ *Istoria României*, vol. IV, Edit. Acad. R.P.R. București, 1964, p. 123.

²⁹ V. Meruțiu, *op. cit.*, p. 31—32.

³¹ *Plaiuri Năsăudene*, anul I, nr. 2—3 din 20. VII—10. VIII. 1943, p. 5.

³² George Barițiu, *op. cit.*, Sibiu, 1891, p. 110.

În diferite ocazii, în această perioadă, reprezentanții populației românești din district vor lua atitudine întru apărarea drepturilor acesteia. Astfel, în anul 1872, când la Arad se desbătea problema românilor din Transilvania, românii din district trimit din Șomeuta Mare — capitala districtului — o telegramă de adeziune la părerile conducătorilor lor³³.

Prin împărțirea din anul 1876, completată în anul 1877, districtul Chioarului se desființează. Un număr de 48 de sate fiind trecute la noul județ Solnoc-Dobîca, iar restul de 43 la județul Satu Mare. În dieta din decembrie 1876, deputatul Alexandru Pop — Roman, pledează pentru menținerea districtului ca unitate separată, fiind împotriva împărțirii districtului la mai multe comitate. În acest sens el amintește faptele de vitejie de care au dat dovadă locuitorii districtului în timpul principilor Bethlen, Báthori, Bocskai și Rákoczi. El mai motivează menținerea districtului și pentru faptul că are o poziție naturală foarte bine conturată iar populația este românească în proporție de nouă zecimi. El propune ca districtul să fie format din actualul teritoriu, plus nouă comune din Solnocul de Mijloc, la care să mai fie adăugate încă 45 sate din comitatul Satu Mare. Centrul urmînd a fi stabilit la Boiul Mare. În felul acesta districtul ar avea 2 orașe libere regești, 5 orașe, 142 de sate cu o populație de 180 000 locuitori împărțită pe un teritoriu de 46 mîle pătrate și care ar contribui cu suma de 250 000 florini dare către stat³⁴.

Deputatul Pop-Roman insistă arătînd că, în cazul în care acestea nu s-ar realiza atunci întregul district să treacă la județul Solnoc-Dăbîca. În cele din urmă prin legea XXX din anul 1876 odată cu desființarea scaunelor și a districtelor și crearea județelor districtul Chioarului își încetează activitatea.

ACTIVITATEA JUDECĂTOREASCĂ

În conscripțiile urbariale din secolul al XVI-lea și mai precis din cea din anul 1566 se menționează că populația de aici se conduce în treburile judecătorești după legea românească, adică după acel drept al românilor³⁵. Se mai menționează pedepsirea deosebit de aspră a hoților și prădătorilor care, atunci cînd sînt prinși, dregătorii au dreptul să-i pedepsească cu moartea, să-i globească cu bani sau să-i ierte³⁶. Chiar și nesocotirea pecetii castelanului sau a dregătorilor era pedepsită cu 1 florin.

În tot cursul secolului al XVII-lea în districtul Chioarului, ca de altfel, și în Țara Hațegului, în părțile Beiușului, în Banat și Maramureș, întîlnim scaune românești de judecată³⁷.

³³ Teodor V. Păcățeanu, *Cartea de aur*, vol. VI, Sibiu, 1910, p. 9.

³⁴ *Ibidem*, p. 579—580,

³⁵ D. Prodan, *op. cit.*, vol. I, p. 381.

³⁶ *Ibidem*, p. 371.

³⁷ Șt. Pascu, V. Hanga, *op. cit.*, p. 807.

Tot în secolul al XVII-lea existau și tendințe ale comiților din Solnocul de Mijloc de a se amesteca în treburile judecătorești ale districtului. Din acest motiv, în anul 1626 principele Gabriel Bethlen, atrage atenția comitelui comitatului Solnocul de Mijloc să nu se mai amestece în administrația districtului deoarece acesta este o unitate liberă și comiții din Solnocul de Mijloc nu au avut niciodată jurisdicție asupra districtului. Cu această ocazie se precizează că, la fel ca și pînă atunci, și de aci înainte procesele vor fi judecate numai de către oficialii cetății³⁸.

Existau pe la anul 1663, după cum rezultă dintr-un proces, asesori jurați ai districtului, care judecau diferite pricini ivite între nobili sau între nobili și iobagi. Tot în acest timp unele localități își aveau asesorii lor, ca de exemplu Pop Grigore care este asesor al satului Copalnic Mănăștur. Un număr însemnat de asesori activau în cadrul Tribunalului districtual care își desfășura activitatea sub conducerea conducătorului districtului, iar procedura se desfășura după obiceiul vechi. Amintim pentru anul acesta printre asesori pe : Ioan Pop, Dionisie Dragomir, Ștefan Mecs, Ioan Butian, Teodor Timb, Gheorghe Criian și Marian Urs. Cunoaștem tot din această perioadă și sigiliul districtual care era în formă de scut baroc cu inscripția „S. Kovariensis Districtus”³⁹.

Din secolul al XVIII-lea nu mai cunoaștem date asupra organizării justiției, dar la anul 1828 constatăm că scaunul general de judecată era format din cinci asesori, funcționînd totodată și un scaun filial de judecată și unul parțial. Funcționarii care lucrează aici sînt — pe lingă asesori — un arhivar, un protocolist, 6 comisari rectificatori, 3 avocați, dintre care unul pentru problemele fiscale, apoi 2 comisari de drumuri, 2 scriitori de tablă, un medic și un chirurg.

La 1868 situația este puțin diferită. În acest an sînt amintiți cinci asesori, un procuror și un ajutor de procuror, un arhivar, un vice notar, un notar magistratual și un registrator. Mai funcționa un birou de carte funciară cu trei funcționari. În sfîrșit mai exista un număr de șase juzi procesuali, unul pentru fiecare plasă, asistați de cîte doi jurați. Tot aici trebuie să amintim și pe cei trei comisari de poliție⁴⁰.

CORPUL ADMINISTRATIV

Căpitanii supremi. La 1580 în funcția de căpitan principal al districtului îl aflăm pe Vasile Brinyi. În timpul lui Ștefan Báthori, căpitan principal al Chioarului este Cristofor Keresztury din Mănăstirea, iar o dată cu ocuparea Transilvaniei de către Mihai Viteazul, este numit în calitate de castelan principal al Chioarului aga Leca. De la anul 1607 căpitan este amintit Valentin Homonay, iar între anii 1608—1612 Ioan Szilágy. Pe la 1615 această funcție este preluată de către Mikola Ioan din Someșeni care va deține mult timp funcția de comite al comitatului Cluj. Între anii 1624—1630 căpitan principal al districtului este Veres Matei. În ultimul an este amintit pe aceeași funcție și David Zolyomi din Albești. În timpul lui Gh. Rakoczi este amintit, un colaborator și fidel al acestuia, căpitanul principal Mikes. Se pare că el va sta în această funcție pînă la 1660, cînd

³⁸ Kádar Iosif, *op. cit.* p. 342.

³⁹ *Ibidem.*

⁴⁰ *Ibidem*, p. 350—352.

în bătălia de la Ecsed este rănit mortal. Din 1659 sau mai sigur din anul următor este amintit Vasile Balog de Oradea. Tot în același an este menționat în aceeași funcție și Bánffy Sigismund de Losenczi. Din anul 1661 această funcție este preluată de către Francisc Kémeny, fiul principelui Ioan Kemény. În timpul acestuia, paza cetății va fi formată numai din ostași imperiali. Cel mai mult a stat în această demnitate Mihail Teleki, și anume din anul 1663 pînă la 1690, cînd cade în bătălia de la Zărnești. După aceasta urmează fiul său, Mihai Tot, care este confirmat în slujbă la 1692. În timpul luptelor dintre curuți și imperiali Mihai Tot va trece de partea primilor și din acest motiv i se va încena un proces de trădare. Totuși se menține în această demnitate pînă la moartea sa, survenită se pare în anul 1714. Mihai Tot era un om cult, publicînd mai multe studii cu caracter politic. După el șirul căpitanilor districtuali este destul de confuz. Se pare că între timp a fost căpitan și contele Paul Haller, de la 1751 contele Emeric Bethlen, iar în 1762 îl întîlnim pe contele Iosif Gyulai care este destituit de către Bukow. În anul 1763 această funcție o îndeplinește contele Mihail Kornis, iar din 1794 contele Mihail Katona, venind după el, probabil din anul 1809, Sigismund Katona. Între anii 1826—1828 căpitan principal este din nou, Mihail Kornis care era, totodată, și guvernator. În anii 1848—1849 această funcție este încredințată contelui Alexandru Teleki. Începînd cu anul 1849 căpitan principal va ajunge Sigismund Pop de Somcuta, român, om de o frumoasă cultură și animator al dezvoltării culturale a românilor din Transilvania. Este fondator și redactor al ziarului „Concordia” precum și al revistei „Amicul poporului”.

După cum se poate constata, aceștia apar în documente sub denumirea de căpitan și căpitan sau castelan principal. Unii dintre ei — pe care nu i-am amintit, în special din perioada 1808—1828, apar și sub denumirea de administratori sau administratori principali ⁴¹.

VICECĂPITANII, CASTELANII, PÎRCĂLABII ȘI PROVIZORII

Primul vice căpitan atestat, care îndeplinea, concomitent, funcțiile de provizor și de fiscal, îl aflăm la anul 1604 în persoana lui Ioan Vaida. Șirul acestora continuă apoi neîntrerupt, fie că se vor numi vicecăpitani, fie viceprefecți sau provizori. Ultimii pe care îi amintim sînt din anul 1868 cînd avem de fapt doi căpitani în persoana lui Iosif Pop din Șomcuta Mare și Iosif Filep din Remetea.

În decursul timpului pentru această funcție o să găsim mai multe denumiri ca : vicecăpitan, provizor, pîrcălab etc ⁴².

Alți funcționari. În administrația districtului se mai întîlnesc, începînd cu anul 1667, și vicenotari districtuali. Îl amintim pe Pavel Dragoș ca notar districtual iar pe Petru Cosmuța, ca vicenotar. Ambii în 1868.

Anul 1663 ne aduce știri și despre existența juzilor primari, a preto-riilor și juraților, șirul lor încheindu-se în 1848.

În anul 1828 districtul avea și un casier, funcție care se menține pînă la desființare. Înainte de anul 1845 districtul avea — după cum am

⁴¹ *Ibidem*, p. 432—348.

⁴² *Ibidem*, p. 348—349.

mai văzut — și un inginer, un medic, un contabil, registrator, precum și un castelan al cetății.

Ca deputați din partea districtului amintim la 1848 pe Alexandru Buda, iar în anul 1876 pe Alexandru Pop⁴³.

Biserica. Asupra acestei probleme, datele pe care le deținem pînă în prezent sînt foarte lacunare. Am arătat că în anul 1566 românii de aici nu mărturisesc credința romană, respectiv catolică, ci își au preoții lor români. Credem că a fost tot așa și în perioada cînd domeniul aparținea familiei dragoieștilor știut fiind că pe aceștia i-a preocupat în mod deosebit problema menținerii cultului moștenit. În anul 1847 există în district un protopopiat românesc ortodox, cu reședința la Plopiș.

Școala. Dintre puținele date pe care le deținem aflăm că la 1857 în Șimleul Silvaniei exista un gimnaziu privat cu două clase, avînd trei cadre didactice, și anume un director — profesor și doi profesori.

Arhiva districtului. La 1848 arhiva districtului era depozitată la Șomcuta Mare. În timpul evenimentelor din toamna aceluiași an arhiva va fi dusă la Berchez, dar în timpul ostilităților de acolo aceasta a fost distrusă.

În anul 1850 guvernul austriac îi va încredința lui Ștefan Kovaci sarcina reconstituirii arhivei. Acesta va lua legătura cu foștii funcționari de la care va primi un însemnat număr de acte. Cele mai importante documente le-a primit de la Vasile Hosu, fostul notar principal care, în timpul cît a funcționat și-a făcut extrase și copii de pe un mare număr de acte.

Cu scriptele astfel adunate s-au pus bazele noii arhive. Odată cu reorganizarea administrativă din anul 1876, întregul material documentar va fi dus la Satu Mare și predat acestui comitat, arhivă care în prezent se găsește în depozitele Filialei Arhivelor Statului Cluj.

În afara acestui material la Filiala Arhivelor Statului Cluj — Depozitul Dej — se mai găsește un însemnat număr de tabele de impunere a populației dintre anii 1818—1848, despre a căror valoare s-a scris cu altă ocazie⁴⁴.

Putem spune, în concluzie, că districtul Chioarului ca unitate administrativă, cu toate vicisitudinile timpurilor prin care a trecut, prin specificul ei și a populației românești în marea ei majoritate, cu legile ei aparte, a dăinuit cîteva secole ca o unitate de sine stătătoare.

RÉSUMÉ

Le district de Chioaru a pris son nom d'une des plus fortes cités de la Transylvanie, située sur le bord gauche de Lăpuș. Mentionné pour la première fois en 1367 sous la dénomination de „Castrum Kewar” on la retrouve, une année plus tard, sous la domination du voïvode de Transylvanie Laczkfi Andrei. À cette date le domaine de la cité de Chioaru était

⁴³ *Ibidem*, p. 349—350.

⁴⁴ Andrei Moldovan, *Tabelele de impunere din arhiva Comitatului Sominocul interior dintre anii 1790—1848 și valoarea lor documentară*, în „Revista Arhivelor” an, IX, nr. 2, 1966, p. 131—138.

déjà constitué car il avait été offert par le roi Louis I (1342—1382), aux voïvodes roumains Drag et Blac ainsi qu'à leur frère Ioan, avec les villages dépendants situés dans le comitat de Solnoc. Jusqu'en 1556 il se trouve sous la domination de la famille Zapolia ; puis pour quelque temps, il entre sous la possession de la famille Bathory et puis sous celle de l'empereur.

Jusqu'en 1566 le district de Chioaru dépend du comitat Solnoc de Mijloc, puis il recevra une organisation distincte, ayant à la tête un capitaine et comprenant 67 localités dont deux seulement étaient hongroises, les autres n'étant formés que de Roumains.

On constate donc que sur ce territoire — à cette date, comme autrefois d'ailleurs — la plupart de la population est roumaine à l'origine, ayant une organisation propre et spécifique ; elle est formée d'un grand nombre de petits nobles qui jouissent de certains privilèges de même que les voïvodes et les princes de Maramureș, ou les boyards du Pays de Făgăraș. L'auteur présente aussi l'activité judiciaire du district, son corps administratif (les capitaines en chef, les vice-capitaines, les châtelains, les chefs administratifs), l'église, l'école et l'archive créée.

PREZENTĂRI DE FONDURI ȘI COLECȚII

ARHIVA INSTITUTULUI DE ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR

N. JULA

Activitatea de culegere, studiere și valorificare a creației populare de către Institutul de etnografie și folclor de pe lângă Comitetul de Stat pentru Cultură și Artă din R. S. România, este cunoscută atât în țară cât și în străinătate din lucrările publicate sau din articolele cuprinse în paginile „Revistei de etnografie și folclor”. Se știe, de asemenea, destul de mult, atât de către specialiștii din țară cât și de către unii din străinătate și despre colecțiile Institutului. Cu toate acestea socotim necesară și utilă informarea unui public mai larg și de data aceasta de specialiști în domeniul arhivării asupra unor documente de mare valoare etnoculturală cum sînt colecțiile Institutului de etnografie și folclor.

Prezentarea acestora ridică numeroase probleme legate de proveniența și realizarea documentelor, de metodologia aplicată în obținerea lor, dat fiind specificitatea cercetării, cât și a altor aspecte legate de necesitățile științifice, informative și documentare cărora trebuie să le răspundă documentele respective. Fiecare din aceste aspecte ca și altele numeroase pe care nu le mai amintim, ridică unele probleme teoretice în parte controversate și astăzi de către specialiști. Ar fi în afara intențiilor noastre dacă ni s-ar cere să le amintim măcar. Dorința noastră este să atragem atenția specialiștilor asupra unui fond de o valoare documentar-istorică și culturală excepțională, realizat în țara noastră, în decursul vremii prin eforturi proprii și cu o concepție proprie. Vom schița doar, fără a lărgi sfera acestor preocupări și concepții, etapele mari ce au dus la constituirea acestui fond, apoi vom intra în descrierea lui. Dar și aceasta va fi sumară, merită să puncteze o experiență și nu să o prezinte în totalitatea ei deoarece o asemenea încercare ar cere un spațiu mult mai întins și o descriere de amănunt ce s-ar înscrie în sfera studiului științific de specialitate.

Apariția, în folcloristica românească, în pragul secolului al XX-lea, a unei noi orientări în cercetarea creației populare orale, a corespuns cu introducerea în practica cercetării de teren a înregistrărilor mecanice, cu ajutorul fonografului, a faptelor folclorice. Se pare că primele înregis-

trări la noi sînt făcute de un literat, profesorul G. Alexici, încă înainte de 1899¹, dar cei care impun, în cercetarea folclorică înregistrarea cîntecului și a altor producții folclorice, cu mijloace mecanice, sînt cercetătorii muzicieni. Acțiunea de culegere cu ajutorul fonografului a producțiilor folclorice populare, începută de specialiștii români corespunde unor acțiuni similare întreprinse și la alte popoare².

Provinciile românești încep să fie scormonite insistent și primele rezultate nu întîrzie să se arate. În Transilvania, culegerea muzicii populare, pentru care Gh. Bariț ceruse încă din 1862 ca să se pregătească un tînăr specialist, era pe primul plan. „Societatea pentru crearea unui fond de teatru român” cumpără fonograme încă din 1910 „în vederea unei culegeri de melodii românești pe care voia să o facă maestrul I. Vidu”³. Alături de culegerile muzicologului Voevidca, G. Weigand, lingvist și filolog de prestigiu, culegea folclor cu fonograful încă din 1901. V. Burduhos și V. Morariu din Suceava, colaboratori ai lui M. Friedwagner, au cules și ei după 1906, cu fonograful peste 50 melodii de cîntece. Melodiile dobrogene, publicate de P. Pîrvescu în „Hora din Cartal”, primul volum din colecția: „Din viața poporului român”, pe care începuse să o publice Academia Română, sînt notate de C. N. Cordoveanu, după înregistrări pe cilindrii de fonograf.

În rîndul acestor pionieri ai noii metode de culegere a folclorului trebuie să amintim pe compozitorul și folcloristul maghiar B. Bartok, care a cules și înregistrat cu fonograful, în anii următori lui 1904, numeroase cîntece populare românești, slovace, sîrbești, maghiare, turcești, de o mare valoare artistică și documentară. Culegerile românești ale lui Bartok corespund cu eforturile depuse de compozitorul și folcloristul T. Brediceanu pentru culegerea mecanică a folclorului maramureșan. Tot atunci D. G. Kiriac pornește sub oblăduirea Academiei, acțiunea de culegere a muzicii populare românești după un plan deosebit de ambițios. Acest plan va fi preluat, continuat și dezvoltat de cel care este socotit întemeietorul metodologiei cercetării folclorice cu ajutorul mijloacelor mecanice de înregistrare, Constantin Brăiloiu⁴. Cam în același timp cu Brăiloiu să lasă atras de acest mod de lucru și muzicologul G. Breazul.

Ce urmărea de fapt, această nouă orientare în culegerea folclorului? Mai întii de toate adepții noii orientări căutau asigurarea autenticității faptului folcloric, autenticitate pe care nu o putea da decât înregistrarea lui cu un mijloc mecanic, fonograful, care să-l ferească de subiectivitatea și intervenția culegătorului, apoi, posibilitatea păstrării lui în timp, nealterat, așa cum a fost întîlnit în momentul înregistrării lui. Se punea capăt astfel lungii și aprigei dispute deschise de literați imediat după apariția culegerilor lui V. Alecsandri asupra intervențiilor și contrafacerilor operate în textele ca și , mai tîrziu, în melodiile notate „după ureche”. Dar implicațiile generalizării aplicării culegerii cu fonograful au fost mult mai adînci, cerînd elaborarea unei metodologii a cercetării, a depozitării

¹ M. Pop, *Problemele și perspectivele folcloristicii noastre*, în „Revista de folclor”, I, 1956, nr. 1—2, p. 11.

² M. Pop, *art. cit.*, p. 10—11.

³ *Ibidem.*

⁴ *Ibidem.*

și organizării materialului înregistrat, ceea ce a dus pe plan organizatoric la crearea celor două arhive de folclor: „Arhiva de folclor a Societății Compozitorilor Români”, condusă de C. Brăiloiu și „Arhiva fonogramică a Ministerului Artelor și Instrucțiunii Publice” condusă de G. Breazul⁵, iar pe plan teoretic la lucrările lui C. Brăiloiu, lucrări ce s-au impus pe plan mondial în domeniul teoriei metodologice a cercetării și arhivării faptelor folclorice înregistrate⁶.

Este știut că realizările folclorice și etnografice românești dinaintea de 1944 se datoresc, în imensa lor majoritate, marilor eforturi individuale sau a unor societăți culturale prea puțin susținute de oficialitățile culturale-politice ale vremii, incapabile să promoveze și să canalizeze eforturile acestora în studierea și promovarea culturii populare. De-abia după 1944, o dată cu democratizarea țării s-a ajuns la recunoașterea oficială, de către stat, a aceluși interes major arătat în trecut de intelectualii și savanții patrioți, față de cultura populară și s-a revitalizat acest interes prin înființarea Institutului de folclor⁷.

Acesta urma să studieze și să promoveze creația populară „prin: a) culegerea și studierea folclorului; b) inițierea și formarea cadrelor de folkloriști; c) stimularea interesului pentru folclor; d) organizarea de coruri și fanfare populare, conferințe cu exemplificări, echipe artistice populare, concursuri și manifestări populare; e) reproducerea, cu mijloace tehnice adecvate, a creațiilor de folclor”. Decretul de creare a Institutului mai prevedea, pe lângă normele de reprezentare și funcționare, trecerea celor două arhive fonogramice, cu inventarul aferent, în folosința Institutului precum și dreptul acestuia de a propune înființarea de secții subordonate lui în principalele centre din provincie. Institutul pornea la drum cu un bogat material înregistrat și arhivat de C. Brăiloiu în cadrul Arhivei de folclor a Societății Compozitorilor Români și căruia i se adaugă și cel realizat de G. Breazul, precum și cu o bogată experiență teoretică-moștenită de la acești doi înaintași⁸.

⁵ Bibliografia referitoare la activitatea celor doi muzicologi în vederea înființării Arhivelor și mai apoi munca depusă în cadrul acestora, precum și aportul metodologic și teoretic adus de ei este destul de întinsă, de aceea ne rezumăm a indica acele lucrări mai noi, cu caracter de sinteză asupra activității lor; E. Comișel, *Constantin Brăiloiu. Studii de muzicologie*, I, București, Edit. muzicală, 1965, p. 275–302; Gh. Ciobanu, *Aportul lui G. Breazul la dezvoltarea folcloristicii muzicale românești*, în „Revista de etnografie și folclor”, 11, 1968, nr. 5–6, p. 519–535; L. Georgescu, *Constantin Brăiloiu, Intemeietor și conducător al „Arhivei de folclor a Societății Compozitorilor Români”*, în „Revista de etnografie și folclor”, 13, 1968, nr. 6, p. 487–581; Florin Georgescu, *Valoarea contribuției științifice a lui Constantin Brăiloiu raportată la bazele actuale ale cercetării folclorului*, în „Revista de etnografie și folclor”, 13, 1968, nr. 4, p. 299–308; G. Habenicht, *Evoluția melodei de cercetare a folclorului muzical*, în „Revista de etnografie și folclor”, 11, 1966, nr. 3, p. 227–250; Tiberiu Alexandru, *Constantin Brăiloiu (1893–1958)*, în „Revista de etnografie și folclor”, 13, 1968, nr. 6, p. 457–480; V. Tomescu, în studiul introductiv la: *George Breazul. Pagini din istoria muzicii românești*, București, Edit. muicală, 1966, p. 5–83.

⁶ Vezi André Schaeffner, *Bibliographie des travaux de Constantin Brăiloiu*, în „Revue de Musicologie”, vol. XLIII, Paris, 1959, p. 3–4.

⁷ El a luat ființă în baza decretului nr. 136, dat de Prezidiul Marii Adunări Naționale, ca urmare a deciziei Consiliului de Miniștri nr. 285 din 29 martie 1949, decret ce a fost emis în București la 5 aprilie 1949 și publicat, miercuri 6 aprilie 1949, în „Buletinul Oficial al Republicii Populare Române”, anul I, nr. 16.

⁸ La aceasta se adaugă și experiența acumulată de Ion Mușlea în cadrul Arhivei de folclor a Academiei Române, cu sediul în Cluj și a etnografului R. Vuia, care lucra în cadrul Muzeului etnografic al Transilvaniei, tot la Cluj.

În decursul vremii, scopul și structura organizatorică a Institutului au căpătat contururi tot mai limpezi. Astfel prin înființarea Casei centrale a creației populare, care a primit printre altele sarcina de a se ocupa de organizarea de coruri și fanfare populare, echipe artistice, concursuri și manifestări populare, în sarcina Institutului rămânea, pe primul plan, culegerea, teaurizarea și valorificarea culturii populare⁹.

Astăzi, colecțiile Institutului oglindesc noua lui structură, fiind compuse din înregistrări sonore pe cilindri de fonograf, discuri, benzi de magnetofon, desene, fotografii, filme, manuscrise și notații muzicale, documente ce reprezintă cîntece, balade, bocete, doine, melodii de joc, basme, snoave, legende, credințe și obiceiuri legate de viața omului (naștere, nuntă, înmormintare) sau de ciclul calendaristic (Anul Nou, sărbătorile primăverii și verii, Crăciunul), dansuri, ocupații și meșteșuguri. Cu un cuvînt aproape întreg repertoriul culturii populare tradiționale și contemporane poate fi întîlnit în colecțiile Institutului.

În organizarea acestor colecții s-a pornit de la metodologia stabilită și aplicată de C. Brăiloiu în arhiva înființată și condusă de el, metodologie căreia i s-au adăugat noi și importante contribuții ale cercetătorilor ce au lucrat sau lucrează în Institutul de etnografie și folclor¹⁰. Colecțiile Institutului fiind menite a răspunde cerințelor de teaurizare și de valorificare a culturii populare (fie de către specialiști fie de către amatori sau alte categorii de interesați în cunoașterea folclorului și etnografiei românești) sînt organizate astfel încît să poată răspunde acestor deziderate. Dacă sub raportul teaurizării lucrurile par mai simple sub acel al valorificării ele sînt deosebit de complicate, ridicînd, de la bun început problema regăsirii informațiilor și documentelor după criterii diverse, pe specii și genuri, pe zone geografice și de proveniență, sau pe felul documentului (sanor, desen, foto-film etc.). Toate acestea au obligat crearea unor cataloage și indexuri de un tip aparte, specifice, acestui fel de arhivă, care să permită regăsirea cu ușurință a oricărui tip și fel de document ori informație existentă în arhiva și colecțiile Institutului.

Mai întîi materialele sînt organizate după natura fizică a purtătorului de informație folclorică, adică fond de cilindrii, de discuri și matrițe, de benzi de magnetofon, foto și film, apoi de manuscrise (texte, descrieri, desene, notații muzicale și coregrafice) făcîndu-se de fiecare dată cînd documentele formează o unitate din punct de vedere al cercetării, trimiteri încrucișate pentru a se putea ști că înregistrarea sonoră de pe magnetofon are un corespondent scris, desenat sau foto-filmat etc.

Înregistrările pe cilindrii, discuri, benzi de magnetofon, foto-film, au fiecare aparte un registru inventar și un registru catalog. Numerele

⁹ Aceasta se poate vedea și din faptul că din 1963, devenit Institutul de etnografie și folclor, preocupările de cercetare și arhivare cuprind toate aspectele etnografico-culturale specifice poporului nostru.

¹⁰ Căutările metodologice au constituit, din 1950 încoaace, una din preocupările majore ale folcloriștilor noștri și au izvorit din practica îndelungată a cercetărilor de teren și de teaurizare a materialului adunat. Vezi în acest sens: M. Pop, *Cîteva observații privind cercetarea folclorului contemporan*, în „Revista de folclor”, 4, 1959, nr. 1–2, p. 17–26 și mai ales M. Pop, *Îndreptar pentru culegerea folclorului*, Casa centrală a creației populare, București, 1967, 109 p.; O. Birlea, *Cîteva considerații asupra metodei filologice în folcloristică*, în „Revista de folclor”, II, 1957, nr. 3, p. 7–28; același, *Cercetarea prozei populare epice*, în „Revista de folclor”, I, 1956, nr. 1–2, p. 109–134 și mai ales O. Birlea, *Metoda de cercetare a folclorului*, E.P.L., București, 1969, 325 p.

din registrul inventar și catalog sînt trecute pe cutiile și mapele care păstrează cilindrul, banda, filmul etc. respectiv. Pentru ușoara manevrare a acestor piese, ele sînt așezate în rafturi și dulapuri în ordinea numerelor de inventar și catalog, fiecare număr constituind un obiect valoric aparte.

În cele două registre sînt indicate : numărul de inventar, numărul de catalog, genul (cîntec, baladă etc.), titlul piesei, modul de execuție (voce, instrument), cine cîntă, numele informatorului, localitatea de origine (sat, comună, județ), localitatea unde s-a făcut înregistrarea, data înregistrării, cine a făcut înregistrarea, durata înregistrării în secunde și observații.

Cînd documentele trecute în aceste registre au și un corespondent scris (desenat, foto-filmat) respectivul document poartă, alături de numărul lui propriu de inventar și catalog și numărul documentului înregistrat mecanic.

Documentele scrise (texte, desene, note muzicale, notații coregrafice etc.) sînt înregistrate separat în registre cataloage în care sînt consemnate aceleași date ca și în cel al documentului sonor sau foto-filmat, cu indicarea corespondenței între ele, atunci cînd există, sau cu indicația că respectivul număr din registrul nu are un corespondent pe un alt document (sonor sau foto-filmat).

Toate documentele scrise sau desenate, se păstrează în plicuri și mape, fiecare număr formînd o unitate aparte. Ele sînt așezate în cutii, dulapuri sau fișete metalice în ordinea numărului.

Pentru regăsirea documentelor din arhivă, indiferent de natura lor (sonore sau foto-filmate, scrise sau desenate), s-au întocmit cataloage speciale, după modelul celor din biblioteci, cu indicarea datelor cuprinse în registrul inventar și catalogul numeric. Fiecare cartotecă reprezintă și permite regăsirea unui document sonor sau sau foto-filmat, scris sau desenat existent în colecțiile Institutului, fie după natura fizică a documentului fie după conținutul lui. Constituirea cataloagelor după conținutul documentului a ridicat și ridică multiple probleme teoretice și metodologice ce stau în atenția cercetătorilor noștri, constituind de altfel, o preocupare majoră în toate arhivele de acest tip din lume. În momentul de față Institutul de etnografie și folclor posedă cataloage ce permit regăsirea documentelor după numărul de catalog și inventar, după zona geografică a provenienței documentului, după tematica lui (cîntece, balade, bocete, basme, snoave, legende etc), după numele celui de la care se deține documentul, după numele (alfabetic) al pieselor înregistrate, foto-filmate sau scrise și desenate, după numele cercetătorului care a înregistrat, redactat sau realizat (filmat, desenat, notat) documentul.

În vederea cunoașterii creșterii colecțiilor, a orientării de perspectivă a culegerilor s-au întocmit evidențe stabilite pe localități (sat, comună), județe, zone etno-folclorice mai largi și pe toată suprafața țării, cu transpunerea acestor date pe hărți. Evidențele cuprind : data la care s-a făcut consemnarea unui fapt folcloric în localitatea respectivă, locul unde s-a făcut aceasta (în București, în localitatea cercetată sau în altă localitate) de către cine, numărul din arhivă al documentului sonor, foto-filmat, scris sau desenat, numărul total al acestor documente, categoria folclorică pe care o reprezintă (cîntece, balade, basme, jocuri, nuntă, urări etc.) precum și numărul global al documentelor rezultate din aceea localitate.

Fondurile actuale, existente în arhiva Institutului numără cca. 15 000 cilindri de fonograf ; 10 300 discuri ; 3 500 benzi de magnetofon (majoritatea de 1 000 m.) ceea ce reprezintă peste 90 000 piese înregistrate (cîntece, jocuri, basme, etc.) și peste 50 000 texte ale acestora ; 300 filme documentare ; peste 500 000 clișee foto (negative) ; 4 000 notații de dansuri ; 28 000 descrieri de credințe, datine, texte ; 12 000 desene cu conținut etnografic ; 30 000 notații muzicale și peste 15 000 biografii de creatori populari de la care s-au înregistrat, foto-filmate sau notat diverse informații cu caracter folcloric și etnografic.

Pentru a le feri de uzură, din cauza deseori lor folosiri, s-au asigurat condițiile tehnice și materiale de depozitare și prelucrare a acestor fonduri. Astfel documentele sonore și foto-filmate au un dublet de lucru iar cele scrise și desenate sînt și foto-copiate. Unul dintre aceste dublete (documentele sonore cele originale) sînt depozitate în afara sediului Institutului, într-un depozit special amenajat. În acest fel s-a asigurat și se asigură existența în timp a documentului original.

Valoarea documentelor din colecțiile Institutului este inestimabilă. Ea este dată atît de conținutul documentelor cît și de personalitatea celor care le-au realizat. În colecțiile Institutului figurează documente realizate de T. Brediceanu, G. D. Kiriac, G. Musicescu, Al. Voevidca, E. N. Voronca, S. Fl. Marian, T. Pamfile, R. Vuia, C. Brăiloiu, G. Breazul, B. Bartok, I. Cocișiu, S. V. Drăgoi, M. Pop, Al. I. Amzulescu, Ov. Birlea, T. Alexandru și mulți alți folcloriști și etnografi din trecut sau prezent.

Datorită schimbului de documente pe care Institutul le face cu peste 400 personalități și instituții similare din străinătate colecțiile noastre cuprind cărți și publicații, înregistrări sonore și foto, din aproape toate continentele globului.

Perspectivile imediate legate de creșterea colecțiilor Institutului sînt de natură să bucure pe toți cei ce îndrăgesc cultura populară. Realizarea celor două mari lucrări : *Colecția națională de folclor* și *Atlasul etnografic al României*, presupune nu numai folosirea colecțiilor existente ci și efectuarea de noi înregistrări și consemnări ceea ce va duce în anii următori la dublarea numărului documentelor existente în acest moment în colecțiile Institutului. Astfel, se vor asigura pe deplin cele două coordonate majore ale muncii cercetătorilor Institutului : tezaurizarea culturii populare și valorificarea ei.

ALEXANDRU ȘTEFULESCU

IOANA BURLACU

La începutul anului 1894 dr-ul C. Istrati pe atunci inspector general al învățămîntului secundar raporta ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice o situație cu totul aparte.

Cu ocazia inspecțiilor făcute școlilor secundare din orașul Tirgu-Jiu la sfîrșitul anului 1893, dr. C. Istrati vizitînd și școlile primare rămîne cum „nu se poate mai surprins și mulțumit” de starea bună în care le-a găsit¹. Surprinderea sa este cu atît mai mare cu cît întîlnește în persoana directorului Școlii de băieți din acest oraș nu numai un meritos pedagog, dar și un învățat care se ocupă cu arheologia, cunoaște sanscrita și învață limbile slave, pentru a putea descifra vechi hrisoave și inscripții de pe monumentele istorice ale ținutului său. Era vorba despre Alexandru Ștefulescu, modest institutor care însuflețit de o adîncă iubire față de pămîntul natal și-a închinat o bună parte a activității sale descoperirii, salvării, apărării, studierii și popularizării inestimabilului patrimoniu istoric al Gorjului².

Vizita înaltului funcționar, a omului de vastă cultură care a fost dr-ul Istrati, avea să grăbească recunoașterea meritelor științifice ale lui Alexandru Ștefulescu. Nu mai departe, la 16 iulie 1894, ajutat de I. Moisil, A. Diaconovici și V. Rola Piekarski, el (Al. Ștefulescu) pune bazele uneia din cele mai însemnate mișcări culturale din Oltenia : Muzeul Gorjului. Ani de-a rîndul lăcașului de cultură gorjean va ființa și prospera, prin stăruința neobosită, voința, abnegația durabilă a membrilor săi fondatori, în frunte cu Al. Ștefulescu, sufletul¹ întregii mișcări.

¹ Arh. St. Buc., fond Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor, dosar 376/1894, f. 18.

² Alexandru Ștefulescu s-a născut la Tirgu-Jiu în anul 1856 într-o familie modestă. A urmat Școala primară și normală în orașul natal iar la București obține titlul de institutor. A funcționat ca învățator și director la o școală primară din Tirgu-Jiu iar mai tîrziu este numit revizor școlar al județului Gorj, funcție deținută pînă la sfîrșitul vieții sale. S-a inițiat în studiul limbilor clasice dar mai ales și-a format o serioasă pregătire în domeniul slavistici, auzind la Viena, la Institutul de istorie austriacă, adevărat institut de arhivistică care rivaliza în erudiție și metodă de cercetare cu vestită Ecole des chartes din Franța, cursurile celebrului slavist Franz Miklosich. A desfășurat o fructuoasă activitate de propășire a învățămîntului, lui datorîndu-i-se ridicarea a nu mai puțin de 37 de locașuri de școală în județul Gorj. Prin cunoștințe și preocupări Alexandru Ștefulescu a depășit cu mult cadrul funcției sale fiind un remarcabil cercetător și editor de documente.

Fără „alt îndemn decât entuziasmul lor pentru realizarea unui ideal”³ acești oameni de bine de pe meleagurile gorjene și-au pus laolaltă micile lor colecții istorice și de științe naturale pentru ca acestea să devină un bun public. Nu întâmplător la intrarea în muzeu, alături de cugetarea în sanscrită „Siddhis sādhye satām astu”, adică Izbînda fie celor buni în întreprinderile lor, se află dictonul latin „Intra bonus melior exi” (Intră bun ieși mai bun)⁴. De fapt Muzeul Gorjului își află începutul într-o modestă colecție istorică și arheologică întocmită de Al. Ștefulescu și păstrată pînă la înființarea lui la Școala primară de băieți din Tîrgu-Jiu⁵. Acestea i se vor adăuga apoi colecțiile de științe naturale ale lui I. Moisil, A. Diaconovici și V. Rola Piekarski⁶. În micul tezaur alcătuit de Alexandru Ștefulescu se aflau și două documente slave originale unul de la Radu Mihnea (din anul 1610) și altul de la Matei Basarab (din anul 1654). Ele constituie nucleul în jurul căruia Alexandru Ștefulescu va realiza cuprinzătoarea sa colecție de documente gorjene.

În acest ținut de moșneni al Gorjului și firește nu numai aici datorită credinței poporului că cine pierde actele de moșie pierde și moșia, credință exprimată atît de plastic în cuvintele „ai carte ai parte” s-au păstrat mii de acte care, deși neînțelese de ei, totuși nu au fost înstrăinate și nu au fost transmise decât odată cu moșia din neam în neam⁷. Printr-o muncă inimoasă de zi cu zi, cîștigînd bunăvoința și încrederea oamenilor care au început să înțeleagă tot mai bine importanța istorică a unui document vechi, Alexandru Ștefulescu a reușit nu numai să salveze de la pieire sute și sute de mărturii vrednice de toată credința din trecutul nostru, dar să le și pună la adăpost. „Cite crisoave domnești pe pergament n-au ținut mai înainte loc de geam la ferestrele satelor noastre — arăta Ștefulescu în 1906 — cite n-au servit drept pungi și ghiosdane de păstrat alte acte mai puțin sau chiar de nici o importanță, cite încă n-au servit pentru îmbrăcămîntea cărților copiilor din școlile sătești . . . Cite fapte petrecute pe pămîntul Gorjului, cite personaje n-au fost scoase din întunericul trecutului la lumina prezentului de atîtea documente domnești și acte particulare pe pergament și pe hîrtie din secolul al XV-lea și pînă la al XX-lea. O lume întregă în plina ei activitate apare înaintea ochilor noștri, cu felul ei de a gîndi chipul ei de a se înfățișa deosebit mult de a lumii de azi”⁸.

Așa se face că în 1906 — deci la numai 12 ani de la înființarea muzeului — colecția sa de documente să cuprindă mai mult de 2 000 de piese, după cum urmează : 8 documente din secolul al XV-lea (șase pergamente), 47 documente din secolul al XVI-lea (25 pergamente), 130 documente din secolul al XVII-lea (50 pergamente), 500 documente din secolul al XVIII-lea (un pergament), 1 400 documente din secolul al XIX-lea⁹.

Poposind în 1903 la Tîrgu-Jiu N. Iorga este cu totul impresionat de ceea ce găsește la Muzeul Gorjului „Stăruință vrednică de răsplată, pe care nu o va avea nici odată, a unui singur om fără timp de cercetare,

³ Al. Ștefulescu, *Tîrgu Jiului*, Tg. Jiu, 1906, p. 321.

⁴ *Ibidem*, p. 322.

⁵ Arh. Sl. Buc., fond cit., dosar 376/1894, f. 20.

⁶ Al. Ștefulescu, *Tîrgul Jiului*, p. 326—328.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

fără mijloace, fără îndemnuri și ajutoare — scrie marele istoric — a întemeiat în capitala celui mai minunat ținut de moșneni din România, în Tîrgul de pe Jiu al Gorjului un bogat muzeu care se îmbogățește zi de zi. D. Al. Ștefulescu care a și tipărit multe documente în cele două cărți ale sale asupra Tismanei și Tîrgu Jiului și în deosebite reviste, a creat unica arhivă documentară a unui județ românesc. . . Mulți vor prețui mai cu seamă cele dintii pagini care dau regește de documente vechi, pentru mine însă partea cea mai prețioasă o formează actele nouă pline de originalitatea colorată a vieții locale din acest unghiu ferit de infiltrații străine : nume, amănunte zilnice, datine”¹⁰.

Așa dar, însuși Iorga relevă faptul că activitatea lui Al. Ștefulescu nu s-a limitat doar la o muncă de simplu colecționar ori cît de devotat și de competent ar fi fost. Valoroasa arhivă a Gorjului a fost interpretată, popularizată, pusă la îndemîna cercetătorilor de Al. Ștefulescu prin numeroase lucrări atît asupra valorilor documentare cît și asupra celor mai importante monumente de arhitectură și artă din județ.

Unul din primele monumente istorice studiate de el a fost Mănăstirea Tismana. Încă la sfîrșitul anului 1893 rezultatele acestor cercetări sînt înmănușiate într-un studiu istoric și arheologic ilustrat cu mai multe desene de Rola Piekarski. Fără a emite pretenția unei lucrări științifice complete deoarece autorul nu dispuse de posibilitatea să studieze materialele documentare păstrate la Arhivele Statului și muzeele bucureștene, acest prim studiu despre Mănăstirea Tismana venea să aducă în atenția unui cerc larg de cititori un bogat material istoric. Eseul avea scopul de a sădi în inimi dragostea pentru monumentele de talia Tismanei, înțelegerea valorii fiecărui obiect găsit, a fiecărei inscripții, a fiecărui document.

Deși în urma demersurilor făcute de dr-ul Istrati la începutul anului 1894, Ministerul Învățămîntului aprobă tipărirea acestei scrieri la Impri-meria Statului în 1000 de exemplare, ediția I-a a monografiei va apărea totuși la Tg. Jiu, abia în anul 1896¹¹.

Primirea, în general bună, de care s-a bucurat studiul din partea unor reputați slavisti ca prof. I. Bogdan¹² și prof. P. A. Sîrcu¹³ de la Universitatea din Petersburg, l-a îndemnat pe Ștefulescu să-și revizuiască lucrarea luînd în considerație și observațiile judicioase formulate în recenziile celor doi savanți. În consecință ediția a II-a¹⁴ cuprinde cele mai importante documente privitoare la mănăstirea Tismana, în rezumat cele publicate, în întregime cîteva documente inedite păstrate la Arhivele Statului, Biblioteca Academiei, precum și la arhiva mănăstirii. Cercetarea însă va fi desăvîrșită în anul 1909, cînd, la apariția celei de a treia ediții¹⁵, Al Ștefulescu putea nota : „Pentru alcătuirea acestei monografii s-a cercetat tot materialul istoric relativ la mănăstirea Tismana de la Arhivele Statului atît ce se păstrează în cele 52 pachete, cît și în traducерile și transcrierile

¹⁰ N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, București, 1904, vol. VI, p. 9—10.

¹¹ Al Ștefulescu, *Minăstirea Tismana*, Tg. Jiu, 1896.

¹² În „Convorbiri Literare”, XXX, vol. II, nr. 11, p. 557—560.

¹³ În *Известие Отделения русскаго языка и словености Императорской Академии Наук*, tr. III, partea II-a, 1898, p. 592—602

¹⁴ Al. Ștefulescu, *Minăstirea Tismana*, a II-a, București, 1903.

¹⁵ *Idem*, *Minăstirea Tismana*, ed. III-a, București, 1909.

din cele 3 condici mari ce au început a se scrie la mînăstire la 17 septembrie 1787, precum și cele ce se află în arhiva Tismanei în mănăstire”¹⁶.

Aceiași străduință de adîncire a documentelor istorice va fi caracteristică și celorlalte monografii „Încercări asupra istoriei Tg. Jiului” (1899), „Gorjul istoric și pitoresc” (1904), „Istoria Tg. Jiului” (1906), „Polovragii” (1906), „Strimba” (1906), „Schitul Crasna” (1910), etc. latură ce se va reliefa și cu mai multă pregnanță și în alt mod, căci un loc aparte în activitatea sa editorială îl ocupă volumul de documente slavo-române relative la Gorj, publicat în anul 1908¹⁷. Aici sînt înmănușiate hrisoave și porunci domnești redactate în limbile slavă și română toate în legătură cu sate din Gorj — odinioară județul Jaleș, între anii 1406 — 1665, după originalele aflate în colecția de documente „Al Ștefulescu” din Muzeul Gorjului, la Arhivele Statului, Academia Română, cele publicate de L. Miletič și D. D. Agura, de I. Venelin și cîțiva particulari pe care, din păcate, nu-i numește. Volumul cuprinde 200 de documente (178 în originalul slavon cu traducere, 16 în traducere și 6 în românește) fiecare precedat de date istorice referitoare la familiile domnilor de la care au emanat precum și de cîte un scurt rezumat al conținutului lor. Documentelor publicate în întregime în monografiile sus-citate li se indică doar locul unde se găsesc. În încheierea volumului se dă un indice alfabetic de nume și de locuri cu toate lămuririle necesare asupra persoanelor, satelor dispărute sau cu nume schimbate, ape, termeni juridici, nume de măsuri și greutăți.

Desigur, această lucrare a lui Alexandru Ștefulescu are și o serie de scăderi. Actele reproduce din lucrarea lui Miletič și D. D. Agura omit subscrierile autografe, precum și părțile din textul actelor care nu se referă la Gorj, iar, atunci cînd originalul prezintă răzuiuri și adăugiri acestea nu sînt indicate¹⁸. Oricum cartea are încă o valoare incontestabilă. Concepută ca o colecție cît se poate mai completă, care să cuprindă, pe lîngă materialul editat în primul volum, zapise, răvașe și porunci domnești relative la Gorj în secolele XVI—XVIII, ea era menită să constituie un puternic imbold pentru elaborarea altor lucrări de aceeași natură în fiecare județ, așa ca într-un timp nu tocmai depărtat, să se pună „la îndemîna istoricilor un nou material inedit și de netăgăduit folos pentru istoria trecutului nostru. Fără un codice cît mai complet de documente inedite, istoria culturii românești în accepțiunea cea mai largă a acestui cuvînt, nu va fi făcută. De aceea se impune necesitatea imperioasă de a se colecționa și publica documente pe localități, pe județe într-un chip cît mai concentrat. Și aceasta este o datorie pentru toți față de trecutul țării noastre”¹⁹.

Moartea destul de timpurie, survenită în anul 1910, rupe în mod brutal firul valoroasei activități a lui Al. Ștefulescu de salvare și cercetare a patrimoniului istoric al Gorjului.

Ce altă încheiere am putea alege pentru modesta noastră contribuție în afara celei pe care ne-o dă chiar institutorul de la Tîrgu-Jiu, sîrguinciosul

¹⁶ *Ibidem*, p. 8—9.

¹⁷ *Idem*, *Documente slavo-române relative la Gorj* (1406—1665), Tg. Jiu, 1908.

¹⁸ D. P. Bogdan, *Diplomatica slavo-română* în „Documente privind istoria României”, *Introducere*, vol. II, Edit. Acad. R. P. R., 1956, p. 14.

¹⁹ Al Ștefulescu, *Documente slavo-române relative la Gorj*, p. 5.

culegător de valori din trecutul istoric al Gorjului și competentul lor interpret ?

„Inscripțiile de pe pietrele mormintale, cele votive, cele de pe cărmizile legionare și ale cohortelor, de pe tuciul clopotelor, de pe monede, de pe mănăstiri, actele vechi, în fine rămășițele preistorice — prevedea Ștefulescu în 1906 — vor vorbi generațiilor viitoare de stăruința noastră neobosită, de iubirea noastră de neam neșarmuită, cu care noi modești cercetători ai neamurilor dispărute în veșnica noapte a trecutului am întreprins dese călătorii prin munți, văi, pe dealuri, costișe, pe unde se găsească rămășițe, mărturii ale falnicilor isprăvi strămoșești, cu care pe drept ne fâlim spre a le aduna și salva de piere”²⁰.

ANEXE

1

1893 decembrie 22, Tg. Jiu. Memoriul lui V. Rola Piekarski adresat dr-lui C. Istrati, inspector general în Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice privind activitatea științifică a institutorului Al. Ștefulescu din Tg. Jiu.

MONSIEUR L'INSPECTEUR,

Mr. Ștefulescu me prie d'être auprès de Vous l'interprète de sa plus profonde reconnaissance pour le bienveillant intérêt que Vous avez voulu prendre à son travail sur Tismana. Il tient à ce que Vous soyez informé qu'il ne considère pas ce travail comme étant scientifique. C'est vrai, que c'est le premier travail sur Tismana, ou seront réunies toutes les inscriptions, que l'on trouve dans ce monastère; c'est vrai, que notre déchiffrement et traduction des inscriptions slavones introduisent, comme la reconnu Mr. Hâjdeu, des rectifications dans la rédaction de ces inscriptions par Mr. Tocilescu c'est vrai que tant cela n'est pas sans intérêt scientifique, mais en tout cas cette publication de Mr. Ștefulescu a pour but seulement la *popularisation* des matériaux historiques relatifs à Tismana pour un cercle plus étendu de lecteurs. Par ce essai de vulgarisation, des souvenirs historiques de ce pays Mr. Ștefulescu veut éveiller dans un cercle plus étendu de lecteurs l'amour pour les monuments dans le genre de Tismana, il veut que chacun, qui visitera ce lieu avec son livre en main, puisse comprendre la valeur de chaque objet historique qu'il y trouvera, puisse lire chaque inscription. C'est pour cela, que dans ce travail. Vous ne trouverez que la description de ce qui se trouve à présent à Tismana. La description des objets qui en ont été emportés au musée de Bucarest, l'étude des documents qui se trouvent dans les Archives de l'Etat, ne sont pas entrés dans ce travail, d'une part à cause du but mentionné plus haut et d'autre part parceque nous n'avons eu ni la possibilité, ni les moyens d'étudier les objets et documents relatifs à Tismana, qui se trouvent à Bucarest.

Si Vous croyez, Monsieur l'Inspecteur, que la publication de ce modeste travail au frais du Ministère sera un acte d'utilité publique — non seulement Vous encouragerez par cela Mr. Ștefulescu, cet ardent et patriotique travailleur, mais Vous rendrez en même temps un grand service à notre district, le revenu de cette publication étant destiné pour la bibliothèque de l'école primaire de Târgu-Jiu, dont nous espérons faire, avec le temps la bibliothèque publique du district.

Mr. Ștefulescu ayant déjà 200 abonnés inscrits pour cette publication, voudrait, l'avoir imprimée en 500 exemplaires, mais peut être que le Ministère voudrait en avoir aussi une certaine quantité; en tout cas nous aurions besoin de savoir le chiffre précis du tirage, parceque, comme

²⁰ Idem, *Tîrgul Jiului*, p. 323.

Vous le savez, Monsieur l'Inspecteur, les 16 pages des facsimiles avec inscriptions et toutes sortes d'illustrations que j'oi dessiné pour cet ouvrage, doivent être lithographiées ici. Il serait cependant mieux, selon mon avis de les faire imprimer aussi à Bucarest, parceque la presse lithographique, dont nous pouvons faire usage, n'est qu'une presse à main et l'ouvrier qui-y travaille est quelque peu faible en son métier; avec ces moyens il sera donc bien difficile de faire des planches d'une valeur quelconque. Mais c'est peut être trop exiger, que de Vous prier de faire imprimer les illustrations aussi à Bucarest. Dans le cas que nous devons fuire les planches à Târgu-Jiu, nous Vous prions de nous informez le plutôôt possible du format de l'édition, pour que nous puissions donner le même format aux planches que je dois exécuter.

Mr. Ștefulescu veut naturellement faire lui même les corectures parceque les fautes dans les textes slaves et vieux-roumain rendraient le travail sans valeur. En général nous Vous prions respectueusement, Monsieur l'Inspecteur, d'avoir la bonté de nous informez le plus tot sur le sort du manuscrit qui Vous sera remis par Mr. Mavrodin.

Croyez, Monsieur l'Inspecteur, qu'étant encouragés par tant de coeur et de bienveillance de Votre part nous travaillerons darénavant de toutes nos forces et avec un dévouement bien sincere pour toute cause bonne et utile a ce pays, et quant à moi avec un dévotement illimité personnellement pour Vous.

Agreez, Monsieur l'Inspecteur, l'assurance de mon le plus profond respect.

V. Rola Piekarski

T. Jiu 22, XII. 1893.

Biblioteca centrală de Stat, Manuscrise, colecția St. Georges, pach, LXIV/12, orig.

2

1893 decembrie 23, Tîrgu-Jiu, Raportul revizorului școlilor din județul Gorj, E. Mavrodin către ministrul Instrucțiunii Publice și al Culelelor privind cercetările istorice ale institutorului Al. Ștefulescu

Revisoratul Scoalelor
din
județul Gor-Jiu
Nr. 942
1893 'una decembrie 23.

Târgu-Jiu

DOMNULE MINISTRU,

Domnul Al. Ștefulescu vechi și distins institutor și director al Școlii primare de băieți din acest oraș, ocupîndu-se de mai mulți ani cu cercetarea monumentelor istorice din Gorj-Jiu în timpul de care a putut dispune, a adunat oarecare material pentru publicarea lor.

Dintre toate monumentele istorice, impunîndu-se cu precădere a fi descris, clasicul monument al mănăstirii Tismana, dînsul a estampat și copiat toate inscripțiunile de pe mănăstire, morminte, clopote și alte obiecte de valoare și ca artă și ca material și ca vechime.

Cu litografierea estampelor s-a angajat tipograful din T. Jiu lucrînd sub privigherea profesorului de desen de la gimnaziul local V. Piekarski, iar pentru tipărirea textului nici în Craiova nu s-a putut ajunge la un rezultat satisfăcător din cauza lipsei literelor cyrilice.

Pentru ca această lucrare să înfățișeze după cuviința unui așa minunat monument și pentru ca încercări de asemenea natură să fie încurajate pentru alte studii mai rodnice, subsemnatul cu profund respect, vă roagă, domnule Ministru, să bine voiiți a încuviința lipărirea textului cu cheltuiala Ministerului, procurînd autorul hirtia.

Numărul de exemplare va fi 600, oprindu-se pe seama Ministerului alitea exemplare cite veți bine voi a găsi de cuvîntă. Restul este menit pentru întemeierea unei biblioteci a școlii, care va fi bine venită, căci va împrosăta și adăuga cunoștințele corpului didactic.

D-1 Ștefulescu a pus începutul unei mici colecțiuni de inscripțiuni, documente și monede inedite, privitoare la jud. Gorju, după cum constat prin alăturata listă.

Asemenea a înaintat Onor Minister 2 tablouri în care a arătat toate monumentele istorice din Gorj, ce a studiat la fața locului.

Prin cercetările sale istorice și arheologice suntem astăzi în pozițiune a cunoaște încă un drum roman încă necunoscut, între castrul cohorței IV Cypria din Bumbesci și Sarmisegetuza, după care are inscripțiuni estampate.

Pentru asemenea descoperiri folositoare, cred, domnule Ministru, că dînsul merită a fi încurajat și că veți binevoi a primi părerea subsemnatului, de a se tipări menționata lucrare cu cheltuiala Ministerului și a se acorda numitului institutor, un semn de distincțiune pentru interesul și zelul ce pune în cercetarea istoriei țării.

Alăturez textul asupra monastirii Tismana și o listă de colecțiunea d-sale de la școala de băieți.

Bine voii, vă rog. Domnule Ministru, a primi asigurarea respectului meu.

Revisor — școlar

E. Mavrodin

Arh. St. Buc., fond Ministerul Instrucțiunii Publice și al Cultelor, dosar 376/1894 f. 19, 30, orig.

3

1893 Inventarul colecției istorice și arheologice a Școlii primare de băieți din Tirgu-Jiu întocmite de Alexandru Ștefulescu.

Colecțiunea istorică și arheologică a
Școlii primare de băieți din Tirgu-Jiu

1) Tegule (cărămizi) legionare cu inscripțiile : C VI C (Cohors IV Cypria) găsite la Castrul roman din Bărlăscii com. Bumbescii de Jiu, zidit în timpul războiului daco-roman, după cum se constată prin honesta missio (116 p. chr.) a legionarilor cohorței IV Cypria, liberați după 25 ani de serviciu *qui militaverunt in Dacia et sunt in Dacia* (Inedite).

2) Inscripțiuni aflate pe stînci pe vechiul drum roman, ce lega Castru coh IV Cypria cu Sarmizegetusa prin pasul Vulcan spre răsărit de Buliga, nesciut pînă acum și despre care nu se vede nici o urmă în Tabla Pentengiriană.

3) Inscripțiuni slavice estampate de pe ușa monastirii Tismana (1531) (Inedite).

4) Inscripțiuni latinesci și românesci de pe o cruce de piatră din com. Aninoasa 1703 și 1708.

5) Inscripțiunea română de pe monastirea Crasna din timpul lui Matei Basarab.

6) Inscripțiunea slavică de pe clopotul lui Matei Basarab din Tismana 1651 (inedit).

7) Inscripțiuni latinesci de pe clopotele de la monastirea Polovragi din 1570 și 1618.

8) 2 documente slavice.

Unul de la Radu Mihnea prin care domnul confirmă dreptul de proprietate lui Vlăduțu din com. Bibescii din jud. Gorj $\frac{7118}{1610}$.

9) Altul de la Matei Basarab prin care domnul confirmă dreptul de proprietate lui Udrea postelnicul din com. Jupinesci jud. Gorj $\frac{7154}{1654}$.

- 10) Inscricțiuni de pe biserica și mormintelor familiei Bălăceștilor din Telesci 1750.
 11) Inscricțiunea slavo-rusească de pe monastirea Polovragi 1703.
 12) Monede romane cu inscripții grece și latine.
 a) Avers : Imp Caes . . . Divi Ner. Nep. Traiano Hadriano Aug.
 revers : Pont. Max. Tr., Pot. . . . Co(n)s (bronz)
 b) av. : Antonius Aug. Puis, P. P. TR. P XII.
 rev. : Cos III S. C.
 c) av. : Imp. M. Iul. Philippus Aug.
 rev. P. P. TR. P. IIII C. II. P. P. (argint)
 d) av. : Iulia Augusta.
 rev. : Saeculi felicitas (argint)
 e) av. : Roma
 rev. : PUBLICI Q
 f) av : NE RI. Q VR B. Signum H (ostatorum)
 rev. : C. LEN COS C. MARC — , — Γ (rincipum) (argint)
 g) Maximinus Pius Aug. Germ.
 rev. : Victoria Germ. (argint)
 h) A V T. K. M. ANTONINOC AVG
 rev. : ΑΔΡΙΑΝΟΠΟΛ ΤΟΡΔΙΑ (bronz)
 i) Imp. Caes. M. Ant. Gordianus Aug.
 rev. PM SCO LVIM . . . AN . . . (aramă)
 j) Faustinae Aug. Pii Azg. fil . . .
 k) Iulia Aug<u> sta
 rev. : Mater De<or> um.

Toate aceste monede împreună cu alta de bronz pe care nu se mai disting decît 2 litere grecești, s-au găsit la Castru roman, în Tîrgu-Jiu, la Arcani și Brădiceni.

Dir.

Al. Ștefulescu

Arh. St. Buc., fond Ministerul Instrucțiunii Publice și al Cultelor, dosar 376/1894,
 f. 20, orig.

4

1894 ianuarie 27, București. Raportul dr-ului C. Istrati către ministrul Cultelor și al Instrucțiunii Publice <Take Ionescu> prin care propune publicarea monografiei despre Mănăstirea Tismana, întocmită de Al. Ștefulescu, pe contul statului și acordarea medaliei Bene-Merenti, autorului ei.

Ministerul Cultelor
 și
 Instrucțiunii Publice
 Inspectoratul general
 al
 Învățămîntului secundar și superior
 Nr. 7

Bucuresci 27 ianuarie 1894

<Rezoluție>

A se acorda Bene-Merenti
 clasa II și se va publica
 scrierea la Imprimeria
 Statului în 1000 exemplare
 din care 500 pentru membri.
 Take Ionescu

DOMNULE MIMISTRU,

Cu ocazia ducerii mele la Tg.-Jiului, vizitînd și școlile primare din acest oraș, am rămas nu se poate mai surprins și mulțumit de starea bună în care le-am găsit. Îmi permit a vă atrage

cu deosebire atențiunea asupra directorului școlii de băieți, Dl. Alexandru Ștefulescu, pentru care am însărcinat pe Revizorul din localitate să vă facă un raport separat.

Dl. Ștefulescu este un pedagog și un învățat.

Am rămas surprins de progresele obținute cu elevii anului al IV-lea al acestei școli și sunt convins, domnule Ministru, să sunt puține școlile, chiar în occident, ai căror elevi să poată concura, chiar de departe, cu acei ai D-lui Ștefulescu.

D-sa se ocupă cu arheologia, învață limbile slavice și cunoaște sanscrita.

Pentru moment D-sa a făcut numeroase colecțiuni d'împreună cu Dl. Piekarsky, primul în ce privește partea istorică și arheologică, secundul în ce privește sc. naturale, de tot ce se găsește în județul Gorj.

Dl. Ștefulescu a făcut un studiu istoric și arheologic asupra mănăstirii Tismana, ilustrat cu mai multe desemnuri făcute de Dl. Piekarsky după natură, pe care am onoare a vi-l înainta o dată cu acesta.

Față cu această situațiune fericită a unui membru al învățămîntului îmi permit, Domnule Ministru, cunoscînd sentimentele ce vă însuflețesc, a vă propune următoarele :

1. Să se imprime pe conta statului lucrarea D-lui Ștefulescu
  2. Să se acorde medalia Bene-Merenti acestui modest și distins institutor.
- Primiți, vă rog, Domnule Ministru, asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

Dr. C. Istrati

Domniei-Sale

Domnului Ministru al Cultelor și al Instrucțiunii Publice.

Arh. St. Buc., fond Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor, dosar 376/1894, f. 18, orig.

CUVINTE ȘI EXPRESII VECHI

A

- abulisa(a)** — a da în, a se termina în, a se deschide într-un anumit loc. Serviciul tehnic al orașului Constanța, ocupându-se cu alinierea străzilor, raportând primăriei că „Piața Independenței cu stradele ce abutisează, în ea, neavând un plan general de aliniere” cere să se sistematizeze piața. (Arh. St. Constanța, fond Primăria Constanța, dosar 15/1908, f. 100) (M. Stanciu).
- apaltul cărților de joc** — taxă asupra folosirii cărților de joc, percepută de către primărie prin intermediul antreprenorului cazinoului comunal. (Arh. St. Constanța, fond Primăria Constanța, dosar 1/1879, f. 7, 19, 20, 24, 26) (A. Răducănescu).
- arabagi-baș** — șeful căruțașilor. Din petiția căruțașilor adresată Prefecturii Constanța, se constată că arabagi-bași—chelhaia căruțașilor” nu le-a plătit munca prestată de aceștia”. (Arh. St. Constanța, fond Primăria Constanța, dosar 13/1880, f. 261) (M. Stanciu).
- avgotorah** — ambalaj în care se aduceau icrele negre din import. „Avind în vedere că și icrele ce vin în ceară (avgotorah) fiind icre negre și de o valoare mai mare ca cele negre proaspete, să se perceapă și de la acestea ca și de la icre negre bani 80”, preciza Primăria în contractul de arendare a taxei colonialelor. (Arh. St. Constanța, fond Primăria Constanța, dosar 2/1879, f. 54) (M. Stanciu).

C

- cerișină** — folosit de localnici pentru un produs artificial care înlocuia ceara. În procesul-verbal încheiat de membrii comisiei pentru stabilirea compoziției produsului, se arăta că „cea mai mare parte a materialului din care este formată pretinsa bucată de ceară, este de mineralul numit parafină”. Membrii comisiei declarau că nu cunosc acest termen. (Arh. St. Constanța, fond Primăria Constanța, dosar 2/1879, f. 92) (M. Stanciu).
- cișniu** — calcul făcut pentru fixarea prețului cu care se puteau vinde în oraș diferite articole mai ales de consumație zilnică. La cererile repetate ale brutarilor din oraș de a se scumpi plinea, Primăria Constanța numește o comisie care să facă „probă (cișniu) între prețurile făinii, griului și să fixeze prețul plinii”. (Arh. St. Constanța, fond Primăria Constanța, dosar 23/1891. i. 1,82; 15/1893, f. 34) (A. Răducănescu).
- cișlă** — așezare de păstori, stână provizorie. În anul 1878 în perimetrul nelocuit al orașului Constanța se aflau numeroase cișle. Autoritățile române le-au obligat pe acestea „să plătească fiecare cișlă chirie pe lună 30 lei, socotită de la 1 mai 1879 de cînd s-a înființat și pe cit timp va sta acolo”. (Arh. St. Constanța, fond Primăria Constanța, dosar 1/1879, f. 29, 45) (A. Răducănescu).

D

dulum — unitate de măsură agrară. În 1879 Primăria Constanța închiria terenuri din moșia comunală, pentru care beneficiarii trebuiau „să plătească fiecare cite 2 lei pentru un dulum arat și semănat”. (Arh. St. Constanța, fond Primăria Constanța, dosar 1/1879, f. 45) (A. Răducănescu).

G

ghiunie — de la gūnye din limba turcă — la linie, drept. În contractul pentru pavarea străzilor din oraș, Primăria Constanța punea condiția că „bordurile să fie drepte, fără ondulațiuni și cu muchiile drepte, capetele vor fi la ghiunie”. (Arh. St. Constanța, fond Primăria Constanța, dosar 15/1908, f. 171) (A. Răducănescu).

H

hagiet — act turcesc de proprietate. În urma dezbaterilor referitoare la stabilirea proprietății asupra unor terenuri, consiliul comunal Constanța recunoaște drept proprietari persoanele menționate în hagiete. (Arh. St. Constanța, fond Primăria Constanța, dosar 1/1885, f. 10) (A. Răducănescu).

hamal-baș — hamal de frunte, șeful hamalilor. Pentru reglementarea muncii în port, hamalii se adresează Primăriei Constanța, cu un memoriu, prin care cer să se facă „un regulament privitor la hamali, sub supravegherea unui hamal-baș”. (Arh. St. Constanța, fond Primăria Constanța, dosar 24/1882, f. 5) (M. Stanciu).

hamidie — act de naștere, bilet de legitimație pentru supuși „otomani”, prezentat autorităților pentru dovedirea supușeniei străine și scutirea de incorporare. (Arh. St. Constanța, fond Primăria Constanța, dosar 24/1902, f. 70, 72, 83, 97) (A. Răducănescu).

M

mescit — casă de cult pentru religia musulmană, moscheie mică. Muftiul Constanței arată că „Respectuos răspunzînd la adresa dv. asupra unui mescit (paraclis) cu onoare vă fac cunoscut că deosebirea dintre geamie și mescit este că geamia are anvon, iar mescitul nu are”. (Arh. St. Constanța, fond Primăria Constanța, dosar 13/1881, f. 14) (A. Răducănescu).

modilcin — nod pe trunchiul unui copac. În condițiile de concesionare a aprovizionării cu lemne a orașului, Primăria Constanța preciza că „lemnele trebuie să fie drepte fără cisate, fără modilcin la capete sau la mijloc, nezăcute”. (Arh. St. Constanța, fond Primăria Constanța, dosar 46/1901, f. 88) (M. Stanciu).

O

osmănie — în înțelesul de act de identitate, otoman. În vederea recrutării tinerilor pentru armată, poliția orașului Constanța trimitea primăriei „osmănia depusă de Mustafa Serif”. (Arh. St. Constanța, fond Primăria Constanța, dosar 19/1891, f. 2) (M. Stanciu).

T

tinărie — fabrică de tăbăcărie. Comuna Constanța în dorința de a avea o fabrică de tinărie în oraș, aprobă vânzarea unui loc fraților Ciricleanu. (Arh. St. Constanța, fond Primăria Constanța, dosar 14/1879, f. 68) (M. Stanciu).

DESPRE CULEGEREA DE AMINTIRI

I. TOACĂ, GH. TUDOR

În practica muncii de documentare din ultima vreme, pentru întocmirea unor lucrări cu caracter istoric, literar și artistic, cercetătorii, scriitorii, precum și alte categorii de mînuitori ai condeiului au început să se aplece cu mai mult interes și asupra memorialisticii istorice. Atenția deosebită care se acordă memoriilor constă în aceea că ele dau un plus de informare și culoare conținutului documentelor oficiale, fără a le dubla sau substitui. Spre deosebire însă de documentele emantate de la o instituție, organizație sau persoană oficială memoriile constituie oarecum o creație subiectivă cu un grad de credibilitate care variază de la autor la autor și cel care le folosește trebuie să controleze neîncetat autenticitatea, sinceritatea mărturiei, exactitatea informației, originalitatea redării. Acest control poate fi realizat prin confruntarea faptelor cuprinse de memoriul respectiv cu documentele contemporane. Nu vom insista mai mult asupra locului pe care îl ocupă memorialistica în cadrul izvoarelor documentare și nu ne vom referi nici la metodele de pregătire a lor pentru publicare deoarece acest lucru nu face obiectul prezentei dezbateri. Problema respectivă a fost tratată în unele articole de specialitate și a făcut obiectul unor discuții la conferințe internaționale¹. Autorii materialelor respective au remarcat faptul că memoriile înfățișează în mod viu și real condițiile istorice și social-politice ale epocii, că evidențiază stilul și metodele de muncă specifice organelor și organizațiilor politice și sociale folosite în diferite perioade, că zugrăvesc cu deosebită autenticitate caracterul și preocupările unor oameni cu mari responsabilități obștești.

În cele ce urmează ne vom referi la un aspect al memorialisticii mai puțin cunoscut și publicat în literatura de specialitate și anume la unele probleme privind culegerea amintirilor, folosind în acest scop experiența noastră obținută în cadrul Institutului de studii istorice și social-politice

¹ Vezi *Conferința internațională a istoricilor mișcării muncitorești de la Linz — 16—20 septembrie 1969*, în „Anale de istorie”, nr. 5/1969, p. 154—157; N. Copoiu, *Istoria și memorialistica*, în „Contemporanul”, nr. 32 din 9 august 1969; *Călători străini despre țările române*, Edit. științifică, București, 1968; M. N. Cernomarski, *Memoriile ca izvoare istorice*, Moscova, 1969.

de pe lângă C.C. al P.C.R., precum și la unele păreri exprimate în articole și lucrări de istorie.

De la bun început ținem să subliniem că în privința culegerii de amintiri și memorii nu există și nici nu poate exista o metodă unică, valabilă pentru toate împrejurările și pentru toate persoanele solicitate să-și relateze amintirile. Bunăoară una din metodele larg folosite și la îndemîna fiecărui cercetător este aceea a culegerii în mod individual de informații și date necesare în elaborarea mai documentată și veridică a unor lucrări ce fac obiectul preocupărilor lor. Această acțiune este necoordonată iar memoriile strînse astfel, neintrate în patrimoniul arhivelor, riscă să fie distruse sau înstrăinate, utilitatea lor rezumîndu-se la faptele citate de cercetătorul respectiv în lucrarea elaborată, relatarea originală neputînd fi cunoscută și folosită de către un cerc mai larg de cercetători.

O formă mai adecvată de culegere a amintirilor este aceea care se desfășoară în mod sistematic și organizat sub îndrumarea directă a unei instituții de specialitate. Amintirile culese de colectiv sau persoanele însărcinate cu această acțiune sînt destinate în mod expres depunerii lor în arhive în cadrul cărora sînt supuse unui regim special de păstrare și folosire. În această acțiune au fost folosite două metode, care dealtfel nu diferă prea mult una de cealaltă. Prima culegere de amintiri pe anumite probleme, tematice la care își dau concursul un număr de mai multe persoane, strînse laolaltă și care relatează despre unul și același eveniment la care au luat parte : congrese, conferințe sau plenare, greve sau demonstrații etc. La dezbateră și înregistrarea pe bandă de magnetofon a amintirilor participă și cercetătorii specializați în problemele respective care pot adresa întrebări militanților și eventual canaliza discuțiile spre profunzimea problemelor. Acest mod de lucru pune pe memorialiști în situația de a-și reaminti mai bine evenimentele respective și a le prezenta cît mai amplu și veridic, evitînd și eventualele exagerări. Totodată acest procedeu are și unele neajunsuri inevitabile cum sînt : ocolirea unor aspecte mai delicate ale problemei în discuție, pentru a nu irita persoanele vizate și care s-ar putea afla în momentul acela în sală, precum și slaba calitate a înregistrării amintirilor pe benzi de magnetofon care se realizează haotic, nesistematizat, slab și neclar imprimat datorită zgomotelor și replicilor care se produc în colectiv în timpul cînd un militant expune amintirile sale. Un alt neajuns al metodei respective este și acela că în timpul discuțiilor care au loc nu se poate anunța numele celor care fac unele precizări sau au intervenții de scurtă durată pe marginea evenimentului pus în discuție. În ultimul timp se folosește mai pe larg metoda culegerii de amintiri prin înregistrarea în mod individual a tuturor evenimentelor pe care le-a trăit și la care a participat militantul respectiv. Crearea de colective care să se ocupe cu prioritate de culegerea amintirilor dă acestei munci un caracter permanent, organizat și eficace, activitatea desfășurîndu-se pe baza indicațiilor și a criteriilor stabilite de conducerea instituțiilor respective. Rezultate bune în această direcție au fost obținute de Institutul nostru, care în ultimii ani s-a preocupat de culegerea unor amintiri legate de anumite evenimente istorice și pe care apoi le-a pregătit în vederea publicării lor în volume cu caracter aniversativ, cum sînt : *Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și mișcarea revoluționară și demo-*

cratică din România, 1919 în sprijinul Republicii Ungare a Sfaturilor, Lenin văzut de români. Documente și amintiri.

Paralel cu acestea, au fost culese amintiri de la oamenii cu mari responsabilități obștești care ne-au relatat cronologic principalele evenimente social-politice trăite de ei. Aria problemelor expuse cuprinde știri despre activitatea desfășurată la toate nivelele de către P. C. R., U. T. C. sindicate și alte organizații conduse de partid, precum și descrierea într-un mod viu și inedit a grevelor, demonstrațiilor, întrunirilor, portretizarea unor eroi ai clasei noastre muncitoare și a unor personalități de seamă din țara noastră expuse într-o manieră deosebită etc.

În unele lucrări² referitoare la această problemă se exprima ideea după care culegerea de amintiri istorice în mod organizat ca urmare a unui îndemn, a unui apel sau la comandă afectează valoarea acestora și face discutabilă eficiența lor documentară pentru istorie. Considerăm că această opinie nu este lipsită de un oarecare adevăr, ea vizînd pe acei memorialiști care își scriu memoriile numai spre a fi publicate în urma unor comenzi sau contracte încheiate cu diferite edituri. Într-adevăr acest gen de memorialistică făcută de autori pentru a fi publicată în mod expres, îi determină pe aceștia să adopte o manieră conformistă, iar scrierile lor își pierd din atributele specifice. Ca urmare a acestui lucru în conținutul scrierilor lor se poate observa multă bunăvoință în redarea vie a faptelor dar și ocolirea sau limitarea în mod conștient a unor probleme mai delicate. În acest caz autorii lucrărilor respective sînt puși în situația de a se feri să judece, să justifice și să blameze anumite acțiuni și fapte din trecutul istoric.

Cu totul alta este însă situația cînd se culeg memorii și amintiri nu pentru a fi publicate în prezent și nici în viitorul apropiat, fapt adus la cunoștință de la bun început memorialistului, ci pentru a fi păstrate în condiții speciale și nepuse sub nici o formă în circuitul public. Justețea acestei metode este unanim recunoscută și s-a verificat în practica muncii noastre, fiind bine primită și de militanții solicitați. Practica a dovedit că numărul militanților animați de un impuls propriu de a relata amintiri este extrem de redus. În același timp nu de puține ori memorialiștii sînt și artiști ai cuvîntului, din care cauză socotim că este justificată metoda de a se culege amintiri în mod organizat, venind în sprijinul lor nu numai cu imboldul necesar și trezirea interesului pentru a reda cu plăcere și uneori cu pasiune evenimentele sociale și politice în centrul cărora s-au aflat, ci și cu mijloacele tehnice necesare. În acest sens menționăm că cea mai mare parte a militanților preferă să-și expună amintirile la magnetofon.

S-a exprimat și părerea că amintirile trebuie să aibă o carte de vizită importantă³, să fie culese numai de la persoane care s-au aflat în eşalanele superioare ale angrenajului social. Practica a dovedit însă că unele dintre aceste persoane nu prea au cunoscut realitatea în toate amănunțele de la înălțimea funcțiilor deținute de ei și că nu au putut cunoaște sub toate aspectele problemele ce au frămîntat lumea largă a maselor și opiniile acestora. De aceea este necesar a se culege amintiri și de la persoanele care au deținut funcții mai mici în sistemul social din țara

¹ N. Copoiu, *art. cit.*

² *Ibidem.*

noastră, care au activat nu numai la nivelele centrale, ci și pe plan local în cadrul unei regiuni, sau localități iar în unele cazuri mergînd pînă la întreprindere sau instituție. Această acțiune este necesară, și se impune în mod deosebit la cadrele partidului care au activat în ilegalitate și în condițiile specifice ale acelei perioade au îndeplinit în majoritatea cazurilor, diferite sarcini, fără să știe unii de alții și fără ca acestea să fie consemnate în vreun document.

În munca de culegere a amintirilor se acordă prioritate persoanelor de vîrstă foarte înaintată și care și-au desfășurat cea mai mare parte a activității lor în perioada dinaintea primului război mondial și au participat la pregătirea și desfășurarea lucrărilor Congresului I al P. C. R. Teama că acești tovarăși, datorită perioadei îndepărtate la care se vor referi, nu vor putea să-și mai aducă aminte de evenimentele care s-au produs cu 50—60 de ani în urmă a fost infirmată de practică, care în majoritatea cazurilor a dovedit că memorialiștii își aduc mai bine amintite de evenimentele la care au participat, în perioada tinereții și a maturității lor, decît de cele petrecute cu cîțiva ani în urmă. De acest fapt, am avut ocazia să ne convingem și noi de mai multe ori. Astfel, ascultînd relatarea unui eveniment petrecut spre exemplu în anii 1905—1907 făcută de către aceeași persoană, dar la intervale de timp diferite, ne-am putut da seama că de fiecare dată descrierea evenimentelor cuprindea aceleași date și fapte, redată chiar în aceeași manieră.

Perfecționarea metodelor și intensificarea acțiunii de culegere a amintirilor se impune și prin faptul că înaintarea în vîrstă, slăbirea sănătății etc. crează cîmp larg uitării, mărește numărul confuziilor și denaturărilor și sporește doza de subiectivism și exagerare.

Pentru a înlătura eventualele neajunsuri, ar fi util ca textul memoriilor relatate în prima fază la magnetofon, iar apoi dactilografiate, să fie predate autorului, desigur, de la caz la caz, cu rugămintea de a le citi, corecta și completa cu noi fapte.

Fazele următoare ale acțiunii de culegere a amintirilor cuprind noi aspecte dintre care menționăm : dactilografierea, colaționarea și legarea lor în dosare, întocmirea sumarelor (registelor) și a indicilor. Numai în forma aceasta amintirile culese sînt predate spre păstrare în arhivă.

Acțiunea de a completa fondul documentar al arhivei cu amintiri, de îmbogățire a izvoarelor istorice cu datele și faptele cuprinse de acestea, este de pe acum bine apreciată de cei care au avut posibilitatea să studieze unele dintre aceste memorii. În viitor, cînd amintirile vor deveni sursă de informare pentru masa largă a cercetătorilor valoarea lor va fi și mai mult apreciată, iar acțiunea desfășurată în prezent pentru culegerea acestora se va dovedi pe deplin îndreptățită.

UN DOCUMENT FRANCEZ DIN 1362

În anul 1924 prof. Mihai Costăchescu din Iași, în vederea unui studiu de diplomatică, pe lângă alte acte vechi, a cumpărat, cu 10 dolari, de la Karl W. Hiersman „buchländer und antiquar” din Leipzig, un vechi document francez, scris pe pergament, pe care-l găsisce trecut în catalogul anticarului pomenit la

nr. 797 cu următoarea indicație „Orleans, Altfranzösischer Kaufvertrag von 1332”.

După moartea lui M. Costăchescu (1953) o parte din colecția sa a fost cumpărată de Arhivele Statului de la Iași. Între aceste documente a fost achiziționat și acest pergament* fiind inventariat la Colecția de documente, pachet 717 nr. 1.

GH. UNGUREANU

1362 martie 22 (st. n.). Relatarea lui Guillaume de Saint-Avy¹, ajutor de portărel al judecătorului reprezentant al ducelui d'Orléans sau al locțiitorului acestuia adresată debitorului bunurilor materiale ale doamnei de Montpipeau², la cererea fratelui Philippe Evrart, administratorul spitalului din Saint-Jean din Ierusalim la Saint-Marc³, pentru plata datoriiilor religioase ale acestui spital.

A honorable home et saige Monseigneur le baillif d'Orliens ou son lieutenant, Guillaume de Saint-Avy, sergent de Monseigneur le duc d'Orliens et le vôtre, honneur et révérence // ovecques toute obéissance. Mon cher seigneur et maistre, plaise vous savoir que par vertu des lettres de commission donné de Guy Boillève votre lieutenant // à moy adrecées parmi lesquelles ceste moie rescripcion est ennexée, je, à la requeste de frère Philippe Evrart, procureur du comman-

deur de l'ospital de Saint // Jehan de Jérusalem en la baillie d'Orliens au lieu de Saint-March et des religieux dudit hospital, me sui transporté ovecques ledit procureur // sur le habergement de Montpipeau et sur les appartenances d'icelli pour fere exécucion sur ledit habergement de Montpipeau et sur // les biens de la dame dudit lieu de la some de deniers contenue es dittes lettres de votre dit lieutenant et pour la cause contenue en

* Transcrierea a fost făcută de directorul Arhivelor Loiret din Orléans. Redarea în franceza modernă se datorește lui M. Duchein, șeful Serviciului tehnic al Arhivelor Franței, Paris, cărora li s-a trimis o copie fotografică și cărora le aducem și aici mulțumirile noastre.

¹ Familie importantă în slujba ducelui d'Orléans.

² Departamentul Loiret, cantonul Meung-sur-Loire, comuna Huisseau-sur-Mauves.

³ Reprezentantul Saint-Jean de Jérusalem la Saint-Marc, parohial d'Orléans, aparținând atunci ordinului de Saint-Lazare.

icelles; et // ouudit habergement je n'ay trouvé aucuns biens ne aussi aucuns des biens de la dame dudit dont je peusse fere exécution de la some // de deniers qui est deue aus diz religieux, et pour ce je ai prins et mis en la main de Monseigneur le duc d'Orliens les rentes, cens et desblées // des héritaiges quelconques appartenanz audit habergement de Montpipeau pour cause de la dicte some de deniers deue aus diz religieux // dont mencion est faite es dites lettres données de votre dit lieutenant; et ce je ai signifié et fait assavoir à la dame de Montpipeau // estant yleucques, et li au deffendu que aucune chose ne soit levée des dites rentes, cens et desblées quelconques jusques à ce que les

// diz religieux soient paicz, et li ai demandé se contre ce elle se vouloit opposer, laquelle m'a respondu que non, ne aussi autre personne // ne s'est opposé au contraire; et aussi je ay signifié et fait assavoir les chouses dessus dites au procureur, gouverneur et entremetteur des // besoignes dudit lieu de Montpipeau et li ay fait deffense tout aussi et par semblable manière comme je avoie fait à la ditte dame, le // quel ne s'est opposé en aucune manière encontre les chouses dessus dites. Et ce, mon cher seigneur et maistre, je vous certiffie par ces lettres // de rescripcion scellée de mon scel du quel je use en mon office faisant. Ce fut fait l'an de notre seigneur mil CCC sexante et un, le mardi // après Oculi mei.

Traducerea în limba franceză modernă a documentului lui Guillaume de Saint-Avy din 22 martie 1362.

A l'honorable et sage homme Monseigneur le Bailli d'Orléans ou son lieutenant, Guillaume de Saint-Avy, sergent de Monseigneur le Duc d'Orléans et le vôtre vous adresse honneur et révérence avec toute obéissance.

Je vous donne témoignage de tout cela, Mon Cher Seigneur et Maître, par la présente lettre que je scelle de mon sceau.

Fait en l'an de notre seigneur 1361, le mardi après Oculi Mei (= 3e dimanche de carême 1362, selon la façon moderne de compter les années).

Mon Cher Seigneur et Maître, qu'il vous plaise savoir qu'en exécution des lettres de commission (= instructions) que m'a données votre lieutenant Guy Boillève et qui sont ci — jointes, je me suis rendu (à la demande de frère Philippe Evart, procureur du commandeur de l'hôpital de Saint-Jean de Jérusalem au bailliage d'Orléans, au lieu de Saint-Marc, et des religieux dudit hôpital), en compagnie dudit procureur, sur l'abergement (= do-

maine) de Montpipeau et sur ses dépendances, pour y faire saisie des sommes dues telles qu'elles sont définies dans ladite lettre de votre lieutenant. Mais je n'y ai trouvé aucun bien sur lequel j'aie pu faire la saisie des sommes dues auxdits religieux; pour cette raison, j'ai fait retenue des rentes, cens et desblées (= récoltes de blé) de tous les héritages appartenant audit abergement de Montpipeau, et j'en ai fait signification à la dame de Montpipeau qui se trouvait-là. Je lui ai défendu qu'aucune chose soit ôtée desdits rentes, cens et desblées jusqu'à ce que lesdits religieux soient payés. Je lui ai demandé si elle voulait s'y opposer et elle a répondu que non, et personne d'autre ne s'y est opposé. J'ai signifié les mêmes choses au procureur, gouverneur et régisseur de Montpipeau et lui ait fait la même défense que j'avais faite à ladite dame; il ne s'y est pas opposé non plus.

O SCRISOARE INEDITĂ DE LA GEORGE BARIȚIU

George Barițiu, unul din cei mai de seamă cărturari ardeleni ai secolului al XIX-lea, în bogata sa activitate obștească s-a remarcat ca un promotor al dezvoltării învățămîntului

și teatrului românesc, valoros literat și istoric, inițiator de ziare și reviste și organizator de asociații culturale¹.

¹ George Barițiu, *Articole literare*, E. S. P. L. A., București, 1959; Victor Chereșteșiu, Camil Mureșan, George Em. Marica, *George Bariț, Scrieri social politice*, București, 1962; Radu Pantazi, *Viața și ideile lui G. Barițiu*. Studii și antologie București, 1964; Vasile Netea, *George Barițiu. Viața și activitatea sa*, București, 1966.

Adept al cultivării poporului prin intermediul școlii, George Barițiu dorea transformarea ei într-o cetate a afirmării sociale și naționale. La începutul preocupărilor sale în acest domeniu prin articolele „Disertația” în 1835, „Cuvîntarea scolastică” în 1837, „Cultura” (luminarea) în 1838, sau mai târziu în „Ce voiesc românii”, publicat în preajma adunării de pe Cîmpia Libertății, George Barițiu formula ideile de bază ale învățămîntului pentru românii din Transilvania. Om de școală el afirma „Singură buna și temeinică creștere ce se dă în școli este în stare de a vindeca rănilor, de a revărsa mult bine și îndestulare. Mă uita! Împrejur în Ardealul tot, școli priveam, vedeam multe, dar nu românești, o nu!... Numai singur la Blaj, pentru români și aici pentru cinci sute de tineri pe an; mai mulți nu pot, nu au modru de a învăța. Și ce este acest număr de școlari asemănat cu un milion și mai două sute de mii de români, locuitori în această patrie? Cînd se vor lumina? Școli sînt de lipsă, școli”². Pentru a înlătura această lipsă George Barițiu duce o intensă luptă participînd efectiv la deschiderea unor școli românești. Deseori în această acțiune fruntașul intelectual ardelean va fi susținut de către intelectualii din Principatele române, cît și de cei ardeleni aflați în principate, printre ultimii situîndu-se Simion Bărnuțiu și Ștefan Emilian.

Ștefan Emilian, profesor de matematici la liceul românesc din Brașov (1850—1858) — unde l-a cunoscut pe Barițiu — și apoi profesor de geometrie descriptivă la universitatea din Iași (1860—1892), admirator al lui George Barițiu și susținător al cauzei românilor din Transilvania, a purtat o intensă corespondență cu acesta, unele din scrisorile lor avînd ca temă organizarea învățămîntului superior pentru românii din Transilvania. Din dorința de a sprijini acest deziderat Ștefan Emilian se adresează locuitorului de

mitropolit al Moldovei, Calinic Miclescu, una din personalitățile marcante ale clerului moldovean. În scrisoarea sa, profesorul ieșean, încurajat de intenția lui Miclescu de a sprijini înființarea unei „Academii române” în Transilvania, îl roagă a interveni la forurile superioare pentru ajutorul necesar fondării acestui edificiu³. Subliniind ajutorul acordat românilor de peste Carpați în diferite ocazii, Ștefan Emilian accentuează asupra importanței deosebite pe care o are organizarea învățămîntului superior românesc pentru cele 3 milioane de români. Iar pentru a-l convinge pe Miclescu de adăvrata stare a lucrurilor din Transilvania el înaintează acestuia — în copie — una din scrisorile lui George Barițiu, pe care o reproducem mai jos, foarte bogată în astfel de date, care s-a păstrat în Arhivele Statului Iași.

Din rezoluția pusă pe scrisoarea lui Ștefan Emilian reiese că Miclescu nu s-a mulțumit numai să ia act de această situație, la foarte scurt timp, din ordinul său, se aduce acest lucru și la cunoștința Ministerelor de Interne și Culte. Merită a menționa că în pledoaria făcută cu această ocazie către ministere, Calinic Miclescu, sau cel care a redactat-o, hîrtia fiind nesemnată, a folosit aceleași argumente din scrisoarea lui George Barițiu.

Dat fiind importanța conținutului acestei scrisori, a cărui original nu s-a găsit pînă acum, o publicăm în forma în care Ștefan Emilian a trimis-o lui Miclescu fără a face vreo intervenție, textul ce lipsește fiind scos de profesorul ieșean pe motivul că, presupunem noi, nu-l interesa pe episcopul Miclescu.

Publicarea scrisorii, acum cînd întreaga corespondență a cărturarului și patriotului transilvănean se strînge în masive volume, aruncă o nouă lumină asupra unui aspect mai puțin cunoscut din vastele preocupări ale lui George Barițiu.

D. IVĂNESCU

1863 decembrie 11/23, Viena. Copia scrisorii lui George Barițiu adresată profesorului universitar din Iași, Ștefan Emilian, referitoare la organizarea învățămîntului superior pentru românii din Transilvania.

DOMNUL MEU ȘI MULT STIMATE AMICE,

Împrejurări mai imperioase de cît ar fi voința celui mai tare bărbat, nu mă lăsară pînă acuma a răspunde la mult stimata D-tale

scrisore din 4/16 octombrie, care pînă să sosească la mine aici mă aflui din 24 octombrie n., s-a plimbat pe la Năsăud și Sibiu.....

² George Barițiu, *Precuvîntare la Disertație despre școli...*, în Victor Cheresstiesiu, Camil Mureșan, George Em. Marica, *op. cit.*, p. 45.

³ Arh. St. Iași, fond Mitropolia Moldovei și Sucevei, dosar 79 A/1864, f. 1.

Cu toate acestea avind acuma ceva timp în dispozițiunea mea viu a-ți răspunde la cuprinsul scrisoarei D-tale.

Mai întâi de toate am avut ocaziunea de a cunoaște și admira generozitatea, patriotismul și nobilele sentimente de iubire a Prea S. Sale locțiitorului de Mitropolit al Moldovei tocmai pentru aceasta mă simt îndatorat, ca în privire la înființarea Academiei să-ți împărtășesc adevărata stare a lucrului, pentru ca să poți informa pe Prea S. Sa întocmai.

Știi prea bine că românii transilvăneni încă pe la 1850/51 ceruseră, de la regimul imperial, voie de a-și întemeia o Universitate pentru fiii celor 500 mii familii române locuitoare în câteva fieri ale imperiului. Răspunsul pe atunci fusese: „Faceți-vă de aveți bani, că de la Stat nu vi se poate da nimic”.

După aceea urmă reacțiunea și încercarea de a ne germaniza și catoliciza, precum știi. Apoi căzu și aceea. Deci în cât suntem acum mai liberi, voim a ne folosi de timp și a îngriji de viitoriu.

Cu toate acestea văzînd noi că la fondarea unei adevărate Universități se cer mijloace bănești colosale, pe care noi încă nu le avem, precum și vre-o 20 profesori prea bine pregătiți, pentru ca să nu fim siliți a introduce îndată la început profesori de alte neamuri și confesiuni, de care ar trebui să ne ferim pre cât se poate, dacă nu din alte cauze, încă pentru onoarea națională, așa ne mărginim pe lângă dorința de a întemeia deocamdată numai *facultatea* juridică românească cu un curs de 4 ani, sau adică așa numita *Academia*, de care sașii au una în Sibiu, iar ungurii alta în Cluj, numai noi nu avem deloc. Apoi vei ști ca de ex. es timpul se află 96 studenți români la Academia nemțiască din Sibiu și 32 la cea maghiară din Cluj!!! Atîta tinerime românească merită în adevăr ca să aibă o *Academie națională*, la care apoi ar veni tineri și din Bucovina, Banat, etc., poate și din Principatele române.

Însă și la conservarea unei Academii se cer pe an 18 mii fiorini v. a. sau cam 3500 galbeni. De unde însă? ! Că Statul nostru nu are atîția bani pentru români. Ce e drept că Statul încă a început a da, însă numai clerului și scoalelor românești gimnaziale (Brașov, Blaj) în total de 90 mii fiorini v. a. pe fiecare an, iar mai mulți nu voiesc a ne îndrepta la pungile noastre.

Afară însă de bani mai e și altă dificultate, adică tot cea atînsă mai sus: *profesori buni*. Pe aceștia trebuie să ni-i facem mai întâi. Îndată ce-i vom avea, ne vom și apuca de lucru.

Deci modesta mea rugare și opiniune ar fi, ca voind Prea S. Sa Părintele Episcop j

Miclescu să ne ajute deocamdată să mijlocească un ajutor anual de 500 galbeni pe 4 ani, însă în următoarele condițiuni:

1. 200 galbeni să se trimită, spre a se face stipendii de cite 20 galbeni la 10 tineri juriști de națiune română, eminenți, însă lipsiți de mijloace (de care sint mulți) spre a-și putea continua studiile juridice.

2. Din 300 galbeni să se facă 2 stipendii pentru cite doi tineri care au făcut cu laude cursul juridic de 3 ani pentruca să se poată pregăti la vre-o universitate undeva ca profesori de drepturi primind riguroasele, adică cite 150 galbeni la unul pe cite 2 ani după care termen stipendiul ar trece la alți doi din cei 10 care s-ar alege mai buni.

Acești 500 galbeni s-ar trimite la *Comitetul înființat* în Sibiu, pentru ajutorarea juriștilor, sub presidenția D-lui consilier Petru Manu, bărbat venerabil și neprihănit, precum îl cunoști și D-ta. Pentru că la acel Comitet se adună toți banii destinați pentru susținerea juriștilor noștri.

În modul acesta, noi deși ceva mai tîrziu, vom avea însă o Academie condusă nu de circpaci, ci de bărbați bine pregătiți, iară aceasta vom avea a o mulțumi neam de neamul nostru Prea Sf. Sale Domnului Episcop Miclescu.

3-a. Condițiune ar fi, ca după ce se vor fi pregătit în 4 ani 4 profesori buni cu ajutorul din Moldova, cei 500 galbeni să se prefacă în două lefi de profesori cite 250 galbeni la unul, lefi cu care în Ardeal poate trăi o familie de profesori. Aceasta ar fi apoi o fundațiune pe vecie, care i s-ar da titlul ce ar vrea capii clerului moldovenesc.

Celelalte lipse ale Academiei le-ar acoperi românii noștri de dincoace îndată ce s-ar face un început atît de solid prin moldoveni.

În cazul cînd moldovenii ar primi sus atînsa opiniune și Prea Sf. Sa o ar încuviința, mă rog ca D-ta să binevoiești a mă înștiința despre toate .....
Fundațiunea ca fundațiune de 500 galbeni ar trece după 4 ani în grija *Asociațiunei noastre științifice* tot în Sibiu, pentrucă aceea e compusă din națiunea întregă și stă sub protecțiunea națională publică și se poartă socoteala strictă de către Comitet și de președintele ei Episcopul Andrei Șaguna.

Apropos de Asociațiune. Oare nu s-ar putea face oareși care ajutoare și la aceasta... prin o coletă sau altcum....

Dacă se va mulți fondul *Asociațiunei noastre*, care știu că e confirmat de împărat, atunci se poate ajunge și nobilul scop artistic despre care pomeniști D-ta în partea a II-a a scrisoarei D-tale... Mă rog însă ca să spui Prea Sf. Sale din partea-mi sărutarea dreptei..

Al dumitale serv și frate stimatoru

G. Barițiu

SĂRBĂTORIREA SEMICENTENARULUI CREĂRII ARHIVELOR DIN CLUJ

Luni 7 decembrie 1970 la orele 10 dimineața Clujul, serba o jumătate de secol de existență a Arhivelor Statului din acest colț minunat al patriei.

La adunarea jubiliară găzduită de Biblioteca Centrală Universitară au ținut să fie martori la comunicarea realizărilor timpului reprezentanții organelor locale de partid și de stat, conducători ai unor instituții de învățământ și știință clujene, cadre didactice și cercetători, arhiviști din București, Iași, Tg. Mureș, Sibiu, Sf. Gheorghe, Alba-Iulia, Baia-Mare, Bistrița, Oradea, Timișoara, Vilcea, Ploiești, Brăila, Bacău.

Adunarea, deschisă de directorul Arhivelor Statului din Cluj Alexandru Matei devine simbolul recunoașterii unanime a prodigioasei activități arhivistice, al stimei crescînde a opiniei publice, în conștiința căreia a intrat repede încă din primii ani ai existenței sale, al sprijinului de care se bucură astăzi.

Acesta este sensul caldelor cuvinte de felicitare adresate slujitorilor acestei instituții pentru străduințele lor, pentru rezultatele obținute în cei 50 ani de existență pe linia salvării și păstrării materialelor documentare și a creării unei largi și temeinice baze de cercetare științifică de primul secretar Aurel Duca în numele Comitetului județean de partid și al Consiliului popular județean, de Gheorghe Titileanu în numele Direcției generale a Arhivelor Statului, de academicianul Constantin Daicoviciu în numele său ca unul ce a avut fericirea de a lucra în preajma unor iluștri meșteri ai istoriei la așezarea temeliiilor acestei instituții, de rectorul Universității din Cluj prof. dr. docent Ștefan Pascu în numele universitarilor, de Emil Cimpeanu din partea tuturor cercetătorilor Filialei din Cluj a Academiei Republicii Socialiste România, precum și de directorii Arhivelor Statului din București și Iași V. Arimia și Adrian Pricop ca reprezentanți ai arhiviștilor din cele mai vechi arhive de stat din țara noastră.

Făcînd retrospectiva experienței celor 50 de ani plini de evenimente și covârșitoare emoții, printr-o apropiere cu împrejurările de astăzi primul secretar al Comitetului județean al P. C. R. sublinia atenția pe care o dă partidul nostru dezvoltării științei și culturii, împinzirii tuturor regiunilor țării cu o întreagă rețea de instituții, fiecare cu un profil bine determinat, adevărate centre de cercetare și răspîndire a științei și culturii, între care se înscriu și Arhivele Statului ca deținătoare, organizatoare și ca unele care valorifică pe planuri multiple Fondul arhivistic de stat, inestimabil tezaur documentar, fără de care nu e posibilă cercetarea științifică de pe pozițiile materialismului istoric.

Opinia sa că Arhivele Statului din Cluj prin materialele pe care le dețin, prin studiile elaborate pe baza acestora, prin diverse acțiuni și activități pe linia folosirii lor s-au integrat în mod organic în rîndul celorlalte instituții de știință și cultură aducîndu-și contribuția substanțială la progresul științei istorice nu înregistrează numai această uimitoare performanță, ci definește adevărul că munca arhivistică și cercetarea istorică se înrudesesc prin finalitatea lor. Pe acest plan al interpretării se situează considerentul că e greu de imaginat ca documentele istorice pe care le păstrează Arhivele Statului de la Cluj să nu fie folosite într-o sferă foarte largă de preocupări și nu numai în domeniul științelor umanistice, ci în toate activitățile științifice care-și fundamentează munca de investigație pe surse autentice și veridice cuprinse în fondurile arhivistice. Examinarea tuturor laturilor muncii arhivistice și a direcției ei sănătoase de dezvoltare a conturat pentru viitor necesitatea preocupării constante ca pe lîngă păstrarea cu grijă și valorificarea fondurilor de arhivă din depozitele proprii, Arhivele Statului să acorde-

o atenție deosebită păstrării tezaurului arhivistic de la instituții care completează în mod fericit documentația existentă în arhive. Reținem în acest sens adevărul pe care arhiviștii îl cunosc cei dintii, că document istoric nu înseamnă numai cel consfințit ca atare printr-o perioadă de timp trecută dar și acele materiale de arhivă ce se crează în prezent și care vorbesc în mod elocvent despre istoria luminoasă a zilelor noastre.

În aceeași măsură directorul general Gh. Titileanu ne făcea perceptibilă evoluția Arhivelor Statului din Cluj și mutațiile spirituale și tehnice ale activității arhivistice, dându-ne totodată o imagine amănunțită a noilor obiective și nuanțe care intervin treptat în procesul muncii slujitorilor acestei instituții.

Arhivele Statului din Cluj apar astfel de la înființarea lor investite cu același rol, ca și Arhivele Statului mai vechi, din celelalte părți ale țării, de a salva, asigura și organiza o păstrare unitară și de a întocmi o evidență pe criterii științifice, pentru ca tot acest tezaur al patriei să constituie o largă bază de documentare, de desprindere a sensurilor și semnificațiilor trecutului care să călăuzească spre viitor, cu pași siguri generațiile actuale.

După constatarea că în cetatea culturală a Clujului și-au desfășurat activitatea rodnică în cadrele Universității și Instituțiilor ei o pleiadă de erudiți istorici și aprecierea faptului că școala istorică clujeană a constituit un impus și pentru Arhivele Statului pe linia integrării într-un susținut efort comun de afirmare pe plan științific și cultural a Transilvaniei, în noile condiții create de statul român, directorul general al Arhivelor Statului socotea că, în bună parte, această afirmare a depins de îmbogățirea fondului arhivistic intrat în circuitul științific. Comentând etapele îmbogățirii și completării fondului documentar al Arhivelor Statului, sprijinindu-se pe date elocvente, el relevă că cifra de 6000 m. l. poliță raft, ce marchează astăzi volumul documentelor strinse cu rivnă și știință unul lângă altul, este un indiciu asupra bogăției de informare, care stă la îndemâna activității de cercetare, greu de evaluat, decât prin aportul pe care-l aduce în elucidarea diferitelor aspecte din trecutul istoric al patriei noastre.

La capătul expunerii sale, aducând un recunoscător omagiu partidului pentru largă înțelegere și sprijinul dat mișcării arhivistice din România, conducătorul Arhivelor Statului exprima convingerea că însușirile arhiviștilor din zilele noastre, potențate la maximum, vor da posibilitatea celor ce vor veni în viitor să vadă prin ei ce s-a petrecut în acești ani minunați pentru păstrarea cu sfințenie și valorificarea tezaurului istoric al patriei.

Tot aici, Alexandru Matei, directorul Arhivelor Statului din Cluj, trece în revistă principalele fapte legate de istoria acestui lăcaș de cultură clujean începând cu măsura luată în primăvara anului 1920 de Consiliul Dirigent, care răspundea necesității obiective de a pune arhivele în slujba cercetării științifice.

Rămânând în cadrul istoriei prin prezentarea lucrărilor Comisiunii pentru organizarea Arhivelor Statului din Transilvania în frunte cu Al. Lapedatu, S. Pușcariu, I. Lupaș, S. Dragomir I. Ursu, A. Berger, I. Marțian și C. Daicoviciu, care avea o viziune atotcuprinzătoare asupra profilului și rosturilor noii instituții în viața provinciei întregi, Alexandru Matei semnalează în același timp principalele fonduri intrate în posesia Arhivelor Statului din Cluj și importanța lor documentară, în condițiile favorabile create după eliberare ca urmare a politicii generale a P. C. R., pentru dezvoltarea științei și culturii în patria noastră.

Nefiind de față, departe de patrie ducând mesajul științei românești peste hotare, dar fiind să fie prezent cu mintea și inima, să-i fie auzită, prin discipoli, bucuria de a fi alături de toată suflarea din patria noastră la sărbătorirea celor 50 de ani de viață, academicianul Constantin Daicoviciu mărturisește sentimentul fericirii ce-l copleșește văzând podoaba Arhivelor Statului, noul și mindrul lor sediu, avântul pe care l-a luat această instituție, datorită pilduitoarei organizări și activității desfășurate de colectivul său harnic și priceput.

Urind arhiviștilor spor la munca grea și delicată, pentru înălțarea prestigiului instituției, dorea și cerea Arhivelor Statului să devină și un institut de perfecționare în știința descifrării și studiul poliglotelor mărturii ale vremurilor trecute, mediul academic și universitar în care își dezvoltă activitatea oferind posibilitatea de a păși cit mai curând la această vrednică încununare a operii pe care o îndeplinește.

Cu multă sensibilitate a vorbit despre instituția care se organiza acum 50 de ani rectorul Universității clujele prof. dr. docent Ștefan Pascu. Aprecind strădania și sîrguința harnicilor, pasionaților, modeștilor dar prețioșilor specialiști, care au organizat și îndrumat această vrednică instituție și numele lor începând cu venerabilul ei cel dintii director, prof. Ștefan Mețes continuând cu eruditul profesor David Prodan, apoi cu harnicul și înțeleptul continuator al acestora Ioan Mărcuș, continuată astăzi de directorul Alexandru Matei, rectorul Universității din Cluj înțelegea să prețuiască în egală măsură pe toți colaboratorii lor de ieri și de azi, deoarece în activitatea arhivistică mai mult decât în altele, strădania colectivă este condiția sine qua non a bunei organizări, a bunei întrețineri, a justei valorificări.

Spunând cele de mai sus, gîndul i se îndrepta totodată spre vrednicii profesori de istorie și filologie ai Universității, inițiatorii înființării Arhivelor, conștienți de necesitatea unei ase-

menea instituții, care să pună la îndemina științei temeiurile drepturilor poporului român în această parte a țării, să lumineze viața și munca comună a națiunii române și a naționalităților cu care istoria a învrednicit-o să trăiască alături. Pe bună dreptate profesorul Ștefan Pascu socotea Arhivele Statului din Cluj ca o fiică a universității clujene, vrednică, prețioasă și prețuită, o fiică favorită a instituției universitare.

Alături de atâtea aspecte înfățișate credem că un loc de primă importanță în cronică acestei sărbători îl are reflecția prof. Ștefan Pascu că Universitatea și Institutul de istorie și arheologie din Cluj n-au fost și nu sînt doar debitoare Arhivelor, ci și creditoare prin pregătirea aproape în unanimitate, vreme de 50 de ani, a slujitorilor ce continuă activitatea și sporesc mereu prestigiul Arhivelor.

Înălțîndu-se prin muncă pricepută și eficientă activitate științifică pe tărîmul istoriei, Arhivele din Cluj și-au adăugat o contribuție merituosă la inițierea studenților în cercetarea științifică și la împlinirea altor activități pe care le desfășoară acest tineret studios, cu maximum de profit, în arhive.

Privind în ansamblu activitatea de organizare a arhivelor, producția științifică și preocupările cultural-educative, ale Filialei Arhivelor Statului, care nu pot fi apreciate fără referință la întreaga viață a cetății culturale a Clujului, profesorul Ștefan Pascu găsește elementele care pot explica de ce școala istorică clujeană, cu deplină îndreptățire cuprinde deopotrivă și pe vrednicii specialiști de la Arhivele Statului, iar Universitatea și Institutul de istorie și arheologie socotesc filiala instituției noastre ca pe o prelungire, ca pe o secție a lor.

Pentru tot ce au înțeles că sînt Arhivele Statului, istoricii și filologii clujeni considerau prin cuvîntul rectorului Universității, că nu participau ca invitați la această festivitate ci ca slujitori ei înșiși ai instituției sărbătorite, participanți la propria lor festivitate. De aceea nu găsea cu acest prilej o urare mai potrivită decît semnificația cuvîntelor poetului „La trecuții vrednici / vrednic viitor”.

Transmițînd salutul arhiviștilor din Direcția Arhivelor Centrale din București și de la filiala Arhivelor Statului din Iași, cele mai vechi arhive de stat, de la a căror înființare se vor împlini curînd 140 de ani, cei doi directori V. Arimia și A. Pricop exprimau stima și respectul față de colegii din Cluj, cîștigăte prin muncă și bucuria împărtășită, de altfel, de arhiviștii din toate părțile țării, pentru fericitul prilej al Arhivelor Clujene de a îmbrăca haină nouă. De aceea intrînd în noul local, aduceau după datină în dar florile dragostei, sufletul lor plin de bucurie și urări de mult mai multe succese.

După alocuțiunile rostite adunarea a adoptat o telegramă de mulțumire adresată C. C. al partidului, tovarășului Nicolae Ceaușescu. Dînd glas bucuriei și entuziasmului arhiviștii se angajau solemn să păstreze cu sfințenie tezaurul documentar al patriei și să-l pună la înălțimea cerințelor în slujba științei, a culturii românești. Festivitatea a continuat cu inaugurarea noului local adecvat cerințelor moderne, cu care au fost înzestrate Arhivele Statului din Cluj. Inaugurarea a fost făcută de primul secretar al Comitetului de partid județean Aurel Duca. Cu acest prilej tov. Gheorghe Titileanu directorul general al Arhivelor Statului a rostit o cuvîntare care a arătat că noua clădire reprezintă dovada elocventă a grijei pe care partidul și statul nostru o acordă păstrării tezaurului arhivistic. Asistența, condusă apoi de Alexandru Matei, a vizitat expoziția jubiliară „Din tezaurul documentar al Arhivelor Statului din Cluj”.

În încheierea manifestațiilor prilejuite de acest emoționant eveniment, în sala de conferințe a Filialei Arhivelor Statului din Cluj s-a desfășurat sesiunea științifică jubiliară deschisă de Remus Bucșa, primul secretar al Comitetului municipal de partid și primarul Clujului. Au fost susținute 28 de comunicări care au abordat teme de mare interes privind sarcinile cercetării în domeniul științelor sociale, liniile de dezvoltare ale muncii arhiviste, arhivele și cercetarea istorică, izvoarele externe și importanța lor în studiul istoriei patriei, istoria instituțiilor, importanța unor arhive pentru istoria Clujului, completarea Fondului arhivistic de stat prin donații și achiziții ș. a.

Nu ne-am propus să dăm titlurile comunicărilor și nici principalele concluzii la care au ajuns autorii lor. În speranța că, în curînd cititorul acestor rînduri va avea prilejul să le cunoască fiind înmănușiate de volumul omagial în pregătire.

Participînd la toate aceste manifestări am rămas cu imaginea pe care, o spunem cu gîndul că nu greșim, reprezentanții a trei generații ne-au format-o prin transmiterea înaltei datorii, a responsabilității și conduitei în viață. Era imaginea conștiinței vii a celor ce au cunoscut și suferințele și bucuriile începuturilor acestui veac și care puseseră temelile Arhivelor de stat, a celor care preluînd sarcina și învățătura de la cei dinții s-au străduit în perioada interbelică și după eliberare să dea chipul de astăzi Arhivelor și a celor mai tineri chemați să ducă mai departe această muncă deloc ușoară.

Cred că a participa la un asemenea moment este un adevărat privilegiu.

ȘT. HURMUZACHE

CONSFĂTUIRI CU CITITORII ÎN ANUL 1970

Spre deosebire de celelalte consfătuiri ale redacției cu cititorii și colaboratorii revistei noastre, cele organizate în cursul anului 1970 au ca element nou prilejul folosit pentru ținerea lor. Este vorba de ședințele filialelor Societății de științe istorice din Brăila și Constanța la care au participat pe lângă cadre didactice, bibliotecari, arhiviști, muzeografi, militanți ai mișcării muncitorești, activiști culturali și pensionari.

Situația aceasta specială a influențat mersul dezbaterilor în jurul activității „Revistei Arhivelor”, precum și concluziile desprinse din ele: posibilitatea — am zice chiar necesitatea — folosirii revistei la munca profesorului cu clasa.

Discuțiile, în ambele cazuri, au fost începute prin expunerea făcută de redactorul șef, Ștefan Hurmuzache, asupra conținutului și orientării actuale, precum și asupra programului și periodicității revistei în viitor.

După precizările impuse de întinderea, numărul și conținutul rubricilor, de rolul și locul articolelor de specialitate arhivistică ca și al documentelor sau studiilor de istorie bazate pe documente mai totdeauna inedite, au urmat discuțiile.

Cei prezenți, în cuvântul lor, pe lângă aprecierile pozitive privind tematica realizată și contribuția revistei la dezvoltarea științei arhivistice și lărgirea cercetărilor istorice din țara noastră, au arătat că ea nu este suficient de bine cunoscută și răspândită, lipsind din bibliotecile școlare și uneori chiar și din cele publice, dar și când există e foarte puțin cerută spre consultare la sala de studii.

S-au făcut apoi numeroase sugestii și propuneri referitoare la necesitatea publicării unui număr sporit de articole de istorie locală sau de material ilustrativ: planșe colorate de documente, sigilii, bule, steme, miniaturi ș. a. (mai ales pentru lecțiile cu teme de cultură), precum și la editarea — de către Arhivele Statului în colaborare cu Ministrul Învățământului — a unor albume școlare pe plan național sau local.

De asemenea s-au exprimat păreri privind stabilirea unui echilibru în publicarea articolelor pe criteriul teritorial, în sensul cuprinderii pe cât posibil a întregii țări, creșterea numărului articolelor scrise de profesori și prezentarea materialelor păstrate în arhivele particulare sau în cele străine.

Totodată se cere punerea unui accent mai mare pe articolele privitoare la istoricul instituțiilor românești, mai vechi și mai noi, precum și pe bibliografiile, glosare, liste de documente, indici etc.

Lărgirea spațiului rubricilor finale: cronici despre congrese, colocvii, conferințe, sesiuni de comunicări și alte dezbateri naționale sau internaționale, recenzii de calitate, revista revistelor și note bibliografice, este o altă sugestie făcută redacției de către vorbitori.

Dintre celelalte propuneri mai reținem: necesitatea publicării mai multor articole privind cultura și oamenii de cultură, învățământul, literatura și istoria literaturii sau memorialistica, angajarea de articole mai mici și pe probleme tot mai diverse pentru a interesa cercuri cât mai largi de cititori, precum și îmbunătățirea formei grafice de prezentare a revistei pentru a deveni mai atractivă.

Fără îndoială că, ținând seama de sugestiile de mai sus, „Revista Arhivelor”, care deja se bucură de prestigiu în rîndul cititorilor săi, va ajunge un tot mai căutat instrument de lucru ca nu va putea lipsi de pe masa nici unui cercetător, arhivist, profesor sau om de cultură.

V. GROZAV

ANDREI MONAHUL (HARALABIS THEOPHILOPOULOS), Τὸ "Ἄγιον" Ὄρος (Sfintul Munte), Atena, 1969, 296 p. + album cu reproduceri în culori ale mănăstirilor și obiectelor de artă de la Muntele Athos.

Din 1933, cînd Marcu Beza făcea însemnare despre „teama bănuitoare” cu care erau întîmpinate cercetările sale prin bibliotecile mănăstirești de la Muntele Athos, pare să se fi schimbat multe. Dovadă e această carte, scrisă de un reprezentant al organizației monahale de la Muntele Athos, fost secretar al comunității și profesor de muzică bizantină. Prin întrecerea ei factură, cartea are semnificația unei invitații adresate alt turistului, cit și cercetătorului de cărți vechi manuscrise și arhive. De altminteri un capitol special cuprinde îndrumări utile pentru vizitatori, începînd cu formalitățile de aprobare din partea Ministerului de Externe și din partea conducerii monahale și sfîrșind cu obligațiile de ținută decentă și comportare morală din partea vizitatorilor, ceea ce — trebuie să recunoaștem — reprezintă o exigență minimă, de sine înțeleasă pentru orice om civilizată. În schimbul unei întrețineri complet gratuite pe care o oferă mănăstirile de la Muntele Athos.

După unele informații cu caracter mai general cu privire la geografia, geologia, condițiile climatice, vechea denumire a muntelui (Ἄκρη = țărni scaldat de ape, plajă), originea hagiografice ale denumirii de „Athos”, precum și cu privire la cea mai veche așezare și organizare monahală de aici — al cărei mileniu a fost sărbătorit în 1963 — autorul schițează pe scurt istoricul fiecăreia din cele 21 de mănăstiri principale, lăsînd de o parte numeroasele schituri și sihăstirii.

Ceea ce dorim să relevăm este faptul că în partea cuprinzînd istoricul mănăstirilor sînt menționate — fără a epuiza problema — și binefacerile de care s-au bucurat mănăstirile din partea voievozilor Țării Românești și Moldovei. Astfel, mănăstirea Dionisiu, care păstrează pînă în ziua de azi un turn construit

de Neagoe Basarab în 1510 (mai probabil 1520, cum indică alte izvoare istorice), în urma incendiului din 1535 a fost rezidită din temelii de Petru Rareș, domnul Moldovei. Mănăstirea Cutlumuș — pe care cercetătorii români ca T. Bodogae o consideră ctitorie românească din secolul al XIV-lea — fiind distrusă către sfîrșitul secolului al XV-lea, a fost ridicată din nou prin ajutoarele domnilor Țării Românești. Mănăstirea Xiropotamu datorează lui Alexandru I (Aldea) refacerea ei în prima jumătate a secolului al XV-lea. Mănăstirea Zografu a fost ajutată de Antioh Cantemir, domnul Moldovei. Mănăstirea Karacalu a fost renovată de Petru Rareș. Mănăstirea Filoteu a primit, în baza unui hrisov din 1734 dat de Grigore Ghica, întărit de urmașii acestuia, cîte 6600 groși anual. Mănăstirea Simopetra a primit, printr-un hrisov de la Mihai Viteazul, din 1599, mari proprietăți în Țara Românească, o dată cu închinarea Bisericii Mihai-Vodă din București. Mănăstirea Sf. Pavel a fost renovată cu ajutoare sîrbești, dar și cu cele de la domnii munteni și moldoveni, începînd din 1545 pînă în anul 1820. Mănăstirea Grigoriu a fost renovată din temelii de Ștefan cel Mare, cum pomenește un hrisov din 1500, iar apoi, după incendiul catastrofal din 1761 este reconstruită tot prin dăni primite din Principatele Române. Mănăstirea Sf. Pantelimon a fost sprijinită nu numai de sîrbi și ruși, ci și de voievozii moldoveni.

După cum se cunoaște din alte izvoare, nici celelalte mănăstiri ca Marea Lavră — de care ține și schitul românesc Prodromul (Ioan Botezătorul) existent pînă în ziua de

azi, menționat de autor —, mănăstirea Vateped, mănăstirea Ivirilor, mănăstirea Hilandar, mănăstirea Pantocrator, mănăstirea Dohiar, mănăstirea Esfigmenu, mănăstirea Constanonitu n-au fost lipsite de sprijinul material al domnilor, boierilor și credincioșilor din Principatele Române.

În legătură cu mănăstirea Constanonitu, autorul amintește și de manuscrisul cuprinzând episodul izgonirii cuțovlahilor de la Athos, în secolul al XI-lea, unde pătrunseră cu femeii și cu turme, contribuind la încălcarea canoanelor monahale.

Autorul face indicații și asupra conținutului fiecăreia din bibliotecile mănăstirești; numărul de codice și tipărituri, secolele din care provin, numărul pergamentelor, limbile în care sînt scrise, uneori și descrieri de conținut.

Un capitol special tratează despre rolul Muntelui Athos ca centru spiritual al orto-

doxiei și promotor al școlii și culturii grecești pînă departe în metocuri.

Albumul care însoțește cartea ilustrează că și în domeniul artei — arhitectură, pictură, — mănăstirile athonite au știut să concentreze și să păstreze multe din comorile geniului popoarelor otodoxe.

Modul imbiator în care ne sînt înfățișate mănăstirile de la Muntele Athos este de natură să ne convingă că în prezent sînt date premisele pentru o reluare mai sistematică a cercetării tezaurului documentar de acolo, care în trecut a fost practică de istoricii români sporadic și mai adesea indirect, după izvoare publicate de străini. O cercetare în condițiile de azi ar completa, fără îndoială, informația istorică referitoare la propriul nostru trecut.

LIMONA DUMITRU

STAN KURAS, ZBIÓR DUKUMENTÓW MALOPOLSKICH (Colecția de documente din Malopolska), Editura Academiei Polone de Științe, Institutul Național Ossoliński, Wrocław — Varșovia-Cracovia, 1962—1969.

În colecția de materiale ale Comisiei de științe istorice a filialei din Cracovia a Academiei de științe au apărut în 1962 și 1963, în editura Institutului Ossolineum din Wrocław, primele două părți (volume) dintr-o importantă culegere de documente din Malopolska (Polonia Mică) din secolele XIII—XV. În 1969 au văzut lumina tiparului, în aceeași editură, de astă dată însă sub auspiciile Institutului de istorie al Academiei Polone de Științe din Varșovia, volumele al treilea și al patrulea din zisa colecție, cuprinzînd documente din aceeași perioadă.

Documentele au fost culese, descifrate, pregătite pentru tipar și publicate cu toată competența de dr. Stan Kuras, eminent cunoscător al scrierii latine medievale din Polonia. Volumul al patrulea l-a publicat în colaborare cu soția sa, dr. Irena Sulowska, apreciată cercetătoare în domeniul istoriei medievale poloneze¹.

Zbiór dokumentów malopolskich întregeste cele patru volume din *Kodeks dyplomatyczny*

Malopolski (Codice diplomatic din Malopolska), publicate în 1876—1905 de F. Piekon-ski și conține documente din anii 1257-1450.

Dintre cele circa 1200 de documente inedite, adunate de dr. Kuras, au fost alese vreo 300, care se referă la chestiuni bisericești și pe care domnia sa intenționează să le publice separat, ca o completare a *Kodeks dyplomatyczny katedry krakowskiej* (Codice diplomatic al catedralei din Craiova). În colecția de față n-au fost incluse documentele inedite din întreaga Polonia, rămase de la regele Władysław Jagello, deoarece ele urmează să fie publicate de colectivul catedrei de arhivistică și științe auxiliare ale istoriei de la universitatea din Cracovia. Au fost omise și actele tribunalului teritorial din Cracovia, care de asemenea vor fi publicate de același colectiv.

Documentele rămase după o asemenea selecție și care intră în componența culegerii de față au un caracter exclusiv economic. Ele sînt privilegiu de înființare de sate, acte privind donații, cumpărări și vinzări de sate și părți de sate, saline, circiumi, mori, ogoare, documente în care se stabilesc îndatoririle țăranimii dependente, sentințe judecătorești în litigii asupra proprietății imobile etc.

Documentele sînt publicate după normele stabilite în 1925 de Academia Polonă de Științe în Instrucțiunile ei de editare a izvoarelor istorice medievale. Ele sînt în cea

¹ Cunoscută la noi prin articolul *Noi documente privind relațiile romno-polone în perioada 1589—1622*, în „Studii”, XII, nr. 6, 1959, p. 91—100, precum și recenzia asupra cărții sale *Cancelaria regală polonă din anii 1447—1504*, în „Studii”, 22, nr. 1, 1969, p. 172—174.

mai mare parte inedite. La publicarea lor fost luate în considerare numai cele autentice.

Colecția nu cuprinde întreg materialul documentar din perioada dată și de pe teritoriul amintit. Faptul este explicat de editor prin aceea că din evul mediu s-au păstrat mai ales acele documente, ai căror beneficiari erau clericii și numai într-o măsură mult mai mică nobilimea superioară și cea mijlocie. Aceasta nu numai din cauză că clericii, care în evul mediu timpuriu constituiau singura pătură socială ce știa să scrie și care aveau mai multă înțelegere pentru cuvântul scris, dar și pentru motivul că documentele rămase în mâinile lor au fost păstrate cu mult mai multă grijă decît cele deținute de șleahță. Un mare procent de documente de-ale șleahței s-au păstrat numai datorită faptului că au trecut, o dată cu proprietățile vindute de ea, în mâinile instituțiilor clericale.

Culegerea are meritul de a scoate la lumină și de a pune în circuitul științific un nou și bogat material documentar pentru cunoașterea procesului istoric polonez din evul mediu. Editorul speră că ea va constitui un imbold pentru publicarea cît mai grabnică în Polonia a altor izvoare medievale, necunoscute pînă acum.

Primul volum al colecției, însumînd XL + 442 de pagini, cuprinde 345 de documente din anii 1257—1420, dintre care cea mai mare parte (130) sînt emise de principii și regii poloni. Ele au fost culese dintr-o serie întreagă de arhive și biblioteci polone, mai ales din Varșovia, Cracovia, Wrocław, Poznań etc. Actele sînt inedite, cu excepția numai a unui număr de 15, care au fost publicate anterior în mod necorespunzător.

Volumul al doilea, avînd XXXIII + 388 de pagini, cuprinde în continuare 247 de documente din anii 1421—1441, adunate și ele din diferite arhive și biblioteci din Polonia. Documentele sînt necunoscute, afară de 20, publicate mai înainte. Pe lîngă informațiile de natură economică, ele aduc amănunte noi cu privire la istoria diplomatiei polone (de pildă la cunoașterea problemei cercetării și verificării de către cancelaria regală a autenticității documentelor, prezentate în tribunale de părțile în litigiu și presupuse a fi false).

Editorul arată că în Polonia medievală notele arhivistice se făceau rar și în general nesistematic pe documentele păstrate. Arhiva Coroanei (regatului polon) a ajuns abia în a doua jumătate a secolului al XVI-lea să înscrie pe dosul documentelor conservate conținuturile lor. În Malopolska, numai mănăstirea din Mogila își organiza în felul acesta arhiva la sfîrșitul secolului al XIV-lea și la începutul celui următor. Primul,

care a trecut rezumatul pe fiecare document ce-l avea în seama sa, a fost un judecător din Cracovia în 1431—1441.

Volumul al treilea, care are XXXIV + 301 de pagini, conține 277 de documente din anii 1442—1450. Și aceste acte sînt inedite, afară de 14, publicate anterior. În cea mai mare parte, documentele sînt originale. Pornind de la principiul că scopul editării documentelor este acela de a furniza istoricilor un număr cît mai mare de date documentare, culese și pregătite critic de editor, dr. Kuraś justifică includerea în acest volum și a unui număr de 22 de piese, păstrate sub formă de rezumat. Căci, după domnia sa, pentru cercetătorul unei probleme oarecare istorice este un lucru puțin esențial dacă faptele, de pildă data înființării unui sat, prețul cumpărării unui obiect etc., le ia dintr-un text întreg de document sau numai din rezumatul lui. Măsura valorii fiecărei opere omenești, deci și a unei publicații de documente, trebuie să fie caracterul ei funcțional.

Al patrulea volum al colecției este o completare a celor trei volume anterioare. El cuprinde în cele XXXI + 332 de pagini 285 de documente din anii 1211—1400, dintre care 99 publicate anterior. Și în acest volum cele mai multe acte sînt emise de principii și regii poloni, apoi de autoritățile locale (voievodate, starostii), de episcopate, mănăstiri, municipalități etc.

Editorul anunță apariția în viitorul apropiat a altor volume de completare a colecției sale, cuprinzînd documente pînă la anul 1450, precum și a indicilor întregii culegeri.

Documentele incluse în cele patru volume apărute pînă acum sînt scrise în limba latină medievală, atît de mult răspîndită atunci în Polonia catolică. Sînt însă și cîteva redactate în vechea limbă poloneză. Ca tehnică de editare, fiecare document este numerotat și însoțit de un rezumat, în care se dau: locul și data emiterii, conținutul lui într-o singură frază, apoi, imediat după el, arhiva și forma în care s-a păstrat actul (original sau copie), materialul și limba în care este scris, iar pentru documentele editate, publicația în care au apărut. Urmează apoi textul, iar în trimiterile din josul paginilor aparatul critic și identificările numelor din text.

Colecția se distinge printr-o metodă viguros științifică și printr-o tehnică îngrijită de editare.

În *Zbiór dokumentów malopolskich* se găsesc publicate din nou și două documente privind istoria colonizării românești în Polonia. Primul emis din Liiov, la 10 noiembrie 1377, este un privilegiu prin care Vladislav, principe al ducatului Opole și al Rusiei rute-

ne, dă lui Giurgea, voievod român, satele Nowoszyce și Stupnica².

Al doilea document, datat din Oradia, la 24 august 1444, este și el un privilegiu,

² Stan Kuraš, *op. cit.*, IV, p. 191–192. Editorul arată că voievodul Giurgea este strămoșul familiei poloneze Stupnicki și că avea blazonul lui Sas; acest voievod apare în documente în anii 1377–1406; satele Nowoszyce și Stupnica erau situate pe râul Bistrița în districtul Sambor. Documentul a fost editat anterior de M. Hrușevski, în *Materiali do istorii suspilno – političnih i ekonomičnih vidnoštin zahidnoi Ukraini* (Materiale privind istoria relațiilor social-economice și politice din Ucraina apuseană), Liov, 1906, nr. 4.

prin care Vladislav, regele Poloniei, donează lui Iancu românul din satul Turka de pe Strli din ținutul Przemysł locul pustiu, Ternowe Pole, pentru a înființa acolo un sat³

³ Idem, *op. cit.*, III, p. 131–133. Editorul arată că Ianko (al cărui nume este rodat de el greșit prin „Zanko”) românul a primit, împreună cu tatăl său „Wanka” și cu frații săi „Chodko și Iwanko” satul Turka de pe Strli din țara Przemysł – ului de la regele Vladislav Jagiello. Documentul a fost publicat mai întâi de I. A. Stadnicki, în *O usiach tzw. woloskich* (Despre satele așa-numite românești), Liov, 1848, p. 31–32 și reproduș la noi de B. P. Hasdeu, în *Arhiva istorică a României*, IV, p. 48–50.

ILIE CORFUS

O VALOROASĂ PUBLICAȚIE DE IZVOARE TRANSILVĂNENE*

Academicianul David Prodan a dat în ultimii ani istoriografiei române o serie de lucrări fundamentale, care reprezintă pietre de hotar în anumite domenii de cercetare. Este suficient să amintim monografia despre jobăgia din Transilvania în secolul al XVI-lea, sau noua ediție critică a memoriului care sintetiza revendicările național-române din Transilvania la sfârșitul secolului al XVIII-lea – *Supplex Libellus Valachorum* – însoțită de un amplu studiu introductiv. Pentru cei care au urmărit îndeaproape activitatea științifică a profesorului clujean nu constituie o surpriză că la un interval așa de scurt, sub numele lui David Prodan începe o nouă serie de mare interes, o publicație de izvoare prin excelență de ordin economic.

Necesitatea unei asemenea publicații este argumentată prin aceea că nu se poate reconstitui evoluția raporturilor feudale din Transilvania, fără aceste publicații de materiale documentare specifice cum sînt urbariile, inventarele, socotelile, instrucțiunile economice etc. Ele „ne dezvăluiesc – după definiția lui David Prodan – amplu, detaliat, concret raporturile feudale în toată complexitatea lor, viața feudală însăși, nu în zvicuirile ei accidentale, ci în desfășurarea ei coti-

diană, în permanența condițiilor ei”. Volumul cuprinzând urbariile, instrucțiunile economice, inventarele, socotelile și alte documente de ordin economic privitoare la Țara Făgărașului este conceput ca făcînd parte dintr-o serie mai amplă. Pentru început s-au ales urbariile din secolul al XVII-lea împreună cu alte materiale documentare, care vor alcătui trei volume. A fost aleasă Țara Făgărașului pentru mai multe împrejurări care au definit situația specifică a acestei părți a Transilvaniei în secolul al XVI-lea cu un rol deosebit în contactele permanente dintre această țară și Muntenia.

Țara Făgărașului cuprindea trei domenii: ale Făgărașului, Porumbacului și Comanei. Din punct de vedere cronologic materialele publicate în primul volum se încadrează între 1601 și 1650, urmînd ce cele din a doua jumătate a secolului al XVII-lea să fie publicate în alte două volume.

În ce privește metoda de publicare sîntem într-un tot de acord cu profesorul David Prodan, nu numai în sensul dificultăților pe care le ridică o asemenea ediție, dar și în privința transcrierii. Sîntem convinși că avînd în vedere caracterul specific al materialului este cel mai indicat să-l redăm cît mai fidel față de originale, păstrînd grafia și punctuația. Desigur se poate ridica obiecția că în fond se realizează astfel o publicație-ogîndă a textului original, dar este oare bine să interviu la nume de oameni și de locuri modi-

* *Urbariile Țării Făgărașului*, vol. I, 1601–1650. Editate de acad. D. Prodan cu Liviu Ursuțiu și Maria Ursuțiu, Edit. Acad. R. S. România, București, 1970, 968, p. + 1 hartă.

fiind ortografia? Nu se introduc oare astfel elemente străine? Pentru că mai ales urbariile consemnează numele sătenilor sau orășenilor este bine să nu se intervină la ortografie, numai astfel izvoarele mai au valoare, căci altfel pentru cercetări de onomastică nu s-ar putea folosi deloc. Avind în vedere și interesul filologilor față de publicație ni se pare deci judicios acest fel de transcriere, care, de altfel, a fost adoptat și de profesorul Sigismund Jakó la publicarea urbariilor domeniului cetății Gilău, apărută, în 1944¹. De asemenea sîntem convinși că o traducere integrală a materialului documentar publicat, mai ales a urbariilor este inutilă. Ce rost ar putea să aibă, să traducem numele oamenilor? Ori la urbarii aceste nume compun aproape 75 % din documente. Ar fi crescut la dublu volumul de pagini în cazul traducerii, fără ca din punct de vedere științific publicația să câștige ceva. Cercetătorul de specialitate trebuie să interpreteze singur asemenea texte, mai ales că este vorba deseori de expresii și termeni specifici, care uneori, pot fi explicate, circumscrise, dar traduse nu. De fapt la asemenea izvoare nici nu ar trebui să se ridice problema traducerii din limba originalului (latina sau maghiara) în limba română. Studiul introductiv, indicele și glosarul bine întocmit pot înlocui cu succes și într-un spațiu mult mai mic, traducerea. Acest fel de publicare, preconizat de academicianul David Prodan ni se pare că poate întruni adeziunea unanimă a specialiștilor. El corespunde tuturor exigențelor științifice, fiind realizat în spațiul grafic cel mai redus posibil.

Materialul documentar ca în toate publicațiile de acest gen este așezat în volum în ordine cronologică indiferent de caracterul său. Este principial cel mai comod în cazul de față, deși el se putea grupa eventual și după felul izvorului adică: instrucțiunile economice la un loc, inventarele la un loc, urbariile la un loc etc. mai ales că oarecum și în traducere s-a adoptat parțial acest sistem de expunere.

Reține atenția bogăția de informații din cele trei mari urbarii întocmite în anii 1632, 1637 și 1640. În acestea au fost trecute nu numai satele cu locuitorii (capii de familie) dar și obligațiile sătenilor precum și toate izvoarele de venituri. Am dori să atragem atenția în mod deosebit, asupra inventarelor, dar mai ales asupra inventarului cetății Făgărașului din 1632. În acest inventar se găsesc o serie de detalii de un interes mai larg decît istoria

economică. Sînt descrise cu multe amănunte toate încăperile cetății precum și întreg inventarul de obiecte și bunuri aflătoare în încăperi. Se poate deci chiar pe această bază reconstitui imaginea foarte vie și exactă a cetății la data cînd s-a făcut inventarul. Credem că pentru istoricii artei, asemenea inventare reprezintă o deosebită valoare.

Nu sînt lipsite de interes nici instrucțiunile economice date de Gabriel Bethlen la 1623 și Gheorghe Rákóczy I înainte de 1634. Ele reflectă nu numai intențiile stăpînului de domeniu ci și întreaga orientare a economiei alodiale princiare, gîndirea economică a vremii.

Academicianul David Prodan realizează o amplă introducere la volum (105 pagini), abordînd o problematică foarte variată. Mai întîi sînt analizate instrucțiunile economice, amintite mai sus. Se face o amplă expunere a conținutului lor. În capitolul al II-lea ni se înfățișează pe larg *Cuprinsul uman al domeniului*, adică locuitorii țărilor și satele. Ni se prezintă statistic pe baza celor trei urbarii numărul locuitorilor satelor și țărilor, numărul capilor de familie pe diferite categorii sociale sau profesionale. După o cuprinzătoare expunere despre categoriile sociale se analizează starea materială a supușilor lor, folosindu-se de datele oferite de urbarii în privința numărului de animale aflate în posesia supușilor. Aceste date de ordin demografic și putere economică sînt de un interes deosebit pentru o regiune muntoasă cu o populație foarte compactă românească. Privirea de ansamblu este ușurată prin faptul că la volum s-a atașat o hartă.

Un amplu capitol este consacrat în expunere sarcinilor feudale ale supușilor în care se prezintă succint și la un nivel înalt de generalizare cînsul, daturile sau darurile, dijele și slujbele. Se încearcă prin aceasta să se stabilească direcțiile principale de evoluție a gospodăriei alodiale.

Profesorul David Prodan analizează apoi problema folosințelor domeniiale adică regimul pădurilor, al munților, al apelor, al morilor, prsciuitul, micile întreprinderi domeniiale, crîsmăritul, măcelăritul, vămile, gloabele.

Economia alodială constituie obiectul unuia din cele mai ample capitole din introducere în care se vorbește pe larg despre organizarea domeniilor, pămîntul alodial, nu numai pămîntul de arătură (pe o întindere de peste 2000 de iugăre la cele trei domenii), producția proprie, grădinite, inventarul viu al domeniului și proviziile.

La capătul acestei analize de detalii în încheierea studiului introductiv David Prodan încearcă să deslușească sensul întregii dezvoltări a domeniilor din Țara Făgărașului reușind prin aceasta să aducă noi date la lămurirea întregii evoluții economice a

¹ A *gyalui vártartomány urbáriumai* (Urbariile cetății Gilău), Bevezetéssel ellátva bözzéteszi Jakó Zsigmond, Kolossvár (Cluj), 1944, 482, p + 7 anexe.

Transilvaniei în prima jumătate a secolului al XVII-lea. Evident, apare convingătoare afirmația că a crescut producția proprie a domeniului față de secolul al XVI-lea, că în consecință au crescut și obligațiile de slujbă ale supușilor. La întrebarea destul de dificilă ce s-a întâmplat cu producția cerealică și animală a gospodăriei alodiale, David Prodan caută să răspundă printr-o atentă grupare a datelor extrase din materialul documentar publicat în volum. El înclină să creadă că această producție era destinată cu precădere pentru nevoile proprii ale cetății și curții princiare și doar în subsidiar și numai în unele cazuri și la unele produse, era vîndută intern sau extern. Datele confirmă din plin această concluzie pentru domeniile din Țara Făgărașului, care mai ales pentru producția cerealică nu putea oferi condiții climatice prielnice.

Academicianul David Prodan a inițiat și a inaugurat prin volumul publicat recent, o nouă serie de publicații de izvoare deose-

bit de utilă. Ea va permite o abordare mult mai solidă decît se putea face fără o asemenea serie a istoriei economice și sociale a Transilvaniei din secolul al XVII-lea. Felul în care a fost conceput și întocmit acest volum, principiile de publicare pe domenii, pe unități economice compacte, sînt o garanție că inițiativa va îndemna pe mulți cercetători să adauge noi volume la serie, ea devenind una din cele mai prestigioase serii de publicare a izvoarelor. Editura Academiei Republicii Socialiste România, a făcut un lucru deosebit de util, acordînd spațiul grafic necesar unei asemenea publicații. Specialiștii așteaptă cu nerăbdare următoarele două volume promise care necesită atîta mișcă și o muncă atît de grea. Primul volum este o dovadă că profesorul David Prodan și colaboratorii săi Liviu și Maria Ursuțiu s-au achitat cu deosebită pricepere de greaua sarcină.

L. DEMÉNY

REVISTĂ ARHIVELOR

ORGAN AL DIRECȚIEI GENERALE A ARHIVELOR STATULUI
DIN
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Apare de patru ori pe an
Redacția : București, str. Arhivelor nr. 2, Sectorul VI,
Telefon : 13.37.77

CUPRINSUL

50 DE ANI DE LA CREAREA PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

GH. UNC	— Crearea P. C. R — rezultat al dezvoltării mișcării muncitorești și democratice din România	179
* * *	— Mărturii documentare	193

STUDII ȘI COMUNICĂRI

GH. TITILEANU	— Arhivele Statului la 140 de ani de existență	267
GH. BALICA	— Informații arheologice în materialele documentare din Arhivele Statului de la Iași III	275
A. MOLDOVAN	— Districtul Chioarului. Perioada de funcționare și arhi- va creată	287

PREZENTĂRI DE FONĐURI ȘI COLECȚII

N. JULA	— Arhiva Institutului de etnografie și folclorw	301
---------	---	-----

PREȚUTORI AI ARHIVELOR

I. BURLACU	— Alexandru Ștefulescu	307
------------	----------------------------------	-----

GLOSAR

OPINII	317
------------------	-----

I. TOACĂ, GH. TUDOR	— Despre culegerea de amintiri	319
------------------------	--	-----

ADDENDA ET CORRIGENDA

GH. UNGUREANU	— Un document francez din 1362	323
D. IVĂNESCU	— O scrisoare inedită de la George Barițiu	325

CRONICĂ

ȘT. HURMUZACHE	— Sărbătorirea semicentenarului creării arhivelor din Cluj	329
V. GROZAV	— Consfătuiri ale redacției cu cititorii	332

RECENZII

ANDREI MONAHUL	(Haralabis Theophilopoulos), Τὸ "Ἄγιον Ὄρος (Sfântul Munte), Atena, 1969 (DUMITRU LIMONA)	333
STAN KURAŠ,	<i>Zbior Dokumenton Malopolskich</i> ((Colecția de documente din Malopolska), Editura Academiei Polone de Științe, Institutul Național Ossolinski Wrocław-Varșovia-Cracovia, 1962—1969 (ILIE CORFUS)	334
	— O valoroasă publicație de izvoare transilvane (L. DEMENY)	336

REVISTA ARHIVELOR

ORGANE DE LA DIRECTION GÉNÉRALE DES ARCHIVES D'ÉTAT
DE LA
RÉPUBLIQUE SOCIALISTE DE ROUMANIE

Rédaction: Bucarest, rue des Archives No 2, VI-ème,
paraît quatre fois par an
Théléphone: 13.37.77.

LE CONTENU

50 ANS DEPUIS LA CRÉATION DU PARTI COMMUNISTE ROUMAIN

GH. UNC	— La création du P. C. R. — résultat du développement du mouvement ouvrier et démocratique de la Roumanie	179
* * *	— Témoignages documentaires	193

ETUDES ET COMMUNICATIONS

GH. TITILEANU I. MĂRCUȘ	— 140 ans d'existence des Archives d'Etat	267
GH. BALICA	— Informations archéologiques dans les matériaux docu- mentaires des Archives d'Etat de Iași. III.	275
A. MOLDOVAN	— Le district de Chioaru. Période de fonctionnement et archive créée	287

PRÉSENTATION DES FONDS ET COLLECTIONS

N. JULA	— L'Archive de l'Institut d'ethnographie et de folklore .	301
---------	---	-----

ESTIMATEURS DES ARCHIVES

I. BURLACU	— Alexandru Ștefulescu	307
------------	----------------------------------	-----

GLOSSAIRE

OPINIONS.		317
-----------	--	-----

I. TOACĂ, GH. TUDOR	— Sur le recueil des souvenirs	319
---------------------	--	-----

ADDENDA ET CORRIGENDA

GH. UNGUREANU	— Un document français de 1362	323
D. IVĂNESCU	— Une lettre inédite de G. Barițiu	325

CHRONIQUE

- ȘT. HURMUZACHE — L'anniversaire du demi — centenaire de la création des Archives de Cluj 329
- V. GROZAV — Conférences de la rédaction avec les lecteurs 332

COMPTES RENDUS

- ANDREI LE MOINE — (Haralabis Theophilopoulos), "Τὸ Ἄγιον Ἄρος (Le Mont Athos), Atena, 1969. (DUMITRU LIMONA) 333
- STAN KURAŠ — Zbior Dokumenton Malopolskich (Collection de documents de Malopolska), les Editions de l'Academie polonaise de Sciences, l'Institut National Ossolinski, Wroclaw—Varsovie—Cracovie, 1962—1969 (ILIE CORFUS). 334
- Une précieuse publication de sources transylvaines (L. DEMENY) 336

REVISTA ARHIVELOR

ORGAN OF THE GENERAL DIRECTION OF THE STATE ARCHIVES
FROM THE SOCIALIST REPUBLIC OF ROMANIA

Editorial Office: Bucharest str. Arhivelor nr. 2,

Telephone: 13.37.77.

Quarterly publication

CONTENTS

FIFTY YEARS FROM THE ROMANIAN COMMUNIST PARTY SETTING UP.

- GH. UNC — The R. C. P. setting up as the result the develop-
ment of the working and democratic movement in
Romania 179
- * * * — Documentary evidences 193

STUDIES AND COMMUNICATIONS

- GH. TITILEANU — The State Archives at their 140 years of existence . . . 267
- GH. BALICA — Archaeological information in the records of the State
Archives from Jassy III 275
- A. MOLDOVAN — The district of Chioar. The period of activity and the
documents created 287

PRESENTATIONS OF FONDS AND COLLECTIONS

- N. JULA — The archive of the Institute for Ethnography and
Folklore 304

THE ARCHIVE VALUERS

- I. BURLACU — Alexandru Ștefulescu 307

GLOSSARY

- OPINIONS 317

- I. TOACĂ,
GH. TUDOR — On memory collections 319

ADDENDA ET CORRIGENDA

- GH. UNGUREANU — A French record from 1362 323
- D. IVĂNESCU — An unpublished letter of George Barițiu 325

CHRONICLE

ȘT. HURMUZACHE	— The half — centenary anniversary of the Archives from Cluj	329
V. GROZAV	— The meetings of the Editorial Staff with the readers	332

BOOK — REVIEWS

ANDREI MONAHUL,	(Haralabis Theophilopoulos) (St. Mountain), Athens, 1969 (DUMITRU LIMONA)	333
STAN KURAŠ,	<i>Zbior Dokumenton Malopolskich</i> , The record collection of Malopolska, The Publishing House of the Polish Academy of Sciences. The National Institute Ossolinski. Wroclaw-Krakow, 1962—1969). (ILIE CORFUS)	334
	— A valuable publication of Transylvanian sources. (L. DEMENY)	336

REVISTA ARHIVELOR

ORGAN DER GENERALDIREKTION DES STAATSARCHIVS
DER
SOZIALISTISCHEN REPUBLIK RUMÄNIEN

Erscheint viermal jährlich
Redaktion: Bukarest, str. Arhivelor nr. 2, sectorul VI,
Fernruf: 1.337.77.

INHALT

50 JAHRE SEIT DEM BESTEHEN DER RUMÄNISCHEN KOM- MUNISTISCHEN PARTEI

GH. UNC	— Die Gründung der Rumänischen Kommunistischen Partei (R. K. P) — ein Ergebnis der Entwicklung der demokratischen — und Arbeiterbewegung in Rumänien	179
* * *	Dokumentarische Beweise	193

STUDIEN UND MITTEILUNGEN

GH. TITILEANU	— 140 Jahre seit dem Bestehen des Staatsarchivs . . .	267
GH. BALICA	— Archäologische Mitteilungen in Archivalien des Staatsarchivs von Iași III	275
A. MOLDOVAN	— Der Bezirk Chioarului. Die Zeitspanne seines Bestehens und die dabei entstandenen Archivalien	287

ARCHIVFONDS UND SAMMLUNGEN

N. JULA	— Das Archiv des Instituts für Ethnographie und Folklore	301
---------	--	-----

SCHÄTZER DER ARCHIVEN

I. BURLACU	— Alexandru Ștefulescu	307
------------	------------------------	-----

GLOSSARIEN

		317
--	--	-----

MEINUNGSÄUSSERUNGEN

I. TOACĂ, GH. TUDOR	— Über die Erinnerungssammlung	319
------------------------	--	-----

ADDENDA ET CORRIGENDA

GH. UNGUREANU	— Eine foanzösische Urkunde von 1362.	323
D. IVANESCU	— Ein unveröffentlichter Brief von George Barițiu	325

CIRONIK

- ȘT. IURMUZACHE — 50 Jahre seit der Gründung des Archivs von Cluj
(Klausenburg) 329
- V. GROZAV — Beratungen der Redaktion mit den Lesern . . . . .

REZENSIUNEN

- ANDREI MONAHUL, (Haralambie Theophilopoulos), Τὸ Ἁγίων Ὄρος, (Der Heilige
Berg), Athen, 1969, (DUMITRU LIMONA). 332
- STAN KURAŠ, *Zbior Dokumenton Malopolskich (Dokumentensammlung aus Malo-
polska*, Verlag der Akademie für Wissenschaft aus
Polen, Nationalinstitut Ossolinski, Wroclaw — War-
schau — Krakau (1962—1969), (ILIE CORFUS) . . . 334
- Eine wertvolle Veröffentlichung Siebenbürgischer Quel-
len (L. DEMENY). 336

**ОРГАН ГЛАВНОГО УПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ
АРХИВОВ
СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ РЕСПУБЛИКИ РУМЫНИИ**

Редакция: Бухарест, str. Arhivelor nr. 2, sectorul VI,
телефон: 13 37 77

Издается четыре раза в год.

СОДЕРЖАНИЕ

50 ЛЕТ СО ДНЯ СОЗДАНИЯ РУМЫНСКОЙ КОММУНИСТИЧЕСКОЙ ПАРТИИ

Г. УНК	— Создание Р.К.П.-результат развития рабочего демократического движения в Румынии.	179
* * *	Документальные свидетельства	193

СТАТЬИ И СООБЩЕНИЯ

Г. ТИТИЛЯНУ	— 140 лет существования Государственных Архивов.	267
Г. БАЛИКА	— Археологические сведения в документальных материалах в Государственных Архивах в г. Яссы III	275
А. МОЛДОВАИ	— Округ Киоару. Период функционирования и созданный архив.	287

ОБЗОРЫ АРХИВНЫХ ФОНДОВ И КОЛЛЕКЦИЙ

Н. ЖУЛА	— Архив Института этнографии и фольклора.	301
---------	---	-----

ОЦЕНЩИКИ АРХИВОВ

И. БУРЛАКУ	— А. Штефулеску.	307
------------	--------------------------	-----

ГЛОССАРИЙ

МНЕНИЯ	317
-------------------------	------------

И. ТОАКЭ-Г. ТУДОР	— О сборнике воспоминаний	319
-------------------	-------------------------------------	-----

ADDENDA ET CORRIGENDA

Г. УНГУРЯНУ	— Французский документ с 1362 г.	323
И. ИВЭНЕСКУ	— Неизвестное письмо от Джордже Бариция.	325

ХРОНИКА

Ш. ХУРМУЗАКЕ	— Празднование 50 летия создания Клужского Архива	329
В. ГРОЗАВ	— Сопещания редакции с читателями.	332

РЕЦЕНЗИИ

АНДРЕЙ МОНАХУЛ (Хараламбие Теофилопулос) (Святая гора), Афины, 1969, (Думитру Лимоша)		333
СТАН КУРАС]	— Zbiór Dokumentów Małopolskich Коллекция документов из Малопольска, Издательство Научной Академии Польши, Национальный институт Осолински, Вроцлав Варшава-Краковия, 1962—1969 (Илие Корфус)	334
	Ценное издательство трансилванских источников (Л. Демени)	336

Machetarea și
Tehnoredactarea : MARIANA RĂDULESCU

*Dat la cules: 18 III 1971. Bun de tipar 1 VI 1971.
Tiraj 5 500 exemplare. Coli de tipar 11.*

Întreprinderea Poligrafică "Informația"
str. Brezoianu nr. 23—25, București,
R. S. România, Comanda 2280.

CĂTRE AUTORI

”Revista Arhivelor” publică studii și comunicări de teorie și practică arhivistică, de paleografie, diplomatică, sigilografie, heraldică, miniaturistică, numismatică, izvoare, instituții și alte științe auxiliare ale istoriei, studii și articole de istorie bazate pe materiale de arhivă, documente, prezentări de fonduri și colecții arhivistice, recenzii și prezentări de reviste și cărți de specialitate, cronici, note și informații bibliografice.

Autorii sint rugați să trimită materiale în patru exemplare dactilografiate la două rînduri, cu trimiterile infrapaginale numerotate în continuare și cu un scurt rezumat.

Articolele nepublicate nu se restituie.

Autorii primesc gratuit 30 de exemplare ”extrase” cu co-pertă comună.

